

14950

T. C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH BÖLÜMÜ
YENİÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

**OSMANLI TAŞRA TEŞKİLÂTINDA
T O K A T
(1455 - 1574)**

(Doktora Tezi)

Ahmet ŞİMŞİRGİL

14950

İSTANBUL — 1990

14950

İ Ç İ N D E K İ L E R

Ö N S Ö Z	IV-V
K İ S A L T M A L A R	VI
B İ B L İ Y O G R A F Y A	VII-XVII
G İ R İ Ş	1-9

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

T O K A T T A R İ H Ç E S İ V E O S M A N L I İ D A - R İ T E Ş K İ L Â T İ N D A K İ Y E R İ	10-43
A. T A R İ H İ	10-27
1. Türk Hakimiyetinden Önce Tokat	10-13
2. Tokat'ın Fethi ve Beylikler Dönemi	13-19
3. Osmanlılar Devri (1398-1574)	19-27
B. İ D A R İ T E Ş K İ L Â T	28-43
1. Osmanlı Taşra Teşkilâtında Rûm Beylerbeyi- liği	28-36
2. Tokat	36-43

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

T O K A T Ş E H R İ	44-148
A. Ş E H R İ N F İ Z İ K İ Y A P I S I , M A H A L L E L E R İ V E N Ü F U S U ...	44-80
1. Tokat Kalesi	45-48
2. Mahalleleri	48-74
3. Nüfus Durumu	74-80
B. Ş E H İ R D E K İ İ D A R E C İ S İ N İ F , İ Ç T İ M A İ Z Ü M R E L E R V E F Ö N S İ Y O N L A R I	81-91
C. T A R İ H İ E S E R L E R V E V A K İ F L A R I	92-148
1. Câmî ve Mescidler	93-116
2. Medreseler	117-129
3. Zâviyeler	129-141
4. Türbe, Hangâh ve Diğer Eserler	141-148

T. C.

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

TOKAT KAZASININ NAHİYELERİ, NÜ-	
FÜSÜ VE KIR İSKAN MERKEZLERİ	149-258
A. TOKAT KAZASININ NAHİYELERİ VE NÜFUSU	149-162
B. KIR İSKAN MERKEZLERİ	163-167
1. Tokat Merkez Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	166-167
2. Cincife Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	167-170
3. Gelmuğad Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	171-184
4. Kafirni Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	184-201
5. Kazâbâd Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	201-223
6. Komanat Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	224-228
7. Tozanlı Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	229-241
8. Venk Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	242-251
9. Yıldız Nâhiyesi Yerleşme Yerleri	251-258

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

İ K T S Â D İ H A Y A T V E T O P R A K İ D Â R E S İ	259-343
A. TOKAT'IN SINAI, TİCARİ VE ZİRÂİ FAALİYETLERİ	259-315
1. Şehir	259-285
2. Kazâ	286-315
a. Zirâî kesimde çalışanlar ve bunlardan alı-	
nan vergiler	286-295
b. Yetiştirilen mahsuller ve alınan vergiler .	295-309
c. Hayvancılık ve arıcılık	309-315
B. KAZADA TOPRAK İDARESİ	316-342
1. Toprağın Tasarruf Şekilleri	316-323
2. Has, Zeâmet ve Tımarlar	324-343
S O N U Ç	344-346
E K L E R	347-389
EK : 1. Tokat ve Sivas yöresi ile ilgili 1574 tarihli	
kanunnâme	347-353
EK : 2. 1455 târihli TD 2'ye göre Tokat kazâsı timâr	
sahipleri	354-358
EK : 3. 1485 tarihli TD 15'e göre Tokat kazâsı timâr	
sahipleri	359-363

III

EK : 4. 1518 tarihli TD 85'e göre Tokat kazâsı timâr sahipleri	364-366
EK : 5. 1524-26 Tarihli TD 95'e göre tokat kazâsı timâr sahipleri	367-371
EK : 6. 1562 tarihli TD 339'a göre Tokat kazâsı timar sahipleri	372-376
EK : 7. 1574 tarihli TD 262'ye göre Tokat kazâsı timar sahipleri	377-382
EK : 8. 1455 tarihli TD 2'ye göre Tokat kalesi muhâfızları	383-384
EK : 9. 1485 tarihli TD 19'a göre Tokat kalesi muhâfızları	385
EK :10. 1518 tarihli TD 85'e göre Tokat kalesi muhâfızları	386
EK :11. 1562 tarihli TD 339'a göre Tokat kalesi muhâfızları	387
EK :12. 1574 tarihli TD 254'e göre Tokat kalesi muhâfızları	388-389
EK :13. Kanunnâme	390

TOKAT KAZÂSİ HARİTASI

Ö N S Ö Z

Osmanlı İmparatorluğu'nda bir bölgenin idârî, iktisâdî ve sosyal yapısını inceleyebilmek için mevcut kaynakların yanında arşiv belgelerine de başvurmak ve bunları çok iyi değerlendirmek gerekmektedir.

Çalışmamızın esasını 1455-1574 yıllarını ihtiva eden "Tokat Kazâsı" teşkil etmiştir. Ancak konulara bütünlük kazandırabilmek için zaman zaman bu tarihlerin dışına çıkılmıştır.

Tokat şehri Osmanlılar elinde iken bilhassa idârî yapısında bu 120 yıllık zaman süresi içerisinde bazı değişiklikler geçirmiştir. Rumiye-i Suğrâ Eyâleti'nin ilk merkezi olan Amasya'nın daha sonra şehzâde sancağı olması ile Tokat şehri takriben 1520 yılına kadar Paşa sancağı hizmetini gördü. Ancak bu tarihten sonra Sivas'ın Rum Beylerbeyiliği'nin merkezi, Tokat'ın da bu beylerbeyiliğe bağlı kazâ durumunda olduğu anlaşılmaktadır.

Tokat bulunduğu mevki bakımından çok önemli ve nüfus kesâfeti bakımından da Anadolu'nun birkaç büyük şehrinden biridir. Bu sebeptendir ki zaman zaman Osmanlı ülkesine tecavüzî harekette bulunan Akkoyunlu, Karakoyunlu ve Safevi Devleti kuvvetlerinin ilk vurdukları ve vurmak istedikleri yer olmuştur.

Diğer taraftan Tokat gerek iç ve gerekse dış ticaret bakımından çok önemli bir mevkie sahip olup şehir hakkında arşivlerimizde büyük ölçüde belgeler mevcuttur. Buna rağmen Tokat hakkında özellikle 1455-1574 tarihleri arasındaki durumunu ortaya koyan ve bütünlük arzeden bir çalışma yapılmamıştır. Bibliyoğrafyada görüldüğü üzere, mevzumuzla ilgili çeşitli konularda ve kısa zaman dilimlerini ihtivâ eden makale türü araştırmalar bulunmaktadır.

1455-1574 yılları arasında Tokat kazâsını incelerken mevcut kaynakların yanında özellikle tapu-tahrir, mühimme, evkaf, ruus defterlerinden ve şeriye sicillerinden büyük ölçüde faydalanılmaya çalışılmıştır.

Dört bölüm olarak ele aldığımız çalışmamızın giriş kısmında nüfus ve arazi tahrirlerinin yapılmasını izah ile bu araştırmanın ana kaynaklarını meydana getiren tapu-tahrir, timar, evkaf defterleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Tokat'ın tarihçesi ile

idârfî yapısı ve Rum eyâleti içerisindeki vaziyeti arşiv belgelerine dayanılmak suretiyle ortaya konuldu. İkinci bölümde şehrin fizikî yapısı, mahalleleri ve nüfus vaziyeti işlendi. Üçüncü bölümde Tokat merkez nâhiyesi ile kazâya bağlı sekiz nâhiyede yer alan köyler hakkında tahrir defterlerine dayanılarak bilgi verildi. Dördüncü bölümde ise reâyâdan ve yetiştirilen mahsullerden alınan vergilerle miktarları ve vergi mükellefi şahısların, Osmanlı kanunları içindeki yer ve durumları izah edildi. Ayrıca bunlar, muhtelif tablo ve şemalar ile de gösterilmeye çalışıldı. Yine bu bölümde kazâdaki toprak durumu toprağın tasarruf şekilleri ve timar sisteminin tatbiki belirtilmiştir. Tokat timarlı sipahileri ile kale mustahfızları ekler halinde çalışmanın sonunda verilmiştir. Yine kazânın incelediğimiz dönemi-ne ait köylerinden bulabildiklerimiz araştırmamızın sonundaki haritada gösterilmiştir.

Çalışmalarım sırasında maddî ve mânevî her türlü desteği, sağlayan, gerekli tenkid ve ikazlarıyla tezimi yöneten hocam Prof. Dr. Mustafa Çetin VARLIK'a teşekkürü bir borç bilirim. Yine araştırmalarım esnasında huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan dekanımız Prof. Dr. H.Dursun YILDIZ ile her türlü mürâcaatlarımda yol gösterici olan Prof. Dr. Mücteba İLGÜREL'e teşekkür ederim.

Ahmet ŞİMŞİRGİL

K I S A L T M A L A R

a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
BA	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşiv Dairesi
Bk.	Bak
c.	Çilt
Çev.	Çeviren
DTCFD	Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi
EI	Encyclopedia of Islam, 2. baskı
IJMES	International Journal of Middle East Studies
IJTS	International Journal of Turkish Studies
İA	İslam Ansiklopedisi
İ.F.M.	İktisat Fakültesi Mecmuası
JESHO	Journal of Economic and Social History of the Orient
KK	Kamil Kepeci Tasnifi
Ktb.	Kütüphâne
MAD	Maliyeden Müdevver Defterler
nr.	numara
s.	sahife
SAD	Selçuklu Araştırmaları Dergisi
TAD	Türklük Araştırmaları Dergisi
TD	Tahrir Defteri
T D	Tarih Dergisi
Terc.	Terceme
TK.KKA	Tapu-Kadastro, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (Ankara)
TM	Türkiyat Mecmuası
TOEM	Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası
TSMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
TŞS	Tokat Şeriye Sicilleri
VD	Vakıflar Dergisi
v.d.	ve devamı

B İ B L İ Y O G R A F Y A

I. ARŞİV VESİKALARI

1. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşiv Dairesi
 - a) Tahrir Defterleri: Nr. 2, 15, 19, 79, 85, 89, 95, 287, 339, 387, 772, 966
 - b) Mühimme Defterleri: Nr: II, IV, V, VI, VII, LX, XV, XIX, XXI, XXII, XXV, XXIX, LXXX.
 - c) Maliyeden Müdevver Defterler: Nr: 160, 4402, 9932, 10211, 15615.
 - d) Kâmil Kepeci Tasnifi Ruus Defterleri: Nr: 74, 262, 266.
 - e) Diğer Defterler: Nr: 3904, 6095
2. Topkapı Sarayı Müzesi

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi: Nr: D. 929, D. 1789, D. 5246, D. 5335, D. 8303, D. 9772, D. 10057.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi: Mühimme Defteri, Koğuşlar, Nr: 888.
3. Ankara Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi.
 - a) Tahrir Defterleri: Nr: 12, 14, 254, 262.
 - b) Evkâf Defteri: Nr: 583.
4. Tokat Müzesi

Şeriyeye Sicilleri: Nr: I, II, III, IV, VI.

II. YAYIMLANMIŞ VESİKALAR

- AHMED REFİK; Anadolu'da Türk Asîretleri, 966-1200, İstanbul 1930.
- ANHEGGER, R. - İNALCIK H., Kânunnâme-i Sultânî ber-Mûcebi örf-i Os-mânî, Ankara 1956.
- BARKAN, Ö. LÜTFİ; "H. 933-934 (M. 1527-1528) Mâlî yılına ait bir bütçe örneği", İFM, XV/1-4 (İstanbul 1955), 251-329.
- _____, "Edirne Kassâmına âid Tereke Defterleri", Belgeler, III/5-6 (Ankara 1986), 1-479.
- İNALCIK, HALİL; H. 835 Târihli Sûret-i Defter-i Sancak-ı Arvanâd, Ankara 1988.
- UZUNÇARŞILI, İ. HAKKI; Karaman-oğulları Devri vesikalarından İbrahim Bey'in Karaman imâreti vakfiyesi, Belleten, I/1 (İstanbul 1937) 56-127.

III. KAYNAK ESERLER

- ABDURRAHMAN PAŞA, TEVKİİ; Kanun-nâmesi, Milli Tettebbular Mecmuası, I, İstanbul 1331.
- ÂLÎ, GELİBOLULU MUSTAFA; Kühü'l-ahbâr, Süleymaniye-Hekimoğlu Ali Paşa Ktb. nr. 796, İstanbul 1277.
- ANDREASYAN, H.D., Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi 1608-1619, İstanbul 1964.
- AŞIKPAŞAOĞLU, Tevârih-i Âl-i Osman, N.Atsiz terc., "Osmanlı Sultanları Tarihi I", İstanbul 1942.
- ATÂÎ; Hadâyikü'l-hakâyık fi tekमितiş-şakâyık, İstanbul 1268.
- AYN-İ ALİ EFENDİ; Kavânîn-i Âl-i Osman der-hulâsa-i Mezâmîn-i Defter-i dîvân, T.Gökbilgin neşri, İstanbul 1979.
- AZİZ b. ERDEŞİR ESTERÂBÂDÎ; Bezm u Rezm, Kilisli Rifat neşri, İstanbul 1926.
- CELÂL-ZÂDE, MUSTAFA; Kanun-nâme, Süleymaniye Ktb., Aşir Efendi, nr. 1004.
- ; Tabakâtü'l-Memâlik ve Derecâtü'l-Mesâlik.
- CUINET, VİTAL; La Turque D'Asia Geographie Administrative statistique et Roisanne de Chaque Province de L'Asia Mineure, Tome Premier, Paris 1982.
- EBÛBEKR-İ TIHRANÎ; Kitab-ı Diyarbekriyya, N.Lugal F.Sümer neşri, Ankara 1962.
- EVLIYÂ ÇELEBİ, Seyahatnâme, V, İstanbul 1314.
- FERAİZCİZÂDE MEHMED SAİD; Tarih-i Gülşen-i Maarif, Ayasofya Ktb. nr 438, I, İstanbul 1220.
- FONTAİNER, V., Voyages an Orient, entrepris par ordre du Gouvernement Français, de L'anée 1821a 1829. Turquie d'Asie, Paris 1829.
- GALİB, İSMAIL; Takvîm-i Meskukât-ı Selçukiye, İstanbul 1309
- GREGORY EBÛ'L-FEREC; Ebü'l Ferec Tarihi, Çev. Ö.R. Doğrul, II, Ankara 1987.
- HAYRULLAH EFENDİ; Osmanlı Tarihi, V, İstanbul 1292.
- HOCA SADEDDİN EFENDİ; Tacü't-Tevârih, I, İstanbul 1279.
- ; Tacü't Tevârih, II, İ.Parmaksızoğlu terc., Ankara 1979.
- İBN BÎBÎ; El Avâmîrü'l-Alaiyye Fi'l-Umuri'l Alaiye, A.S.Erzi neşri, Ankara 1956.

- İBN HALDUN; Kitâbu'l-İber, V, Beyrut 1968.
- İBN ŞEDDÂD; El Melikü'z-Zâhir, M.Ş.Yaltkaya terc. "Baypars Tarihi", İstanbul 1941.
- İNCİCİYÂN, L., Coğrafya, I, VI, Venedik 1804.
- KATİB ÇELEBİ; Cihânnümâ, Süleymaniye Ktb. İstanbul 1145.
- KEMAL PAŞA-ZÂDE; Tevârih-i Âl-i Osman, VII Defter, Ş.Turan neşri, Ankara 1954.
- LÜTFİ PAŞA; Tevârih-i Âl-i Osman, Âli neşri, İstanbul 1341.
- MATRAKÇI NASUH; Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han, H.G.Yurdaydın neşri, Ankara 1976.
- MUSTAFA SELÂNİKÎ, Tarih-i Selânikî, İstanbul 1281.
- MÜNECCİMBAŞI, Camiü'd-düvel, II, Süleymaniye Es'ad Efendi Ktb. Nr. 2103.
- MEHMED NEŞRÎ, Kitâb-ı Cihannümâ, F.R.Unat-M.A.Köymen neşri I, Ankara 1987.
- NIŞANCI MEHMED PAŞA, Tarih-i Nişancı, Konyalı İ.Hakkı terc., "Osmanlı Sultanları Tarihi I", İstanbul 1942.
- Sivas Devlet Salnâmesi, Sivas 1849.
- SOLAKZÂDE, Tarih, İstanbul 1297.
- STRABON, Coğrafya, Kitab XII, Bölüm I-II-III, A.Pekman terc., İstanbul 1969.
- ŞEMSEDDİN SAMİ, Kamusü'l A'lam, III, İstanbul 1316.
- ŞİKARÎ, Karaman-oğulları Tarihi, M.Koman neşri, Konya 1940.
- ŞÜKRÜLLAH, Behcetü't-Tevârih, N.Atsiz terc., "Osmanlı Sultanları Tarihi I", İstanbul 1942.
- TAVERNIER; Les Six Voyages en Turquie, Paris 1682.
- TEXIER, CH; "Küçük Asya, Ali Suad terc., İstanbul 1340.
- TOURNEFORT, T.M., Voyage Into The Levant, III, London 1741.
- TURSUN BEĞ; Tarih-i Ebü'l Feth, M.Tulum terc., İstanbul 1977.
- YAZICIZÂDE ALİ; Selçuknâme, Topkapı Sarayı Revan Bölümü, Trk. Yazmalar, No: 1391.
- IV. ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER
- ACUNSAI, FERİT, Gerçeklerin Diliyle Tokat, İstanbul 1947.
- AHMED TEVHİD, Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiyye Kataloğu, IV, İstanbul 1321.
- AKDAĞ, MUSTAFA, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, "Celâlî İsyanları", Ankara 1975.

- , Türkiye'nin İktisâdî ve İctimâî Tarihi, I-II, İstanbul 1979.
- AKTÜRE, SEVGİ, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, Ankara 1981.
- ALPDOĞAN, T., The Bedesten of Tokat, Ankara 1975, (Yayımlanmamış master tezi)
- ALPTEKİN, COŞKUN; "Musul Atabegliği", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi 7, (İstanbul 1988).
- ALTUNDAĞ, ŞİNASİ; "Selim I", İA, X, 423-434.
- ARSEVEN, C. ES'AD; "Mescid", Sanat Ansiklopedisi, III/15 (İstanbul 1966), 1308.
- AYDIN, DÜNDAR; Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilâtı Kuruluş ve Genişleme Devri (1536-1566) Erzurum 1972 (Yayımlanmamış doktora tezi).
- AYVERDİ, E.Hakkı, Osmanlı Mimarisinde Çelebi Mehmed ve II. Sultan Murad Devri, İstanbul 1972.
- BALTACI, CAHİD; XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976.
- BARKAN, Ö.LÜTFİ; Hüdavendigâr Livası, Tahrir Defterleri I, Ankara 1988.
- , "Türkiye'de İmparatorluk devriilerinin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve Hakana mahsus istatistik defterleri", İFM, II/I (İstanbul 1941), 20-38.
- , "Tarihî demografi araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", TM, X (İstanbul 1953), 1-26.
- , "Osmanlı İmparatorluğu'nda imâret sitelerinin kuruluş ve işleyiş tarzına âid araştırmalar", İFM, XXIII/1-2 (İstanbul 1963), 238-296.
- , Daftar-ı Khakânî, EI², II, Leiden 1977, 83-84.
- , "Türk-İslâm toprak hukuku tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda aldığı şekiller: Mâlikâne-Dîvânî Sistemi", Toplu Eserler I, (İstanbul 1980), 151-208.
- , "Research on the Ottoman Fiscal Surveys", Studies in the Economic History of the Middle East, edited by M.A. Cook, London 1970, 163-171.

- , "Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler", İFM, XV/1-4 (İstanbul 1955), 209-237.
- , "Türk-İslâm toprak hukuku tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda aldığı şekiller: İmparatorluk devrinde toprak mülk ve vakıfların husûsiyeti", Toplu Eserler I, 249-280.
- , "Osmanlı Devrinin Eşkıncülü Mülkleri veya Mülk Timarları Hakkında Notlar", Toplu Eserler, 897-904.
- , "Timar", İA, XII/1, 286-333.
- , "Çiftlik", İA, III, 392-397.
- , "Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak vakıflar ve temlikler, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", VD II (Ankara 1942), 293-338.
- BAYDUR, N., Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar, İstanbul 1970.
- BAYKARA, TUNCER; "Tokat Ulu Câmii Üzerine bazı düşünceler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987.
- BELDİCEANU, M., XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar, Çev. M.A.Kılıçbay, Ankara 1985.
- BİLGE, MUSTAFA; İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1984.
- BRAUDEL, F., Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Çev. M.A, Kılıçbay, İstanbul 1989.
- CANTAY, TANJU; "Bir Kuzey-Batı Anadolu Gezisinden Notlar", Sanat Tarihi Yıllığı, VII (İstanbul 1977).
- CEMAL, A., Tokat, İstanbul 1932.
- CINLIOĞLU (ASARKAYA), H.TURGUT; Tokat Coğrafyası ve Tarihi, Ankara 1976.
- ; Osmanlılar Zamanında Tokat I Kısım, Tokat 1941.
- ; Osmanlılar Zamanında Tokat III Kısım, Tokat 1951.
- ; Osmanlılar Zamanında Tokat IV Kısım, Tokat 1973.
- COOK, M.A., Population Pressure in Rural Anatolia 1450-1600, Oxford 1972.
- ÇAĞATAY, NEŞET; "Osmanlı İmparatorluğu'nda reâyâdan alınan vergi ve resimler" DTCFD, V/5, (1947), 483-511.
- DARKOT, BESİM; "Sivas", İA, X, 569-577.

- DEMİRİZ, Y., Osmanlı Mimarisinde Süsleme, I. Erken Devir (1330-1453), İstanbul 1979.
- DENNY, J., "Sancak", İA, X, 186-189.
- DİEZ, E. - ASLANAPA, O., Türk Sanatı, İstanbul 1955.
- EBÜ'L ULA MARDİN; "Kadı", İA VI, 42-46.
- EDHEM, HALİL; "Anadolu'da İslâmî Kitâbeler", TOEM VI/32 (1331).
- EMECEN, F.M., XVI. Asırda Manisa Kazâsı, Ankara 1989.
- ERDEM, SARGON; "Tokat kelimesi üzerine düşünceler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 11-16.
- ERDEMİR, YAŞAR; "Tokat yöresindeki ahşap camilerin kültürümüzdeki yeri", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 295-312.
- ERDER, L.T., -FAROQHI, S., "The Development of the Anatolian Urban Network during the Sixteenth Century", JESHO XXIII/3 (Leiden 1980), 265-303.
- ERGENÇ, ÖZER; 1580-1596 yılları arasında Ankara ve şehirlerinin mukayeseî incelenmesi yoluyla Osmanlı şehirlerinin kurumları ve sosyo-ekonomik yapısı üzerine bir deneme, Ankara 1973 (Basılmamış doktora tezi).
- ERGİN, OSMAN; Türkiye'de şehirciliğin tarihî inkişafı, İstanbul 1936, Türk Şehirlerinde İmâret Sistemi, İstanbul 1939.
- _____, "Bedesten", İA, II, 440-441.
- EYİCE, SEMAVÎ; "Mescid", İA, VIII, 101, 118.
- _____, "İlk Osmanlı devrinin dinî-ictimâî bir müessesesi zâviyeler ve zâviyeli camiiler", İFM, XXIII/1-2 (İstanbul 1963), 1-80.
- FAROQHI, S., "Taxation and Urban activities in sixteenth century Anatolia", I.J.T.S., I, (1979).
- _____; Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia, Trade, Crafts, and food Production in an Urban Setting 1520-1650, Cambridge 1984.
- _____, "XVI-XVIII. yüzyıllarda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri", Türk İktisat Tarihi Semineri Metinler-Tartışmalar (8-10 Haziran 1973), Edit. Osman Okyar, Ankara 1975, 197-229.
- GABRIEL, A., Monuments Turcs d'Anatolie, II, Paris 1984.
- GENÇ, MEHMET; "17-19. Yüzyıllarda sanayi ve ticaret merkezi olarak Tokat", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 145-169.

- GÖDE, KEMAL, "XIV. yüzyılda Tokat/Eratnalılar hakimiyetinde Tokat", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 17-22.
- , Eratnalılar (1327-1381), Kayseri 1981, (Basılmamış doktora tezi).
- GÖKBİLGİN, TAYYİB; "15 ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm, VD, VI, İstanbul 1965.
- , "Tokat", İA, XII/1, 400-412.
- , "Nâhiye", İA, IX, 37-39.
- , XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler-Mukataalar, İstanbul 1952.
- GÖYÜNÇ, NEJAT; XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul 1969.
- , "Hane deyimi hakkında", T D, XXXII (İstanbul 1979), 321-348.
- GREGORIE, H., "Dazmana est bien Dazimon", Byzantion X (1935).
- GÜÇER, LÜTFİ, XVI-XVII. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hububat Meselesi ve Hububatdan Alınan Vergiler, İstanbul 1964
- HAMİD, HADZİBEGİC, Rasprava Ali Causa in Sofice o Timarskoz Organizayici u XVII, Stoljeco, Glasnik II (Sarayevo 1947).
- HAMMER; Devlet-i Osmaniye Tarihi, M. Ata terc., İstanbul 1329-30.
- HÜSAMİDİN, HÜSEYİN; Amasya Tarihi II-III, İstanbul 1927.
- HÜTTEROTH-ABDÜLFETTAH; Historical Geography of Palestine Transjordan and Southern Syria in the Late 16th Century, Erlangen 1977
- İLGÜREL, MÜCTEBA; "XVII. yüzyıl Balıkesir Şeriye Sicillerine göre Şubaşılık müessesesi", VIII, Türk Tarih Kongresi (11-15 Ekim 1976), Kongreye Sunulan Bildiriler, II, Ankara 1981, 1275-1282.
- İNALCIK, HALİL; The Ottoman Empire, The Classical Age (1300-1600), Londra 1973.
- , "Bursa, I, XV. asır sanayi ve ticâret tarihine dair vesikalar", Belleten, XXIV/93 (Ankara 1960), 45-96.
- , "Osmanlılarda Raiyyet rûsûmu", Belleten, XXIII/92 (Ankara 1959), 49-145.
- , "XV. asır Türkiye İktisâdî ve İctimâî kaynakları", İ.F.M., sayı 15, (1953), 51-75.
- , "Eşkinçi", EI², II, 733.
- , "Bennâk", EI², I, 1204.
- , "Çiftlik", EI², II, 33-34.

- , "Mahkeme", IA, VII, 149-151.
- , "Mehmed II", IA, VII, 506-535.
- , "Murad II", IA, VIII, 598-615.
- ; "Örf", IA, IX, 480.
- , "Osmanlı Timar rejimi ve sipahi ordusu", Türk Kültürü, sayı 118, (Ankara 1972), 139-146.
- İPŞİRLİ, MEHMED, "XVII. Asır ortalarında Tokat şehri", Türk Tarihinde Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 57-70.
- İSLAMOĞLU, H.F., Dynamics of Agricultural Production, Population Growth and Urban Development: A case study of Areas in north-central Anatolia, 1520-1575, Madison 1979 (Yayımlanmamış doktora tezi).
- JENNING, R.C., "Urban population in Anatolia in the Sixteenth Century: a Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum", I.J.M.E.S., VII/I, Cambridge 1976.
- KARAMAĞRALI, BEYHAN; "Şeyh Mekkun türbesindeki Sgraffitolar", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 419-426.
- KAYMAZ, NEJAT, Pervane Muinüddin Süleyman, Ankara 1970.
- KAZICI, ZİYA, "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının bazı görevleri", İslâm Medeniyeti Dergisi, V/2 (Mart 1982), 29-36.
- KODAMAN, BAYRAM; "XX yüzyıl başında Sivas Vilâyeti", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 170-183.
- KUNT, İ.METİN; Sancaktan Eyâlete, 1550-1650 arasında Osmanlı ümerası ve il idâresi, İstanbul 1978.
- KURAN, APTULLAH; "Tokat ve Niksar'da Yağlıbasan Medreseleri", VD, VII (1968),
- , Anadolu Medreseleri, Ankara 1969.
- LOWRY, H.W.; The Ottoman Tahrir Defters As a Source for Urban Demographic History The Case study of Trabzon (Ca 1486-1583), 1977.
- MEHMED, SÜREYYA; Sicill-i Osmânî, III, İstanbul 1311.
- MENAGE, V.L., Beglerbeg, EI², I, 1194.

- MİROĞLU, İSMET; XVI. Yüzyılda Bayburd Sancağı, İstanbul 1975.
- OCAK, A.YAŞAR-FAROQHİ, S., "Zaviye", İA, XIII, 468-476.
- ORHONLU, CENGİZ; Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar, (Der. S.Özbaran), İzmir 1984.
- ÖZDEĞER, HÜSEYİN; XVI. Asırda Ayıntab Livâsı, I, İstanbul 1988.
- ÖZTÜRK, NAZİF; Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar, Ankara 1983.
- , "Selçuklu-Osmanlı dönemi ulaşım sisteminde ve ticâretinde Tokat'ın yeri", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987.
- PAKALIN, M.Z; Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü., I, III, İstanbul 1972.
- RAMSAY, W.M., Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, M.Pektaş terc., İstanbul 1960.
- SAHİLLİOĞLU, HALİL; Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740, İstanbul 1965, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi).
- SEVGİN, NAZMİ; Anadolu Kaleleri, Ankara 1959.
- SÖZEN, METİN; Anadolu Medreseleri, İstanbul 1972.
- SÜMER, FARUK; Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destaneleri, İstanbul 1980.
- ; "Anadolu'da Moğollar", SAD I/1 (1969).
- , "Anadolu'da yaşayan bazı Üç-oklu Oğuz boylarına mensup teşekküller", İ.F.M. XI/1-4 (1950).
- , "Karakoyunlular", İA, VI, 292,305.
- , "Kayı", İA, VI, 459-462.
- ŞAHİN, İLHAN; "Timar Sistemi hakkında bir risâle", T D, sayı 32 (İstanbul 1979), 905-935.
- ŞAHİN, İ. - EMECEN, F.M., "XV. asrın ikinci yarısında Tokat Şehri", Şeyhülislâm İbn. Kemal Sempozyumu, Bildiriler, (Ankara 1986), 41-51.
- , "XV. asrın ikinci yarısında Tokat esnafı", Osmanlı Araştırmaları The Journal of Ottoman Studies VII-VIII, İstanbul 1988, 287-308.
- TANSEL, SELAHATTİN; Sultan II. Bayezid'in Siyâsî Hayatı, İstanbul 1966.

- TEKİNDAG, ŞEHABEDDİN; "Medrese Dönemi", Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1973, 3-54.
- , "Yeni kaynak ve vesikaların ışığında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", T D, sayı 22, İstanbul 1968.
- , "Karamanlılar", İA, VI, 316-330.
- Tokat İl Yıllığı, Ankara 1973.
- TUNÇDİLEK, N; Türkiye İskan Coğrafyası, İstanbul 1967.
- TURAN, OSMAN; Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul 1980.
- , Selçuklular Zamânında Türkiye, İstanbul 1971.
- ; Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti, İstanbul 1980.
- , "Selçuklu kervansarayları", Belleten, X, Ankara 1946.
- TURAN, ŞERAFEDDİN; XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İdârî Taksimâtı, Atatürk Üniversitesi Yıllığı (1961), s.201-232.
- , "Karadeniz Ticaretinde Anadolu şehirlerinin yeri", Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988.
- Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, İçişleri Bakanlığı, Ankara 1971.
- Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara 1985.
- UYŞAL, A.OSMAN; "Tokat'taki Osmanlı Camileri, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 313-364.
- UZUNÇARŞILI, İ.HAKKI; Sivas Şehri, İstanbul 1328.
- , Anadolu Beylikleri ve Karakoyunlu-Akkoyunlu Devletleri, Ankara 1984.
- , Osmanlı Tarihi, I, Ankara 1972.
- , Osmanlı Tarihi II, Ankara 1975.
- , Kitabeler, I-II, İstanbul 1927.
- , "Sivas ve Kayseri dolaylarında Eretna Devleti" Belleten, XXXII/12 (1968).
- , "Hacı İvaz Paşa'ya dâir", T D, XIV (İstanbul 1959), 25-40.
- , "Bayezid II", İA, II, 392-398.
- ; "Mehmed I", İA, VII, 496-506.

- , "Osmanlı Devleti'nin İlmîyye Teşkilâtı", Ankara 1984.
- ÜNAL, M.ALİ; XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, Ankara 1989.
- ÜSTEK, FATMA; H.984 (M.1576) tarihli Defter-i Evkâf-ı Rum'A Göre Tokat Merkez Kazâsı Vakıf Kayıtları, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Ankara 1985.
- VARLIK, M.ÇETİN; XVI. Yüzyılda Kütahya Sancağı, Erzurum 1980, (Yayınlanmamış doçentlik tezi).
- , "XVI. yüzyıl Osmanlı idârî teşkilâtında Kütahya", T A D, II (İstanbul 1987).
- , "Akkoyunlular", Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi 8, İstanbul 1988.
- YAVI, ERSAL; Tokat, İstanbul 1986.
- YEDİYILDIZ, BEHAEDDİN; Ordu Kazâsı Sosyal Tarihi, (1455-1613), Ankara 1985.
- YINANÇ, M.HALİL; Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri I, İstanbul 1944.
- , "Danışmendlıler", İA, II, 468-479.
- , "Amasya", İA, I, 392-396.
- , "Akkoyunlular", İA, I, 251-270.
- YÜCEL, YAŞAR; Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Eretna Devleti, Ankara 1989.
- ; "Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)", Ankara 1989.
- ; "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantriyalizasyona (Adem-i Merkeziyet) dâir genel gözlemler", Bellekten, XXXVIII/152 (Ankara 1974), 657-708.
- WITTEK, P., Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları, (Byzantion X'dan çev. M.Eren), S.A.D. I (1969), Ankara 1970.

G İ R İ Ő

XIV. asır sonlarından itibaren Rûm, Memleket-i Rûm münhasıran Sivas, Tokat ve Amasya bölgesini işâret ve tayin etmekte idi (1). Malagirt zaferini müteakip Orta Anadolu'da Malatya, Sivas, Tokat ve Amasya kalelerini aldıktan sonra İznik'e kadar ilerleyen Emir Artuk (2), Sultan Melikşah'ın çağrısı üzerine geri dönünce bölgede onun üstlendiği rolü Emir Danişmend Gazi üzerine aldı. Danişmend Gazi, Türkiye Selçuklu Sultanı Süleyman'ın tabii olarak Sivas, Tokat, Amasya bölgesinde Danişmendli beyliğini kurdu (3). Emir Danişmend Gazi'nin ölümünden (1104) sonra kurduğu beylik fazla uzun ömürlü olmamış ve Sivas, Tokat Niksar ile berâber bütün Danişmendiye vilâyetleri Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan tarafından zabtedilmiştir (4).

İşte memleket-i Rûm denilen Sivas, Tokat ve Amasya'da Danişmendliler ile başlayan Türkleştirme ve müslümanlaştırma faaliyeti Sultan I. Kılıç Arslan zamanından itibaren Türkiye Selçukluları ile devam etmiştir. XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu, Moğol İlhanlı hâkimiyeti altına girince takriben 100 yıl kadar zor bir devre geçirdi. Ancak İlhanlıların nüfuzlarının azalmasından sonra Moğol ümerâsından Uyg Türkü Emir Eretna Bey Sivas, Kayseri, Amasya, Tokat, Çorum, Develi Kar

1. Mehmed Neşri, Yıldırım Bâyezîd'in bölgeyi fethetmesi ile alakal olarak "Muhassal Hünkar Sivas ve Tokat'ı bilkülliye mecmû'î Rum' taht-ı hükûmete getirdi" demektedir. Kitab-ı Cihannümâ, F.R.Una M.A. Köymen neşri, Ankara 1987, I, 321.
2. Artuk Bey bu faaliyetleri ile Danişmendnâme'de Artuhî adıyla de tanî bir mâhiyet almıştır. Ayrıca bölgede görülen Artukabad (Artukova/Artova) adı yine onun hatırası olmalıdır. Krş. O.Turan, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İstanbul 1980, 134.
3. Gregory Abü'l Ferec, Ebül Ferec Tarihi, (Çev. Ö.R.Doğrul) II, Ankara 1987, 229; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971, 67.
4. O.Turan, a.g.e., 205.

hisâr ve Darende'yi içine alan devletini kurdu (1343) (5). Bundan sonra Orta Anadolu ve dolayısıyla memleket-i Rûm yine sulh ve sükûn içerisine girmiştir. Eretna'nın kurduğu beyliğin kuvvetten düşmesi sonucu idâreyi ele alan Kâdı Burhâneddîn Ahmed'in hâkimiyet bölgesi, Gümüş, Merzifon, Çorumlu, Tokat, Amasya, Kayseri, Sivas, Mâkan, Ürgüp, Eyyübhisar, Karahisar, Akşehir, Koyunlu, Çepni, Niksar ve Sofisar, gibi vilâyetlerden oluşuyordu (6).

Kâdı Burhâneddîn'in ölümü ile (1398) Osmanlıların eline geçen Sivas ve Tokat vilâyetlerine Amasya'nın da ilâvesiyle Rûmiye-i Sugrâ vilâyeti teşekkül ettirildi (6a). Bu idârf taksîmâtı ortaya koyan deliller, incelediğimiz bölgenin sosyal ve iktisâdî bünyesini de aydınlatan ve araştırmamızın ana kaynağını teşkil eden Tapu-tahrir defterleridir.

Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti'nde yeni fethedilen yerlerin umûmî durumu eskiden mevcut veya yeni uygulanacak olan idârf teşkilât çerçevesi içinde belli usul ve kaidelere göre tespit ve kaydedilirdi. Bu faaliyete bölgenin tahrir edilmesi denirdi. Tahrir sırasında yerleşme merkezleri (şehir, kasaba, köy, mezraa, çiftlik) tespit edilir ve bunların hukûkî statüleri (mülk, timar, vakıf) belirlenirdi. Ayrıca buralarda mukim olup vergi vermekle mükellef evli veya bekar şahısların tek tek isimleri ve bunların ellerindeki toprak miktarının büyüklüğüne veya küçüklüğüne göre mensup oldukları kategoriler (çift, nim-çift, benak, caba), ürettikleri mahsuller, ve yetiştirdikleri hayvanların nevi-leriyle miktarları ve vermekle mükellef oldukları öşür ve rûsûm miktarları yazılırdı.(7).

Tahrir işleminin hukûkî ve resmî adı emânet olup bu sorumluluğu üstlenen kişiye emin, muharrir, ilyazıcı ve muharrir-i memleket gibi isimler verilirdi. Büyük tecrübe ve bilgi isteyen, çok mesuliyetli ve aynı zamanda rüşvet ve suistimâle müsait olan tahrir emânetine ek-

-
5. Y.Yücel, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar Eretna Devleti. Kâdı Burhaneddin Ahmed ve Devleti. Mutahharten ve Erzincan Emirliği II, Ankara 1989, 12-13
 6. Ebû Bekr-i Tihrani, Kitab-ı Diyarbekriyye, N.Lugal-F.Sümer neşri, Ankara 1962, 1, 43; Y.Yücel, a.g.e., 199.
 - 6a T.Gökbilgin, 15 ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm, VD, sayı VI, İstanbul 1965, 51 v.d.
 7. Geniş bilgi için bk. Ö.L. Barkan, Hüdavendigâr Livâsı Tahrir Defterleri I, Ankara 1988, s. 18-43.

seriya nüfuzlu beyler veya kadılar tayin olunurdu. Nitekim XV. asra ait defterlerde görülen Timurtaş Bey, Halil Bey, Balaban Paşa, Umur Bey, Edhem Bey, Çakır Ağa, Tursun Bey, Oruc Bey, Yahşi Bey gibi muharrir isimleri bu mühim işe çok defa ümerânın tayin olunduğunu göstermektedir (8).

Fethi müteakip yapılan ilk tahrirden sonra zaman zaman, yeni bir padişahın tahta çıkması, vergi gelirinde görülen değişiklikler, defter harici kalan yerlerin deftere geçirilmesi gibi sebeplerle 10, 20, 30 ve bazan da 40 senelâk fasılalarla söz konusu tahrirler yenilenirdi. Bu yeni yazılan deftere "Defter-i cedid", evvelkisi için "defter-i atik", daha evvelki için ise "defter-i köhne" tabirleri kullanılırdı. Yukarıda bahsedilen hususların tafsilatlı bir biçimde kaydedildiği defterlere Defter-i mufassal, sadece dirlik sahiplerinin adlarının ve gelirlerinkendilerine ait köylerin isim ve hanelerinin kaydedildiği defterlere ise Defter-i icmâl denilmekteydi (9).

Tokat kazası ile ilgili olarak araştırmamızın asıl kaynaklarını teşkil eden XV ve XVI. yüzyıl tahrir defterlerine gelince:

a) TD 2

Başbakanlık Arşivi'nde 2 numara ile kayıtlı olan mufassal tahrir defteri.

8. H.İnalçık, H.835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-ı Arvanid, Ankara 1988, s.XIX.
9. Tapu-tahrir defterleri esas alınmak suretiyle Osmanlı Devleti'nin bir bölgesinin umûmî olarak tanıtılması veya şehircilik tarihi üzerine araştırmalar son zamanlarda büyük bir artış göstermiştir. Bu araştırmalarda ve ayrıca yazılan makalelerde tahrir işleminin nasıl yapıldığı etraflıca anlatıldığı için kısa kesmeyi ve ilgili eserlerin isimlerini vermeyi uygun gördük. Ö.L.Barkan, Türkiye'de İmparatorluk Devirlerinin büyük nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri (1), İ.F.M., II/I İstanbul 1941, 20-38; Aynı yazar, "Tarihî Demografi araştırmaları ve Osmanlı tarihi" TM İstanbul 1953, c.X, 1-26 ve Daftar-ı Khâkâni, EI², II, Leiden 1977, 83-84; H.İnalçık, a.g.e.; s.XVIII-XXXVI; B.Yediyıldız, Ordu Kazâsı Sosyal Tarihi, Ankara 1985, 2-14; F.M. Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazâsı, Ankara 1989, 2-17; Ö. L.Barkan, Hüdavendigâr Livâsı, Tahrir Defterleri I, Ankara 1988, s. 34 v.d.

Defter s.3'de kısa bir mukaddime ile başlamaktadır. Burada "Ta'dil-i kanûn-ı çifthâ ve bennakân vilâyet-i Tokat maa tevâbi' ve levâhık" (10) şekliyle yer alan ifâdelerden defterin çift ve bennâk kanununun ta'dilini hedef aldığı anlaşılmaktadır. Fatih Sultan Mehmed'in emri ile yapıldığı bildirilen tahririn eminliğini iftihârü'z-Zûamâ ve' ekâbir Umur Bey, kitâbet hizmetlerini ise Mustafa Bey yürütmüştür. Tahrir Receb 859/Haziran 1455 yılında tamamlanmıştır (11). Tahrir ameliyesinin takriben 2 veya 3 sene sürdüğü göz önüne alınacak olursa Tokat ve Sivas vilâyetlerini içine alan bu tahrire 1452-53 yılında yani Fatih Sultan Mehmed'in tahta cülûsundan hemen sonra başlanmış olabileceği söylenebilir.

Tamamı 677 sahife olan defter vilâyet-i Rûm'un Tokat, Turhal, Zile, Artukâbâd ve Sivas kazâlarını (bu defterde nâhiye şeklinde yazılmaktadır) ihtivâ etmektedir.

b) TD 19.

Başbakanlık Arşivi'nde 19 numarada kayıtlı bulunan mufassal tapu-tahrir defteri. Defterin 1. sahifesinde fihrist bulunmaktadır. Bundan sonra Tokat vilâyetinin dökümüne geçmeden önce kısa ve çoğu arapça ve farsça ibârelerle yazılı bir mukaddime yer almıştır. Mukaddimede Şevval 890/Ekim 1485'de tamamlandığı belirtilen tahririn Sultan II. Bayezid'in emri ile yapıldığı anlaşılmaktadır. Yine mukaddimede görüldüğü üzere tahririn eminliğini Taceddin Bey, katiplik hizmetlerini ise Muhyeddin Bey yürütmüştür (12).

Tamamı 569 sahife olan deftere önce Tokat ve nâhiyeleri ile ilgili bilgiler yazılmıştır (s.3-102). Ancak araştırmamızın ve Tokat'ın coğrafi sınırlarını oluşturan nâhiyelerden Komanat, Kafirni, Tozanlu ve Gelmugad defterde Sivas kazâsından sonra yer almıştır (s.491-569).

c) TD 79.

Başbakanlık Arşivi'nde 79 numarada kayıtlı Tokat ve Sivas kazâ

10. BA, TD 2, 3.

11. BA, TD 2, 3; Ayrıca Halil İnalçık Türk arşivlerinde Fatih devrine ait bulunan defterler üzerinde yaptığı tetkiklerde Anadolu ve Rumeli'de 859/1455 tarihinde umûmî bir tahririn ikmâl edildiğini belirtmektedir (Suret-i Defter-i Sancâk-ı Arvanid, s.XVI-XVIII).

12. BA, TD 19, 3.

ları mufassal tapu-tahrir defteri. Tamamı 640 sahife olan defterin baş kısmında tahriri yapılmış olan kazâ ve nâhiyelerin fihristi bulunmaktadır. Bundan sonra kısa bir mukaddimeyi müteakip "Vilâyet-i Tokat tâbi Vilâyet-i Rûm" diyerek Tokat kazâsı ve nâhiyelerinin dökümüne geçmektedir (13). Tokat merkez kazâsının dökümü sahife 27'de son bulmaktadır. Daha sonra sırasıyla Cincife, Venk, Komanat, Kafirni, Gelmuğad, Tozanlı, Yıldız ve Kazâbâd nâhiyeleri yer almaktadır. Defterde ayrıca Zile, Turhal, Artukâbâd ve Sivas kazâlarının mufassal tahriri verilmiştir.

Defterin mukaddimesinde yer alan "... bi tevâkû's-Sultan Halifet-i Resûlullah el gazi fi sebilillâh es-Suţtan bin es-Sultân es-Sultân b. Selim Hân b. Bayezid Hân b. Muhammed Hân halledallahü mülk ..." ifadelerinden tahririn Halife Sultan Selim zamanında yazıldığı anlaşılmaktadır. Yine "an tahriri in sûtûri beyân-ı mufassal-ı esâmi-i râyâ-yı vilâyet-i Rûm (duâ) ber tahkik-i teftiş cihât-ı hasse Mir-i mirân ve eshâb-ı livâ ve zûamâ ve tımar-ı sipahiyân ve gayr-i zâlik mine'l evkâf ve'l emlâk ki..." ifadelerinden Rûm vilâyetinin mufassal olarak tahrir ve tedvin olduğu görülmektedir. Kalem ve kitâbet hizmetlerinin Muhammed bin İbrâhim tarafından görüldüğü belirtilen tahririn 926/1520 senesinde tamamlandığı yine mukaddimesinden anlaşılmaktadır (14). Bu kayıttan tahrire 1517 veya 1518 senesinde başlandığı tahmin olunabilir.

Bu tahririn ve aynı zamanda bütün Rûm ve Karaman eyâletlerinin 926/1520 tarihinde tamamlanan tahririnin neticelerini ihtivâ eden bir icmâl defteri Başbakanlık arşivi 387 numarada kayıtlıdır (15). Defterde Tokat kazâsı ile ilgili bilgiler 426-490 sayfeleri arasında verilmiştir.

d) TD 287.

Başbakanlık Arşivi'nde 287 numarada kayıtlı olan defter Tokat, Zile, Turhal ve Sivas kazâlarının mufassalıdır. Defterin baş kısmında

13. BA, TD 79; 3.

14. BA, TD 79, 1.

15. Krş. İ.Miroğlu, XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı, İstanbul 1975, 20; Ayrıca bu deftere göre Rum eyâletinin umûmî durumu için bk. T.Gökbilgin, a.g.m. 55.

içinde bulunan kazâ ve nâhiyelerin isimleri yazılı fihrist bulunmak-
tadır. Birinci sahifede yer alan mukaddimede tahririn Sultan Süleyman
(Kanûnî)'in emri ile yapıldığı "... Ve mahmeye-i Rûm mücaddeden yazılı-
lub defter olunmak hususunda..." diyerek belirtilmektedir. Daha sonra
Tahrir işlemlerinin Atâyi b. Celâl'in eminliğinde ve Yar Ahmed'in ka-
tibliği ile tamamlanıp "... Elviye-i memâlik-i Rûm bi inayetü'l-mülk
el-kayyum mihma-emkin yazılılub tahrir ve tedvin olundu" denilmektedir.
Yine mukaddimede "... Esâm-i efrâd-ı insaniyye ve evkâf ve emlak ale'
tafsil merkum emvâl ve mahsûlât havass-ı hümâyûn ve erbâb-ı zeâmet ve
timar ale'l-umum mukayyed ve mefhûm oldu" denilerek yapılan işlemler
açıkça ifade edilmektedir. Mukaddimenin sonunda ise bu tahririn Rebit
ahir 961/1554 tarihinde tamamlandığı belirtilmektedir (16). Buradan t
rire 1551-52 tarihinde başlanmış olabileceği anlaşılmaktadır.

Tamamı 447 sahife olan defter, birinci sahifede "Kazâ-i Tokat"
diye başlamakta ve bu kısım sahife 71'de son bulmaktadır. Bundan son-
ra sırasıyla Komanat, Çincife, Venk, Tozanlu, Kafirni, Yıldız, Gelmu-
gad ve Kazâbâd nâhiyelerinin dökümü verilmektedir. Sahife 325'den son-
ra ise Sivas kazâsı ile ilgili bilgilere geçilmektedir.

e) TD 14

Ankara'da Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı kadîme Arşivi'
nde 14 numarada kayıtlı olup, Sivas ve Tokat kazâlarının son mufassal
tapu-tahrir defteridir. Tamamı 298 varak olan tahrir defterinin hemer
başında bir mukaddime yer almaktadır. Bu kısımda tahrire Sultan Selim
Han (II. Selim)'in emriyle h.977 tarihinde başlandığı aşağıda yer ala
ifadelerle belirtilmektedir. "... arazi-i memâlik-i mahmeyenin küh-i
hakikati keşf ve tavzih ve mutasarrıfların keyfiyet-i tasarrufları be
yân ve tasrîh olunmak fermân olunup ve abd-ı ahkâr Trabzon Sancağı Be
Ömer bendelerine defteri hakânî kâtiplerinden Hızır b. (silik) hicret
nebevîyeden seb'a ve seb'in ve tis'amie (977) senesinde Vilâyet-i Rûn
tahriri tefvîz olunub mütevekkilen alallahü Teâlâ tahrire mübâşeret v
tasaddi olunub..." (17). Ayrıca yukarıda ifadelerden mezkur tarihte F
vilâyeti tahririni Trabzon Sancağı Bey'i Ömer Bey'in yaptığı anlaşıl-
maktadır. Kitâbet hizmetlerini yürüten katibin isminin ise Hızır oldu
ğu anlaşılmaktadır. Ömer Bey bu kısımda Rûm vilâyetinde toprağın tase
ruf şekilleri ile ilgili olarak gayet kıymetli bilgiler vermiş

16. BA, TD 287, 1.

17. TK, KKA, TD 14, 1 b.

olup (18) araştırmamızın son bölümünde bu husus etraflıca ele alınmıştır. 982/1574 yılında tamamlandığı anlaşılan tahririn 3a-4b sahifeleri arasında kanunnâme yer almaktadır. Eserin sonunda yer alan ekler bölümünde burkanunnâmenin metni il verilmektedir. TD 1387'deki 1520 tarihli kanunî nâmeye göre olan değişiklikleri gösterdik S.6a'da Defterin fihristi bulunmaktadırdır. "Fihristi Kazâ-i Sivas ve Tokat" başlığı altında önce Kazâ-i Sivas ve nâhiyeleri belirtilmiş sonra ise "Kazâ-i Tokat" adı altında bağlı nâhiyeler sıralanmıştır.

Defterin 6b-13a sahifeleri arasında Sivas ve Tokat kazâları dahilindeki köy ve mezraaların isimleri ve hasıl toplamları yer almaktadır. Bundan sonra s.14a'da Sivas Kazâsı merkez nâhiyesi ile diğer nâhiyelerin mufassal dökümü verilmiştir. Sivas kazâsının dökümü s.136b'de son bulmakta ve bundan sonra Tokat kazâsı ile ilgili bilgiler verilmektedir.

f) Evkâf Defteri 583

Ankara'da Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadime Arşivi'nde 583 numarada kayıtlı Rûm eyâleti evkâf defteri. Defter Sivas (19), Tokat (20), Zile, Niksar, Hüseyinâbâd, Taşâbâd, Turhal, Mecid-özü, Artukâbâd, Amasya, Havza, Osmancık, İskilib, Çorum ve Bafra kazâlarını (21) ihtiva etmektedir. Tokat merkez kazâsına âit vakıf kayıtları bölümü siyâkat hattı ile yazılmış olup, 48 sahife 16 pusula ve iki ferman dan oluşmaktadır (22). Defter H.982/M.1574 tarihlidir.

g) TD 15

İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde 15 numarada kayıtlı bulunan defter, Vilâyet-i Rûm'un Tokat'da dahil olmak üzere nâhiyeleri kurâ-

-
18. TK,KKA, TD 14, 1b-2b.; Ayrıca bk. Ö.L.Barkan, "Türk-İslâm topra hukûku tatbikatının Osmanlı İmparatorluğu'nda aldığı Şekiller: Malikâne-Divânî Sistemi, Toplu Eserler I, İstanbul 1980, 158-16
 19. TK,KKA, Evkâf Defteri 583, 1-20a.
 20. Aynı defter, 21b-44b.
 21. Aynı defter, 51b-143a.
 22. Bu kısım master tezi olarak çalışılmıştır. Bk. Fatma Üstek, "H. 984/(m.1576) tarihli Defter-i Evkâf-ı Rum'a Öre Tokat Merkez Kazâsı Vakıf Kayıtları", yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı tezi, Ankara 1985.

sının nüfus ve hasılâtını gösteren tîmar-icmâl defteridir. Defterin başında bir fihrist yer almaktadır. Burada öncelikle şehzâde, pâdi-şâh ve lala hasları gösterilmiş ve ardından zeâmetler belirtilmiştir. Daha sonra Amasya ve Tokat (s.93-118) Seraskerlikleri tîmarları gösterilmiştir. Defterde, Yıldız (s.119-120) ve Tozanlı (s.121-124) nâhiyeleri Tokat'a bağlı oldukları halde Gavurni (Kafirni) nâhiyesi (s.157-166) ayrı bir seraskerlik olarak görülmektedir.

H.887 (1482) tarihli olan bu deftere göre tîmar erleri araştırmamızın ekler bölümünde gösterilmiştir.

h) TD 85

Başbakanlık Arşivi 85 numarada kayıtlı bulunan tîmar icmâli defteri. İçerisinde Vilâyet-i Rûm'un Tokat'da dâhil olmak üzere (23) Sivas, Karahisar-ı Şarkî ve Canik livâlarının nâhiye ve kurâlarının has, zeâmet ve tîmarlarını haavidir.

Defterin 2. sahifesinde "Livâ-i Tokat" başlığı altında zûamâ sipahiyân 103, müşterek 7 ve merdân-ı kal'a 47 nefer olarak gösterilmiştir. 924/1518 tarihli deftere göre tîmar erlerinin isim ve görevleri ekler bölümünde gösterilmiştir.

ı) TD 339

Başbakanlık Arşivi 339 numarada kayıtlı Vilâyet-i Rûm'un tîmar icmâl defteri. 970/1562-63 tarihli defterde Tokat kazâsı 39-116 sahifeleri arasındadır. Defterde ayrıca Tokat (s.217-223) ve Yıldız (s.231) kalelerinde görevli kale mustahfızlarına ait tîmarların icmâli de verilmektedir.

Tapu defteri 339'a göre düzenlenen tîmar erlerinin isim ve görevleri ekler bölümünde tablo halinde verilmiştir.

j) TD 262

Ankara'da Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde 262 numarada kayıtlı Sivas Sancağı'nın tîmar icmâl defteri. Tamamı 250 sahife olan defterde Tokat kazâsı ile Komanat, Gelmugad, Kazâbâd nâhiyelerinin mukataaaları kurâsının divâni ve mâlikâne ve niyâbet rûsûmu gösterilmiştir (24). Ayrıca yine Kazâ-i Tokat ile (25) konumuz da-

23. BA, TD 15, 2-34.

24. BA, TD 262, 5b-6a.

25. Aynı defter, 8b.

hilinde bulunan ve bu defterde Sivas'a tabi olarak gösterilen Tozanlu, Gavurni, Komanat, Cincife, Venk, Kazâbâd, Gelmugad ve Yıldız nâhiyelerinin (26) pâdişah, beylerbeyi hasları, zeametler ve timarları deftere kaydedilmiştir. H.982/1574 târihli tapu defterine göre timar erlerinin listesi ekler bölümünde verilmiştir.

k) TD 254

Ankara'da Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde kayıtlı bulunan defter Sivas (27), Amasya (28), Çorum (29) ve Canik (30) livâlarının kale mustahfızlarının gösteren bir icmâl defteri niteliğindedir. Tamamı 58 sahife olan defterin, Sivas livâsı dökümünde yer alan Tokat talesi mustahfızlarının (s.14-19b) yekûnû 58 nefer olarak görülmektedir. 262 numaralı defterlerle beraber hazırlandığı anlaşılan bu defterin de târihi H. 982 (1574)'dir. Tokat kalesi mustahfızlarının timar erlerini ve görevlerini gösteren bir liste ekler bölümünde verilmiştir.

1) TD 95

İstanbul Başbakanlık Arşivi 95 numarada kayıtlı timar icmâl defteri. Tarihsiz olan defterdeki bazı zeâmet ve timar sahipleri belirtilirken "fi 15 Şaban sene 931 tarihinden beri tasarrufundadır" veya "vilâyet kitâbet olalidan beri tasarrufundadır" şeklinde yer alan ibarelerden defterin 926/1520 târihli Rum vilâyeti tahririnin neticelerini ihtiva ettiği ve tahmini 931-932/1524-1526 tarihinde düzenlendiği anlaşılmaktadır (31). Sivas, Amasya, Kırşehir, Bayburd, Kemah ve Divriği livâlarındaki zeâmet ve timar sahiplerinin yer aldığı defterde Tokat nâhiyesi ile ilgili bilgiler 24-43 sahifeleri arasındadır.

Burada, Tokat kazâsı hakkında yapılacak olan araştırmanın temelini yukarıda belirtilen beş tahrir defteri ile diğer evkâf ve icmâl defterleri oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere bu defterlerden ilki (TD 2) Fatih devrine ait olup, 859/1455 tarihinde, sonuncusu ise II. Selim devrinde 982/1574 tarihinde tamamlanmıştır. Diğer üç tahrir defteri ise, 1485, 1520 ve 1554 tarihlerini taşımaktadırlar. Böylece 120 yıllık bir dönemi beş bölümde ayrı ayrı tahlil etmek, karşılaştırmalar yapmak ve değişimleri ortaya koymak imkanı doğmaktadır.

-
26. Aynı defter, 57 b - 97 b.
 27. BA, TD 254, 1-30.
 28. Aynı defter, 31-42.
 29. Aynı defter, 42-50.
 30. Aynı defter, 51-58.
 31. BA, TD 95, 26-27

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

TOKAT TARİHÇESİ VE OSMANLI İDARI TEŞKİLATINDAKİ YERİ

A. TARİHİ

1- Türk hakimiyetinden önce Tokat

Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Tokat şehri tarihi eski çağlara kadar uzanmakta olup, bölge önceleri Pontus Galatikos, Pontus Polemomiakos ve Armenia Secunda adları ile anılmıştır (1). Ancak bu bölgedeki daha eski bir yerleşme yerinin bugünkü Tokat'ın 9 km. doğusundaki Comana Pontica (Komanat/Gümenek) (2) adını taşıyan köy olduğu muhakkaktır. Hıristiyanlığın Anadolu'da yayılmaya başladığı dönemlerde putperestlerle hıristiyanlar arasında kanlı çatışmalar olmuş, Comana'da bulunan hıristiyanlar burayı terkederek Tokat'ı kurmuşlardır (3).

Ramsay, Tokat'ın eski Bizans şehirlerinden Dazimon olduğu görüşünü ileri sürmekte (4) olup Tokat'tan bahseden bütün eserlerde de Ramsay'ın bu görüşü yer almıştır. Buna karşılık H.Gregorie, Dazimon'un, Turhal'ın 10 km. kuzeydoğusunda bulunan Dazmana olduğunu ortaya koy-

1. T.Gökbilgin, "Tokat", İA, c.XII/1, 401.
2. İlki 1455 tarihli olmak üzere tahrir defterimizde bölgenin adı "Komanat" şeklindedir. Şehir hakkında malumat veren Stárabon Antitauros'lardaki derin ve dar vadilerde yer alan Komana önemli bir şehirdir. Sayıları bu sırada kadın erkek karışık altı binden fazla idi. Burada halkın "Ma" dedikleri Enya tapınağı bulunmaktadı. Bk. Strabon, Coğrafya (Geographika), Kitap XII, Bölüm I-II-III, çev. Adnan Pekman İstanbul 1969, 535.
3. C.Texier, Asie Mineure, Ali Suad terc., İstanbul Matbaa-i Amire 1340, c.III, 129; A.Cemal, Tokat, İstanbul 1932, 4-5; H.Cinlioğlu, Tokat Coğrafyası ve Tarihi, Ankara 1976, 23.
4. W.M.Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, (çev. M.Pektaş), İstanbul 1960, 364-365.

muştur (5). Nitekim Tapu Tahrir defterlerimizde de Turhal'a bağlı olan Dazımana köyünün varlığı (6) bu görüşü kesinleştirmektedir.

Tokat adının menşei hakkında da çok değişik rivâyetler mevcuttur. Bölgenin ilk sakinleri olarak Turânî bir asıldan gelen Togayitlerden galat olarak Tokat adını aldığını söyleyenler bulunduğu gibi (7) şurlu şehir manasına gelen Toh-kat (sursuz şehir=Yoz-kat gibi) veya besili at anlamına gelen Tok-at gibi benzetmelere dayanan fikirler de ileri sürülmüştür (8). P.Wittek ise o güne kadar Kastamonu'nun Tosya ilçesi olduğu sanılan Dokeia'nın Tosya olamayacağını belirttikten sonra Dokeia'nın Tokat olduğunu çeşitli delillerle isbat etmektedir (9). Buradan hareketle Tokat şehir adının kökeni üzerinde bir araştırma yapan S.Erdem sonuç olarak, Dokeia'nın "Çanak memleket", Tokat'ın da "etrafi tepelerle çevrili çukur yer" anlamına geldiğini belirttikten sonra Dokeia/Tokat eşitliğini vurgulamaktadır (10).

Muhakkak olan bir şey varsa Comana şehrinin Tokat'tan evvel inşa edilmiş olmasıdır. Asia'nın ortasından gelen mühim bir ticaret yolu üstünde bulunan Komana bilhassa Ermenistan'dan gelenler için önemli bir ticarî merkez durumundaydı (11). Anadolu'da büyük bir medeniyet kuran Etilerin vücuda getirdikleri büyük kervan yollarının Komana'dan geçtiği

-
5. H.Gregorie, "Dazmana est bien Dazimon", Byzantion X (1935) 760-763; P.Wittek de İbn. Bîbî'nin Tazimon'u Tokat'la birlikte zikretmesini delil göstermek suretiyle bu iki şehrin aynı yer alamayacağına dikkat çekmiştir. Bk. P.Wittek, "Bizanslılardan Türk'lere Geçen Yer adları", (Byzantion X'dan çev. M.Eren) S.A.D., I (1969), Ankara 1970, 232.
 6. BA, TD 387, 477.
 7. Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, II, İstanbul 1927, 120.
 8. İ.H.Uzunçarşılı, Kitabeler, İstanbul 1927, 1-2; Halil Edhem, "Anadolu'da İslâmî Kitabeler", TOEM, nr. 34, 1331, 567-577.
 9. P.Wittek, a.g.m. 232.
 10. Sargon Erdem, "Tokat Kelimesi Üzerine Düşünceler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 11-16.
 11. Strabon, 559; W.M.Ramsay, a.g.e., 289.

çeşitli araştırmalar neticesinde anlaşılmıştır (12). Milattan bir asır evvel doğunun ticaret emtiası Fırat'tan Kayseri-Mazaka'yı geçer, büyük Yunan-Roma yoluyla Ephesos'a ve kısmen de Sebasteia, Komana ve Laodice yoluyla Amisos'a sevk edilirdi (13).

Romalıların Yevtoğya (**یہوتوغیا**) veya Eudoxia dedikleri Tokat'ın tesisi kurûn-ı vusta (ortaçağ) da gösterilmektedir (14).

Anadolu'da İranlılar ve Büyük İskender zamanlarında karışıklıklar asırlarca devam etmiştir. Bu esnada Tokat ve Havalisi kah Kopadokyalıların ve kah Ermenilerin eline geçmiş ve Romalıların istilasına kadar isyanlar ve ihtilaller eksik olmamıştır (15). Milattan 100-150 s. evvel Romalıların Anadolu'yu istilaları sırasında Roma kuvvetlerine karşı duran yalnızca Pont hükümeti kalmıştı. Karadeniz sahilinde Samsun ve Sinop havalisini işgal eden Pont hükümeti VI. Mithridat zamanında genişleyerek bir taraftan Kızılırmak ve Kapodokya diğer taraftan Palagonya arazisine sahip oldu. Tokat ve Komana'da bu esnada Pont hükümetinin sınırları içerisinde kaldı (16).

M.Ö. I. asırda Romalı general Lucellus ve Pompeus Pont Devleti'nin nüfuzunu kırdıkları zaman Tokat Roma hakimiyetine girdi (17). Bundan sonra Romalıların idaresinde olmak üzere Pont hükümeti üç idari bölgeye ayrılmıştır (M.Ö.62). Galatya Polemenyo ve Kapodokya Pontu adı verilen bu kısımlardan, Tokat, Polemenyo hududları içinde kalmıştı. M.S. ise bu üç pont birleştirilerek Pontun Eyâleti ünvanı altında idare edilmeye başlamıştır (18).

Tokat'a Bizans İmparatoru Heraklius zamanından itibaren İslâm akınları yapılmaya başlamıştır (19). Hicretin 89 (712) senesinde Emir Mesleme Amasya ve Tokat'ı zaptetmiş, bundan 20 yıl kadar sonra Muaviye b. Hişam Kayseri'den sonra Darende ve Tokat'a kadar ilerlemiştir. 740

12. A.Cemal, a.g.e., 5.

13. W.M.Ramsay, a.g.e., 289-290.

14. Nazmi Sevgen, Anadolu kaleleri, Ankara 1959, 314; C.Texier, a.g.e., 129.

15. A.Cemal, a.g.e., 5.

16. A.Cemal, a.g.e., 13-14.

17. N.Sevgen, a.g.e., 315.

18. A.Cemal, a.g.e., 17.

19. M.T.Gökbilgin, a.g.m. 402.

yılında ise Emir Süleyman b. Hişam Tokat'ı tekrar ele geçirmiştir (20) Tokat zaman zaman diğer Emevi kumandanlarının da hücumlarına maruz kaldı ise de bu sırada yine şehirde Bizans hakimiyeti devam etti (21). Nitekim Anadolu on sekiz temaya ayrıldığı zaman Tokat ve havalisi merkezi Amasya'da bulunan Armenyak tem'ine bağlı bulunuyordu (22).

Emevilerden sonra Abbasi kumandanları Hasan b. Kahtaha ile Mali b. Abdullah da Tokat üzerine akınları devam ettirmişlerdir. Nitekim Bizans kaynakları h.245-246/860'da Dazimon civarında imparatorun ordusunun İslâm kumandanları tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldığını yazmaktadır (23). Daha sonra Abbasilerin hizmetindeki Türklerin bölgeye akınları başladı ve bu durum Türklerin Anadolu'ya kesin hakim oluşlarına neticelendi.

2- Tokat'ın fethi ve beylikler dönemi

Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapılarının Türklere açılması üzerine, 1072'de Sultan Melikşah'ın kumandanlarından Emir Artuk Anadolu'da fetihlere girişmiştir (24). Orta Anadolu'da geniş bölgeleri Türklere açan Emir Artuk, Arap ülkelerini fethetmek üzere Irak'a gidince büyük bir ihtimalle onun yerini emir Danişmend almıştır (25). Yeşilirmak ve Kızılırmak mansapları ile Kelkit havalisinde fütuhatını ilerleten ve Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman'ın ölümünü müteakip Anadolu'daki ümera arasında çıkan çarpışmalar sırasında kuvvetlenerek beyliğini daha fazla büyütmeğe muvaffak olan Danişmend Gazi, Sultan I. Kılıç Arslan

-
20. A.g.m, 402.
 21. N.Sevgen, a.g.e., 315.
 22. A.g.e., 316.
 23. M.T.Gökbilgin, a.g.m., 402.
 24. O.Turan, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, 134-136.
 25. Kaynaklarda ve tetkiklerde adı şahsiyeti ve siyasi faaliyetleri hakkında birbirini tutmayan ve çok çelişkili haberler bulunan Emir Danişmend Gazi (Ahmed) hakkında bk. M.H.Yınanç, "Danişmendliler", İA, c.III, 468-469; Yine aynı yazarın, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I, İstanbul 1944, 89-103; İ.H.Uzunçarşılı, Sivas Şehri, İstanbul 1928, 16-20; O.Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971, 113.

zamanında haçlı muharebeleri sırasında Malatya'yı da zaptetmiştir (26) Emir Danişmend Gazi'nin ölümünden (1104) sonra beyliğin başına geçen o lu Emir (melik) Gazi (öl.1134), onun oğlu Mehmed (1134-1142) amcası Ni zameddin Yağıbasan (1142-1164) (27) ve Mehmed'in oğlu İmadeddin Zünnun zamanlarında Tokat Danişmendlilerin elinde kalmıştır (28). Suriye haki mi Atabeğ Nureddin Mahmud'a damat olan Zünnun, ancak, onun himayesinde olarak beyliğini devam ettirmekteydi (29). Nitekim Nureddin Mahmud'un 1174 yılında ölümü üzerine Anadolu'yu birleştirme emellerine karşı çı- kacak kimse kalmadığını gören Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan derhal harekete geçerek Sivas, Niksar, Komana, Tokat ve diğer Danişmend illerini 1175 yazında fethetti (30). Danişmendli emiri Zünnun ise ŞahinŞah'ın yaptığı gibi İstanbul'a gitti ve imparator Manuel'in himayesine sığındı (31). Böylece Danişmendogullarının hakimiyeti 122 yıl kadar devam ettikten sonra nihayet buldu.

Sultan II. Kılıç Arslan büyük mücadeleler ile Anadolu'da siya- si birliği temin etmesine karşılık muhtemelen 1186 yılında ülkeyi on bir oğlu arasında paylaştırdı (32). Bu taksim sırasında Tokat büyük oğ lu Rükneddin Süleyman Şah'a düşmüştür (33). Ancak bu durum daha Sultan vefat etmeden önce oğulları arasında taht kavgalarının başlamasına se- beb olmuştur. Filhakika Tokat meliki Rükneddin Süleyman Şah'ın 1196 yı lında Konya'yı alarak Selçuklu tahtına oturması ile Gıyaseddin Keyhüs- hüsrev'in ilk saltanatı (1192-1196) sona ermiştir (34).

Kısa bir zaman içerisinde Selçuklu birliğini kurduktan sonra de letin hududlarını babasından daha ilerilere götüren Süleyman Şah'ın Gü

-
26. M.H.Yınanç, a.g.m., 469.
 27. Bu hükümdarın Tokat'ta yaptırmış olduğu Yağıbasan (çukur)medre- sesi şehirde Danişmendlilerden kalmış bir hatıra durumundadır.
 28. M.H.Yınanç, a.g.m., 470-474.
 29. Coşkun Alptekin, "Musul Atabegliği", Doğustan Günümüze Büyük İslâm Tarihi 7, İstanbul 1988, 559-560.
 30. O.Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 205.
 31. M.H.Yınanç, a.g.m., 74; Ebü'l Ferec Tarihi, (Çev. Ö.R.Doğrul) c.II, 418.
 32. O.Turan, a.g.e., 217.
 33. A.g.e., 217.
 34. A.g.e., 241.

cistan seferine giderken ani olarak ölümü (1204) (35) üzerine genişleme hareketi de durdu.

İstanbul'dan dönerek 1205'de saltanatı kardeşinin oğlu III. Kılıç Arslan'dan alarak tekrar tahta çıkan Gıyaseddin Keyhüsrev büyük oğlu İzzeddin'i Malatya'ya, ortanca oğlu Alaeddin Keykubad'ı Tokat merkez olmak üzere Danışmend iline ve daha sonra da küçük oğlu Celaleddin Keyferidun'u Koylu Hisar'a melik olarak tayin etmiştir (36). Ancak bu sırada Selçuklularda merkeziyetçi devlet idaresi başlamış olduğundan bu bölünmenin bir zararı olmamıştır. Alaaddin maiyetiyle Tokat'a gidip babasının ölümüne kadar orada yaklaşık altı sene melik olarak kaldı (37).

XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Anadolu, Moğol-İlhanlı hakimiyeti altına girdiği devrede Tokat ve Erzincan emirliği Muinüddin Süleyman Pervane Bey'e verilmişti (38). Gerçekten de Köseadağ mağlubiyeti (1243) Selçuklular için siyasi yıkılmanın bir başlangıcı olmuştur. Sultan II. Keyhüsrev'in ölümünden sonra (1246) üç küçük oğlu yanında devlet adamlarının toplanıp mevki ve ihtiras mücadelelerine girişmeleri Moğolların sık sık müdahale etmelerine askeri işgallere ve ağır vergilerle halkın ezmelerine yolaçtı (39). Saltanat mücadeleleri nihayet 1261'de Muinüddin Süleyman'ın zaferiyle sona erer. Moğolları iyi idare eden ve onlara dayanan bu devlet adamı bir sükûn ve istikrar devri tesis eder. Hatta bu devir, bazı kaynaklarda Muinüddin Pervane Dönemi adıyla anılır. 1277 yılına kadar sürer (40).

Pervane'nin 1277 yılında Mısır-Memlûklü Sultanı Baybars ile münasebetlere girişmesi ve bunun sonucu Baybars'ın Anadolu'ya gelerek Moğol kuvvetlerini bozguna uğratmasını müteakip, öc için Anadolu'ya ge-

-
35. O.Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul 1980, 297.
 36. O.Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, 275.
 37. A.g.e., 325.
 38. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 39. O.Turan, Selçuklular Tarihi, 300.
 40. A.g.e., 301; Gerek Selçuklu Devleti'nin hayatında, gerekse Türkiye genel tarihi üzerinde önemli rol oynamış bulunan Pervane Muinüddin Süleyman devri olayları için bk. N.Kaymaz, Pervane Muinüddin Süleyman, Ankara 1970, 92 v.d.

len İlhanî hükümdarı Abaka Han, Pervane'yi öldürtmüş (41) ve Anadolu'da büyük katliamlar yapmıştır (42). Pervane'nin ölümünden sonra İlhanlılar Anadolu şehirleri üzerinde baskılarını daha da artırdılar. Bu sarı cılı dönemde Tokat, Anadolu'nun öbür kentleri gibi ağır vergiler altında ezildi. İlhanlı hükümdarı Mahmud Gazan Han (1295-1304), 1296'da Toğaçar Noyan'ı Anadolu Genel Vâliliği'ne atadı (43). Tokat'ta halkın para ve mallarının tümüne el koyan ve zulmünü artıran Toğaçar Noyan, şikâyetlerin artması üzerine İlhanlı Gazan Han tarafından öldürtüldü.

Sonuçta uzun süredir yalnız adı var olan Türkiye Selçuklu Devleti tarihe karıştı (1318).

İlhanlıların Anadolu umumi valisi Timurtaş'ın 727/1327'de Mısır'a kaçması ve Ebu Said Bahadır Han'ın 1335'de vefatı üzerine Anadolu yeni çalkantılara sahne oldu (44). İşte bu dönemde iktidar boşluğundan faydalanan Emir Eratna Bey (45), Orta Anadolu'da bir beylik kurmak üzere harekete geçti. Bu arada Azerbaycan'da bir hükümet kurmuş olan Emir Timurtaş oğlu Şeyh Hasan, Emir Eratna'nın en büyük rakiplerinden biri olarak faaliyetlere girişmiş bulunuyordu (46). O, Anadolu'da Şarkî-Karahisar'a kadar olan Erzurum ve Erzincan gibi bir çok kalelere sa-

41. İbn. Bibi, el-Avamirü'l-Alaiyye fi'l-Umuri'l-Alaiye, tıpkı basım A.S.Erzi neşri, TTK, Ankara 1956, 684.
42. N.Kaymaz, a.g.e., 175-179.
43. İbn. Şeddâd, "El-Melikü'z-Zâhir", M.Ş.Yaltkaya terc., "Baypars Tarihi", İstanbul 1941, 85-93.
44. T.Gökbilgin, a.g.m., 403; H.Hüsameddin Anasya Tarihi, II, 479 ve
45. Uygur Türklerinden olan Eratna, Olcayto Han zamanında ikinci derecede emirlerden idi. Anadolu valisi Demirtaş'ın kayınbiraderi olması dolayısıyla birinci dereceye yükselmışti. Demirtaş Mısır'ı kaçarırken yerine Eratna'yı vekil bırakmış ve Eratna da Sultan Ebu Said'e bir arize göndererek itaatini arzetmiştir. Eratna, Ebu Said'in Anadolu'ya vâli olarak gönderdiği Büyük Şeyh Hasan'a da ta'biyetini arzetmiş ve bu sayede mevkiini muhafaza etmesini bildirmiştir. Anadolu halkının mizacına vâkıf insafli ve merhametli bir zat olan Eratna'nın idare tarzından çok memnun olan halk kendisini "Köse Peygamber" lakabıyla andılar. Bk. Münecimbaşı Cami'ü'd-Düvel, II, Süleymaniye Es'ad Efendi Ktb. nr.2103, 443; Yazıcızade Ali, Selçuknâme, Topkapı Sarayı-Revan Bölümü, Trk. Yazmalar, nr.1391, v.446 b; Faruk Sümer, "Anadolu'da Moğollar", SAD I (196 Ankara 1970, 113; İ.H.Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Devletleri, Ankara 1984, 155-157.
46. İ.H.Uzunçarşılı, Sivas ve Kayseri Dolaylarında Eratna Devleti, Belleten, XXXII/12 (1968), 169.

hip olmakla beraber, babaları dolayısıyla da Anadolu'ya hakim olma hakkını kendinde görüyordu (47). Ancak Emir Eratna Anadolu'da İlhanlılardan sonra hakimiyet kurma yolunda olan Çobanlı Şeyh Hasan'ın göndermiş olduğu Süleyman Han kumandası altındaki orduyu 1343 tarihinde Karanbük'te büyük bir bozguna uğrattı (48). Bu zafer ile Eratna Bey Anadolu'da meydana çıkması muhtemel yeni bir dış tehlikeyi önlediği gibi, Tokat ve havalisini de Çobanlıların hakimiyetinden kurtarmıştır (49). Emir Eratna Tokat'ı önce kendisine bağlı olarak Sebüktay oğlu Mühezzibeddin Uluğ Beğ'e verdi ise de sonradan onu alıp Amasya emiri Zeyneddin Tûli Bey'e vermiştir (50). Kızını Emir Eratna'nın oğlu Mehmed Beğ'e vermek suretiyle Sultanla akrabalık da tesis etmiş bulunan Zeyneddin Tuli Bey (51) kendisi bizzat Tokat'a gitmeyerek yerine oğlu Taceddin İbrahim Bey'i kendi adına şehri yönetmesi için oraya gönderdi (52). Ahi Tayı denmekle maruf olan Taceddin İbrâhim Bey (53), Eratna Bey'in 753/1352'de vefatı sırasında da (54) Tokat emiri bulunuyordu (55). Oğulları arasındaki mücadelede bir aralık Sadreddin Süleyman Şah Tokat emiri oldu (56). Esasında bu sırada umûmi vali Konya, Sivas, Amasya ve Tokat vilayetlerini elinde bulunduran Hacı Kutlu Şah idi (57). Ancak onun Karamanoğlu Süley-

-
47. F.Sümer, a.g.m., 104.
 48. F.Sümer, a.g.m., 105; İbn. Haldun, Kitabü'l-İber, V., Beyrut 1968, 118b; Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, III, 34-35.
 49. Kemal Göde, "XIV. yüzyılda Tokat/Eratnalılar Hakimiyetinde Tokat", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 20.
 50. T.Gökbilgin, a.g.m., 403; H.Hüsameddin, a.g.e., III, 29,30,37.
 51. H.Hüsameddin, a.g.e., III, 37.
 52. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 53. Tokat'ta bulunan ve Tapu-Tahrir defterlerinde de görülen Ahi Tayı zâviyesi bu beyin adına izafe edilmiştir.
 54. Kemal Göde, Eratnalılar (1327-1381), Basılmamış doktora tezi, Kayseri 1981, 87.
 55. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 56. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 57. Şikâri, Karaman-oğulları Tarihi, Mesud Koman neşri, Konya 1946, 69.

man Bey ile mücadelede Konya'dan çıkarılmasını takiben Sivas'a döndüğü de eski nüfuzunu kaybettiği ve Amasya'ya Halifet-oğlu Süleyman Bey hak olurken Tokat'ı da Tûli Bey-zâde İbrâhim Bey'in hâkimiyetine geçirdiği görülmektedir. Bu iki bey de Eratna-oğlu Gıyâseddin (58) Mehmed Bey'e tâbi idiler (59). 1357 yılında Kavullu aşiretinden olup Kablızâde diye tanınan Celâleddin Mehmed Bey (60) şehirdeki Hacı Kutlu Şâh taraftarlarının desteği ile Tokat hâkimi oldu (61). Celâleddin Mehmed Bey, hâmis: Hacı Kutlu Şâh ile oğlunun 1361 târihinde Karamanoğlu Alâaddın Ali Bey karşı mağlûb ve maktûl düğmelerinden sonra bir süre daha Tokat beyi olarak hüküm sürmüştür (62). Daha sonra Tokat beyi olan Süleyman Şâh oğlu Tâceddin Ahmed Bey ölünce yeni Eratna Sultânı Alâaddın Ali Bey (1365-1380) buranın kendi ıkta bölgesi olduğunu belirterek Vezir-i Hoca Yâkub Bey'i Tokat'a gönderdi (63). Ancak Amasya'ya hâkim olan Hacı Kutluşah oğlu Hacı Şadgeldi Tokat'ı da idâresi altına alarak (64) buraya Şeyh Necbeddin Mûsâ Bey'i tâyin etti. Nitekim Tokat halkı da bu beye tabiiyetlerini arz ederken Hoca Yakut Bey'i kaleye almamışlardır (65).

Sultan Alâaddın Ali'nin hükümdârlığı zamânında görevde bulunan Sivas hakimi Hacı İbrâhim, Amasya emiri Şadgeldi, Kayseri kadısı ve sonra sultânın vezîri Burhâneddin Ahmed, Koyulhisar beyi Kılıç Arslan, Tokat hâkimi Şeyh Necib kendi başlarına buyruk hareket etmeye başlamışlardı (66). Bu durum Eratna Devleti'nin parçalanmış bir manzara arz etmekte idi. Bu karışıklık, Kadı Burhâneddin Ahmed'in önce Amasya emiri Hacı Şadgeldi'yi (67) ve arkasından Alâaddın Ali Beyin yerine ge

-
58. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 59. İsmâil Galib, Takvîm-i Meskukât-ı Selçukiye, İstanbul 1309, 105
 60. Tokat'ta bulunan Kablızâde zâviyesi bu beye âit olmalıdır.
 61. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 62. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 63. T.Gökbilgin, a.g.m., 403.
 64. H.Hüsameddin, Amasya Târîhi, III, 70.
 65. T.Gökbilgin, a.g.m., 404.
 66. Y.Yüce, Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar, Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti, 49; İ.H.Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 158; F.Sümer, a.g.m., 127.
 67. Aziz b. Erdeşir Esterabâdi, Bezm ü Rezm, Kilisli Rifat neşri, İstanbul 1926, 254; M.H.Yınanç, Amasya, IA, I, 394.

geçmiş bulunan çocuk sultan Mehmed Çelebi'yi bertaraf ederek 1381'de hü kumdârlığını flân edişine (68) kadar sürmüştür.

Saltanatının ilk yıllarını devletin birliğini sağlamak için geçiren Kâdı Burhâneddîn Ahmed bu gâye ile Gözler-oğlu, İnal-oğlu, Köpek-oğlu ve Şeyh Necib gibi emirleri etkisiz kılarak Tokat bölgesine hâkim oldu(69). Seydi Hüsam'ı Tokat emiri olarak tâyin eden Burhâneddîn Ahmed Şeyh Necib'in kendisine itâatini arzemesi üzerine onu yerinde bıraktı (70). Ancak daha sonra Amasya beyi Emir Ahmed'in kışkırtmaları ile, Şeyh Necib'in isyân etmesi üzerine Kâdı Burhâneddîn Tokat üzerine yürüdü. Kaleyi harpsiz ele geçirmek isteyen Kâdı, Yakın Şark'ta Türk-Moğol İmparatorluklarında yerleşmiş eski bir anâneye uyarak Tokat şehri ahâlisini Komanat'a naklettirdi (71). Ayrıca Tokat kalesinin yanında emirlerinden Şeyh Müsâfire yeni bir kale inşâ etme vazifesini veren Kâdı Burhâneddîn böylece şehri tam bir iktisâdî abluka altına almayı hedeflemiş bulunuyordu (72). Netîcede 1383-1384 yılı kış aylarında Emir Ahmed'e karşı giriştiği seferde Amasya hududuna kadar olan bölgede kısmen de olsa hâkimiyetini yerleştiren Kâdı Burhâneddîn Sivas'a döndü (73). Yine de Tokat ve çevresi Kâdı Burhâneddîn'in ölümüne kadar mahallî ümerâ, Amasya beyi Emir Ahmed ve Burhâneddîn arasında bir mücâdele meydanı olmaktan kurtulamamıştır (74).

3- Osmanlılar Devri (1398-1574)

Pek kısa bir zamanda Eratna Devleti topraklarına sahip olan Kâdı Burhâneddîn, düşmanlarının çokluğu yüzünden hükümetini kuvvetlendiremedi. Bilhassa kendisi gibi vaziyetten istifâde ederek sağda solda ayaklanan emirlerle durmadan çarpışmak mecbûriyeti, kurduğu devletin

-
68. Bezm ü Rezm, 254; Ahmed Tevhid, Meskukât-ı Kadîme-i İslâmiye Katoloğu, IV, İstanbul 1321, 442.
69. T.Gökbilgin, a.g.m., 404.
70. Y.Yücel, a.g.e., 93-94.
71. Bezm ü Rezm, 296-299.
72. Y.Yücel, a.g.e., 109.
73. Y.Yücel, a.g.e., 109; Bezm ü Rezm, 296-299.
74. Bu mücâdeleler için bk. Y.Yücel, a.g.e., 104.112.

zayıf kalmasına sebep oldu. Kadı Burhâneddîn'i on sekiz yıllık hükümdarlık hayatı sırasında en fazla uğraştıranlar Eratna akrabalari, Tokat emiri Şeyh Necip, Amasya emiri Ahmed, Karaman-oğlu Alâüddîn ve Erzincan hâkimi Taharten olmuştur (75). Ancak Kadı Burhaneddin'in ölümü, hâmisisi olduğu Akkoyunlu Kara Yülük Osman Bey'in eliyle oldu. İsyân eden Kayseri vâlisini Şeyh Müeyyed'in tedibi sırasında, Kâdı Burhâneddîn'den onun affını ricâ eden Kara Yülük Osman Bey bu isteğinin yerine getirilmemesi üzerine Sultan'a kızarak izinsiz olarak ülkeden ayrılmıştır. Bu duruma kızan Kâdı Burhâneddîn kendisini tâkibe çıkmış ise de gece karanlığından da istifâde eden Kara Yülük Osman'ın eline esir düşmüştür. Osman Bey kendisini affetmek niyetinde idiyse de araya giren Şeyh Necib'in teşviki üzerine onu öldürdü (28 Şevval 800/8 Temmuz 1398) (76).

Kâdı Burhâneddîn Ahmed'in ölümü ile Tokat'ın Osmanlı hâkimiyetine geçmesi olayları birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Zirâ Sivas, Tokat ve Amasya havâlisinde, mahallî ümerâ ile Kâdı Burhâneddîn arasındaki mücâdeleden bıkan halk, Osmanlı Sultânı Yıldırım Bâyezîd'e mürâcaat ederek tabiiyetlerini arzetmişlerdi (77).

Nitekim Kâdı Burhâneddîn Ahmed'in ölümünü fırsat bilen Bâyezîd harekete geçerek bölge halkının da kendisine tarafdâr olmasından dolayı kolaylıkla Sivas, Tokat ve Kayseri'yi ele geçirdi (800/1398) (78).

Bu arada Kâdı Burhâneddîn'e bağlı bazı devlet adamlarının onun oğlu Zeynelâbidîn'i tahta çıkarmak teşebbüsleri bir netice vermedi. Bunun üzerine Zeynelâbidîn eniştesi Dulkadır-oğlu Nasreddîn'in yanına gönderildi (79).

75. İ.N.Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 163.
76. Müneccimbaşı, Kâdı Burhâneddîn'in ölümünü 798/1396 olarak kaydetmektedir. Câmiü'd-düvel, 559; M.H.Yınanç, "Akkoyunlular", İA, I, 256; Y.Yücel, Kâdı Burhâneddîn Ahmed ve Devleti, 200 vd.
77. Aşıkpaşaoğlu, Tevârih-i Al-i Osman, N.Atsız terc., Osmanlı Sultanları Tarihi I, İstanbul 1942, 141; Kitab-ı Diyarbekriyye I, 46.
78. Nişancı Mehmed Paşa, Târih-i Nişancı, Konyalı İbrâhim Hakki terc., Osmanlı Sultanları Târihi, I, İstanbul 1942, 347; Uzunçarşılı, a.g.e., 164-167; Osmanlı Tarihlerinden Şükrullah Tokat'ın fethini 1390 (Behcetü't-Tevârih, N.Atsız terc., Osmanlı Sultanları Tarihi, I, İstanbul 1942, 5.) Neşri ise 794/1392 (Kitab-ı Cihannûma, I, 321), tarihinde göstermektedir.
79. Aşıkpaşaoğlu, 141.

Yıldırım Bâyezîd tarafından Dârü'n-nasr adı verilen Tokat emâreti (80) ilk defa Torumtay-zâde Kaya Paşa'ya verildi (81). Evliyâ Çelebi'ye göre Yıldırım Bâyezîd Tokat'ta iken para bastırmış, kalede bir cemi yaptırmış ve kaleyi yeni ilâvelerle tahkim etmiştir (82). Tokat bu sırada idârî bakımdan Amasya'ya bağlı bulunuyordu (83). Amasya merkezinde ise, Çelebi Mehmed bulunuyordu (84).

Timur'un Anadolu'ya girişinde önünden kaçan Karakoyunlu beyi Kar Yusuf Yıldırım Bâyezîd'e ilticâ ettiğinde, Tokat kalesine kapıtlıydı (85). Bu nedenle Timur akınlarını Tokat'a kadar sürdürmüştür. Ancak Tokat kalesini kuşatan Timur, Yıldırım Bâyezîd'in Tokat darbendlerini tutması üzerine, Kayseri tarafına doğru gitmiştir (86). Evliyâ Çelebi bu muhârebe bahsederken Timur için "Tokat'ı döğe döğe bir taşını bile koparamadı (87)" demektedir.

1402 Ankara Meydan muhârebesinde Osmanlı Sultânı Yıldırım Bâyezîd Timur'a mağlûb olarak esir düştü (88). Bu yenilgi üzerine Osmanlı Devleti Bâyezîd'in dört oğlu arasında on bir yıl sürecek bir saltanat mücâdelesine girdi. Bu mücâdeleden galip çıkacak ve Osmanlı birliğini sağlamaya muvaffak olacak olan Çelebi Sultan Mehmed'in idâre merkezi Tokat ve Amasya idi (89).

Bu sırada Timur'un Osmanlılara vurduğu darbe ve ülkenin Bayezîd'in oğulları arasında neredeyse parçalanma noktasına gelmesinden faydalanmak isteyen İsfendiyar-oğlu Kötürüm Bayezîd, yeğeni Kara Yahya'yı mühim bir kuvvetin başında olarak Tokat ve Amasya civârını istirdâd etmesi için gönderir. Ancak Tokat civârında meydana gelen savaşta mağlûb ol

-
80. H.T.Cinlioğlu (Asarkaya), Osmanlılar Zamanında Tokat, I.Kısım, 1941, 4.
81. Hüseyin Hüsameddin, a.g.e., III., 156.
82. Seyahatnâme, İstanbul, 1935, V, 58.
83. N.Sevgen, Anadolu kaleleri, 317.
84. İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1972, I, 299.
85. Seyahatnâme, V, 52.
86. T.Gökbilgin, a.g.m., 404.
87. Seyahatnâme, V, 58.
88. İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 310-314; Hoca Sadeddin, Tacü't-Tevârih, I, İstanbul 1279, 171.
89. Hoca Sadeddin Efendi, Tacü't-tevârih, II, Yay. İ.Parmaksızoğlu Ankara 1979, 3.

Kara Yahya Tosya'ya kaçar (90).

Çelebi Mehmed bu olaydan sonra ilk iş olarak Tokat ve havâlisin de bir derebeylik kurmuş bulunan Kara Devletşah, Kubadoğlu, İnal oğlu, Gözleroğlu, Köpekoğlu, Savcıoğlu, ve Mezid Bey gibi asileri itaat altına almak için uğraştı (91). Bunlardan bir kısmını ortadan kaldıran Çelebi Mehmed bir kısmını da itâate mecbûr ederek, Rûmiye-i Suğra denilen Siivas, Tokat ve Amasya mintikasına tamâmen hâkim oldu (1403) (92). Bu tarihte Timur henüz Doğu Anadolu'da bulunuyordu. Çelebi Mehmed'in gittikçe kuvvet kazanmasından endişelenerek ona hem hayatta bulunan babası Byezîd ve hem de kendi tarafından mektuplar göndermek sûretiyle yanına dâvet etti. Ayrıca Hoca Mehmed adındaki söz ve sohbetine hâkim bir elçi de kıymetli hediyelerle şehzâdeye gönderdi. Timur'un elçisini iltiflara boğan Çelebi Mehmed, devlet erkânının karşı çıkmasına rağmen Timur'un yanına gitmek üzere hareket etti ise de Osmanlık'ta İsfendiyar Bey'in yeğeni Kara Yahya Bey, Murtaza-abad mevkiinde ise Savcıoğlu Ali Bey kuvvetleri ile çarpışmak zorunda kaldı. Bundan sonra ileriye gitmenin kendisi için tehlikeli olacağını anlıyan Çelebi Mehmed, elçiye durumu Timur'a aynen anlatmasını ricâ ederek ve yanına Sofi Bayezid adındaki bir elçisini kıymetli hediyelerle beraber kattıktan sonra geri döndü. Timurdan hüsnü kabûl gören Sofi Bayezid birçok değerli hediyelerle geri dönmüştür (93).

Tam bu sıralarda Yıldırım Bâyezîd vefât eylemiştir. Babasının ölümünden sonra Tokat ve Amasya'yı kendisine merkez edinen Çelebi Mehmed, Amasya muhâfızlığına Tokat beyi Kutlu Paşa'yı onun yerine de Biçar oğlu Nureddin Hamza Bey'i tâyin etti (94). Bundan sonra kardeşleri İsmâ,

-
90. T.Gökbilgin, a.g.m., 404; Hayrullah Efendi (Osmanlı Tarihi V, İstanbul 1292, 76)'ye göre savaşta Kara Yahya maktul düşmüştür.
91. Geniş bilgi için bk. Hoca Sadeddin, a.g.e., 198 v.d.; Aşıkpaşaoğlu, Tevârih-i Âli Osman, 168-169; Âli, Kühü'l abbâr III, İstanbul 1277 147-150.
92. İ.H.Uzunçarşılı, Mehmed I, İA, VII, 497.
93. Ferâizci-zâde Mehmed Said, Tarih-i Gülşen-i Maatîf, Ayasofya Ktp. 438, İstanbul Matbaa-i Amire 1220, I, 483, 484.
94. T.Gökbilgin, a.g.m., 404; Hamza Bey Köpekoğullarının tedibi sırasında yararlık göstermiş değerli bir komutandır. Çelebi Mehmed'in başlıbaşına hükümdar olduğu zaman Amasya valisi şehzâde Murad lala olmuş ve bu sırada Samsun'u almıştır. 5 Ramazan 823'de ölen Hamza Bey'in mezarı Tokat'ta Hamza Bey kabristanı denilen yerde iken müze olarak kullanılan Gökmedrese'ye kaldırılmıştır. Amasya Tarihi, 181; H.Cinlioğlu, a.g.e., 1.Kısım, 15.

Mûsâ ve Süleyman Çelebiler ile çetin bir mücâdeleye atılan Çelebi Mehmed 1413'de Mûsâ Çelebi'yi de ortadan kaldırdıktan sonra, Osmanlı ülkesini tekrar bir bayrak altına toplamaya muvaffak oldu (95).

821/1418 senesinde Tokat ve Amasya bölgelerinden Bursa'ya kadar uzanan memleketlerde şiddetli bir zelzele oldu (96). Zelzele neticesinde Tokat halkının üç ay kadar çadırlarda yaşadığı bilinmektedir (97). 1419 yılında Sultan I. Mehmed, Düzmece Mustafa isyânı ile uğraştığı sırada (98), İnaloğlu İbrâhim Bey'in oğlu Yar Ali Bey birdenbire Tokat'ı basarak Bicar-oğlu Hamzâ Bey'i kaleye kapanmaya mecbûr etti. Ancak Meli Gâzi ünvanı ile meşhûr Amasya muhâfızı İsmâil Bey, mühim bir kuvvetle gelerek Yar Ali Bey'i k çırdı (99).ise de çarpışma esnâsında kendisi de yaralandı. Nitekim Amasya'ya döndükten bir süre sonra da vefât etti (100).

II. Murad döneminde Menteşe oğulları üzerine yapılan seferden sonra Menteşe oğlu İlyas Bey'in Üveys ve Ahmed adlarındaki iki oğlu yaklanarak Tokat'taki Bedevî Çardak hapishânesinde iki sene (1424-1425) tutuldular (101). Daha sonra 1441 yılında Semendre kalesi muhasarasında esir edilen Vilk-oğlu'nun iki oğlu (102) ile 1443'de de Macarlara karlazım geldiği şekilde savaşmamış olan uç kuvvetlerinin büyük beyi Turahan (103) yine aynı hapishâne de tutulmuşlardır.

Yine II. Murad döneminde Çorum yöresinde bulunan Kızıl Koca Türkmenleri Tokat ve Amasya taraflarına dağılarak soygunçuluk yapmaya başlamışlardı. Hattâ bunlardan birisi dört yüz kadar adamı ile Niksar'ı kışlak olarak elde etti. Tokat ve köyleri halkı bunların taşkınlık ve

-
95. İ.H.Uzunçarşılı, Mehmet I, İA, 500-501.
 96. Hoca Sadeddin, Tacü't-Tevârih, II, 95; Amasya Tarihi müellifi Hüseyin Hüsameddin zelzelenin tarihini 818/1415 olarak göstermektedir (EII, 190 vd).
 97. H.Cinlioğlu, a.g.e., I, 17.
 98. İsyân hakkında geniş bilgi için bk. İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 367-388.
 99. H.Cinlioğlu, a.g.e., I, 18; T.Gökbilgin, a.g.m., 404.
 100. H.Hüsameddin, a.g.e., III, 696.
 101. Solakzade, Tarih, İstanbul 1297, 154.
 102. T.Gökbilgin, a.g.m., 405.
 103. H.İnalçık, Murat II, İA, VIII, 608.

fenâliklarından bîzâr oldu. Bunlar Dulkadıroğulları ile Akkoyunluları da Osmanlılara karşı kıskırtıyorlardı (104). Sultan II. Murad 831/142 da Lala Yörgüç Paşa'yı Amasya-Tokat bölgesine gönderdi. Kızıl-Koca oğlanlarını hile ile bir araya toplayan Yörgüç Paşa, Amasya'da hepsini tadan kaldırdı (105). Kaçabilenlerden pek azı Akkoyunlu Habil'e sığın dılar (106).

Bu sırada Timurlulardan Şahruh ile Karakoyunlu İskender Mirza arasında şiddetli savaşlar cereyan etmekteydi (107). Nitekim 1435'de Ş ruh'un üstün kuvvetleri karşısında tutunamayacağını anlayan İskender Mirza, Osmanlı padişahı II. Murad'dan Tokat havâlisinde kışlamak müsa desini istedi. Sultan II. Murad da, Yörgüç Paşa'dan Karakoyunlu hüküm darını kışı geçirmek üzere barındırmasını emretti (108). Böylece 1436 yılı kışını Tokat'ta geçiren İskender Mirzâ'nın adamları baharla bir- likte çevre köyleri talan ve halka zulmetmeye başladılar (109). Bu du rum Amasya vâlisi Yörgüç Paşa tarafından Sultan Murâd'a bildirilince padişah Anadolu beylerbeyi Timurtaş oğlu Umur idâresinde bir kuvveti Tokat üzerine gönderdi (110). Umur Bey Tokat hududuna gelince padişah emrini bir mektupla İskender Mirzâ'ya bildirdi. İskender bu tehdit ka rşısında Kazova'dan ayrılarak Tebriz'e doğru çekildi (111).

II. Murad döneminde Tokat beyliğinde Çakır Balaban Paşa (112) ile Varna savaşında yararlık göstermiş bulunan Alâaddin Ali Bey (113) bulunmuşlardır.

Fatih Sultan Mehmed Karaman-oğullarını hâkimiyeti altına aldığı

-
104. H.Cinlioğlu, a.g.e. I, 18-20.
 105. Aşıkpaşa-oğlu, Tevarih-i Âli Osman, Atsız terc., 168-169.
 106. İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, I, 404.
 107. Bk. Faruk Sümer, "Karakoyunlular", İA, VI, 301-302.
 108. H.İnalcık, a.g.m., İA, 606.
 109. Tacü't-Tevarih, I, 348.
 110. Solak-zâde, 164; T.Gökbilgin, a.g.m., 405.
 111. Aşıkpaşa-zâde, 246 vd.; H.İnalcık, "Murad II", İA, VIII, 606.
 112. Sırbistan, Mora harplerinde ve Kastamonu hâkimini te'dipte muva fakiyetleri görülmüş, Menteşe beyliğinde bulunmuş ve Semendre kalesi muhâfızı Vilkoğlu'nun oğullarını Tokat'a getirmiş buluna kıymetli bir komutandır. Bk. H.Cinlioğlu, a.g.e., I, 22; Tacü't tevarih, I, 375-383.
 113. Küçük Eratna Bey zâde Abdullah Bey'in oğludur (H.Cinlioğlu, a.g.e., I, 22).

zaman (114), Karaman-oğlu Kasım ve Pir Ahmed Beyler uzun Hasan'a ilticâ ederek kendisini Osmanlılara karşı tahrik ettiler. Nitekim Uzun Hasan'ın bu Karaman beylerinin yanında olarak göndermiş olduğu Bektaşoğlu Ömer Bey ve Yusufca Mirzâ kumandasındaki 30.000 kişilik ordunun Anadolu'ya girişi Tokat için bir felâket oldu. Akkoyunlu kuvvetleri Tokat beyi Şarabdar Hamza Bey'i aldatarak ani olarak şehre girdiler (115). Tacü't-tevarih'de baskın ve mezalimler şu şekilde anlatılmaktadır. "Akkoyunlu Uzun Hasan, sayılı vezirlerinden Bektaş-oğlu Emir Ömer Bey ve amcazâdesi Yusufca Mirzâ da olmak üzere kuvvetli bir askerî birliği Karamanoğullarına yardıma gönderdi. Karaman-oğulları ise, aman bilmeyen Türkmenlere öncü olup Diyarbakır'dan Tokat sınırına geldiler. Nice zulüm ve Zorbalıklarla ol diyar reayasının ciğerin deldiler. Tokat şehrini ansızın basıp beldenin soylu ailelerini paralayıp, halkını kargaşa deryasında boğdular. Kentin çoğu evleri tahta ve kerpiçten almağın edepsizce tutuşturup bir anda yaktılar. Zulüm ateşiyle tutuşdurdukları kitaplar ve belgeler alev alev yandı. Mescid ve medreseler de ateş almakla tutuşup nice mihrab ve minberden ne iz ne de nişan kaldı (1472) (116).

Gerçekten de Tokat'ta yapılan büyük katliamın izlerini tapu-tahrir defterlerinde de takip etmek mümkündür. Tokat'ın ilk tahrir tarihi olan 1455'deki tahmini nüfusu 15.000 iken ikinci tahrir tarihi olan 1485'de 9.000'e düşmüştür.

Uzun Hasan'ın bu tecavüzî hareketinden son derece müteessir olan Fatih Sultan Mehmed o kışı sefer hazırlıklarıyla geçirdikten sonra 1473 martında ordusuyla beraber olarak Üsküdar'dan Akkoyunlular üzerine harekete geçti. Fatih Sultan Mehmed Kazova'ya geldiği sırada Amasya vâlisi şehzâde Bayezid eyâlet ve maiyet kuvvetleriyle gelerek kendisine katıldı (117). Tozanlı yolunu takip ederek doğuya doğru harekine devam eden Osmanlı ordusu Tercan'ın Otlukbeli mevkiinde Akkoyunlu Uzun Hasan ordusunu ağır bir bozguna uğrattı (118). Bu zafer aynı zamanda Tokat baskınının fecî şekilde alınmış bir intikamı idi (11 Ağustos 1473)

114. Şehabeddin Tekindağ, Karamanlılar, İA, VI, 326-327.
115. Unçarsılı, Anadolu Beylikleri, 33; H.Hüsameddin, Amasya Tarihi, III, 221; M.Neşri, Kitâb-ı Cihannûmâ, II 799; Aşıkpaşaoğlu, Tevarih-i Ali Osman, 221; Unçarsılı, Osmanlı Tarihi, II Ankara 1972, 93-94.
116. Hoca Sadeddin Efendi, Tacü't-tevarih, II, 110-111.
117. Solak-zâde, 240.
118. Savaş hakkında bk. Neşri, II, 818; Tursun Bey, Tarih-i Ebü'l-Feth, M.Tulum neşri, İstanbul 1977, 153-154.

Sultan II. Bayezid döneminde Şah İsmâil'in İran tahtına geçmesi (1502) ve Anadolu üzerindeki emellerini gerçekleştirebilmek için şiilik propagandasına hız vermesi neticesinde Tokat ve çevresi pek sıkıntılı günler geçirdi. Şah İsmail mevkiini kuvvetlendirdikten sonra ilk defa olarak 911/1505 yılında Erzincan'a saldırmış ve Erzincan Sancağı beyi Tokat'lı Abdurrahmân'ın şehid olmasından sonra şehre sahip olmuştur. Buradan Tokat üzerine yürümüş ise de bu sırada Tokat beyi bulunan Amasya'lı Mehmet Paşa-zâde Ali Bey büyük bir mukâvemet gösterdiğinden şehri alamamış ve Kazova'ya geçmiştir (119).

Daha sonra Anadolu'da Şah İsmâil'in halifelerinden Nur Ali Halife'nin Anadolu'da şiiliği yaymak için giriştiği teşebbüsler görülmektedir. Nur Ali Halife etrafına topladığı 3-4 bin süvâri ile üzerine sevk edilen Faik Bey (Paşa) kumandasındaki kuvvetleri bozup, Tokat'ı zapt ile Şah İsmâil adına hutbe okutmuştur (120). Bu civarda bulunan Avşar, Varsak, Karamanlı, Turgutlu, Bozoklu, Tekeli ve Hamideli aşiretlerini de kendi tarafına çeken Nur Ali Halife faaliyetlerini genişletmiş ve kendisini tedibe gelen şehzâde Ahmed'in veziri Yular-kıstı Sinan Paşa'yı da mağlup etmiştir. Nur Ali Halife müridleri vâsıtasıyla Orta Anadolu'da ve bilhassa Tokat, Niksar ve Amasya havâlisinde yağma ve tahrip edilmedik yer bırakmazken (121), Osmanlı tarihlerinde Şeytan-kulu adı verilen Şahkulu Baba Tekeli'de Antalya ve havâlisinden başlayarak Şah adına çalışıyor ve üzerine gönderilen Osmanlı kuvvetlerini ard arda bozguna uğratiyordu (122).

Nihayet uzun müddet devam eden bu fenâlıklar Selim'in tahta çıkması ile son buldu. Yavuz Sultan Selim ilk iş olarak Anadolu'dan çıkan bütün bu karışıklıkların merkezi olan Safevîler üzerine yürüdü ve Çaldıran'da Şah İsmâil'i büyük bir bozguna uğratarak etkisiz hâle getir-

-
119. Kemâl Paşa-zâde, Tevârih-i Âl-i Osman, VII. Defter, Ş. Turan neşri, Ankara 1954, V. 113 b v.d.
120. İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II, 229.
121. Solak-zâde, 341; Tacü't-tevarih, II, 194.
122. Tacü't-tevarih, II, 177; İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II, 254-256.

di (123). Daha sonra Selim, Tokat ve Amasya civarında şiiiliği yaymaya çalışan Celal adındaki eşkiya üzerine Rumeli beylerbeyi Ferhat Paşa ile Şehsuvar-oğlu Ali Bey'i gönderdi. Nitekim bu kuvvetler bölgeyi eşkiyadan temizlediler (1518) (124).

Kânûnî'nin tahta çıkışından XVII. yüzyılın başlarına kadar Tokat zaman zaman İran tahrikli eşkiyanın çıkardığı karışıklıklara sahne olmaya devam etti. 1578'de başlayan Osmanlı-İran harpleri 1587'ye kadar sürdü. 1585'de şark serdarlığında bir değişme olduğu zaman eski serdar Ferhad Paşa ile bu vazîfenin kendisine tevcih edildiği sadrazam Özdemir-oğlu Osman Paşa Tokat'ta bulunmuşlardı (125).

XVI. yüzyılın sonlarına doğru Tokat yine suhte ve Celali ayaklanmalarının doğurduğu sıkıntılara maruz kaldı. Bu ayaklanma ve isyanlar Kânûnî'nin oğulları Selim ve Bâyezîd arasında başlayan taht mücadelesi ve İran harpleri dolayısıyla daha da arttı. XVII. yüzyılın başında Kuyucu Murâd Paşa Anadolu seferi olarak adlandırılan bir hareketle bu celâlîlerin kökünü kazıdı (126). Ancak yine de devlet idâresinin zaafa uğradığı dönemlerde bölgede karışıklıklar eksik olmamıştır.

-
123. Tacü't-tevarih, II, 263-270; Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi, Mehmet Ata terc., İstanbul 1329, IV, 135; Lütfi Paşa, Tevârih-i Âl-i Osman, Âli neşri, İstanbul 1341, 221-227; İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, II, 257-269.
124. Solak-zade, 414; Tacü't-tevarih, II, 384; T.Gökbilgin, a.g.m., 407; Uzunçarşılı, a.g.e., II, 297.
125. Mustafa Selânîkî, Târih-i Selânîkî, İstanbul 1281, 188; T.Gökbilgin, a.g.m. 407.
126. Geniş bilgi için Bk. M.Akdağ, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celâlî İsyanları", Ankara 1975.

B. İDARİ TEŞKİLAT

1. Osmanlı Taşra Teşkilâtında Rûm Beylerbeyliği

Rûm kelimesi, memleket, bölge anlamına kullanılmakta olup, Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetini göstermek gayesiyle bazan bütün Anadolu'yu içine almaktaydı (1). XV. ve XVI. yüzyıllarda ise küçük bir mîntıkaya bu adın verildiğine şahid olmaktadır ki, bu havali ilk zamanlarda Sivas, Tokat ve Amasya'dan mürekkepti. Bu şehirlerden önce Amasya 1393 yılında Yıldırım Bâyezid'e teslim oldu (2). Sivas ve Tokat'ı içine alan bölge ise Kadı Burhaneddin Ahmed'in ölümü üzerine 801/1398 yılında Osmanlı Devleti'ne (3) bağlandı.

Osmanlılar zamanında Rûm kelimesi, coğrafi bir ıstılah olarak Anadolu'nun daha geniş bir kısmını İklîm-i Rûm ve memleket-i Rûm gibi ifade etmesinden dolayı Rûm eyâleti'nin çekirdeği ve esası olan Sivas, Tokat, Amasya bölgesi bir ayırımı tabi tutularak çok defa Rûmiye-i Suğra (4) adı ile anılmıştır (5). Bölge idari bir teşkilât olarak kurulunca da Eyâlet-i Rûmiye-i Suğra diye tanınmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk önce Sultan I. Murad devrinde Rumeli beylerbeyliği kurulmuştu (1362) (6). Sonra 1393 yılında Yıldırım Bayezid tarafından Anadolu beylerbeyliği kuruldu (7). Daha sonra ise Amasya merkez olmak üzere üçüncü bir beylerbeylik ihâs edildi (1413) (8). Rûm beylerbeyliği merkezinin ilk devirlerde zaman zaman Amasya ve zaman zaman Tokat olduğu görülmektedir. Nitekim Sultan II. Murad saltanatı geçince lalası Yörgüç Paşa'yı Rûmiye-i Suğra vâlisi olarak 1422 yı-

1. T.Gökbilgin, "... Eyâlet-i Rûm", VD, VI, 51.
2. Bezm ü Resm, 419
3. Y.Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti, (1344-1398) Ankara 1952, 159 v.d.; İ.H.Uzunçarşılı, Sivas Şehri, 93; Neşri, Cihannüma, I, 2
4. Hoca Sadeddin Efendi Şehzade Murad (Hüdavendiğar)'ın Rûmiye-i Suğra vâlisi iken Şeyh Bedreddin'in halifesi Börklüce Mustafa üzerine sefere memur edildiğini yazar (Tacü't tevarih, İstanbul 1279, c.I, 298).
5. Neşri, Cihannüma, I, 321; T.Gökbilgin, a.g.m., 51
6. T.Gökbilgin, XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa livâsı. Vakıflar-Mülkler-Mukataalar, İstanbul 1952, 6-7.
7. M.Ç.Varlık, "XVI. yüzyıl Osmanlı idari teşkilâtında Kütahya", T.A.D., II, İstanbul 1987, 201
8. H.İnalçık, The Ottoman Empire. The Classical age 1300-1600, London 1973, 104.

linda Amasya'ya göndermiştir (9). Ayrıca Tayyib Gökbilgin, Aşıkpaşazâde'den naklen, Sultan II. Murad devrinde, Amasya'da bulunan Rum beylerbeyi Hızır Paşa'dan bahsetmektedir (10). Öte yandan Amasya'nın şehzâde sancağı olarak mümtaz bir vaziyet almasından sonra Tokat'ın beylerbeylik merkezi olduğu "Tokat" bahsinde incelenecektir.

Bu arada XV. yüzyılda feth edilen Canik ve Çorum (11) ile Karahisar-ı Şarki havalisinin Rûm vilâyetine katılmasıyla beylerbeylik bir hayli genişledi ki bu havalije XVI. yüzyıl tapu-tahrir defterlerinde Vilâyet-i Rûm-ı Kadîm denmektedir. Daha sonra ise Trabzon, Malatya, Kemah, Bayburd (12) ve Divriği'nin ilâvesiyle Rûm beylerbeyliği on bir livâdan mürekkep bir hale gelmiştir. Sonradan eyâlete katılan bu bölgelere Vilâyet-i Rûm-ı hadîs denmiştir.

Nitekim Başbakanlık Arşivi'nde 387 numarada bulunan ve Karaman ve Rûm eyâletlerinin 924-926 1518-1520 târihlerindeki tahririnin neticelerini ihtiva eden icmâl niteliğindeki bir defterde bu husus açıkça görülmektedir. Mehmed b. İbrahim'in eminliğinde yapılan bu tahririn Rûm vilâyeti kısmı şu şekilde başlamaktadır. "Muhâsebe-i vilâyet-i Rûm-ı Kadîm ki yirmi sekiz kadılıktır ve vilâyet-i Rûm-ı Hadîs ki Trabzon ve Malatya maa Kahta ve Gerger tabi-i Malatya ve Divriği ve Darendede ve Kemah ve Bayburd'dur (13). Bundan sonra sara ile vilâyete bağlı Livâların dökümüne geçilmiştir ki şu şekildedir:

Livâ-i Amasya (14)

Livâ-i Çorumlu (15)

Livâ-i Tokat maa Sivas (16)

Livâ-i Sonisa maa Niksar (17)

Livâ-i Karahisar-ı Hasandıraz (18)

9. İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, 1,396.

10. T.Gökbilgin, a.g.m. 51.

11. Neşri, Cihannüma, II, 600 vd.

12. Geniş bilgi için bk. İ.Miroğlu, XVI. yüzyılda Bayburt Sancağı, İstanbul 1975, 23-28.

13. BA, TD 387, 339.

14. BA, TD 387, 349-385.

15. Aynı defter, 386-424.

16. Aynı defter, 426-518.

17. Aynı defter, 519-565.

18. Aynı defter, 567-601.

- Livâ-i Canik (19).
Livâ-i Trabzon (20).
Livâ-i Kemah (21).
Livâ-i Bayburd (22).
Livâ-i Malatya (23).
Livâ-i Gerger (24).
Livâ-i Divriği (25).

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığı üzere Vilâyet-i Rûm-ı kadim ve hadîs ortaya çıkmaktadır. Kadim Rum Vilâyeti altı sancaktan meydana gelmektedir. Bunlar; Amasya, Sivas ve Tokat, Sonisa ve Niksar, Karahisar-ı Hasandıraz ve Canik'tir (26). Sivas bu tarihten sonra Rûm beylerbeyliğinin daimî merkezi olmuştur (27). Yine bu deftere göre beylerbeylik şöyle bir durum arz etmekte idi:

43 kazâ, 46 kale (42 tanesi timarlı, 4 tanesi ulufeli), bir beylerbeyi ve 9 sancakbeyi, 37 şehir ve kasaba 6447 köy, 3759 mezraa, 256 çiftlik, 154 cemaat, 109 kıt'a zemin, 9 memleha, 1 firûze medeni, 447 kışlak ve yaylak, 10 imâret, 22 câmi, 216 mescit, 79 hamam, 1 ılıca, 35 medrese, 14 buk'a, 257 hakkâh ve zâviye, 1 kalenderhâne, 3 bedesten, 13 muallim-hâne, 17 kervan-saray, 1129 dükkan, 12 boyahâne, 1 bozahâne, 158 kıt'a bağ ve bahçe, 86 değirmen, 43 kadı, 5 miralay, 86, zaim, 381 sipahi, 46 dizdar, 40 kethüdâ, 2335 kale muhafızı, 7 topçu, 2 azeb ağa-

-
19. Aynı defter, 603-684.
20. Aynı defter, 691-746.
21. Aynı defter, 755-784.
22. Aynı defter, 785-836.
23. Aynı defter, 838-866.
24. Aynı defter, 867-903.
25. Aynı defter, 904-937.
26. Ö.L.Barkan Hadis ve Kadim Rûm vilâyetlerini sayarken Sivas'ı harîç tutarak Tokat'ı zikretmektedir. Sonisa ve Niksar livâsından ise hiç bahsetmemektedir. Bk. "H.933-934 (M.1527-1528) Mâli yılına ait bir bütçe örneği", İFM, c.15, sayı 1-4, İstanbul 1955, 261 not 18.
27. BA, TD 387, 491.

si, 1 kapudân, 1008 azep neferi yazılmış ve 215.503 nefer mükellef tesbit olunmuştur (28).

Öte yandan ilki 927-928 (1521-1522) tarihli olan (29) ve vilâyet ve sancak listelerini gösteren defterlerden Rum beylerbeyliğinin gelişmesini takip etmek mümkün olmaktadır. Bu defterlere dayanılarak belli bir anda hangi sancakta kimin ne kadar hasla görevli bulunduğu kolayca anlaşılmakta ve bu bilgiler ışığında idâri düzenin işleyişi daha rahat takip olunabilmektedir (30).

Bu defterlerden tahmini olarak 1521-1530 tarihleri arasında tanzim edilen dört tanesi Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunmaktadır (31). Biz, defterlerin tarihlerinin birbirlerine çok yakın olması delayısıyla, bunlardan bir tanesine ve daha önce yayınlanmamış olanına göre Rûm eyâletinin durumunu ortaya koyacağız.

Tahmini olarak 932/1526 tarihli bu defter (32) şu ifadelerle başlamaktadır. "Defter-i elviye-i memâlik-i ma'mure alâ sebilü't-tafsîl." Bu ifadeden defterin Osmanlı Devleti'nin bütün sancaklarını ihtiva ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim devamla "Tafsîl-i memâlik-i mah-rûse-i padişâhi ve ekâlim-i mahmûye-i şehinşâhi'den Rum ili'nde ve Anadolu'da ve vilâyet-i Karaman ve Rûm'da ve diyâr-ı Şemiyye ve Mısriyye ve Diyarbekir'de ve Kürdistan'da ve vilâyet-i Dulkadriyye'de vaki olan

28. BA, TD 387, 341-351.

29. TSA, D. 9772, Bu defter Ö.L.Barkan tarafından neşredilmiştir. Buna göre mezkur tarihte Rûm eyâleti Amasya, Sivas, Çorum, Canik ve Karahisar-ı Şarkî sancaklarından müteşekkil idi. Bk. "H. 933-934 (M.1527-1528) Mâli Yılına Ait Bütçe Örneği", İFM, 303-307.

30. Nitekim İ.M.Kunt "Sancaktan Eyâlete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerâsı ve İl İdâresi, (İstanbul 1978), isimli eserini yazarken temel kaynak olarak bu defterleri kullanmıştır.

31. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu defterlerden ilki (TSA,D. 9772) Ö.L.Barkan; 933/1527 tarihli (diger) defter (TSA,D. 5246) ise, İ.M. Kunt tarafından neşredilmiştir. Bk. Sancaktan Eyâlete, 225-132.

32. TSA,D. 10057, s.1-10.

beylerbeyilerin ve sancakbeyilerin esâmisi ve avâtıf-ı aliyye-i hâkâ-
niden ihsân olunan dirlikleri ve yaya ve müsellemler sancaklarının dahi
tafsili ile defteridir." denilmek suretiyle bu husus daha açık bir şe-
kilde teyid olunmaktadır. Daha sonra Rumili, Anadolu ve Karaman Eyâ-
letlerini müteakip "Eyâlet-i Rum" ile ilgili bilgilere geçilmektedir.
Buna göre 1526 tarihinde Rum beylerbeyliğinin sancakları görevlileri
ve bunların hasları şu şekildedir (33):

Elviye-i Vilâyet-i Rum

<u>Sancağı</u>	<u>Kimin Tasarrufunda olduğu</u>	<u>Hâsılât (akçe)</u>
Sivas	Yakub Bey	1.000.000
Amasya	Koçi Bey	400.000
Çorum,	Sinan Bey	153.000
Canik	Sarrac Ali Bey	150.000
Karahisâr-ı Şarkî	Mustafa Bey v. Bıyıklı Mehmed Bey	206.000 (34)
Bayburt,	İdris Bey ve Ömer Bey	305.000
Kemah	Faik Bey (35)	419.000
Malatya	İskender Bey v. Yularkısdı Sinan Bey	450.000
Divriği ve Darende	Mehmed Bey v. Sinan Paşa	188.000
Gerger ve Kahta,	Başbüyük Mehmed Bey,	470.000
Trabzon,	İskender Bey	500.000

1526-1527 tarihli deftere göre Rum vilâyetleri içinde gösteri-
len Bozok sancağı (36) ise bu defterde ve daha sonraki 1529-1530 tarih-
li defterde Karaman beylerbeyliği içerisinde yer almıştır (37).

Bu arada Hadıs Rûm vilâyetleri içerisinde yer alan Trabzon ve
Malatya gibi birbirinden çok uzak vilâyetlerin aynı beylerbeyliğe bağ-

33. Aynı defter, 3-4

34. 1526-1527 tarihli belgede de Mustafa Bey'in hassı aynı miktar
iken (TSA,D.5246), Metin Kunt eserinde bunu yanlışlıkla 250.000
olarak göstermiştir (Sancaktan Eyâlete, 128).

35. Faik Bey'in yanına vefat ettiği şerhi düşülmüştür. Nitekim hemen
ertesini yıl düzenlendiği tahmin edilen bir deftere göre ise san-
cak beyi Üveys bey olarak zikredilmektedir. Bk. TSA,D.8303, 5.

36. TSA,D.5246

37. TSA,D.10057, 3; TSA,D. 8303, 6.

lanmaları, pratikte bazı güçlükler doğurabileceği sebebiyle bu sancaklar değişik idâri taksimât altına alınmıştır. Nitekim Malatya ve tevâbi Dulkadır beylerbeyiliğine (38), Karahisar-ı Şarkî, Kemah, Bayburd ve Trabzon'da 942/1535 yılında teşkil edilen Erzurum beylerbeyiliğine (39) bağlanmıştır. Bu sancaklardan Malatya, Bozok, Trabzon ve Karahisâr-Şarkî zaman zaman Rûm eyâletine yeniden bağlanmışlarsa da Trabzon ve Karahisâr-ı Şarkî 970/1562-63 yılından itibaren kesin olarak ayrılmıştır (40). Malatya ve Bozok sancakları ise Vilâyet-i Rûm'a tabi iken görülen lüzum ve yapılacak bir hizmet için Dulkadır eyâletine bağlanmıştır. Ancak bu durumda Eyâlet-i Rum'da kalan zeamet ve timarlalar ile hizmete gidilmek kafi gelmeyeceğinden bu iki sancak 12 Şaban 967/8 Mayıs 1560 tarihli bir hükümle tekrar Rûm vilâyetine bağlandı (41).

982-992/1574-1584 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun idâri taksimâtını gösteren bir rûûs defterinde (42) "Elviye-i Rûm" başlığı altında bu beylerbeyiliğin sancakları şu şekilde sıralanır:

- Livâ-i Sivas (43), Mahmud Paşa, 908.088
- Livâ-i Amasya(44), Sinan Bey, 250.000
- Livâ-i Bozok (45), Çerkes Bey,
- Livâ-i Çorum (46), Mahmud Bey, 290.000
- Livâ-i Arabkîr (47), Mustafa Bey, 200.000
- Livâ-i Divriği (48), Ali Bey, 234,126

-
- 38. T.Gökbilgin, a.g.m., s.52
 - 39. D.Aydın, Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilâtı Kuruluş ve Genişleme Devri (1536-1566), Erzurum 1972, Yayınlanmamış doktora tezi, 17 vd.
 - 40. T.Gökbilgin, a.g.m., 52
 - 41. BA, Mühimme IV, 69; Ayrıca bk. 5 Zilkade 967/28 Temmuz 1560 tarihli hüküm. BA, Mühimme IV, 108.
 - 42. BA, KK, Rûûs, nr. 262, 52.
 - 43. 21 Receb 984/14 Ekim 1576. Aynı defter, 52.
 - 44. 24 Zilkade 983/24 Şubat 1576. Aynı defter, 52.
 - 45. 992/1584, Hasılı belirtilmemiştir. Aynı defter, 52
 - 46. 985/1577-1578. Aynı defter, 53.
 - 47. 985/1577-1578. Aynı defter, 53.
 - 48. 982/1574-1575. Aynı defter, 54.

Livâ-i Canik (49), Semender Bey, 207.124.

Bu arada Malatya ve Samsad livâları da Rum eyâleti listesi arasında zikredilmiş ise de bunlardan birincisinin üzerine "tâbi Dulkadriye" diğèrinin ise "tâbi Diyarbekir" ifâdeleri şerh düşülmüştür (50). Buradan 967/1560 tarihinde son olarak Rûm beylerbeyliğine bağlandığını gördüğümüz Malatya sancağının 982/1574 tarihinden evvel tekrar Dulkadriye beylerbeyliğine bağlandığı anlaşılmaktadır (51). Daha önce Rûm vilâyetine bağlandığını hiç görmediğimiz Samsad sancağı ise 982/1574 tarihinden bir müddet önce böyle bir uygulamaya tâbi tutulmuş olabilir (52).

XVI. yüzyılın sonunda yedi sancaktan ibâret gördüğümüz Rum beylerbeyliği bu statüsünü XVII. yüzyılda da devam ettirmiştir. Nitekim bu yüzyılda arşivlerde bulunan ve Osmanlı Devleti'ndeki idari taksimâtı gösteren çeşitli defterler yanında devlet görevlilerinin hazırlamış olduğu risaleler de mevcuttur. Bunlar arasında Defter-emini Ayn-i Ali Efendi'nin 1018 (1609) târihinde kaleme almış olduğu risale en önemlisidir (53). Ayn-i Ali Efendi, risâlesâni kaleme alırken, Defter emini olmanın verdiği imkanlardan faydalanarak, timarlara ait muamelelerin yapıldığı resmi kayıtları, ehliyet ve selâhiyetle değerlendirmiştir. Onun ayrıca 1560-1580 tarihleri arasındaki arazi tahrirlerine göre tertip ve tanzim edilmiş olan timar icmal defterleri ile Topkapı sarayında bulunan sancak tevcih defterlerinden faydalanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Ayn-i Ali Efendi risâlesine göre Eyâlet-i Rum yedi sancaktır. Defter kethüdâsı ve timar defterdârı vardır. Buna göre eyâletin sancakları has ve cebelü miktarları ile şu şekildedir (54):

	<u>Hâsılât(akça)</u>	<u>Geb</u>
Livâ-i Sivas -Paşa sancağı-	900.000	18
Livâ-i Amasya -has-	300.000	6
Livâ-i Çorum	355.300	7
Livâ-i Bozok	300.270	6

49. 984/1576-1577. Aynı defter, 54.

50. BA, KK, Rûûs, nr. 262, 53-54

51. Aynı defter, 194.

52. Her ne kadar Rûm eyâleti kısmında "Livâ-i Samsad, tabi Diyarbeki ifadesi yer almakta ise de Samsad livâsı da Dulkadriye sancakları arasında zikredilmiştir. Bk. KK, Ruus 262, 194.

53. Ayn-i Ali Efendi, Kavânin-i Âl-i Osman der-hulâsa-i mezâmin-i defter-i divân (T.Gökbilgin neşri.) İstanbul 1979.

54. Ayn-i Ali Efendi Risâlesi, 22-23.

	<u>Hâsılât (akça)</u>	<u>Cebelu</u>
Livâ-i Divriği	250.362	50
Livâ-i Canik	270.720	40
Livâ-i Arabkir	210.200	42
Zeamet-i Kethüda	80.200	16
Defterdâr-ı Tımar	62.558	12
Toplam	<u>2.659.420</u>	<u>531</u>

Yine Ayn-i Ali Efendi'nin verdiği bilgiye göre Rûm eyâletinde 109 zeâmet, 3021 tımar olmak üzere toplam 3130 kılıç ve cebelüleri ile beraber 9000 asker bulunmaktadır (55). Rum vilâyetinin akça olarak senelik genel hâsılât toplamı ise 13.187.320 akçe idi. Eyâletteki zeamet ve tımarın livâlara dağılışı şu şekildedir (56).

	<u>Zeamet</u>	<u>Tımar</u>
Livâ-i Sivas	47	928
Livâ-i Amasya	19	429
Livâ-i Çorum	16	222
Livâ-i Bozok	16	731
Livâ-i Divriği	2	210
Livâ-i Canik	7	347
Livâ-i Arabkır	2	153
Toplam:	109	<u>3021</u> <u>109</u>

Genel Toplam: 3130

Daha sonra yine XVII. yüzyılda Ayn-i Ali Efendi de olduğu gibi 1039-1041/1629-1632 tarihli bir defter (57) ile aynı bilgileri ihtiva eden diğer bir defter (58) ve 1064/1653 tarihlerine ait olmak üzere Sofyalı Ali Çavuş ve Mustafa b. Mustafa'nın düzenlemiş oldukları risâlelerde (59) eyâlet-i Rûm; Sivas, Amasya, Çorum, Bozok, Canik, Divriği ve

55. Krş. bk. Kâtfb Çelebi, Cihânnümâ, Süleymâniye ktb., İstanbul 1145, 622.
56. Aynı Risâle, 51-52.
57. BA, Cevdet Dahiliye nr. 6095, 43-44. Bu defter Şerafettin Turan tarafından neşredilmiştir. Bk. XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu nun İdâri Taksimâtı, Atatürk Üniversitesi Yıllığı, 1961, 201-232.
58. BA.KK, Ruus 266, 57-59. Bu deftere göre 1632-1641 yıllarında Osmanlı idâri düzeni hakkında bk. İ.M.Kunt, Sancaktan Eyâlete, 182-198.
59. Hamid Hadzıbegic, Rasprava Ali Causa in Sofice o timarskoz Organizaciju u XVII. stoljeću, Glasnik, II (Sarajevo 1947), 139-205; İlhan Şahin, "Tımar Sistemi Hakkında bir Risale", TD sayı 32, İstanbul 1979, 905-935.

Arabkir olmak üzere hep yedi sancaktır. Mustafa b. Mustafa'nın düzenlediği 1653 tarihli bu son deftere göre Rûm eyâleti, Eyâlet-i Sivas başlığı altında verilmiş olup, yedi sancakta toplam üç bin dokuz yüz otuz yedi kılıç ve cebelüleriyle birlikte sekiz bin asker mevcuttu (60).

7 Kasım 1864'de vilâyetler teşkilâtının tatbikine başlanmasından sonra kurulan Sivas vilâyeti Sivas, Amasya, Tokat ve Şebinkarahisar sancaklarına ayrılmış idi (61). Cumhuriyet devrinin başından itibaren ise her vilâyet yalnız kendi merkez sancağı topraklarından ibâret kalmıştır.

2- Tokat

Kadı Burhaneddin Ahmed hükûmetinin ortadan kaldırılmasından sonra (1398) teşekkül ettirilen Rûmiye-i Suğrâ Vilâyeti'nin Amasya ve Sivas' dan sonra önemli bir merkezi de Tokat idi. İlk zamanlarda Sivas, Tokat ve Amasya fetret devrinin de ortaya çıkardığı şartlar sebebiyle başka başka kuvvetli ve nüfuzlu beylerin, ailelerin idare ve tasarrufunda olup tam bir birlik halinde gelişmemiştir (62).

XV. asrın birinci yarısından itibaren Amasya'nın şehzade sancağı olarak mümtaz bir vaziyete gelmesi üzerine (63) Tokat'ın Rûm beylerbeyliği'nin merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu hususta önemli bir kaynak vazifesi görecek olan mühimme defterlerinin arşivlerde bulunan eski nüshalarının XVI. yüzyılın birinci yarısına ait olmaları Tokat'

60. İ.Şahin, a.g.m. 914.

61. B.Darkot, "Sivas", İA, X, 574; T.Gökbilgin, "Tokat", İA, 410.

62. T.Gökbilgin, "... Eyâlet-i Rûm", 51.

63. Nitekim Çelebi Mehmed'in hükümdarlığını ilân ederek Edirne'ye yerleşmesinden sonra Şehzâde Murâd 1414 yılında Rûm vilâyeti beyliği ile Amasya'ya geldi (H.İnalcık), "Murâd II", 599; Şehzâde Murâd'dan sonra Amasya'da sırasıyla Şehzâde Alâaddin Ali Çelebi, ?-1443, (H.İnalcık, "Mehmed II", İA, VII, 507); Şehzâde Sultan Bayezid, ?-1481, (İ.H.Uzunçarşılı, "Bayezid II", İA, II, 392) ve Şehzade Ahmed, ?-1511, (Ş.Altundağ, "Selim I", İA, X, 423) yıllarında sancak beyliği yaptılar.

ın Osmanlılar dönemindeki ilk yıllarını aydınlatmak açısından önemli bir kayıptır.

Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlu emiri Kara Yülük Osman Bey'e mağ-
lup ve maktul düşmesinden sonra Osmanlılara geçen Tokat'ın idaresine
ilk olarak Torumtay-zâde Kaya Paşa getirildi (64). Bu sırada Amasya mer-
kezinde de şehzâde Çelebi Mehmed bulunuyordu.

Çelebi Mehmed, babası Sultan Yıldırım Bâyezîd'in ölümünden son-
ra kardeşleri ile girdiği saltanat mücadelesinde kendisine Amasya ve
Tokat'ı idare merkezi olarak seçti. Çelebi Sultan Mehmed mücadeleden ar-
ta kalan zamanlarında ve bilhassa yaz aylarını Tokat'ta geçiriyordu (65
Çelebi Mehmed 805/1403'de Tokat emiri bulunan Torumtay-zâde Kaya Paşa'
yı Çorum'a ve Kutluşah oğlu Kutlu Paşa'yı (66) da Tokat'a emir tayin
etti (67). Ancak 1406 yılında Çelebi Mehmed'in, kardeşi İsâ Çelebi ile
mücadelesi sırasında veziri Ali Paşa'nın maktûl düşmesi üzerine yerine
Amasya muhafızı yakut Paşa vezir oldu ve Tokat beyi Kutlu Paşa Amasya
muhafızlığına tâyin edildi (68). Tokat'a da Biçar oğlu Nurettin Hamza
Bey geldi. Biçaroğlu Hamza Bey'in Tokat'ta beylerbeyilik vazifesinde
bulduğu şehrin ilk mufassal tapu-tahrir defterinde kendisine ait va-
kıflar sıralanırken belirtilmektedir (69).

Sultan II. Murad döneminde Tokat'ta yine beylerbeyi olarak Bala-
ban Paşa görev yapmıştır (70). Fatih Sultan Mehmed devrinde ise Tokat
beyi olarak Yahya Bey bulunuyordu (71). Yine Fatih devrine ait olmak
üzere Tokat'ın ilk tahrir defterinde (1455) Emirü'l-Ümera Yahya Bey'in
beylerbeyi olduğu belirtilmektedir (72). Bütün bu bilgilerden Tokat'ın

64. H.Hüsameddin, a.g.e., III, 156.

65. Neşri, Cihannüma, I, 403; II, 445; Tacü't-tevarih, II, 23,31.

66. Kutlu Paşa, Selçuklular zamanında uzun müddet Amasya ve Tokat
havâlisine hâkim olan Kutluşâh ailesine mensuptur.

67. H.T.Cinlioğlu, Osmanlılar Zamanında Tokat, I.Kısım, 9.

68. T.Gökbilgin, "Tokat", 404.

69. BA, TD 2, 63.

70. T.Gökbilgin, a.g.m. 406.

71. T.Gökbilgin, a.g.m. 406.

72. BA, TD 2, 65.

XV. asır ortalarında Rum eyâleti'nin merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

Eyâlet-i Rûm'un 859/1455 tarihinde düzenlenen ilk tahrir defteri "Ta'dil-i kânun-ı çifthâ ve bennakân Vilâyet-i Tokat maa tevâbi' ve levâhik ve muzâfât" ifadesi ile başlamakta (73) ve Nefs-i Tokat'dan itibaren bilgilerin dökümüne geçilmektedir. Araştırmamızın coğrafi sınırlarını oluşturan diğer nâhiyeler defterde şu şekilde yer almıştır:

- Vilâyet-i Tokat (74)
- Divân-ı Kazâbâd (75)
- Divân-ı Venk (76)
- Nâhiye-i Cincife (77)
- Vilâyet-i Komanat (78)
- Nâhiye-i Gelmugad (79)
- Vilâyet-i Yıldız (80)
- Vilâyet-i Kafurni (81)
- Vilâyet-i Tozonlu (82)

Yukarıda görüldüğü gibi tahririn yazılışı esnasında Tokat'a bağlı irili ufaklı bölgeler için nâhiye, divân ve vilâyet olmak üzere üç türlü idâri taksimat ıstılahı kullanılmaktadır. Muhakkakki "Vilâyet-i Kafurni" ve Vilâyet-i Yıldız adıyla tesmiye olunan yerler "Vilâyet-i Tokat" ile bir tutulamazlar. Çünkü Tokat bir sancak bârlığını ihtiva ettiği halde diğerleri daha küçük yâni 20-25 köyden ibaret münferit bir bölgeyi işaret etmektedir (83).

1455 tarihli tahrirde görülen diğer bir idâri ıstılah "divân" taksimatıdır. Divân, tapu-tahrir defterimize göre takriben 25-30 köy-

-
- 73. BA, TD 2, 3.
 - 74. Aynı defter, 3-79
 - 75. Aynı defter, 81-132
 - 76. Aynı defter, 133-164
 - 77. Aynı defter, 165-175
 - 78. Aynı defter, 176-193
 - 79. Aynı defter, 426-440
 - 80. Aynı defter, 442-464
 - 81. Aynı defter, 592-639
 - 82. Aynı defter, 646-677
 - 83. Bunlar "ya başlarında idâri veya askeri bir vazifeli bulunmasından yâni başlı başına bir zeamet veya timar mintikası olmasından dolayı, yahut da sonradan yazılmış bulduklarından" bu şekilde kaydedilmişlerdir" (T.Gökbilgin, "eyâlet-i Rûm", 53).

den meydana gelen bir idâri birim olarak ortaya çıkmaktadır (84). 1455' de divân olarak yazılan bu yerlerin 1485'de nâhiye adını aldıkları dik-kati çekmektedir. Böylece idâri yapıda meydana gelen değişiklikler ile divânlar da bir köy-altı iskan şeklini almış (85) olmalıdır.

1455 tarihli tahrirde yer alan diğer bir istilâh da "nâhiye"dir. Cihet, taraf, yan manalarına gelen nâhiye (86), tahrir defterlerine göre meskun bir yer ve havâlisi, küçük idâri bölge ve hattâ zaman zaman sancak (87) ve beylerbeyilik (88) gibi büyük idâri üniteleri göstermektedir. Nitekim 1455 tarihli tahrir defterinde Meşhed Âbâd (89) Icacı (90) Gelmuş (91), Cincife (92), Erkiyet (93), Silis özü (94) gibi küçük bölgeler ile Sivas (95), Zile (96) ve Turhal (97) gibi kazâ mesabesindeki yerler hep nâhiye olarak yazılmıştır. Bu durum XVI. yüzyıla kadar bölgede Osmanlı öncesi teşkilâtın muhafaza edildiğini ve bu arada eyâlet, vilâyet, livâ, nâhiye, tabirlerinin genel olarak bölge anlamında kullanıldığını (98) ortaya koymaktadır. Bu münasebetle şunu da kaydedelim ki, 1455 ve 1485 tahrirlerinde, Tokat ve Sivas yöresinde ve hatta bütün Rum

-
84. BA, TD 2, s.81, 133.
85. B.Yediyıldız, Ordu Kazası, 45-46; N.Tunçdilek, Türkiye İskan Coğrafyası, İstanbul 1967, s.132 v.d.
86. Nâhiye deyiminin nerelerde kullanıldığı hakkında geniş bilgi için bkz. T.Gökbilgin, "Nâhiye", İA, IX, s.37-39.
87. BA, TD 2, 3.
88. BA, TD 251, 148.
89. BA, TD 2, 270.
90. Aynı defter, 276.
91. Aynı defter, 426.
92. Aynı defter, 165.
93. Aynı defter, 206.
94. Aynı defter, 419.
95. Aynı defter, 466.
96. Aynı defter, 323.
97. Aynı defter, 194.
98. T.Gökbilgin, XV ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı. Vakıflar, Haslar, Mukataalar, 8.

eyâleti dahilinde (99) kazâ tabirine hiç rastlanmamaktadır. Şüphesiz bu durum da bölgede kadı bulunmamasından değil Osmanlı öncesi idâri teşkilâtın aynen uygulanmasından kaynaklanmaktadır.

Şevvâl 890/Ekim 1485 taktire göre Tokat vilâyeti nâhiyeleri şu şekilde idi.

- Vilâyet-i Tokat (100).
- Nâhiye-i Cincife (101)
- Nâhiye-i Venk (102)
- Nâhiye-i Kazabad maa Ezinepazarı (103)
- Nâhiye-i Komanat (104)
- Nâhiye-i Kafirni (105)
- Nâhiye-i Gelmugad (106)
- Nâhiye-i Tôzanlı (107)
- Nâhiye-i Yıldız (108)

Bu tarihte bölgede artık "divân" tabirine rastlanmamaktadır. Vilâyet tabiri ise Tokak (109), Kırşehir (110) ve Sivas (111) gibi büyük idâri ünitelere münhasır kalmıştır.

1485 tarihinde Rûm beylerbeyiliği merkezinin yine Tokat olduğu sanılmaktadır. Nitekim 1472 yılında Akkoyunlu kuvvetlerinin Tokat'a baskınları sırasında Rûm beylerbeyi olan Şarabdar Hamza Bey Tokat'ta oturmakta idi (112).

Sultan II. Bayezid döneminde ise Dulkadırlılara taarruz etmek

-
- 99. T.Gökbilgin, "... Eyâlet-i Rûm", 53-54
 - 100. BA, TB 19, 3-26.
 - 101. Aynı defter, 27-33.
 - 102. Aynı defter, 35-48.
 - 103. Aynı defter, 49-102.
 - 104. Aynı defter, 491-501.
 - 105. Aynı defter, 503-529.
 - 106. Aynı defter, 531-538.
 - 107. Aynı defter, 540-551.
 - 108. Aynı defter, 555-569.
 - 109. Aynı defter, 3.
 - 110. Aynı defter, 279.
 - 111. Aynı defter, 583.
 - 112. Tursun Bey, Târîh-i Ebü'l-Feth, M.Tulum Terc., 153.

bahanesiyle Osmanlı sınırını aşan Şah İsmâil 1507'de Tokat'a kadar geldi. Bu sırada Tokat'ta sancak beyi olarak Amasya'lı Mehmet Paşazâde Ali Bey bulunuyordu (113). Ali Bey, Şah'ın Tokat'a girmesine karşı durduğu gibi bu sırada Yahya Paşa'nın Anadolu ve Rumeli askerleriyle bölgeye hareketi Safevî kuvvetlerinin Dulkadir topraklarına doğru çekilmesini sağladı (114).

Sancak esasına göre düzenlenmiş Şevval 919/Aralık 1513 tarihli Anadolu Eyâleti içerisindeki kazâ kadılarını gösteren bir deftere göre (115) Rûm eyâleti'nin merkezi Amasya görünmektedir (116). Bu durum Kanuni devrine kadar Rum beylerbeyiliğinin merkezinin Tokat ile Amasya arasında değiştiğini göstermektedir.

Tokat ve Sivas bölgesinin üçüncü tahriri "Vilâyet-i Tokat, tabi vilâyet-i Rum" diye başlamaktadır (117). 926/1520 yılında düzenlenen bu tahrirde Tokat'ın vilâyet olarak gösterilmesine karşılık Sivas (118) Zile (119), Turhal (120) ve Artukabad(121)kazâ olarak yazılmıştır. Böylece 1520'de beylerbeyiliğin merkezi durumunda olan Tokat şu nâhiyelerden mürekkep idi.

Vilâyet-i Tokat tabi vilâyet-i Rum (122)

Nâhiye-i Cincife(123)

Nâhiye-i Venk (124)

Nâhiye-i Komanat (125)

Nâhiye-i Kafirni (126)

-
113. T.Gökbilgin, "Tokat", 407
114. S.Tansel, Sultan II. Bâyezîd'in Siyasi Hayatı, İstanbul 1966, 24
115. TSA, Ø.929
116. TSA, D.929, 76
117. BA, TD 79, 3
118. Aynı defter, 507.
119. Aynı defter, 191.
120. Aynı defter, 305.
121. Aynı defter, 357.
122. Aynı defter, 1-27.
123. Aynı defter, 28-34.
124. Aynı defter, 35-49.
125. Aynı defter, 50-60.
126. Aynı defter, 61-92.

Nâhiye-i Gelmuğad (127)

Nâhiye-i Tozanlı (128)

Nâhiye-i Yıldız (129)

Nâhiye-i Kazâbâd (130)

1520 tarihli bu tahririn icmali hazırlanırken, Rûm Eyâletinin Paşa sancağı'nın Sivas'a naklolunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu icmâl defterinde Sivas'la ilgili bilgiler verilirken Kazâ-i Sivas üzerinde "Paşa sancağıdır" diye şerh düşülmüştür (131). Bu tarihten sonra ise Sivas'ın dâimî olarak Rûm eyâleti'nin merkezi durumunda bulunduğunu Rûm beylerbeyiliği kısmında belirtmiştik. Rum eyâleti merkezinin Sivas'a nakledilmesinde bilhassa Tokat bölgesindeki ictimâî ve iktisâdî dengesizlikler ile zaman zaman başgösteren şii isyanları etkili olmuştur (132).

Diğer taraftan 1520 tarihli bu tahrirde Tokat, Sivas, Zile, Turhal ve Artukâbâd kazâlarının coğrafi sınırlarının kesin olarak çizildiği ve birbirinden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de bu tarihe kadar Sivas kazâsından sonra tahrir defterine yazılan Gelmuğad, Kafirni, Tozanlı ve Yıldız nahiyelerinin Tokat'a mı yoksa Sivas'a mı bağlı olduğu hakkında bir bilgi yoktu. Araştırmamızın coğrafi sınırları içerisinde yer alan bu nahiyelerin 1520 ve daha sonraki tahrirler de artık kesin olarak Tokat'a tabi olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1554 ve 1574 tarihli tahrirlerde de Tokat kazâsının idâri vaziyeti aynı olup, şu şekilde idi.

Kaza-i Tokat (133)

Nâhiye-i Komanat (134)

Nâhiye-i Cincife (135)

133-135 (Tokat)

127. Aynı defter, 93-104.

128. Aynı defter, 105-117.

129. Aynı defter, 118-128.

130. Aynı defter, 129-189.

131. BA, TD 387, 491.

132. T.Gökbilgin, "Tokat", 407.

133. BA, TD 287, 1-71; (S, 18-53 arasına yanlışlıkla Sivas'la ilgili bilgiler girmiştir); TK,KKA, TD 14, 137 b-155 b.

134. BA, TD 287, 72-3; TK,KKA, TD 14, 155 b-163 b.

135. TD 287, 83-95; TD 14, 164 a-170 b.

- Nâhiye-i Venk (136)
Nâhiye-i Tozanlu (137)
Nâhiye-i Kafirni (138)
Nâhiye-i Yıldız (139)
Nâhiye-i Gelmugad (140)
Nâhiye-i Kazâbâd (141)

Tokat kazâsının bu idârî statüsünde zaman zaman bazı değişiklik görülmüştür. 1849 tarihli Sivas Devlet salnamesine göre Tokat kazası Sivas'a bağlı olarak Kafirni, Komanat, Tozanlu, Kazâbâd ve Gelmugad nâhiyelerinden meydana geliyordu (142). 1864 tarihinde vilâyetler teşkilâtının tatbikâ başlanmasından sonra Tokat, Sivas vilâyetine bağlı bir sancak hâline gelmiştir (143). 1882 tarihinde Tokat; Tile, Erbaa ve Niksar kazaları ile Varay ve Mintavıl nâhiyelerinden müteşekkil bir sancak durumundaydı (144).

1921-1923 yılları arasında müstakil bir livâ hükmünde kalan Tokat, Cumhûriyet devrinde diğer livâlar gibi vilâyet hâline getirilmiştir. Reşâdiye ve Artukova kazâları da Tokat'a bağlanmıştır.

-
136. TD 287, 95-115; TD 14, 171 a - 183 a.
137. TD 287, 116-139; TD 14, 183 b -200 b.
138. TD 287, 140-183; TD 14, 202 a - 224 b.
139. TD 287, 183-208; TD 14, 224 b - 232 b.
140. TD 287, 209-241; TD 14, 233 b - 255 b.
141. TD 287, 243-323; TD 14, 256 a - 297 b.
142. 1267/1849 Tarihli Devlet Salnamesi, 50-64.
143. B.Darkot "Sivas", İA, X, 574.
144. 1300/1882 Tarihli Devlet Salnâmesi, 267-328.

T O K A T Ş E H R İ

A. ŞEHRİN FİZİKİ YAPISI, MAHALLELERİ VE NÜFUSU

Eski çağlardan beri Anadolu'nun önemli bir yerleşim merkezi olan Tokat şehri, yüksek bir dağın eteğinde kurulmuştur (1). Türkler eline geçtikten sonra büyük bir gelişmeye mazhar olan şehir, Osmanlılar idâresinde ise zaman zaman dalgalanmalara maruz kalmakla birlikte, dâimâ önemini korumuştur. Ayrıca Türk hâkimiyeti devrinde, nüfusun artması ve buna paralel olarak dîni ve sosyal müesseselerin inşâsıyla surların dışına, kalenin güney ve doğu eteklerine yerleşen şehir; zamanla daha da gelişerek kuzey-güney doğrultusunda ovaya doğru gelişme içerisine girmiştir (2).

XVII. yüzyılın hemen başında Tokat'a gelen ünlü seyyah Polonyalı Simeon, suyu bol ve çok bereketli olan şehrin, bir vâdinin içinde kurulduğunu çok meşhûr bir şehir olup tamâmı kargir olmak üzere bezestânı, bitpazarı, kuyumcu çarşısı, mizânı ve hanları bulunduğunu belirtmektedir (3). Tokat şehri hakkında yine XVII. asır içerisinde Evliyâ Çelebi (4) ve Tavernier, XVIII. asırda ise İnciciyan (5) tatminkar bilgi vermektedirler. Bütün bu seyyahların vardıkları ortak bir kanâat da Tokat

1. C.Texier, Asie Mineure, III, 129; H.T.Cinlioğlu, Tokat Coğrafyası ve Târîhi, 23; N.Sevgen, Anadolu Kaleleri, 315; Evliyâ Çelebi, Seyahatnâme, V, 54; H.D.Andreasyan, Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi, İstanbul 1964, 86.
2. T.Gökbilgin, "Tokat", 400 v.d.; Sevgi Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi, Ankara 1981, 143-144.
3. H.D.Andreasyon, a.g.e., 86-87.
4. Seyahatnâme, V., 54-71.
5. Tavernier, Les Six Voyages en Turquie, Paris 1682; L.İnciciyan, Coğrafya (Ermenice), I ve VI, Venedik 1804; H.D.Andreasyon, yukarıdaki iki seyyahın Tokat hakkında söylediklerini eserlerinin arkasına ilâve etmiştir. Bk. Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi, 174-178.

şehrinin bedesteni, hanları, esnaf çarşıları ve konaklarıyla büyük bir ticâret kendi görünümünde olmasındır. İncelemekte olduğumuz XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılda ise şehrin mahallerini ve demografik durumunu, târihî eser ve âbidelerinin hangi mahallelerde bulunduğunu dolayısıyla şehrin fizikî yapısını tahrir defterlerine dayanılarak bütün cepheleriyle ortaya koymak mümkün olmaktadır. Nitekim sırasıyla şehrin, garnizonu konumundaki kalesi, büyüme ve gelişmesini açık bir şekilde yansıtan mahalleleri, nüfûs durumu, iktisâdî yapısı ve târihî eserleri hakkında mâlûmât verilmeye çalışılacaktır.

1. Tokat Kalesi

Kentin kuzeybatısında yer alan kale, bütün yöreye hâkim tepe üzerindeki sarp kayalara kesme ve moloz taşlardan yapılmıştır. Ramsay'a göre Tokat'ın bugünkü yerinde Dazimon denilen bir kale vardı ve rivâyete göre bu kale, Komana'daki Enzo âyinlerinden nefret eden hıristiyanların hicret etmesiyle meydana getirilmişti (6).

Komana kentinden sonra hıristiyan ahâli daha güvenli olan bir yer seçmiştir ki burası Gümenek'ten 9 km. batıda, şimdiki Tokat kalesinin bulunduğu yerdir. Burada sarp kayalar üzerine ortaçağ şatolarına emsal olacak yeni bir yerleşim merkezi kurdular. Sivas yönünden gelen dar Kızılınış geçidini rahatlıkla kontrol edebilen bu kale, karşısında yer alan dik Gıj-gıj dağından da herhangi bir tehlike beklemiyordu. Sa dece batı yönündeki açık alandan gelecek tehlikeyi görüp savunabilecek kale, daha sonraları Türkler için stratejik bir güvenlik noktası olmuştur. Asırlar boyunca Bizansın hâkimiyetinde yaşayan kale, Türklerin XII. yüzyılda Anadolu'ya gelmelerine kadar bir hıristiyan kenti olarak kalacaktır. Kalenin kesin kuruluş târihi hakkında kesin bir kayıt olmakla beraber M.S.VI. yüzyıl olması kuvvetle muhtemeldir (7). Bu dönemde kale Evdoksia ve Dokeia ismi ile biliniyordu (8).

XII. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu'nun Türklere açılması üze-

-
6. C.Texier, Asie Mineure, II, 128-129; W.M.Ramsay, The Historical Geography of Asia Minor, London 1890, 329'dan naklen; T.Gökbilgin, Tokat, İA, 401.
 7. Ersal Yavi, Tokat, İstanbul 1986,13.
 8. T.Gökbilgin, a.g.m., 401-402.

rine Tokat kalesi Danişmend beyliğinin kurucusu Emir Danişmend tarafından fethedildi (1074) (9). Daha sonra kısa aralıklarla el değıştiren kale, sırasıyla Selçuklu ve Osmanlıların hâkimiyetine geçmiştir. Dik ve sarp kayaların üzerinde kurulu kale doğal bir hisar durumundadır. Kayseri ve Diyarbakir'de olduğu gibi, düz alanda kurulmuş, çevresi yüksek duvarlarla örtülü bir sur kenîi değildir. Osmanlı tarihçilerinin birinci derecede "müstahkem mevki" dedikleri kale, Timur ve Şah İsmail gibi zamânın en güçlü hükümdarlarınca dahi zabtedilememiştir.

Selçuklular ve Osmanlılar zamânında sık sık onarım gören kalede ilâvelerle savunma ve gözetleme yerleri inşâ edilmiştir. Dış ve iç duvarlarla korunan kale, doğu-batı yönünde yükselen iki kaya grubu üzerine kurulmuştur. Kale, yirmi sekiz burçla tahkim edilmiştir (10).

1656 yılında Tokat'a gelen Evliyâ Çelebi kale hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Kale yüksek bir tepe üzerine kesme taş ile yapılmış olup o kadar büyük değildir. Etrafı burçlar ve kuleler ile süslenmiş olup, etrafında hendek yoktur. Kalenin batıya bakan bir kapısı vardır. Kalenin içinde dizdar evi, kethüdâ, imâm, müezzin ve kale mehterhâneleri, cebehâne odaları, zâhire ambarları, su sarnıçları, ceylan yolu adlı su yolları vardır ki, tam 362 basamak kesme taş merdivenle nehre inilir (11).

Şehirde Osmanlı hâkimiyetinin yerleşmesiyle, kaleye gereken önem verilmiş ve içine muhâfızlar yerleştirilerek, timarlar tahsis olunmuştur. 1455 târihli deftere göre kalede 50 muhâfız bulunmaktaydı (12). Bunlardan biri dizdar diğerleri ise mülâzım-ı kal'a (kale eri) olarak kaydedilmiştir. 1485'de ise Tokat kale görevlileri sayısında azalma görüldüğü ve 42'ye düştüğü anlaşılmaktadır (13). Nitekim Tokat kazâsı dâhilinde 1455'de Tokat kalesi mustahfızlarınının tımarı iken

-
9. M.H.Yınanç, "Danişmendliler", III, 468.
 10. N.Sevgen, Anadolu Kaleleri, 317.
 11. Seyshâtnâme, V, 56-57.
 12. Bk. Ekler Kısmı, nr. 8.
 13. Bk. Ekler kısmı, nr. 9.

1485'de Koyuluhisar (14) ve Sivas kalesi mustahfızlarına (15) devredilen köyler görülmekte olup bu uygulama Tokat kalesindeki görevlilerin sayısının azaltılması ile alâkalıdır. Bu tarihte Tokat kalesi görevlileri bir dizdâr bir bevvâb ve 41 müstahfızdan müteşekkil idi. 1518 yılında ise, bir dizdâr bir kethüdâ, bir imâm üç topcu, altı nakkârezen, bir pasbân ve 34 merdân-ı kal'a olmak üzere toplam 47 görevli bulunuyordu (16). 1562'de ise Tokat kalesi mustahfızlarının tekrar yükseldiği ve 57'ye çıktığı görülmektedir. Bunlar 1 dizdâr, 1 kethüdâ, 1 imâm, 5 pasbân ve 49 kale erinden müteşekkil idi (17). 1574'de Tokat kale görevlilerinin aynı sayıyı muhâfaza ettiği görülmektedir. Görev ve dağılımlarına gelince 1 dizdar, 1 kethüdâ, 1 imam, 1 zurnacı, 1 tabbâl, 1 topcu, 1 nakkâreci, 1 nüvvâb ve 49 kale eri şeklindeydi (18).

Tokat kalesinde bulunan mescide Evliyâ Çelebi "Yıldırım Bayezid Câmii" demektedir (19). Bu durumda mescid Tokat'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile Yıldırım Bayezid Han tarafından yaptırıldığı in-tibâını vermektedir.

Tokat kalesinin XVII. yüzyılda iki büyük hizmette kullanıldığı

14. İzvisti köyü divânî geliri 1455'de Tokat kalesi mülâzımlarından Bayezid, Murad, Yusuf ve Ahmed adlı şahısların timarı iken (BA, TD, 155), 1485'de Koyuluhisar kalesi mustahfızlarından İlyas, Yusuf, İlyas Kuşcu, Adilhan ve Şirmerd'e verilmiştir (BA, TD, 19, 45).
15. Keza Kazâbâd nâhiyesine bağlı Halilabası köyü divânisi timara verilmiş olup, 1455'de Tokat kalesinde mülazım olan Aslıhan-oğlu Nusret, Yusuf v. Fariz, Murat v. Turgut ve Ali'nin iken (BA, TD, 19, 138), 1485'de Sivas kalesi mustahfızlarından Hamza ve Mustafa'ya verilmiştir (BA, TD 19, 46).
16. Bk. Ekler kısmı, nr.10; Hemen hemen aynı tarihli olan 387 nolu muhâsebe icmâlî defterinde ise 1 dizdâr, 1 kethüdâ ve 46 mustahfız olmak üzere 48 kale görevlisi görülmektedir (BA, TD 387, 430).
17. Bk. Ekler Kısmı, nr. 11.
18. Bk. Ekler Kısmı, nr. 12.
19. Seyahatnâme, V, 56.

anlaşılmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Tokat'ın bilhassa celâli isyânlarının harekât sahası içinde kalması dolayısıyla şehir ahâlisinin taşınabilir bütün malları kalede muhâfaza olunmakta idi. Bu sebeple kale erleri her zaman silâhlı bir vaziyette hazır beklerlerdi (20). İkinci olarak daha önceki devirlerde de görüldüğü gibi Tokat'ın cümle kâtil ve suçluları burada hapsolünürdü (21).

XVIII. asırda Tokat'a gelen İnciciyan kalede 20 hane kadar Türk'ün ikâmet ettiğini, surlarının harap ve yıkılmaya yüz tuttuğunu ve bayram günlerinde kaleden şenlik topları atıldığını belirtmektedir (22).

1243/1828'de kale askerlerinden bir kısmı asâkir-i mansûre süvârîsi olarak alınmaya başlandığından Tokat kalesinde de birer dizdâr nevvâb, zindancı, topçu, surnazen, tabılzen olmak üzere altı nefer alıkonularak diğerlerinin sevki istenilmiştir (23).

Bugün harâbe bir durumda bulunan kalenin şehre inen 362 basamaklı merdiveni ise, molozlarla tıkalı durumdadır.

1520 yılında kalede bulunan silâhlar ve âletler ise; top, tüfenk zarabzen, prangı, maymuncuk, cebe toğulga, cevşen, kazma, küskü, varya, teber, zırh, hazubend, kürek, mismar, kolçak, kazgan, örs, urgan, şemşir, kükürd, araba halkası, ökce, tüfenk fıncığı ve saireden müteşekkildi (24).

2. Mahalleleri

Türk-İslâm şehirlerinin ictimâî ve fizikî unsuru olan mahalleler umûmiyetle bir mescid veya imâretin etrâfında yer alan çok sayıda

-
20. Seyahatnâme, V, 57.
 21. 1424 yılında Menteşe oğlu İlyas Bey'in yakalanan iki oğlu Üveys ve Ahmed ve daha sonra 1441'de Semendre muhâsarasında esir edilen Vılköğlü'nun iki oğlu Tokat kalesine getirilerek hapsolünmüşlardı. (Solakzâde târihi, 154; T.Gökbilgin, "Tokat", 405.); Seyahatnâme, V, 57.
 22. L.İnciciyan, Coğrafya, I ve VI'dan naklen H.D. Andreasyan, a.g.e., 176.
 23. H.T.Cinlioğlu, Osmanlılar Zamânında Tokat, III. Kısım, Tokat 1951, 148.
 24. BA, TD 387, 430.

evlerden meydana gelirdi (25). Bu husus bilhassa şehrin Türkler eline geçtiği ilk yıllarda daha açık olarak takip olunabilmektedir. Nitekim Tokat şehrinin de ilk tahririnde görülen 48 müslim mahallesinden 30 adedi mescid bir tânesi mevlevihâne ve bir tânesi de zâviye ismini taşımakta idi. Şehirde, 9 gayri müslim mahallesi ile birlikte, 1455'de toplan 56 mahalle bulunuyordu (26).

Tokat'ın 1455 târihli bu ilk tahririnde mahallelerin bir çoğunun yeni kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum bâzı mahallelerin adını aldıkları şahısların hayatta olmaları ile kesinlik kazanmaktadır. Mîsal olarak "Derviş İsa" mahallesinde mezkur Derviş İsa hayattadır (27). "Mescid-i Dede Mahmud" mahallesinde mescidin bânisi olan Dede Mahmud hayattadır (28). Mescid-i Hacı İvas Danişmend mahallesi 1455'de "Hacı İvas" adını taşımakta olup bu tarihte sağ olan Hacı İvas'ın (29) mescidini daha sonra yaptırdığı anlaşılmaktadır. "Mescid-i Mevlânâ Şüca'" mahallesinde mezkur Mevlânâ Şüca' hayatta olup mescidinin de imâmıdır (30). Yine "Mescid-i Mihmad Hacib, Mescid-i Mevlânâ Ümmet" şeklinde olup adı geçen Mevlânâ Ümmet sağ ve mescidin imâmıdır (31). Onun ölümünden sonra 1485'den itibaren mescide Mihmad Hacib Mescidi denilmiş ve mahalle de bu isimle anılmaya başlamıştır.

-
25. Bu hususta bk. Ö.L.Barğan, "İmâret sitelerinin kuruluşu ve işleyişi tarzına âit araştırmalar", İFM, XXIII, İstanbul 1963, 238-296; C.Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar (Der. S.Özbaran), İzmir 1984; O.Er-
gen, Türkiye'de Şehirciliğin Târihi İnkisâfı, İstanbul 1936, 116.
26. BA, TD 2, 3-63; 2 ve 19 numaralı tahrir defterlerine göre Tokat mahallelerinin genel durumu için bk. İ.Şahin-F.M.Emecen, "XV. asrın ikinci yarısında Tokat şehri", Seyhülislâm İbn Kemâl Sempozyumu, Bildiriler, (Ankara 1986), 41-51.
27. Aynı defter, 41.
28. Aynı defter, 41.
29. Aynı defter, 3.
30. Aynı defter, 6.
31. Aynı defter, 19.

Diğer taraftan 1455'de Tokat şehir nüfusunun yaklaşık 1/3' ünü meydana getiren hıristiyanların 56 mahalle içinde yalnızca 8 mahallede oturuyor olmaları ve bu mahallerin genellikle şehrin merkezini meydana getiren mahalleler olması, şehirdeki gayri müslimlerin merkezdeki konutlarda buna karşılık müslüman Türklerin şehrin dış halkasını oluşturan yeni kurulan az yoğun mahallelerde oturduğunu göstermektedir. Böylece şehrin Osmanlılar idâresine girdikten sonra yeni mahalleler kurulması yoluyla hızlı bir büyüme içrisine girdiği anlaşılmaktadır.

Tokat'da 1455 tarihinde görülen mahallelerden ancak 22 tanesi 1485 tarihinde yer almıştır. 25 tanesi ise ortadan kalkmış olup buna karşılık yeni adıyla 27 mahalle tahrire geçirilmiştir. Ortadan kalkan mahallelerin büyük çoğunluğu mescid etrafında bulunanlardır. Nitekim mescid adını taşıyan mahalleler 1485'de 13'e düşmüştür. Bu durum mescidlerin ortadan kalkması veya kullanılmaz hâle gelmeleri ile izâh edilebilir. Gerçekten de 1472' yılında Uzun Hasan kuvvetlerinin Tokat'a baskınları sırasında ahşab mescidlerin tamamına yakınının yakıldığı kaynaklarda belirtilmektedir (32).

Bu arada 1455'de görülen mahallelerden bazılarının, 1485'de isimlerinin değişmiş olabilecekleri de hatıra gelmektedir. Çünkü 1455'de Mescid-i Emir Hisar mahallesinin 1485'de Mescid-i Mahşi-oğlu, 1455'de Bazâr-ı Gerdûnî mahallesinin ise ^{1485'de Bazarcık adını aldığı} 1485'de 49 müslim ve 10 gayri müslim mahallesi olmak üzere toplam 59 mahalle bulunmakta idi (33).

1485-1520 yılları arasında da Tokat mahalleleri arasında önemli değişiklikler vücuda gelmiştir. 1485'de bulunan mahallelerden 36 tanesi 1520'de yerini korurken 9 tanesi tamâmen ortadan kalkmıştır. Buna karşılık 8 yeni mahalle kurulmuştur. Ancak bazı mahallelerin isimlerinin değiştiği de görülmekte olup, bunlar mahallelerin tek tek incelenmesi sırasında gösterilecektir. 1485-1520 yılları arasında ortaya çıkan bu değişikliklerde 903/1498 depreminin etkisi pek büyük olmuştur (34). 1520'de şehirde 45 müslim ve 8 gayri müslim mahallesi olmak üzere 53 mahalle vardı (35).

-
32. M.Neşri, Kitâb-ı Cihannümâ, II, 799; Tâcü't-tevârih, II, 110-111.
33. BA, TD 19, 3-23.
34. Çinlioğlu, Osmanlılar Zamanında Tokat, Kısım I, 30.
35. BA, TD 79, 1-23.

1520 tarihinden sonra ise Tokat'ta bulunan mahallelerin sabit bir hâle geldiği gözlenmektedir. 1520'de şehirde bulunan 53 mahalle 1554'de bir iki değişiklikle yerini korumuştur. 1574 tahririnde ise şehrin önemli bir gelişme içerisine girdiği ve nüfusla birlikte mahalle sayısının da arttığı anlaşılmaktadır. 1554'de 47'si müslim ve 8'i gayri müslim olmak üzere 55 olan mahalle adedi (36 1574'de 55'i müslim ve 9'u gayri müslim mahalle olarak 64'e (37) çıkmıştır. Şimdi tahrir defterlerine göre Tokat şehrinde bulunan mahallelerin sırasıyla incelenmesine geçebiliriz.

a- Müslüman Mahalleleri

ACEBŞİR MAHALLESİ (38)

1520 tarihinde Acebşar adı ile yazılan mahalle 1455 tarihli tahrirde ve diğerlerinde hep Acebşir olarak yer almıştır. Mahallede Acebşir adı ile bir mescid ve bir zâviye bulunmakta idi (39). Tahrir defterlerine göre mahallenin vergi nüfusu 1455'de 53 nefer, 1 imam (= i.), 1485'de 38 nefer 1 i., 1520'de 12 hane (= h.), 5 mücerred (= m.), 1 i., 1554'de 20 h. 12 m., 1574'de ise 25 h. 19 m. idi.

Bugün bu isimde bir mahalle görülmemektedir (40).

ALACA MESCİD MAHALLESİ (41)

Adını aynı mahalde bulunan mescidden almaktadır (42). Mahal-

-
36. BA, TD 287, 1-69.
37. TK, KKA, TD 14, 139 b - 154 b.
38. BA, TD 2, 39; TB 19, 14; TD 79, 3; TD 287, 14; TK.KKA, TD 14, 145 b.
39. Evkaf Defteri 583, 21 b, 33 b.
40. 1772 tarihli şeriye sicilinde görülen (TŞS, Defter I, 207) ve 1351'de 36 hâne mevcut bulunan (H.T.Cinlioğlu, Osmanlılar Zamanında Tokat, Kısım IV, Tokat 1973, 23) mahallenin bugün isminin değişmiş olabileceği sanılmaktadır.
41. BA, TD 2, 3; TD 19, 19; TD 79, 1; TD 287, 15; TK,KKA, TD 14, 146 a.
42. Evkaf Defteri 583, 23 a.

lede 1455'de 42 nefer, 1 i., 1485'de 15 h. 2 m. 1 i., 1520'de 12 h. 8 m. 1 i., 1554'de 13 h. 11 m. 1 i., 1574'de 12 h. 14 m. nüfus bulunmakta idi.

Bugün aynı isimde bir mahalle yoktur (43). Ancak Alaca Mescid'in bugünkü Rüstem Çelebi mahallesinde bulunmasından bu mahallenin tahrirlerinde görülen Alaca Mescid ve Hoca Rüstem mahallelerinin yerini tuttuğu anlaşılmaktadır (44).

AŞÇI OĞLU MAHALLESİ (45)

Bu mahalleye ilk defa 1520 tarihli tahrirde rastlanmaktadır. Tahrir defterlerine göre mahallenin nüfusu 1520'de 30 h. 4 m. 1 i, 1554'de 36 h. 14 m. 1 i, 1574'de 37 h. 15 m. idi. 1574'den sonra mahalle "Güzel Aşçı" nâmı ile tanınmakta ve mahallede aynı isimde bir de mescid yer almaktadır (46).

Bugün bu isimde bir mahalleye rastlanmaz (47).

BAZAR-I GERDÖNİ MAHALLESİ (48)

1455'de 35 nefer ve 1 i. bulunan mahalleye diğer tahrirlerde rastlanmaz.

CAMİİ-İ KEBİR SULTAN MURAD HAN MAHALLESİ (49)

Mahallenin adı 1455'de Mescid-i Sultan, 1485'de ise Câmî-i

-
43. 1851 yılında mevcut olan mahallede 15 hane bulunmakta idi (Cinlioğlu, a.g.e., 23).
 44. E.Yavi; Tokat, 76.
 45. BA, TD 79, 2; TD 287, 16; TK.KKA, TD 14, 147 a.
 46. Evkaf Defteri 583, 24 a.
 47. 1851'de mevcut olan mahallede 40 hane nüfus bulunuyordu (Cinlioğlu, a.g.e., 24).
 48. BA, TD 2, 28.
 49. BA, TD 2, 13; TD 19, 6; TD 79, 6; TD 287, 6; TK.KKA, TD 14, 142 a.

Sultan Murad şeklinde idi. Mahallede bulunan câminin Sultan II. Murad tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır (50). Tahrir defterlerine göre mahallenin nüfusu 1455'de 96 nefer 1 i, 1485'de 51 h. 4 m. 1 i., 1520'de 48 h. 10 m. 1 i., 1554'de 54 h. 17 m. 1 i., 1574'de 56 h. 28 m. 1 i. şeklinde idi.

Mahalle bugün Câmi-i Kebîr adı ile anılmaktadır (51).

CEDİD MAHALLESİ (52)

İlk defa 1554 tarihli tahrirde yer alan mahallede aynı adı taşıyan bir mescid bulunmakta idi (53). Tahrir defterlerine göre mahallenin nüfusu 1554'de 28 h. 15 m. i., 1574'de 31 h. 23 m. idi.

Bugün şehirde bu isimde bir mahalle mevcut değildir (54).

CEMALEDDİN MAHALLESİ (55)

1455 tarihinde yer almayan mahallede 1485'de 29 h. 1 m. 1 i. 1520'de 10 h. 9 m. 1 i., 1554'de 53 h. 38 m. 1 i., 1574'de 51 h. 43 m. nüfus bulunmakta idi. Mahallede Ahi Paşa'nın (56) yaptırmış olduğu bir câmi, zâviye ve hamam vardı (57). Bugün bu yapılardan sadece hamam sağlam olup, Mustafa Paşa hamamı adı ile tanınmaktadır (58).

Mahalle bugün aynı isimle görünmektedir (59).

50. II. Murad'ın yaptırdığı bu câmi zamanla tahrip olmuş ve 1678 yılında Sultan IV. Mehmed tarafından yeniden inşâ edilmiştir. (T.Baykara, "Tokat Ulu Câmii üzerine Bâzı Düşünceler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986, (Ankara 1987), 291-292).
51. Tokat İl Yıllığı, Ankara 1973, 61.
52. BA, TD 287, 12; TK.KKA, TD 14, 144 b.
53. Evkaf Defteri 583, 25.
54. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 89 hane nüfus bulunuyordu (Cinlioğlu, a.g.e., 23).
55. BA, TD 19, 9; TD 79, 8; TD 287, 13; TK.KKA, TD 14, 145 b.
56. Asıl adı Muhammed Muhyeddin olup, Ahi Paşa nâmı ile meşhurdur (Gökbilgin, "Tokat", 409).
57. Evkaf Defteri 583, 28 a.
58. E.Yavi, Tokat, 90.
59. Tokat İl Yıllığı, 61.

CİLFEK MAHALLESİ (60)

İsmi aynı mahalde bulunan mescidden almaktadır (61). Mahal-
lede 1455'de 60 nefer 1 i., 1485'de 28 h., 6 m. 1 i., 1520'de 19 h.,
8 m. 1 i., 1554'de 28 h. 19 m., 1574 19 h. 12 m. 1 i ve 2 gayri müs-
lim nüfus bulunmaktadır.

Mahalle bugün Kaya Çiftlek adı ile tanınmaktadır (62).

ÇAŞNIGİR MAHALLESİ (63)

İlk olarak 1485 tarihli tahrirde yer alan mahallenin bu tarih-
teki diğer bir adı "Bazarcık" idi. Çaşnigir adı ile bir de mescid bu-
lunan (64) mahallenin tahrir defterlerine göre nüfusu 1485'de 8 h.
1 i., 1520'de 2 h. 1 i., 1554'de 6 h. 4 m., 1574'de 5 h. 4 m. 1 i.
ve 6 gayri müslim h. idi.

Bugün Çeşnigir mahallesi adı ile tanınmaktadır (65).

HACI İBRAHİM (ÇAVLI DERE/ÇOĞLU DERE) MAHALLESİ (66)

1455'de bulunmayan mahalle 1485'de Çavlı dere adını taşımakta
olup 1520 tarihli tahrirde ise yine yer almamıştır. 1554'de Çoğlu
dere adını taşıyan mahallenin 1575'deki diğer bir adı "Hacı İbrahim"
dir. Diğer taraftan 1485 tarihinde "Hacı İbrahim (67) ve Mescid-i
Hacı İbrahim" (68) adları ile iki mahalle daha mevcut bulunmasına rağ-
men diğer tahrirlerde görülmemektedir. Bu durumda 1485 tarihinde Ha-
cı İbrahim, Mescid-i Hacı İbrahim ve Çavlı dere olarak üç parça halin-
de bulunan mahallelerin zamanla birleşerek Hacı İbrahim mahallesi adı

-
60. BA, TD 2, 7; TD 19,5; TD 79,3; TD 287, 10; TK.KKA, TD 14, 144a
61. Evkaf Defteri 583, 23 a.
62. Tokat İl Yıllığı, 62.
63. BA, TD 19,4; TD 79,10; TD 287, 1; TK.KKA, TD 14, 139 b.
64. Evkaf Defteri 583, 23 a.
65. Tokat İl Yıllığı 61.
66. BA, TD 19,12; TD 287,6; TK.KKA, TD 14, 142 a.
67. BA, TD 19,11.
68. BA, TD 19,16.

nı aldığı anlaşılmaktadır (69). Mahallede Hacı İbrahim ismi ile bir de mescid bulunmakta idi (70).

1485'de Çavlı dere mahallesinde 29 h. 4 m. 1 i, Hacı İbrahim mahallesinde 16 h. 1 i., Mescid-i Hacı İbrahim mahallesinde ise 29 h. 2 m. 1 i. bulunduğu görülmektedir. 1520 tarihinde bu mahallelerden hiç birinin görünmemesi dikkat çekicidir. Bu durumun 1509 depremi ile sıkı sıkıya bağlantılı olması gerekir. 1554 tarihinde tekrar görülen mahallede 29 h. 17 m. 1 i., 1574'de ise, 38 h. 16 m. ve 1 ehl-i berat nüfusu kaydedilmiştir.

Bugün Hacı İbrahim mahallesi adı ile tanınmaktadır (71).

DIRAZ MAHALLESİ (72)

1455 tarihli tahrirde adı görülmeyen mahallede 1485'de 24 h. m. 1 i., 1520'de 17 h. 3 m. 1 i., 1554'de 15 h. 11 m., 1574'de 12 h. 14 m. nüfus bulunmakta idi. Diraz mescidi adı ile bir de mescid bulunduğu gördüğümüz (73) mahalle bugün mevcut değildir (74).

ESKİ DEBBAĞHANE MAHALLESİ (75)

İsmi aynı mahalde bulunan mescidden almaktadır (76). Mahallede 1455'de 32 nefer 1 i., 1484'de 27 h. 3 m. 1 i., 1520'de 19 h. 14 m. 1 i., 1554'de 11 h. 4 m. 1 i., 1574'de 25 h. 12 m. olduğu kayıtlıdır.

Mahalle bugün Eski Dabakhane adı ile mevcuttur (77).

HAS ÖMER MESCİDİ MAHALLESİ (78).

Mahallenin adı 1455'de Mescid-i Has Ömer, 1485 ve 1520'de Hacı Ömer Mescidi 1554 ve 1574'de Has Ömer tabi Kızılca şekli ile kaydedi

-
69. Nitekim 1574 tarihinden sonraki kayıtlarda mahallenin adı sadece "Hacı İbrahim" adı ile anılmaktadır. Bk. TŞS, Defter I, 207; Cinlioğlu, a.g.e., s.24.
70. Evkaf Defterleri 583, 21 b.
71. Tokat İl Yıllığı, 62.
72. BA, TD 19, 12; TD 79, 5; TD 287, 5; TK.KKA, TD 14, 141 b.
73. Evkaf Defteri 583, 27 a.
74. 1772 tarihli şerhiye sicilinde yer alan mahalleye sonraki tarihlerde rastlanmamaktadır (TŞS. I, 207).
75. BA, TD 2, 35; TD 19, 16; TD 79, 2; TD 287, 10; TK.KKA, TD 14, 143 b.
76. Evkaf Defteri 583, 24 b.
77. Tokat İl Yıllığı 76.
78. BA, TD 2, 24; TD 19, 11; TD 79, 15; TD 287, 9; TK, KKA, TD 14, 143 b.

miştir. 1574 tarihli evkâf defterinde mahallenin diğer bir adının Musluhiddin olduğu ve burada Has Ömer Mescidi namı ile bir mescid bulunduğu belirtilmektedir (79).

Mahallede 1455'de 49 nefer 1 i., 1485'de 35 h. 3 m. 1 i., 1520 de 14 h. 6 m. 1 i., 1554'de 37 h. 19 m. 1i., 1574'de 44 h. 21 m. 1 i. nüfusu vardı.

Bugünkü adı Muslahattin mahallesidir (80).

HARAC PINARI MAHALLESİ (81)

Sadece 1455 tarihinde görülen mahallede 40 nefer ve 1 i. bulunuyordu.

HIZIR İLYASLIK MAHALLESİ (82)

1485 ve 1520 tarihlerinde Tokat merkeze bağlı köy iken 1554 tarihinde mezraa (83) ve 1574'de ise şehrin bir mahallesi olmuştur. Mahallede Hızırlık Mescidi, Hızır İlyas Türbesi ve Şeyh Adi Zâviyesi adlı yapılar yer almakta idi (84). 1574 yılında mahallede 42 h. 7 m. nüfus bulunup vergi geliri 900 akçe idi.

Bugün Gezirlik mahallesi adı ile tanınmaktadır (85).

HOCA İBRAHİM (MEVLEVİHANE) MAHALLESİ (86)

1455 ve 1485 tarihlerinde Mevlevihane adı ile tanınan mahalle bu tarihten sonra Hoca İbrahim adı ile de bilinmektedir. Bu adın aynı mahalde yer alan Hoca İbrahim mescidinden geldiği anlaşılmaktadır (87). Tahrir defterlerine göre mahallede 1455'de 32 nefer 1 i., 1485'de 7 h. 1 m. 1 i., 1520'de 2 h. 1 i., 1 muhassıl, 1554'de 8 h. 5 m., 1574'de 12 h. 6 m. nüfus bulunmakta idi.

79. Evkâf Defteri 583, 25 b.

80. Tokat İl Yıllığı 62.

81. BA, TD 2, 27.

82. TK,KKA, TD 14, 149 b - 150 a.

83. Bk. Araştırmamızın "Tokat merkez nâhiyesi iskan yerleri" bölümü.

84. E Evkâf Defteri 583, 25 a, 32 b.

85. Tokat İl Yıllığı 62.

86. BA, TD 2, 40; TD 19, 3; TD 79, 5; TD 287, 8; TK.KKA, TD 14, 142 b.

87. Evkaf Defteri 583, 24 a.

Bugün bu isimde bir mahalle yoktur (88).

HOCA RÜSTEM MAHALLESİ (89)

İlk defa 1485 yılında görülen mahallede 1495 tarihinde inşa edildiği tahmin olunan bir mescit bulunmakta idi (90). Alaca Mescid adındaki bu bina bugünde mevcuttur (91). Mahallede 1485'de 52 h. 1 i. 1520'de 26 h. 12 m. 1 i., 1554'de 43 h. 19 m. 1 i., 1574'de 53 h. 51 m. 3 i. ve 1 müderris bulunuyordu.

Bugün Rüstem Çelebi mahallesi adı ile bilinmektedir (92).

İÇMESU MAHALLESİ (93)

1455 tarihli tahrirde bulunmayan mahallede 1485'de 62 h. 6 m. 1 i., 1520'de 45 h. 23 m. 1 i. 1 muhassıl, 1554'de 67 h. 62 m. 1 i., 1574'de 91 h. 45 m. 1 i. 1 hatib ve gayri müslim olmak üzere 10 h. 2 m. nüfus bulunuyordu.

Bugün bu isimde bir mahalle mevcut değildir (94).

İPLİK PAZARI MAHALLESİ (95)

1520 yılında kurulduğu tahmin olunan mahallede aynı adı taşıyan bir mescid bulunmakta idi (96). 1520'de 4 h. 1 i. bulunan mahallede 1554 tahririnde rastlanmaz. 1574'de ise 13 h. 9 m. nüfus vardır.

Bugün bu isimde bir mahalle yoktur (97).

İSA MESCİDİ (ÇAVLI DERE) MAHALLESİ (98)

1455 tarihinde "Derviş İsâ" adı ile bilinen mahalle sonraki

-
88. 1772 tarihli şerhiye sicillerinde görülen mahalleye bu tarihten sonra rastlanmamaktadır (TŞS. I, 207).
89. BA, TD 19, 14; TD 79, 12; TD 287, 17; TK.KKA, TD 14, 147 b.
90. Evkaf Defteri 583, 26 b.
91. E. Yavi, Tokat, 76.
92. Tokat İl Yıllığı 62.
93. BA, TD 19, 15; TD 79, 10; TD 287, 56; TK.KKA, TD 14, 149 a.
94. 1772 tarihli şerhiye sicillerinde görülen mahalleye daha sonra rastlanmamaktadır (TŞS, I, 207).
95. BA, TD 79, 3; TK.KKA, TD 14, 144 a.
96. Evkaf Defteri 583, 28 a.
97. 1851 tarihinde mevcut olan mahallede 7 hane mevcuttu (Cinlioğlu, a.g.e., 24).
98. BA, TD 2, 41; TD 19, 18; TD 79, 13; TD 287, 35; TK.KKA, TD 14, 146 a.

tahrirlerde "Çavlı dere nâm-ı diğer İsa Mescidi" şekliyle yazılmıştır. Mahallede adından da anlaşılacağı üzere İsa mescidi nâmı ile bir mescid bulunmakta idi (99). Tahrir defterlerine göre mahallenin nüfusu 1455'de 24 nefer 1485'de 16 h. 2 i., 1520'de 19 h. 5 m. 1 i., 1554'de 38 h. 29 m., 1574'de 46 h. 26 m. idi.

Bugün bu isimde bir mahalle mevcut değildir.

KA'BE MESCİDİ MAHALLESİ (100)

1455'de Mescid-i Mekke-i Şerif adı ile tanınan mahalle sonraki tarihlerde "Taş" ismi ile de bilinmektedir. Mahallede Kabe Mescidi adıyla bir mescid bulunmakta idi (101). Tahrir defterlerine göre mahallenin nüfusu 1455'de 24 nefer 1 i., 1485'de 23 h. 2 m. 1 i., 1520'de 26 h. 12 m. 1 i., 1554'de 38 h. 24 m. 2 hatib, 1574'de 38 h. 36 m. 1 i. idi.

Mahalle bugün de aynı isimle mevcuttur (102).

KAL'A PINARI MAHALLESİ (103)

1455'de Kapu pınarı adı ile anılan mahallede 37 nefer 1 i., 1485'de 17 h. 1 i., 1520'de 6 h. 2 m. 1 i., 1554'de 8 h. 7 m. 1 i., 1574'de 9 h. 5 m. nüfus bulunuyordu.

Bugün bu isimde bir mahalle mevcut değildir.

KANLI PAZAR MAHALLESİ (104)

İlk olarak 1485 yılı tahririnde yer alan mahallede 16 h. 1 m. 1 i., 1520'de 7 h. 1 m. 1 i., 1554'de 21 h. 9 m. 1 i., 1574'de 24 h. 15 m. 1 i. 1 duagü olduğu kayıtlıdır. 1574'de mahallenin diğer bir adı da Gaybî'dir. Nitekim bu tarihten sonra "Gaybî" ismiyle anılan mahallede aynı adda bir de mescid görünmektedir (105).

Mahalle bugün de Gaybî ismiyle mevcut bulunmaktadır (106).

-
99. Evkaf Defteri 583, 926 a; TD 19, 8; TK.KKA, TD 14, 143 a.
100. BA, TD 2, 26; TD 19, 8; TD 79, 8; TD 287, 8; TK.KKA, TD 14, 143 a.
101. Evkaf Defteri 583, 25 b.
102. Tokat İl Yıllığı, 62.
103. BA, TD 2, 18; TD 19, 15; TD 79, 14; TD 287, 57; TK.KKA, TD 14, 149 a.
104. BA, TD 19, 17; TD 79, 6; TD 287, 54; TK.KKA, TD 14, 148 a.
105. Evkaf Defteri 583, 26 a.
106. Tokat İl Yıllığı, 62.

KEÇECİLER MAHALLESİ (107)

Mahalle 1455'de keçeciler manasına ve aynı isimde bir de mescidin bulunması dolayısıyla "Mescid-i Nemed-kârân" adı ile anılıyor. 1485 yılında ise iki parça halinde "Keçeciler" ve "Keçeciler-i diğ(adları ile kaydedilmiş olup, mescidin de bu isimle anılmaya başlandıği görülmektedir (108). Diğer tahrirlerde ise bu iki mahalle birleşerek Keçeciler adıyla yazılmıştır. Mahallede 1455'de 21 nefer 1 i., 1485'de Keçeciler'de 34 h. 2 m. 1 i.,; Keçeciler-i diğ(er'de 8 h. 1 m. 1 i., 1520'de 17 h. 4 m., 1554'de 37 h. 15 m. 1 i., 1574'de 37 h. 25 m. 1 i. nüfusu vardı.

Mahalle bugün de aynı isimle mevcuttur (109

KERİM, MESCİD-İ MEVLANA SEYDİ AHMED MAHALLESİ (110)

1455'de 92 nefer ve 1 i. bulunan mahalleye sonraki tahrirlerde rastlanmamıştır.

KIZILCA MAHALLESİ (111)

1455'de Mescid-i Kızılca adını taşıyan mahalle bu tarihten sonra yalnız Kızılca olarak kaydolunmuştur. Tahrir defterlerine göre mahallede 1455'de 28 nefer 1 i., 1485'de 32 h. 4 m. 1 i., 1520'de 17 h. 1 m. 1 i., 1554'de 58 h. 27 m., 1574'de 68 h. 41 m. 1 i ve 1 dugü nüfus bulunmakta idi.

1574 tarihinden sonra bu mahalleye rastlanmamaktadır.

KÖYCÜĞÜZ MAHALLESİ (112)

1455 tarihinde 55 nefer 1 i., 1485'de 20 h. 1 m. 1 i. nüfus bulunan mahalle bu tarihten sonra görülmemektedir.

MENİCELÜ MAHALLESİ (113)

1520 ve 1554 tarihli tahrirlerde "Mincelü ahzad" şeklinde yazılan mahallenin adı 1574 tarihinde "Menicelü" halini almıştır. Mah

-
107. BA, TD 2, 33; TD 19, s.13,17; TD 79, 14; TD 287, 4; TK.KKA, TD 14, 141 b.
108. Evkaf Defteri 583, 28 a.
109. Tokat İl Yıllığı, 62.
110. BA, TD 19, 20.
111. BA, TD 2, 19; TD 19, 10; TD 79, 8; TD 287, 9; TK.KKA, TD 14, 143 a.
112. BA, TD 2, 23; TD 19, 8.
113. BA, TD 79, 10; TD 287, 12; TK.KKA, TD 14, 144 b-145 a.

lede 1520'de 8 h. 4 m., 1554'de 32 h. 14 m. 1 i., 1574'de 28 H. 36 m. nüfus bulunuyordu. Menice Mescidi ismi ile bir de mescid mevcuttu (114).

Sonraki tarihlerde Mince (115), Menice (116) ve Minciye (117) şeklindeki isimler ile görülen mahalle bugün mevcut değildir.

MESCİD-İ BAZARLU BEĞ MAHALLESİ (118)

"Darülhadis" demekle de meşhur olan mahalle ilk defa 1574 tarihinde görülmektedir. Bu tarihte mahallede 1 h. 1 m. 1 i. nüfus bulunuyordu. Bazarlu Bey Mescidi adı ile bir de mescid bulunan mahalleye (119) bu tarihten sonra yine rastlayamadık.

MESCİD-İ BEKTAŞ MAHALLESİ (120)

1455'de bulunmayan mahallede 1485'de 12 h. 3 m. 1 i., 1520'de 10 h. 6 m. 1 i., 1554'de 16 h. 2 m. 1 muhassıl, 1574'de 14 h. 14 m. 1 i. ve gayri müslim olmak üzere 7 h. 1 m. nüfus bulunuyordu. Mahallede Mevlana Bektaş mescidi adıyla bir mescid vardı (121).

Bugün bu isimde bir mahalle yoktur (122).

MESCİD-İ ÇORBAN MAHALLESİ (123)

1455 yılında 37 nefer ve 1 i. bulunan mahalle diğer tahrirlerde yer almamıştır.

MESCİD-İ DEDE MAHMUD MAHALLESİ (124)

1455'de 7 nefer nüfus bulunan mahalle bu tarihten sonra ortadan kalkmıştır.

114. Evkaf Defteri 583, 24 a.

115. BA, TD 772, 28.

116. TŞS. I, 207.

117. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 39 hane nüfus vardı (Cinlioğlu, a.g.e., 25).

118. TK.KKA, TD 14, 142 b.

119. Evkaf Defteri 583, 26.

120. BA, TD 19, 6; TD 79, 9; TD 287, 5; TK.KKA, TD 14, 141 b.

121. Evkaf Defteri 583, 27 b.

122. 1851 yılında Molla Bektaş adı ile mevcut bulunan mahallede 9 vardı (Cinlioğlu, a.g.e., 25).

123. BA, TD 2, 32.

124. BA, TD 2, 41.

MESCİD-İ DERVİŞAN MAHALLESİ (125)

1455'de 23 nefer 1 i. kayıtlı bulunan mahalle bu tarihten sonraki tahrirlerde görülmemektedir.

MESCİD-İ EMİR-İ HİSAR MAHALLESİ (126)

Mahalle adını, Yahşi Bey oğlu Emir Hisar'dan almakta olup, bu zâtın Tokat'da Hisariye medresesi adıyla bir de medresesi bulunuyordu (127). Nitekim 1455'de mahallenin adı Mescid-i Emir Hisar olarak geçerken 1485'de habasıarınadından dolayı "Mescid-i Yahşi-oğlu" namıyla kaydedilmiştir. Bu tarihten sonra ise mahallenin adını rastlanmaz. Mahallede 1455'de 22 nefer 1 i., 1485'de 17 h. 3 m. ve 1 i. nüfus bulunuyordu.

MESCİD-İ HACI BAHTİYAR MAHALLESİ (128)

Yalnızca 1455 tarihli tahrirde görülen mahallede 7 nefer 1 i. nüfus vardı.

MESCİD-İ HACI İVAS DANIŞMEND MAHALLESİ (129)

1455'de "Hacı İvas" adını taşıyan mahallede 40 nefer, 1485'de 19 h. 3 m. 1 i., 1520'de 14 h. 5 m. 1 i., 1554'de 15 h. 5 m., 15'de 8 h. 10 m. nüfus bulunmakta idi. Mahallede aynı ismi taşıyan bir mescid vardı (130).

XVII. yüzyıl avâriz defterlerinde yer alan mahalleye (131) sonraki tarihlerde rastlanmaz.

MESCİD-İ HACI İVAS PAŞA MAHALLESİ (132)

Mahalle adını İvas Paşa'dan (133) almakta olup, paşanın bu mahallede inşa ettirdiği bir camii bulunmaktadır (134). Tahrir defter:

125. BA, TD 2, 16.

126. BA, TD 2, 12; TD 19, 16.

127. Emir Hisar, Çelebi Sultan Mehmed devri devlet adamlarından R meli beylerbeyi Bayezid Paşa'nın kardeşidir (T.Gökbilgin"Tok 404).

128. BA, TD 2, 35.

129. BA, TD 2, 3; TD 19, 8; TD 79, 7; TD 287, 57; TK.KKA, TD 14, 149 a.

130. Bvkaf Defteri 583, 26 a.

131. BA, TD 772, 5.

132. BA, TD 2,38; TD 19,16; TD 79,12; TD 287, 7; TK.KKA, TD 14, 1

133. İvas Paşa hakkında bk. İ.H.Uzunçarşılı, "Hacı İvas Paşa'ya D ir", T D, XIV, İstanbul 1959, s.25-40.

134. Cinlioğlu, Osmanlılar Zamanında Tokat, Kısım I, 26.

rine göre mahallenin nüfusu 1455'de 30 nefer 1 i., 1485'de 17 h. 2 m 1 i., 1520'de 28 h. 2 m. 1 il, 1554'de 12 h. 6 m. 1574'de 16 h. 5 m. 1 i., şeklinde idi.

Bugün İvas Paşa mahallesi adı ile anılmaktadır (135).

MESCİD-İ HACI KASAB LAĞAR MAHALLESİ (136)

1455'de 45 nefer ve 1 i. bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur.

MESCİD-İ HALİD MAHALLESİ (137)

İlk defa 1485 tarihinde görülen mahallenin adı "Veled-i Halid" şeklinde idi. Mahallede bir mescid (138) ile Şeyh Tusi türbesi (139) bulunuyordu. 1520 tarihinden itibaren Mescid-i Halid adı ile anılan mahallede 1485'de 16 h. 1 i., 1520'de 6 h. 3 m. 1 i., 1554'de 7 h. 4 m. 1 i., 1574'de 2 h. 4 m. nüfus bulunuyordu.

Mahalle bugün Halid adını taşımaktadır (140).

MESCİD-İ HAMZA BEĞ MAHALLESİ (141)

1455 tarihinde 7 nefer 1 i., nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yer almamaktadır. Ancak daha sonra Hamza Bey Mescidi'nin XVIII yüzyılda kurulduğu tahmin olunun Çekenli mahallesinde gösterilmesi (142) bu mahallenin Mescid-i Hamza Beğ mahallesi yerinde kurulduğunu göstermektedir. Çekenli mahallesi bugün mevcuttur (143).

MESCİD-İ HOCA CÜNEYD MAHALLESİ (144)

1455 tarihinde bulunmayan mahalle ismini aynı mahalde bulunan mescidden almaktadır (145). Mahallede 1485'de 28 h. 5 m. 1 i.,

135. Tokat İl Yıllığı, 62.

136. BA, TD 2, 29.

137. BA, TD 19, 10; TD 79, 5; TD 287, 58; TK.KKA, TD 14, 149 b.

138. Evkaf Defteri 583, 21 b.

139. H.Edhem, "Anadolu'da İslâmî Kitâbeler", TOEM, 589.

140. Tokat İl Yıllığı, 62.

141. BA, TD 2, 40.

142. TŞS. I, 207; Cinlioğlu, a.g.e., Kısım I, 25.

143. Tokat İl Yıllığı, 61.

144. BA, TD 19, 5; 79, 4; TD 287, 11; TK.KKA, TD 14, 144 b.

145. Evkaf Defteri 583, 27 a.

1520'de 21 h. 4 m. 1 i., 1554'de 25 h. 15 m. 1 i., 1574'de 29 h. 5 m. kayıtlı bulunuyordu.

Mahalle 1575 tarihinden itibaren Debbaghane-i Cedid mahallesi adını almıştır (146). Muid Hayreddin muallimhanesi ile Hayreddin Türbelerinin yer aldığı mahalle bugün Yeni Babakhane adı ile tanınmaktadır (147).

MESCİD-İ HORNAN MAHALLESİ (148)

1455'de 28 nefer 1 i., 1485'de 15 h. 1 m. 1 i. nüfus bulunan mahalleye bu tarihten sonra rastlanmaz.

MESCİD-İ İSA FAKİ OĞLU MAHALLESİ (149)

İlk olarak 1554'de görülen mahallenin adı "İsa Koca-oğlu" şeklinde idi. Bu tarihte 8 h. 7 m. nüfus varken 1574'de 34 h. 25 m. 1 i. 1 ehl-i berat nüfus bulunuyordu.

İsa Fakih mescidi adıyla bir mescid bulun (150) mahalle bugün yoktur (151).

MESCİD-İ KADI HASAN MAHALLESİ (152).

1455'de 57 h. 1 i. nüfusu bulunan mahalle bu tarihten sonra görülmemektedir.

MESCİD-İ KAŞUKCU MAHALLESİ (153)

1455'de 40 nefer ve 1 i. bulunan mahalle bu tarihten sonra tahrirlerde görülmemektedir.

MESCİD-İ MEVLANA ŞÜCA' MAHALLESİ (154)

1455'de 15 h. 1 i., nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yer almamıştır. 1052/1642 tarihli avarız defterinde Şüca' (155) şe-

146. TŞS. I, 207; BA, TD 772, 30.

147. Tokat İl Yıllığı, 62.

148. BA, TD 2, 26; TD 19, 4.

149. BA, TD 287, 2; TK.KKA, TD 14, 141 a.

150. Evkaf Defteri 583, 22 a.

151. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 47 hane kayıtlı bulunuyordu. (Cinlioğlu, a.g.e., 24.)

152. BA, TD 2, 5.

153. BA, TD 2, 15.

154. BA, TD 2, 6.

155. BA, TD 772, 2.

riyye sicillerinde ise Şücaeddin (156) adı ile görülen mahalle bugün mevcut değildir (157).

MESCİD-İ MEVLANAZÂDE MAHALLESİ (158)

1455'de 12 nefer 1 i. nüfus bulunan mahalle 1485 tarihli tahrirde yoktur. 1520'de tekrar görülen mahallede 4 h. 1 i., 1554'de 6 h., 1574'de 6 h. 5 m. nüfus vardır. 1554'de mahallenin adı Mescid-i Mevla-zâde şeklinde idi.

Mahallede Mevlâna-zâde mescidi adıyla bir mescid bulunuyordu (159). XVII. yüzyılın başından itibaren mahalleye rastlanmamıştır.

MESCİD-İ MEVLÂ YA'KUB MAHALLESİ (160)

1455'de 35 nefer ve 1 i. bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur.

MESCİD-İ MIHMAD HACİB MAHALLESİ (161)

Mahallenin adı 1455'de "Mihmad Hacib, Mescid-i Mevlana Ümet" 1554'de "Mihmad Hacib" şeklinde idi. Mahallede 1455'de 24 nefer, 1485'de 33 h. 1 i., 1520'de 34 h. 2 m. 1 i., 1554'de 51 h. 17 m. 1574'de 48 h. 47 m. 2 sahib-i berat nüfus vardır. Mihmad Hacib mescidi adıyla bir mescid bulunan mahalle (162) bugün Mihmadi "Hacib" adı la tanınmaktadır (163).

MESCİD-İ MOY-İ TAHAN MAHALLESİ (164)

1455'de 21 nefer nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yer almamıştır.

MESCİD-İ PİR ÇELEBİ MAHALLESİ (165)

156. TSS7.I, 207.

157. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 63 hane nüfus bulunuyordu (Cinlioğlu, a.g.e., 25).

158. BA, TD 2, 42; TD 79, 4; TD 287, 14; TK.KKA, TD 14, 145 b.

159. Evkaf Defteri 583, 27.b.

160. BA, TD 2, 34.

161. BA, TD 2, 19; TD 19, 7; TD 79, 6; TD 287, 2; TK.KKA, TD 14, 140 a.

162. Evkaf Defteri 583, 27 b.

163. Tokat İl Yıllığı, 62.

164. BA, TD 2, 6.

165. BA, TD 2, 129.

Yalnızca 1455 tahririnde yer alan mahallede 21 nefer 1 i., nüfus bulunmakta idi.

MESCİD-İ SAM YELİ MAHALLESİ (166)

İlk defa 1574 tarihli tahrirde yer alan mahallede 38 h. 4 m. nüfus bulunuyordu.

Bugün Samyeli adını taşımaktadır (167).

MESCİD-İ TAHILPAZARI MAHALLESİ (168)

1455 tarihli tahrirde yer almayan mahallede 1485'de 16 h. 1 m. 1 i., 1520'de 23 h. 9 m. 1 i. 1 müezzin, 1554'de 19 h. 7 m., 1574'de 18 h. 13 m. 1 i. ve 2 gayri müslim nüfus bulunmaktadır.

1574'den sonra bu mahalleye rastlanmamıştır.

MESCİD-İ TAHIROĞLU MAHALLESİ (169)

İlk defa 1520 tarihli tahrirde yer alan mahallede bu tarihte 3 h. 1 m. 1554'de 16 h. 13 m. 1 i., 1574'de 14 h. 13 m. 1 i. 1 muhasıl nüfus bulunmakta idi.

Mahallenin adı 1052/1642 tarihli avârız defterinde "Çilehâne-i Tahir" adını taşımaktaydı (170). Nitekim mahallede Çilehâne adıyla bir mescidin bulunduğu dikkati çekmektedir (171). Zamanla sadece "Çilehâne" adıyla tanınan mahalle (172), bugün mevcut değildir.

MESCİD-İ UMUR HACI MAHALLESİ (173)

1455'de 40 h. 1 m. nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yer almamıştır. Bugün bu isimde bir mahalle yoktur.

MESCİD-İ UZUN ALİ MAHALLESİ (174)

Yalnızca 1455 tarihli tahrirde yer alan mahallede 72 nefer 1 i. nüfus bulunuyordu. Bu tarihten sonra bu isimde bir mahalleye rastlanmaz.

166. TK.KKA, TD 14, 147.

167. Tokat İl Yıllığı, 62.

168. BA, TD 79, 5; TD 79, 7; TD 287, 57; TK.KKA, BB 14, 149 a.

169. BA, TD 79, 5; TD 287, 3; TK.KKA, TD 14, 140 b.

170. BA, TD 772, 28.

171. Evkaf Defteri 583, 25.a.

172. TŞS. I, 207; Ayrıca 1851 yılında mahallede 32 hane kayıtlı idi. (Cinlioğlu, a.g.e., 24).

173. BA, TD 2, 4.

174. BA, TD 2, 25.

MESCİD-İ ÜSKÜRELÜ MAHALLESİ (175)

İsmi aynı mahalde bulunan mescidden almaktadır (176). İlk defa 1574 tarihli tahrirde yer alan mahallede 3 h. 3 m. ve 1 i. kayıtlı bulunuyordu. Bugün bu isimde bir mahalle yoktur.

MESCİD-İ YAR AHMED ÇELEBİ MAHALLESİ (177)

İlk defa olarak 1574 tarihinde görülen mahallede 4 h. 1 m. nüfus vardı. Ayrıca mahallede isminden de anlaşılacağı üzere bir de mescid bulunduğu görülmektedir. Bugün "Yar Ahmed" ismi ile mevcuttur. (178).

MEVLANA HÜMAM MAHALLESİ (179)

1455'de 108 nefer ve 1 i. bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur. Bugün de bu adda bir mahalleye rastlanmaz.

MEVLANA MECİD MAHALLESİ (180)

1455'de 99 nefer ve 1 i. bulunan mahalle bu tarihten sonra ortadan kalkmıştır.

MEYDAN MAHALLESİ (181)

İlk defa 1485 tarihli tahrirde görülen mahalle 1520 ve 1554 tahrirlerinde görülmez. Bu mahalde Sultan II. Bayezid Han, annesi Gülbahar Hatun namına bir cami yaptırmıştır (1485) (182). Nitekim 1574'de mahalle caminin adına nisbetle Hatuniye Camii mahallesi adı ile yer almıştır. Mahallede ayrıca Pir Ahmed Bey Zaviyesi ve türbesi yer almaktadır (183). Mahallede 1485'de 9 nefer 1 i., 1574'de 46 h. 10 m. 1 kadı ve 2 muhassıl nüfus bulunuyordu. Mahalleye XVII. yüzyıldan itibaren tekrar Meydan mahallesi denilmeye başlanmış (184) olup bugün aynı isimle mevcuttur (185).

175. TK.KKA, TD 14, 145 a.

176. Evkaf Defteri 583, 28 a.

177. TK.KKA, TD 14, 149 b.

178. Tokat İl Yıllığı, 62.

179. BA, TD 2, 8.

180. BA, TD 2, 16.

181. BA, TD 19, 18; TK,KKA, TD 14, 148 a.

182. T.Gökbilgin "Tokat", 410.

183. Bugün bu zaviye ve türbeye Horozoğlu zaviyesi ve türbesi denilmektedir (E.Yavi, Tokat, 72).

184. BA, TD 772, 36-37.

185. Tokat İl Yıllığı, 62.

OĞLANCIKLU PINAR MAHALLESİ (186)

1455'de 26 nefer 1 i., 1485'de 19 h. 1 m. 1 i. nüfus bulunmakta olan mahalle bu tarihten sonra görülmemektedir.

PAZARCİK (SEMERKANDI) MAHALLESİ (187)

1485'de "Pazarcık-ı diğer" adıyla yer alan mahalle bu tarihten sonra "Pazarcık" ve "Semerkandı" adları ile tanınmıştır. Mahallede 1485'de 17 h. 1 i., 1520'de 22 h. 5 m. 1 i., 1554'de 25 h. 11 m. 1574'de 33 h. 20 m. 1 ehl-i berat nüfus bulunuyordu. Semerkandı mescidi adıyla bir mescid ve Kameriye bukasının bulunduğu mahalle (188) bugün "Semerkant" adı ile mevcuttur (189).

SABUNHANE MAHALLESİ (190)

Tahrir defterlerine göre mahallede 1455'de 30 nefer 1 i., 1485'de 14 h. 1 i., 1520'de 14 h. 3 m. 1 i., 1554'de 22 h. 8 m., 1574'de 15 h., 10 m. nüfus bulunmakta idi. Sabunhane mescidi adıyla bir mescid bulunan (191) mahalle bugün görülmemektedir (192).

SARMAŞIK MAHALLESİ (193)

İlk defa 1520 tarihli tahrirde yer alan mahallede 18 h. 4 m. 1 i., 1554'de 31 h. 12 m. 1 i. 1574'de 24 h. 19 m. 1 i., nüfus bulunuyordu. XVII. yüzyılın başından itibaren mahalleye rastlanmaz.

SARU KUTLUK MAHALLESİ (194)

1455'de "Saru Külek" şeklinde yazılan mahallede 64 nefer 1 i., 1485'de 17 h. 2 m. 1 i., 1520'de 15 h. 6 m. 1 i., 1554'de 27 h. 19 m. 1574'de 46 h. 26 m. 1 i. nüfus bulunuyordu.

186. BA, TD 2, 36; TD 19, 17.

187. BA, TD 19, 4; TD 287, 11; TK.KKA, TD 14, 144 a.

188. Evkaf Defteri 583, s. 21 b, 37 b.

189. Tokat İl Yıllığı, 62.

190. BA, TD 2, 30; TD 19, 7; TD 79, 1; TD 287, 13; TK.KKA, TD 14, 145 a.

191. Evkaf Defteri 583, 24 a.

192. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 19 hane kayıtlı idi (Cinlioğlu, a.g.e., 25).

193. BA, TD 79, 4; TD 287, 55; TK.KKA, TD 14, 148 a.

194. BA, TD 2, 31; TD 19, 11; TD 79, 12; TD 287, 55; TK.KKA, TD 14, 148 b.

1576'da Saru Gümlük adı ile gösterilen ve bu adda bir mescid bulunan (195) mahalle bugün Sarıgüllük adı ile tanınmaktadır (196).
SEYYİD NECMEDDİN MAHALLESİ (197).

1455 tarihli tahrirde yer almayan mahallede 1485'de 22 h. 3 m. 1 i., 1520'de 12 h. 2 m., 1 i., 1554'de 35 h. 15 m., 1574'de 10 h. 12 m. 1 i. nüfus bulunmakta idi. Mahallede Seyyid Necmeddin mescidi adı ile bir de mescid mevcuttu (198).

Mahalle bugün de aynı adı taşımaktadır (199).

SİYAHPUŞ MAHALLESİ (200)

İlk defa 1520 tarihli tahrirde görülen mahallede 16 h. 6 m. 1 i. nüfus varken 1554'de 14 h. 13 m., 1 i., 1574'de ise 9 h. 7 m. 1 i. nüfusa düşmüştür. Mahallede bir mescid mevcut olup 1576'da mahalle ve mescidin adı "Siyahpuşân" olarak kaydedilmiştir (201).

Bugün bu isimde bir mahalle yoktur (202).

SOFULAR MAHALLESİ (203)

İsmi aynı mahalde bulunan mescidden (204) almaktadır. 1455'de 28 nefer 1 i. nüfus bulunan mahalle 1485'de "Sofular" ve "Sofiyân-ı diğer" adlarıyla iki parça halindedir. Bu tarihte Sofular mahallesinde 17 h. 1 m. 1 i., Sofiyân-ı diğer'de 10 nefer 1 i. nüfus vardı. 1520'de itibaren yine tek olan mahallede 26 h. 8 m. 1 i., 1554'de 19 h. 11 m. 1 i., 1574'de 35 h. 40 m. 1 i. nüfus bulunuyordu.

Mahalle bugün mevcut değildir (205).

SOVUK PINAR MAHALLESİ (206)

-
195. Evkâf Defteri 583, 24 b.
196. Tokat İl Yıllığı, 62.
197. BA, TD 19, 13; TD 79, 11; TD 287, 54; TK.KKA, TD 14, 147 b.
198. Evkâf Defteri 583, 23 a.
199. Tokat İl Yıllığı, 62.
200. BA, TD 79, 5; TD 287, 12; TK.KKA, TD 14, 144 b.
201. Evkâf Defteri 583, 22 a.
202. 1581'de yine "Siyahpuş adı ile görülen mahallede 17 hane mevcuttu (Cinlioğlu, a.g.e., 25).
203. BA, TD 2, 37; TD 19,7; TD 79,9; TD 287,16; TK.KKA, TD 14, 146 b.
204. Evkâf Defteri 583, 25 b.
205. 1851 yılında mevcut bulunan mahalle 39 hane nüfus vardı (Cinlioğlu, a.g.e., 25).
206. BA, TD 19, 13; TD 79, 13; TD 287, 4; TK.KKA, TD 14, 141 a.

1455 tarihli tahrirde mahalleye rastlanmamıştır. 1485'de 20 h. 3 m. 1 i., 1520'de 10 h. 2 l., 1554'de 39 h. 15 m., 1574'de 88 h. 63 m. 1 muhassıl 7 sadat nüfus mevcuttu. Ayrıca mahallede 1574'de 9 h. 1 m. de gayri müslim nüfus bulunmakta idi.

Ahi yar Ali Çelebi zâviyesinin yer aldığı mahalle(207) bugün de aynı ismi taşımaktadır (208).

SULTAN HAMAMI MAHALLESİ (209)

1455 tarihinde mevcut olmayan mahallede 1485'de 7 h. 4 m. 1 i. 1520'de 7 h. 1 i., 1554'de 6 h. 1 i., 1574'de 7 h. 8 m. 2 l. 3 sadat nüfus bulunmakta idi. 1554'den sonra mahallede Hoca Haydar mescidi adıyla bir mescid yaptırıldığı (210) bu sebeple mahallenin 1574'de Hoca Haydar mahallesi adıyla da tanındığı anlaşılmaktadır.

Bugün bu isimde bir mahalle yoktur.

TAŞCI MAHMUD MAHALLESİ (211)

Aynı ismi taşıyan bir de mescid bulunan mahallede (212) tahrir defterlerine göre 1485'de 25 h. 1 i., 1520'de 9 h. 1 m. 1 i., 1554'de 11 h. 12 m. 1 i., 1574'de 30 h. 17 m. nüfus vardı.

Mahalle bugün de aynı adı taşımaktadır (213).

TATAR ALİ HACI MAHALLESİ (214)

1455 ve 1485 tarihlerinde görülmeyen mahallede 1520'de 8 h. 7 m. 1 i., 1554'de 15 h. 10 m. 1574'de 10 h. 11 m. 1 i. kayıtlı bulunmakta idi. Mahallede Tatar Hacı Mescidi adı ile bir mescid mevcuttu (215). Mahalle bugün Tatar Hacı adı ile tanınmaktadır (216).

ÜSKÜNLÜ/ENGÜRİLÜ MAHALLESİ (217)

1455'de görülmeyen mahallede 1485'de 11 h. 1 m. 1 i., 1520'

207. Evkaf Defteri 583, 31 a.

208. Tokat İl Yıllığı, 62.

209. BA, TD 19, 18; TD 79, 13; TD 287, 5; TK.KKA, TD 14, 141 b.

210. Evkaf Defteri 583, 24 b.

211. BA, TD 19, 7; TD 79, 14; TD 287, 16; TK.KKA, TD 14, 146 b.

212. Evkaf Defteri 583, 23 a.

213. Tokat İl Yıllığı, 62.

214. BA, TD 79, 14; TD 287, 17; TK.KKA, TD 14, 147 a.

215. Evkaf Defteri 583, 26 a.

216. Tokat İl Yıllığı, 62.

217. BA, TD 19, 3; TD 79,7; TD 287, 13; TK.KKA, TD 14, 142 b.

de 4 h. 5 m. 1 i., 1554'de 8 h. 3 m., 1574'de 15 h. 5 m. nüfus bulunmakta idi. 1574'de mahallenin adı Engürüli şeklinde olup aynı isimde bir de mescid bulunduğu görülmektedir (218).

Bugün "Ankara" mahallesi adı ile meşhurdur (219).

VELED-İ GAYBİ MAHALLESİ (220)

İlk defa 1520 tarihinde Veled-i İlyas adı ile kayıtlı bulunan 1554'den itibaren Veled-i Ayas şeklinde yazılmıştır. Mahallede 1520'de 10 h. 5 m. 1 i., 1554'de 8 h. 7 m. 1574'de 14 h. 4 m. 1 sipahi-zâde nüfus bulunuyordu. Veled Ayas adı ile bir mescid bulunan mahalle (221) bugün mevcûd değildir (222)

YAŞ MEYDAN MAHALLESİ (223)

1455 tarihinde günümüze kadar gelen ender mahallelerden biridir. Tahrir defterlerine göre mahallede 1455'de 86 nefer 1 i., 1485'de 41 h. 4 m. 1 i., 1520'de 32 h. 4 m. 1 i. 1 duagüy nüfus bulunuyordu. Mahallede aynı isimde bir mescid bir dârülhadis (224) ve Ali Paşa Camii (225) yer almaktadır.

Mahalle bugün de aynı ad ile mevcuttur (226).

YAZICIK MAHALLESİ (227)

1455'de bulunmayan mahallede 1485'de 14 h. 4 m. 1 i., 1520'de 12 h. 1 m. 1 i., 1554'de 17 h. 8 m. 1 i. nüfus bulunmaktadır. Aynı isimde bir mescidin yer aldığı mahalle (228) 1574 tarihli tahrirde görülmemiştir. Ancak XVII. yüzyıldan itibaren tekrar görülen mahalle (229) bugün de aynı isimle mevcuttur (230).

218. Evkaf Defteri 583, 24 b.

219. Tokat İl Yıllığı, 61.

220. BA, TD 79, 3; TD 287, 2; TK.KKA, TD 14, 139 b.

221. Evkaf Defteri 583, 22 b.

222. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 22 hane kayıtlı idi (Cinlioğlu, a.g.e., 25).

223. BA, TD 2, 10; TD 19, 9; TD 79, 11; TD 287, 2; TK.KKA, TD 14, 140 a.

224. Evkaf Defteri 583, s. 23 b, 38 b.

225. H.Cinlioğlu, a.g.e., Kısım I, 53.

226. Tokat İl Yıllığı, 62.

227. BA, TD 19, 3; TD 79, 9; TD 287, 6.

228. Evkaf Defteri 583, 27 b.

229. BA, TD 772, 2.

230. Tokat İl Yıllığı, 62.

ZAIM MAHALLESİ (231)

1455 ve 1485'de "Mescid-i Zaim" adını taşıyan mahalle sonraki tahrirlerde Zaim adı ile kayıtlıdır. Mescidin evkaf defterinde de yer almamasından 1485'den sonra harap olduğu anlaşılmaktadır. Mahallede 1455'de 43 nefer 1 i., 1485'de 18 h. 1 i., 1520'de 6 h. 2 m. 1 i., 1554'de 12 h. 6 m. 1 i., 1574'de 12 h. 10 m. nüfus bulunmaktadır.

Bugün bir isimde bir mahalle yoktur (232).

ZAVİYE-İ VELED KABLU MAHALLESİ (233)

1455'de 52 nefer 1 i, nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yer almamıştır. Ancak Veleâ Kablu zaviyesinin XVII. yüzyıl başında kurulduğu görülen Mehmed Paşa mahallesinde (234) yer almasından (235) bu mahallenin şimdiki Mehmed Paşa mahallesi yerinde kurulu bulunduğu anlaşılmaktadır.

ZEYNELABİDİN SEYFEDDİN MAHALLESİ (236)

1485'de "Seyfeddin" ve 1554'den itibaren ise "Mescid-i Seyfeddin" adını taşıyan mahallede 1455'de 29 nefer 1 i., 1485'de 12 h. 1 m. 1 i., 1554'de 8 h. 1 m., 1574'de 11 h. 8 m. nüfus bulunmaktadır. 1520 tarihli tahrirde ise mahalleye rastlanmamıştır. Mahallede Seyfeddin Mescidi adı ile bir mescid mevcuttu (237).

Bugün bu isimde bir mahalle yoktur (238).

b- Gayri müslim mahalleleri

ÇAY MAHALLESİ (239)

İlk defa 1554'de görülen mahallede 10 h. 12 m., 1574'de ise 27 h. 2 m. nüfus bulunmakta idi.

-
231. BA, TD 2, 12; TD 19, 4; TD 79, 4; TD 287, 10; TK.KKA, TD 14, 143 b.
232. 1851 yılında mevcut bulunan mahallede 52 hane vardı (Cinlioğlu, a.g.e., Kısım IV, 26).
233. BA, TD 2, 22.
234. BA, TD 772, 33.
235. H.Cinlioğlu, a.g.e., Kısım I, 52.
236. BA, TD 2, 32; TD 19, 6; TD 287, 58; TK.KKA, TD 14, 149 b.
237. Evkaf Defteri 583, 26 a.
238. 1851 yılında mevcut olan mahallede 22 hanç görülmekte idi (Cinlioğlu, a.g.e., Kısım IV, 25).
239. BA, TD 287, 67; TK.KKA, TD 14, 153 b.

Bugün aynı isimde bir mahalle mevcuttur (240).

DIRAZ (241)

Mahallede 1455'de 17 nefer, 1485'de 23 h., 1520'de 6 h. 5 m., 1554'de 8 h. 5 m., 1574'de 11 h. 11 m. nüfus bulunmakta idi. Bugün bu isimde bir mahalle yoktur.

DOĞLU DERE (242)

1455'de bulunmayan mahallede 1485'de 22 h. 1520'de 11 h. 7 m. nüfus bulunmakta olup diğer tarihlerde görülmektedir.

EŞFEKIYE (243)

Yalnızca 1485 tarihinde görülen mahallede 53 neferen nüfus bulunmakta idi.

HURMAN/ÇORBAN (244)

1455'de 26 nefer nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur.

İÇMESU (245)

1455 tarihinde görülmeyen mahallede 1485'de 97 h. 1520'de 106 h. 34 m., 1554'de 145 h. 55 m., 1574'de 144 h. 45 m. nüfus bulunmaktadır.

KAL'A DİBİ (246)

1485'de 133 nefer nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur.

KAYA (247)

1455'de 132 nefer nüfus bulunan mahalle 1485'de Aşağı ve Yukarı diye ikiye ayrılmış olup asıl kısmı teşkil eden Aşağı kaya mahallesinde 53 h., yukarı kaya da ise 25 h. nüfus bulunuyordu. 1520'

240. Tokat İl Yıllığı, 61.

241. BA, TD 2, 57; TD 19, 25; TD 79, 23; TD 287, 69; TK.KKA, TD 14, 154 b.

242. BA, TD 19, 22; TD 79, 17.

243. BA, TD 19, 19.

244. BA, TD 2, 62.

245. BA, TD 19, 24; TD 79, 22; TD 287, 60; TK.KKA, TD 14, 150 b-151 a.

246. BA, TD 19, 20.

247. BA, TD 2, 55; TD 19, 19, 22; TD 79, 16; TD 287, 68; TK.KKA, TD 14, 154-154 b.

de tekrar birleşen mahallede 99 h. 27 m., 1554'de 84 h. 35 m., 1574'de 112 h. 22 m. gayri müslim, yalnızca 1574 yılı itibariyle 4 h. de müslim nüfus bulunuyordu.

KEREMLER (248)

1455'de 223 nefer nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur.

KIRPAS (249)

1455'de 10 nefer nüfus bulunan mahalle diğer tahrirlerde yoktur.

MİHMAD HACİB (250)

Bu mahallede 1455'de 169 nefer, 1485'de 63 h., 1520'de 77 B. 24 m., 1554'de 98 h. 52 m. 1574'de 110 h. 39 m. nüfus bulunmakta idi.

PAZARCIK (251)

1455'de 518 nefer nüfus bulunan mahallede bu sayı 1485'de 115 h.'ye düşmüş ve 1520'de 300 h. 10 m. 1554'de 392 h. 180 m., 1574'de 425'h. 44 m. nüfus olmuştur.

1574'de mahallede 21 h. 24 m. de müslim nüfus bulunmakta idi.

TAŞ NERDİBAN (252)

Mahallede 1455'de 69 nefer, 1485'de 33 h., 1520'de 15 h. 8 m. 1554'de 19 h. 8 m., 1574'de 16 h. 9 m. nüfus bulunmakta idi.

TERBİYE (253)

1574'de adı "Terbiye bulur" şeklinde yazılı olan mahallede 1455'de 115 nefer, 1485'de 90 h., 1520'de 87 h. 32 m., 1554'de 98 h. 31 m., 1574'de 120 h. 39 m. nüfus bulunuyordu.

Tokat kazâsı dahilinde, Tokat'tan başka, "nefs" tabiri ile târif edilen "kasaba" veya "şehir" mevcûd değildir. Genellikle tahrir

248. BA, TD 2, 58.

249. BA, TD 2, 63.

250. BA, TD 2, 43; TD 19, 21; TD 79, 17; TD 287, 67; TK.KKA, TD 14, 154 a.

251. BA, TD 2, 46; TD 19, 19; TD 79, 18; TD 287, 62; TK.KKA, TD 14, 151 b-153 a.

252. BA, TD 2, 54; TD 19, 24; TD 79, 23; TD 287, 62; TK.KKA, TD 14, 151 b.

253. BA, TD 2, 60; TD 19, 23; TD 79, 20; TD 287, 61; TK.KKA, TD 14, 150 a-151 b.

defterlerinde, nefs, kasaba ve şehir gibi isimlerle açıklanan Osmanlı şehirleri ekseriyetle bir kadı'nın ve mülki-askeri idarecilerin bulunduğu yer olarak tarif edilirse de (254) bu istilahlar bölgelere göre değişiklik arz etmektedir (255). Ancak bir merkezin fiziki yapısı ile nüfus ve ticari fonksiyonu yine de bu konuda en önemli unsurlar olarak görünmektedir. Nitekim yukarıda gösterildiği üzere fiziki ve sosyal yapının parçaları olarak 50-60 mahalleye taksim edilen Tokat, ayrıca kalesi, çarşıları, sanayi işletmeleri, han, hamam, cami, mescit, medreseleri ve askeri-mülki idarecileri ile tam bir şehir hüviyetine haiz idi.

Tokat şehrinin son tahrir tarihi olan 1574'de 64 mahalleden meydana geldiğini belirtmiştik. XVII. yüzyılın başlarında Tokat celâli isyanlarından en çok etkilenen bir şehir olmasına rağmen gelişmesini sürdürmüştür. Nitekim 1052/1642 tarihli Tokat avârız defterin de şehirde 71 mahallenin mevcut olduğu görülmektedir (256). Bu tarihte yeni kurulmuş olan mahalleler arasında bugün de mevcut bulunan Ak değirmen, Beybağı, Geyras, Mehmed Paşa ve Su içmez mahalleleri dikkati çekmektedir.

Tokat bu tarihten sonra da gelişmesine devam etmiş ve 1186/

254. O. Ergin. a.g.e., s. 116.

255. Gerçekten de Tahrir defterleri'nde "nefs" tabiri nüfusu ve iktisâdi kapasitesi yüksek büyük şehirler için kullanıldığı gibi az nüfuslu ve ziraatle uğraşan küçük merkezler için de kullanılmaktadır. Bk. Hütteroth-Abdülpettah, Historical Geography of Palestine Transjordan and Southern Syria in the late 16th Century, Erlangen 1977, s. 23-24; H. İnalçık, Arvanid Sancağı, s. XXVII.

256. BA, TD 772, s.1-41 M. İpşirli, "XVII. asır ortalarında Tokat şehri" (Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6- Temmuz 1986, (Ankara 1987), s. 57-70) isimli makalesinde bu mahallelerin toplu bir listesini vermektedir. Ancak bunlardan bazılarının okunuşu değişik olmuş ve "Yazıcık" yerine Tarken, "Terbiye-i sagir" ve "Terbiye-i Kebir" yerlerine Türbe-i Sagir ve Türbe-i kebir, "Geyras" yerine Kiras ve "Cilfek" yerine Çiftlik yazılmıştır.

1772 senesinde 81 mahalleye ulaşmıştır (257).

3. Nüfus durumu

Araştırmamızın ana kaynaklarını teşkil eden tahrir defterleri, demografi araştırmaları açısından da tarihimizin en önemli belgelerini teşkil etmektedirler (258). Nitekim XV. yüzyıl ortalarından XVI. yüzyıl sonlarına kadar (1455-1574) devam eden devrede Tokat ve yöresinde ikâmet eden vergi nüfusu miktârı ve bundan hareketle şehrin tahmini nüfusu değişik zaman birimleri içinde bu defterlere dayanılmak suretiyle ortaya konulabilir. Öte yandan bölgenin zaman zaman maruz kaldığı istilâ hareketleri ile tabii afetler sonucunda nüfusun önemli ölçüde azalması şehrin bu olaylardan ne derece etkilendiğini de ortaya koyacaktır. Aşağıdaki tabloda 1455-1574 yılları arasını kapsayan devrede, beş ayrı tapu tahrir defterine göre Tokat şehrinin vergi nüfus durumları gösterilmektedir.

Tablo: I

1455-1574 arasında Tokat şehrinin vergi nüfusu.

Yıllar		1455	1485	1520	1554	1574
Müslim	Hane	1900	1127	716	1145	1540
	Mücerred	5	90	218	644	1005
	Tah. Nüfus	9525	5725	3798	6369	8705
	Artış veya Düşüş Nisb.		40	33.66	67.69	36.57
Gayri Müslim	Hane	1179	654	701	854	1028
	Mücerred	-	-	147	378	244
	Tah. Nüfus	5895	3270	3652	4648	5384
	Artış veya Düşüş Nisb.		44.53	11.68	27.27	15.83

257. Yeni kurulan mahallelerin adları Mahmud Paşa, Hacı Hasan Bölüğü, Zencirli kuyu, Horuç ve Zilli Hacı olup Akdeğirmen, Cemaleddin ve Şücaeddin gibi mahalleler de ikiye bölünmüştür (TSS, I, s. 207-208).

258. Ö.L.Barkan, "Tarihi demografi araştırmaları...", T.M., X, s. 1-27.

Yukarıda Tablo I'de gösterilen ve müslim ve gayri müslimlere ait olarak verilen rakamlardan hareketle Tokat şehrinin tahmini nüfusunu hesaplamak da mümkündür. Bunun için "hane" sayısını bir hane- de bulunabilecek ortak rakam olan "5" sayısı ile çarptıktan sonra elde edilen rakama mücerredlerin ilâvesi gerekmektedir (259). Bu işlemler neticesinde gerek şehir ve gerekse kazâda genel nüfus tahmin olunabilir. Nitekim Tablo I'de yıllara göre müslim ve gayri müslimlerin tahmini nüfusları gösterildiği gibi Tablo II'de de tahmini genel nüfus oranları hesaplanmıştır.

Tablo: II

Tokat Şehir nüfusu (Müslim ve hıristiyan olarak)

Tarih	Hane	Mücerred	Tahmini nüfus	Art. veya düş. %
1455	3.079	5	15.500	
1485	1.781	90	8.995	- 41.6
1520	1.417	365	7.450	- 17.18
1554	1.999	1022	11017	+ 47.87
1574	2568	1249	14089	+ 27.88

Barkan, yukarıda tahmini olarak verilen rakamlara şehirdeki idâreci sınıf mensupları için yüzde 10 ilâve etmek gerektiğini belirtmektedir ki (260) buradan şehrin nüfusunun verdiğimiz rakamlardan daha yüksek olduğu ortaya çıkar. Şimdi de her iki tablodaki verilerin genel bir değerlendirmesini yapalım. Tokat'ın 1455'de 3079 olan vergi nüfusunun 1485'de %42'ye varan bir düşme ile 1781'e inmesi bu devrede şehrin pek büyük bir olaya maruz kaldığını göstermektedir. Ger-

259. Bir hanenin kaç kişi olabileceği ve tahmini nüfus hesapları için bk. Ö.L.Barkan, a.g.m., s. 11-12; N. Göyünç, "Hane deyi-mi hakkında", T.D., sayı 32, İstanbul 1979, s. 331- 348; F.Sümer, "Kayı", İA, VI, 461.
260. Ö.L.Barkan, "Research on the Ottoman Fiscal Surveys", Studies in the Economic History of the Middle East, edited by M.A. Cook, London 1970, 168.

çekten de Tokat şehri Fatih Sultan Mehmed döneminde büyük bir felâkete uğradı. Osmanlıların Karaman-oğulları topraklarını fethi sırasında (1470), Uzun Hasan'ın yanına iltica etmiş bulunan Pir Ahmed Bey ile Kasım Bey devamlı olarak onları Osmanlılar üzerine tahrik ediyordu. Nitekim bu istek ve tahrikler sonucunda Uzun Hasan, Bektaş-oğlu Ömer Bey komutasında 50 bin kişilik seçme bir orduyu onların yardımına gönderdi (261). Pir Ahmed ve Kasım beylerle birlikte Karaman'a gitmek üzere hareket eden bu kuvvetler önce Tokat'ı pek korkunç bir surâtte tahrip ettiler (877/1472). Evleri tahtadan olan Tokat'ın bu mezâlim sırasında büyük bölümünün yakılıp yıkıldığı dükkânların talan edildiği ve karşı gelenlerinin öldürüldüğü kaynaklarda yazılıdır (262). Gerçekten de Tokat'ın yıkım, talan ve katliamın acı bir dille ifade eden kaynakların bu ifade de acız dahi kaldıkları Tokat'ın 1455 tarihindeki vergi nüfusunun yarısının yok olmasından daha iyi anlaşılmaktadır.

1485'den 1520'ye varan 35 yıllık devrede Tokat'ın 1472 yılı baskınının yaralarını sarmakla meşgûl bulunduğu tahmin olunmaktadır. Ancak bunun kolay olmadığı ve bazı tabî afetler sonucu Tokat vergi nüfusunda yine düşme kaydedildiği görülmektedir. Nitekim 1485'e göre 1520 tarihinde hane orana % 17 oranında azalma göstermiştir. Bunun yanısıra mücerred nüfusunda % 300'e varan bir artışın bulunması ise dikkat çekicidir.

Tokat'şehrinde bu tarihteki nüfus azalmasının en önemli sebeplerinden biri 903/1498 yılında vukubılan (263) ve Anadolu'da küçük kıyâmet diye maruf olan şiddetli zelzeledir (264). Gerçekten de İstanbul, Bursa, Çorum ve Konya gibi şehirlerde büyük zayıata sebebiyet veren zelzele Tokat'ta da ağır kayıplara sebep olmuş şehrin hemen hemen yarısı harabe bir hale gelmiş ve ahali bir ay şehrin dışında ça-

-
261. M.Ç.Varlık, "Ak-koyunlular", Doğustan günümüze Büyük İslâm Tarihi 8, İstanbul 1988, 423.
262. M.Neşri, Kitâb-ı Cihannûmâ, II, 799; Aşıkpaşazâde, 221; Münecimbaşı, 386-387; Solakzâde, 238.
263. Solakzâde zelzelenin tarihini 915/1509 olarak göstermektedir, (Tarih, 321).
264. Hoca Sadeddin Efendi, Tacü't-tevârih, II, 65; H.C.İnlioğlu, a.g.e., I, 230.

dırlarda yatmıştır (265). Bu büyük vakanın insan ölümlerine neden olup olmadığı hakkında bir fikir edinilememekte ise de tahrir defterinde görülen nüfus azalmasının kısmen depremdeki ölüm veya halkın çevre il veya ilçelere dağılması (266) sebebiyle olacağı kesindir. Zira bu deprem sırasında sadece İstanbul'da vuku bulan ölüm oranı 5000 kişi idi (267).

Diğer taraftan Sultan II. Bayezid (1481-1512)'in tahta çıkmasından bir kaç sene sonra yazılmış olan (892/1486) bir Trabzon sancağı mufassal defterindeki kayıtlardan anlaşıldığına göre bu bölge Osmanlı ülkesine ilhakını müteakip, birbirine zıt iki ayrı istikamette sürgün hareketine sahne olmuştur. Trabzon şehri sakinlerinden bir kısmı İstanbul'a sevk edilirken Tokat, Amasya, Çorumlu, Samsun ve Bafra şehirlerinden de yapılan sürgünlerle bu bölgeye müslüman nüfus iskan olunmuştur (268). Bu iskan faaliyetinin de Tokat şehir nüfusunu etkilediği kesindir. Gerçekten de tahrir defterlerine göre 1485-1520 yılları arasında nüfus azalması % 17 olarak görünmekte ise de 1485'den 1498 yılına kadar geçen 13 senede nüfusun biraz daha artmış olabileceği hesaplanırsa, Tokat'ın bu tarihte de % 25 hattâ daha fazla bir nüfus kaybına uğradığı kolaylıkla anlaşılır.

Ancak bütün bu olumsuz etkilere rağmen Tokat şehir nüfusu XVI. yüzyıl ortalarında ve sonlarına doğru yapılan tahrirlerde görüldüğü üzere hızlı bir artış göstermiştir. Nitekim 1520-1554 yılları arasında geçen 34 senede artış oranı % 47 iken 1554-1574 yılları arasındaki 20 senede % 27 olarak gerçekleşmiştir. 1520 tarihinden 1574'e kadar devam eden devrede ise şehrin % 90 civarında bir nüfus artışı sağladığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Akdeniz ülkeleri hakkında kıymetli bilgiler veren Braudel, İtalya, Avrupa ve Asya Türkiyesinde XVI. yüzyıl boyunca nüfus hareketinde net ve sürekli olmak üzere % 100'e varan artışlara işaret etmektedir (269) ki Tokat'ın nüfus artış hızı da bu görüşü desteklemektedir.

265. S.Tansel, Sultan II. Bayezid'in Siyasî Hayatı, s. 9-10.
266. Ferit Acunsa, Gerçeklerin Diliyle Tokat, İstanbul 1947, 126.
267. Ali, Künhü'l-ahbâr, V., 202 a.
268. BA, TD 828'de bilgilerden naklen, Ö.L.Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler, I.F.M., XV, İstanbul 1955, s. 217-218
269. F.Braudel, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Çev. M.A.Kılıçbay, İstanbul 1989, s. 269-276.

Tokat 1455'deki 15.400 kişilik tahmini nüfusuyla Anadolu'nun en büyük şehirlerinden bir tanesi idi. Gerçekten de Tokat'ın daha sonra maruz kaldığı büyük felaketlere ve 1455'deki nüfusuna aradan tam 120 yıl geçtikten sonra 1574'de ulaşması (tahmini 14.089) halinde bile, Anadolu eyâletlerinde yapılan tahrirler değerlendirildiğinde vergi nüfusu bakımından Bursa, Kayseri ve Ankara'dan sonra dördüncü büyük şehir olduğu görülmektedir (270). XVI. yüzyılda önemli Anadolu şehirleri üzerinde yapılan araştırmalarda vergi nüfuslarının 3500 ve ya bundan biraz daha fazla olduğu (271) tahmini nüfuslarının ise, 10.000 ile 35.000 arasında değiştiği görülmektedir.

Ayrıca Tokat'ın XVI. yüzyıldaki durumu için Anadolu'daki bazı şehirlerle mukâyesesini bir tablo ile vermek yerinde ve faydalı olacaktır.

Tablo III

XV ve XVI. yüzyılda Anadolu'da bazı şehirlerin tahmini nüfusları (272).

Şehirler	1510-1520	1530-1540	1570-1580	1620-1640
Tokat	15.400	11.017	14.089	19.290
Ankara (273)		12.278	21.344	
Konya (273)		6.033	14.917	
Sivas (273)	5.376	7.520	15.682	
Manisa (274)		6.496	8.245	118.000
Trabzon (275)	7.017	6.100	10.575	
Kütahya (276)	5.438	4.972	7.725	

270. S.Faroqhi, "Taxation and urban activities in sixteenth century Anatolia", I.J.T.S., I, (1979), s. 39-41.
271. L.T.Erder-S.Faroqhi, "The development of the Anatolian urban network during the sixteenth century", J.E.S.H.O., XXIII/3 (Leiden 1980), 267.
272. Tahrir tarihleri arasında farklar bulunduğu için şehirlerin nüfusları arasında 1000-2000 kişilik farklılıkların olabileceği dikkate alınmalıdır.

Tokat XVII. yüzyıl başından itibaren celâli isyanlarının hareket sahası içerisinde kaldı. Bu isyanlar Tokat'ın nüfus ve iktisadî vaziyeti üzerine ağır darbeler indirdi (277). Nitekim bu durum avâriz defterlerinde de gayet sarîh olarak görünmektedir 1009/1600-1601 tarihli avâriz defterinde (278) mahalle isimleri ve avâriz haneleri kaydedilirken bazı mahallelerin üzerinde ahâlisinin celâli isyanında perâkende olduğu veya vergi ödeyemeyecek duruma geldiği belirtilmiştir. Bu duruma misal olarak "Mahalle-i Yaşmeydan, hane: 10, celâli havfından ehâlisi perâkende olmağla üç haneden alınmıştır" ve "Mahalle-i İçmesu, hane: 90, celâli havfından ahâlisi Kefe diyarına firar etmekle tahsili mümkün olmayıp seksen haneden alınmıştır"(279), ifadeleri gösterilebilir. Keza Acebşir, Sofiyyun ve Baba Üseyb mahalleleri de aynı vaziyette olup ahâlisinin bir kısmı Erzurum ve çevre illere dağılmışlardır (280). Bütün bu olumsuz etkilere rağmen XVII. yüzyıl ortalarında Tokat şehri yine de büyük bir ticaret kenti görünümünde idi (281). Nitekim celâli fetreti sırasında zenginliği ile, buraya gelen devlet adamlarının dikkatini çeken Tokat 1617 yılında vâlîde sultanlara "has" tayin olunmuştur (282).

Öte yandan Tokat 1520 tarihinden itibaren kazanmaya başladığı artış hızını XVII ve daha sonraki yüzyıllarda da devam ettirmiştir.

-
273. S.Faroqhi, "Taxation and urban...", s.39-41. Bu makalede şehirlerin yalnızca vergi nüfusu ile mücerredleri gösterilmiş olup bilinen tahmîni nüfus hesabıyla yukarıdaki sayıları kendimiz tespit ettik.
274. F.M.Emecen, XVI. Asırda Manisa Kazası, 55.
275. H.W.Lowry, The Ottoman Tahrir Defter: As a Source for urban Demographic History the Case study of Trabzon (Ca 1486-1583), 1977, 307; R.C.Jennings, "Urban population in Anatolia in the Sixteenth Century: a Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon, and Erzurum", I.J.M.E.S., Cambridge 1976, VII/1, s.21-27
276. M.Ç.Varlık, XVI. yüzyılda Kütahya Sancağı, Erzurum 1980, Yayınlanmamış doçentlik tezi, 102.
277. M.Akdağ, Celâli İsyanları, s.162-167.
278. BA, MAD, nr. 15615, s.1-4; krş. için bk. M.İbşirli, a.g.m., s.57-63.
279. BA, MAD, 15615, 3.
280. BA, MAD, 15615, s.3-4.
281. E.Çelebi, Seyahatnâme, V, 62.
282. e., 57.

1052/1642 tarihli avârız defterine göre Tokat'ta toplam 3858 hane bulunmakta olup bunun 577'sinin askerî, ulemâ, meşayih, sâdât ve muaf geri kalan 3281'inin ise reâyâ hanesi olduğu belirtilmektedir (283).

XVIII. yüzyılın hemen başında (1702), Erzurum'dan Tokat'a gelen meşhur Fransız seyyahı Tournefort, burasının Erzurum'dan çok daha büyük ve güzel olduğunu belirttikten sonra şehirde 20.000 Türk, 400 Ermeni ve 300 kadar da Rum ailesinin yaşadığını yazmaktadır. Ayrıca idareci ve askerî sınıfa mensup olarak da bir kadı, bir voyvoda, bir yeniçeri ağası ile bin kadar yeniçeri ve bir miktar sipahilerin bulunduğunu da belirtmektedir (284). 1881 yılında Tokat'da bulunan Guinet ise, şehrin nüfusunu müslümanlar 18.250, Ermeniler 10.450 ve Rumlar 1190 olmak üzere toplam 29.890 olarak kaydetmektedir (285). XX. yüzyılın hemen başında yine 29.000 olarak gözüken (286) Tokat şehir nüfusu 1980 sayımına göre 61.039 kişi olmuştur (287).

-
283. BA, TD 772, 41; Ö.L.Barkan aynı tarihte şehrin nüfusunu 21.219 kişi olarak göstermektedir. ("Tarihî Demografi Araştırmaları", T.M., X, 22).
284. M.Tournefort, A Voyage Into the Levant, London 1741, III, s. 270-271.
285. V.Guinet, La Turquie d'Asie, Paris 1892, I, s. 705-713
286. B.Kodaman, "XX. yüzyıl başında Sivas vilâyeti (1901)," Türk tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, (Ankara 1987), 179.
287. Türkiye İstatistik Yıllığı, Ankara 1985, 58.

B. ŞEHİRDEKİ İDARECİ SINIF, İCTİMÂİ ZÜMRELER VE FONKSİYONLARI

Osmanlı Devleti'nde temel idâri birim sancaktır. Sancaklardan beylerbeylik veya eyâlet denilen büyük idâri birimler meydana gelmiştir. Beylerbeyi eyâlette hükümdarın otoritesini temsil eden en yüksek yöneticidir. Eyâletin her sancağına doğrudan doğruya merkezden bir sancakbeyi gönderilmekte olup, Paşa sancağı diye adlandırılan eyâlet merkezine de beylerbeyi olarak biritayin edilmektedir (1).

Beylerbeyleri ve sancakbeyleri en ufak sipahiye kadar uzanan timar sistemi zincirindeki askerî sınıf mensubu idiler. Ancak timar sistemi Osmanlı devlet idâresinde temel olduğundan bunlar aynı zamanda mülkî yöneticilerdi (2).

Paşa sancağının idarecisi olarak beylerbeyinin herhangi bir sancak beyinden farkı yoktur. Beylerbeyi emri altındaki görevlilerle birlikte divân-ı hümâyûnun küçük bir benzeri olan beylerbeyi divânı ile eyâleti yönetmekte idi (3). Beylerbeyi divanının başlıca işlerini timar meseleleri, sipahiler ile ilgili davalar ve reâyânın şikâyetleri teşkil ediyordu (4). Beylerbeyinin görev bölgesi için "beylerbeyilik" ve genel olarak idâri bölge manasına gelen "Vilâyet" tabiri kullanılırken (5) on altıncı yüzyıl sonlarından itibaren "eyâlet" teriminin kullanılmaya başlandığı görülmektedir (6).

1. H. İnalcık, The Ottoman Empire ..., 117; M.Kunt, Sancaktan Eyâlete, 27; J.Deeny, "Sancak", İA, X, 188.
2. Y.Yücel, "Osmanlı İmparatorluğu'nda desantralizasyona (Adem-i merkezîyet) dair genel gözlemler", Belleten, XXXVIII/152, (Ankara 1974), 665.
3. H. İnalcık, "Eyâlet", EI², II, s. 741-742.
4. H. İnalcık, "Örf", İA, IX, 480; V.L. Menage, "Beglerbeg", EI², I, 1194, Tevkii Abdurrahman Paşa Kanun-nâmesi, Millî Tetebbûlar Mecmuası, I, İstanbul 1331, 528.
5. BA, TD 79, 1.
6. BA, KK, Ruus, nr. 262, s. 115-119; M.Kunt, a.g.e., 28.

Tokat'ın Osmanlı hakimiyeti altına girdikten sonra (198), 1520 tarihine kadar, zaman zaman Rûm beylerbeyliğinin merkezi olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu dönemde Tokat'ta beylerbeyi olan Biçar-oğlu Hamza Bey, Balaban Paşa, Emîrî'l ümerâ Yahyâ Bey, Şarab-dâr Hamza Bey ve Mehmed Paşa-zâde Ali Bey görev yapmışlardır. 1520 tarihinden sonra ise beylerbeylik merkezi daimî olarak Sivas olmuştur.

Osmanlılar idâreleri altındaki her bölgeye beylerbeyi veya sancakbeyi yanında idareci olarak bir de kadı göndermekte idiler. Bey padişahın yürütme kuvvetini kadı ise kazâ kuvvetini temsil ediyordu (7). Kazâ adı verilen idârî ünitelerin başında bulunan kadıların asıl görevi ahali arasındaki antlaşmazlıkları çözümlenmek idi (8). Hükümdar beratı ile tayin olunan kadılar sultanın emrettiği her hususta hüküm vermekle yetkili bulduklarından idârî mâlî, askerî ve beledî işlerle de uğraşmakta idiler (9). Kadılar maaş olarak, gördükleri işler dolayısıyla kanun-nâmelerde belirtilen miktarlarda yüzde almakta idiler. Genellikle bir kadılık hâsılı hâr bin hanede on akçe olarak tahmin olunup onun üzerine hasıllı tesbit olunurdu (10). Bu şekilde belirlenen kadılık hasılları tapu-tahrir defterlerinde her bir kazaya başlandığında "cihet-i kazâ fî yevm" başlığı altında verilmektedir. Bu rakamlar bir nevi kadıların rütbelerini gösterdiği gibi, kazâların önem ve derecelerine de ışık tutmaktadır.

Tokat şehrinde 1455 yılında kadı olarak, Harac pınarı mahallesinde oturan Hamza adında birisi görülmektedir. Şevval 919/Aralık 1513 tarihli olup Anadolu'daki kazâların ve bu kazâlarda kadılık yapanların isimleri ile günlüklerinin yazılı olduğu küçük bir deftere göre Rûm beylerbeyliğinin üç önemli merkezinin durumu şu şekilde idi:

7. H. İnalçık, "XV. asır Türkiye iktisâdî ve ictimâî kaynakları", İ.F.M., sayı 15, (1953-1954), s.51-75.
8. Ebü'l-ulâ Mardin, "Kadı", İA, VI, 42; H. İnalçık, "Mahkeme", İA, VII, 149.
9. Y. Yücel, a.g.m., 667.
10. Celâl-zâde, Kânun-nâme, Süleymâniye ktp. Aşîr Efendi, nr. 1004, v. 28 b.; İ.H. Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmîye Teşkilâtı, Ankara 1984, 91.

Amasya kazâsında kadılık görevinde bulunan Elsüz-zâde Mehmed Çelebi'nin gündeliği 150 akçedir.

Tokat kazâsında kadı olan Mevlana Hayreddin'in gündeliği 130 akçedir.

Sivas kazâsı kadısı Mevlana Hayreddin ise, 25 akçe gündeliklidir. (11).

1518 yılında 6453 akçelik timara mutasarrıf görünen Abdürrah b. Bistam Tokat kadısı olarak görev yapmaktaydı (12).

19 Cemaziye'l-evvel 934/10 Şubat 1528 tarihli olup Anadolu kadılıklarına mutasarrıf olanları müddetleriyle belirten diğer bir deftere göre ise (13):

Kazâ-i Amasya, Ladik ve Merzifon. Dört yıldır burada kadılık yapmakta olan Mevlana Abdülhay 200 akçe gündeliklidir (14).

Kazâ-i Tokat. Dört yıldan fazla burada kâdılık görevinde bulunan Mevlâna Ubeydullah'ın gündeliği 150 akçe idi (15).

Sivâs kazâsı kâdısı Mevlâna Yakub ise on bir aydır burada görevdedir. Mevlana Yakub'un gündeliği belirtilmemiş ise de, Sivas kazâsının defterde 10-20 akçelik kadılıklar arasında yer alması gündeliğinin düşük olduğunu göstermektedir (16).

XVII. asırda ise İ.H.Uzunçarşılı Sivas'ın üç yüz akçelik mevleviyet iken Tokat'ın beş yüz akçelik mevleviyet olduğunu belirtmektedir (17). Mevleviyetin en yükseği beş yüz akçe yevmiyeliler olup bunlar hükümetçe ehemmiyet verilen mühim eyâletlerin kadılıkları idi (18).

Beylerbeyi ve sancakbeyinin kendi hüküm bölgesinde güvenliği sağlamakla görevlendirdiği "subaşı" denilen kimseler olup bunların

-
11. TSA, D. 929, 7 b.
 12. BA, TD 85, 4.
 13. TSA, D. 5335.
 14. TSA, D. 5335, 1 b.
 15. TSA, D. 5335, 1 b.
 16. TSA, D. 5335, 4 a.
 17. Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilâtı, 95
 18. Abdurrahman Paşa kanun-nâmesi, 541.

yönetimde özel bir yeri ve mevkiî vardı (19). Subaşılar kendilerine bağlı asesbaşî ve asesler ile birlikte bir taraftan şehrin asayişini temin ederlerken diğêr taraftan da vergi tahsîli ile meşgul bulunuyorlardı (20). Serbest timar (21) olarak kabul edilen yerlerin subaşîsı şayet dirliğinin başında bulunmaz ise, vergi alacaklarını toplamağa görevli kıldığı yardımcılara XV. yüzyılda naib ve XVI. yüzyıldan itibaren voyvoda denilmekte idi. Nitekim Evliya Çelebi'ye göre 1026/16E7 senesinde Vâlîde Sultanlara hâss-ı hümâyûn olan Tokat, her sene bin yük akçe ile iltizam olunmakta ve bir Voyvoda beş yüz atlı ile hükümet edip padişah mallarını tahsil ederek göndermekte idi (22). Diğêr taraftan 1518 yılında Tokat'ta subaşî olarak dört köyün gelirine 9485 akçe ile mutasarrıf Veled adında bir şahıs bulunuyordu (23).

Bilhassa XV. yüzyılın ikinci yarısında Tokat ve nâhiyelerinde "Alaybeyi" ve "Çeribaşı" denilen görevliler, olup bunlar timarlı yani topraklı sipahilerin buldukları yerdeki amirleri idiler (24). Alaybeylerinin vilâyet sipâhilerinin arzularının göz önünde bulundurulmak kaydı ile beylerbeyi veya sancakbeyi arzı üzerine tayin edildikleri, kadı ve beylerbeyi arzı ile de vazifelerine son verildikleri anlaşılmaktadır (25). Sancakbeyi ve alaybeyinden sonra hiyerarşik sırayı Çeribaşı takip etmektedir. Timarlı süvarilerin genellikle bir nâhiyelik bölgede bulunanların en yakın amiri çeribaşı idi. Bunlar timarlı ve bazen zeametli olurlar ve tasarruf ettikleri dirliklerin bulunduğu sancakta otururlardı (26). Çeribaşîların

-
19. M.İlgürel, "XVII. yüzyıl Balıkesir Şeriye sicillerine göre Subaşîlık müessesesi", VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Ekim 1976, Kongreye Sunulan Bildiriler, II, Ankara 1981, s. 1275-1282.
20. M.İlgürel, a.g.m., 1275; M.Akdağ, Türkiye'nin İktisâdî ve İctimâf Tarihi, II, Ankara 1979, s.41-43.
21. Ö.L.Barkan, "Timar", İA, XII/1, 310.
22. Seyahatnâme, V, 57.
23. BA, TD 85, 9.
24. Ö.L.Barkan, Kanunlar, I, s.19,287.
25. N.Göyünç, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul 1969, 50.
26. M.Akdağ, a.g.e., 111.

vazifeleri, memur oldukları yerde asayişin sağlanması, sefer halinde ve muhafaza hizmetlerinde eşkinici neferleri çıkarmak ve muharebe bittikten sonra gereken muâfiyetleri tahsil etmek idi (27). Tokat kazâsı dahilinde çeşitli tarihlerde görev yapan çeribaşılar ve hâsılları şu şekildedir.

1455'de Tokat çeribaşısı Mehmed Çelebi v. Seydi Beğ dört köyün gelirine 17.425 akçe ile mutasarrıftı (28). Yine aynı tarihte Kafirni çeribaşısı Abdi v. İlyas iki köyün gelirine 2472 akçe ile mutasarrıf idi (29).

1485'de ise Kafirni çeribaşısı olan Pir Hasan'ın 500 akçe il bir çiftliğe mutasarrıf olduğu görülmektedir (30).

Tokat kazası dahilinde Tokat ve Yıldız kaleleri olmak üzere iki kale bulunuyordu. Bu kaleler dizdâr, kethüdâ ve kale erlerinden meydana gelen bir teşkilât vasıtasıyla korunuyordu. Kale erleri arasında imâm, topçu, surnâcı, nakkâreci, tabbâl ve pasbân gibi görevliler de görülmekte idi.

Kale dizdârı (serdarı) kale ile ilgili her hususun sorumlusu ve kale erlerinin başıdır (31). Nitekim kale görevlileri arasında en yüksek timar gelirine dizdâr sahiptir (32). İncelediğimiz dönemde Tokat kalesi dizdarlığına atamalar dergâh-ı Âl-i yeniçerileri arasından yapılıyordu. Nitekim 7 Receb 963/17 Mayıs 1556'da Dergâh-ı Âl-i yeniçerileri ser bölüklerinden Ali'ye Tokat kalesi dizdarlığı verilmiştir (33). Yine 20 Cemaziye'l-ahir 968/7 Mart 1561'de Tokat dizdârının ölümü üzerine dizdârlık dergâh-ı Âl-i yeniçerilerinden Görücelü Mustafa'ya buyrulmuştur (34).

Dizdârların görevleri arasında kaleye konulan askerî malze-

-
27. M.Z.Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, İstanbul 1972, 353.
28. BA, TD 2,
29. BA, TD 2,
30. BA, TD 15,
31. M.Z.Pakalın, a.g.e., I, 469.
32. TK,KKA, TD 254, s.14.
33. BA, Mühimme II, s. 79.
34. BA, Mühimme IV, s. 180.

meleri korumak, sevki istenenleri istenen yere sevk etmek ve suçlularını hapsedmek de bulunuyordu (35). 1574 tarihli evkaf defterine göre Tokat mescidinin mütevelliliğini de dizdâr yürütmekteydi (36).

Kale hizmetleri hususunda dizdârın yardımcısı olan kişiye kethüdâ adı verilmektedir. Kethüda Bey, kale erlerinin dirlik ve düzenliğinin sağlanması ve diğer hizmetlerin görülmesinde kale dizdârı ile birlikte sorumludur (37). 1518 tarihinden itibaren kale görevlileri arasında bir de imamın yer alması kalede bir mescidin bulunduğunu göstermektedir (38).

Tokat kalesinde 1518-1574 yılları arasında görev yapan dizdâr, kethüdâ ve imamlar ile bunların gelir neveleri aşağıda gösterilmiştir.

<u>Tarihi</u>	<u>Adı</u>	<u>Görevi</u>	<u>Gelir nevi</u>	<u>Hasılı (akça)</u>
1518 (39)	Sinan Çelebi	Dizdâr	2 köy (k)	5806
"	Abdi	Kethüdâ	1 k.	2666
"	Mevlana Seyyid			
	Abdurrahman	İmam	3 k.	1534
1562 (40)	Mehmed	Dizdâr	2 k.	6339
"	Hacı Mehmed	Kethüdâ	1 k.	2777
"	Sadullah	İmam	1 k.	1714
1574 (41)	İlyas	Dizdâr	1 k.	7100
"	Üveys	Kethüdâ	5 k.	2999
"	Eminullah	İmam	2 k.	2000

Bu idâreci zümrenin yanında şehirde vergi muafiyetine sahip bulunan kimseler, tapu tahrir defterlerine göre şu şekilde bir dağı-

35. Ö.Ergenç, 1580-1596 yılları arasında Ankara ve Şehirlerinin mukayeseli incelenmesi yoluyla Osmanlı şehirlerinin kurumları ve Sosyo-Ekonomik yapısı üzerine bir deneme, Basılmamış doktora tezi, Ankara 1973, s. 110-11
36. Evkaf Defteri, nr. 583, s.29
37. Ö.Ergenç a.g.e., 112.
38. Evliya Çelebi Tokat kalesi hakkında bilgi verirken burada "Yıldırım Han Camii"nin bulunduğunu kaydetmektedir (Seyahatnâme, V, 57.
39. BA, TD 85, s. 28, 34.
40. BA, TD 339, 217.
41. TK, KKA, TD 254, 14.

lim göstermektedir.

Tablo IV: Muaf zümreler

Zümreler	1455	1485	1520	1554	1574
İmam	41	50	49	35	30
Hatip	2	3	4	3	2
Sadât	--	--	--	3	10
Sahib-i berat	--	--	3	2	5
Zaviyedar	7	5	6	10	12
Duagüy (duacı)	5	3	4	3	6
Kethüda	2	6	4	5	3
Muhassıl	--	--	2	2	6
Müderris	3	2	4	5	4
Derviş	31	10	8	12	15
Kadı	--	--	1	1	1
Ma'lul	--	2	1	3	5
Müezzin	13	9	4	6	7
Pir-i fâni	1	2	1	2	2
Garib	4	5	--	--	--
Toplam	109	97	92	92	108

Listede görüldüğü üzere Tokat şehrinde muaf zümrelerin en önemli bölümünü imamlar meydana getirmektedirler. Osmanlı şehirlerinde imamlar mahalle halkı arasında birlik ve dayanışmayı sağladıkları gibi aynı zamanda mahallelerde kadının bir nevi temsilcisi durumunda idiler (42). Şehirde 1455'de 41, 1485'de 50 ve 1520'de ise 49 imam bulunmakta idi. Sonraki tahrirlerde imamların sayısında düşmeler kaydedilmiştir. Mahalle sayısında görülen artışlara rağmen şehirdeki imam sayısı 1554'de 35, 1574'de ise 30'dur. Osmanlı Devleti'nde imam ve hatipler umumiyetle caba resminden ve avârizdan muaf idiler (43). Tokat ve yöresinde bu sınıfın 1455'de hiç bir vergi yükümlülüğü görülmemekte ise de bu tarihten sonraki tahrirlerde caba, bennâk ve mücerred şeklinde raiyyet yazıldıktan sonra imam ve hatip olarak meslekleri belirtilenler olmuştur (44). Bu durumda onların avâriz-ı dâvâniyeden muaf tutuldukları halde raiyyet rûsûmunu ödemekte oldukları anlaşılmaktadır.

Yine tabloda görüleceği üzere Tokat şehrinde imam ve hatipler yanında müezzin, zaviyedâr, derviş, sadât, duacı, müderris ve sahib-i berâtlara da rastlanmaktadır. Bunlar içerisinde bilhassa sadât ve zaviyedârların sayılarında artışlar görülürken şeyhlerin miktarında ilk tahrirlere göre önemli ölçüde düşüş kaydedilmiştir. Ayrıca büyük has gelirlerinin toplayıcısı olan muhassılâların son tahrirde sayısının arttığı görülmektedir. Bunlardan başka muaf zümreleri arasında pir-i fâni, ma'lul, garib, âma gibi düşkünler sınıfı olup ancak bunların miktarı çok azdı. Öte yandan şehirdeki muaf zümenin genel nüfus içindeki oranı, 1455'de % 3, 1485'de % 5, 1520'de % 6, 1554'de % 4, ve 1574'de ise % 4 idi.

Bu arada şehirde idareci sınıf ve muaf zümreden başka bir de askerî sınıfın bulunduğu ve takriben şehir halkının % 10'unu teşkil ettiği bilinmektedir (45). Ancak bu sınıf hakkında tahrirlerde yeterli bilgi bulunmamaktadır.

-
42. Z.Kazıcı, "Osmanlılarda mahalle imâmlarının bazı görevleri", İslam Medeniyeti Mecmuası, V/2, İstanbul 1982, s. 29-35.
43. H.İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu", Belleten, XXIII/92, (1959), 599.
44. BA, TD 19, s. 3-10; BA, TD 79, s. 5-20.
45. Ö.L.Barkan, "Research on the Ottoman...", 168.

Diğer taraftan şehir halkının statüsü kır kesiminde yaşayan ve ziraatle uğraşan halktan farklıdır. Nitekim kanunnâmelerde şehirli ile reaya ayrı tutularak "bir şehirde raiyyet neslinden bir kimesne on, on beş yıl tavattun etse onun gibi kimesne raiyyet olmayup şehirliye mülhak olur" (46). denilmektedir. Şayet şehir halkı şehir haricinde ziraatle meşgul olursa, o yerin sahib-i arzına öşür ve rüsûmunu vermek zorunda idi (47).

Toprakla uğraşmadığı müddetçe avârız vergileri hariç hiç bir vergi mükellefiyeti bulunmayan şehir halkı kendi mülkleri olan evlerde oturmakta idiler. Tahrir defterlerinde tek tek zikredilen şahıs isimleri bize şehrin ictimâf bünyesi hakkında az da olsa bir fikir vermektedir. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, şehir halkının yüzde doksanı islâmî isimler taşımaktadır. Bu isimler arasında en çok İbrâhim, İsmâil, Mehmed, Ahmed, Mustafa, Ali, Osman, Recep, Hasan ve Hüseyin'e rastlanmaktadır. Bunlar arasında az olarak da Abdürrezzak, Abdüllatif, Zeynelabidin, Fazlullah, Abdüssamed, Kutbeddin, Emrullah, Hamdullah, Sadullah, Şükrullah, Lütfullah, Kıvamüddin ve Şerefüddin gibi isimler de mevcuttur. Şehirde bu islâmî isimler yanında Dursun, Durmuş, Başlamış, Satılmış, Karagöz, Ulaş, Gelmiş, Doğan, Şeker, Bulduk, Yavaş, Yola Geldi, Ağacık, Saru, Sevindik, İlbasdı, Yağıbasdı ve Denizeri gibi Türkçe isimler de önemli bir yekün tutmaktadır. Genellikle ihtida edenlerin yani İslâm dînini yeni kabul edenlerin aldığı bir isim olarak görülen "Abdullah" adının şehirde yok denecek kadar az olması dikkat çekicidir. Şehirde 1455'de 15, 1485'de 26, olan Abdullah ismi sonraki tahrirlerde de 30'u geçmemektedir.

Diğer taraftan şehir halkının isimleri başına Hacı, Pir, Şeyh, Ahi, Fakı/Fakih, Sofi, Seyyid, Emir, Ağa, Melik ve Hacı gibi sıfatlar aldıkları müşahede olunmaktadır. Bunlardan en çok görüleni "Hacı" sıfatı olup 1455'de 210, 1485'de 125, 1520'de 150, 1554'de 193 ve 1574'de 262 olmuştur. Umûmiyetle hacı sıfatını hacca gidip dönenler veya hacca gidebilecek kadar zengin olanların kullandığı göz önüne alınırsa bu durumun şehrin ekonomik bünyesi ile halkın dîni temâyülünü anlamada yardımcı olacağı âşikârdır. Şehir hal-

46. BA, TD 387, s. 350.

47. Ö.L.Barkan, Kanunlar, I, s. 6-7.

kının hacı sıfatı haricinde yukarıda zikredilen sıfatları taşıyanların sayısı da bir hayli yüksek olup toplam olarak 1455'de 252, 1485'de 120, 1520'de 185, 1554'de 245 ve 1574'de 312 kadardı. Bunlar ortalama olarak şehir halkının % 12'sini teşkil etmektedirler. Bu arada imamların hemen hemen tamamının "Mevlânâ" sıfatını kullandıkları dikkati çekmektedir. Şehirde seyyidlerin (48) azlığı ve hiç bir tahrirde 20 kişiyi geçmediği görülmektedir.

Yine tahrir defterlerinde yer alan şahıslarla ilgili bilgilerden şehirde yaşayanların tamamını yerli halkın teşkil etmediği anlaşılmaktadır. Nitekim şehre Artukovalı, Yıldızlı ve Tozanlı gibi Tokat kazası dahilinden gelip yerleşenler bulunduğu gibi, Erzincan, Kayseri, Sivas, Hayluhisar şehirleri ile Canik, Karaman, Acem, ve Kırım bölgelerinden gelenler de görülmektedir. Dışarıdan gelenlerin toplam miktarı 1455'de 56, 1485'de 33, 1520'de 45, 1554'de 42 ve 1574'de 38 olarak tespit edilmiştir. Bunların en önemli miktarını ise Kırım ile Erzincan'dan gelenler oluşturmakta idi.

Tokat'ta 1455'de dokuz mahallede bulunan ve gebrân başlığı altında verilen gayr-i müslimlerin Ermeni, Rum ve Yahudilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Ancak bu üç etnik grup arasında bir ayırım yapılmamıştır. Buna rağmen sonraki bilgilerden de anlaşılacağı üzere gayr-i müslimlerden en büyük bölümü Ermeniler teşkil etmekte olup hemen hemen yüzde 80'ini meydana getirmektedir. Yahudiler ise hiç bir zaman 30-40 haneyi geçmemiştir. Nitekim 1574 tarihinde Yahudiler, "Cemaat" başlığı altında ayrı bir tasnife tabi tutulmuşlardı. Bu tarihte Yahudiler 27 hane ve 29 mücerreden idi. Yahudilerin şehirde ticârî bakımdan önemli bir mevkide buldukları tahmin olunmaktadır. 1455'de Tokat mukataası Ovanis adlı Kıbrıslı bir Yahudiye verilmişti (49).

Şehirdeki gayr-i müslimlerin isimleri incelendiğinde ise bunların önemli bir bölümünün din farklılığına rağmen Türk kültürünün tesirinde kaldıkları ve Türkçe konuşmaya başladıkları anlaşılmaktadır. Nitekim defterlerde Ağop, Serkis, Artin, Boğos, Karabet, Ohan:

48. Hz. Peygamberin torunu Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere "seyyid", Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere ise "şerif" denilmekteydi (M.Z.Pakalın, a.g.e., III, s. 200, 342).

49. BA, TD 2, s. 63-64.

Manas, Bedros, Mığdıs, Kirkor, Avakim ve Fokas gibi klasik Ermeni isimlerinin yanında Tanrıvermiş, Karaca, Durak, Emirşah, Şahmelik, Timur, Armağan, Bahadır, Murad ve Bolad gibi tamamen Türkçe isimler ile Kerim, Aziz, Hızır, İbrahim gibi İslâmî isimlere de rastlanmaktadır (50).

XVIII. yüzyılın başında Tokat'a gelen seyyah Tournefort, şehirde 20.000 Türk ve Müslüman nüfusa karşılık 4000 ermeni 300 veya 400 kadar Rum bulunduğunu belirtmektedir (51). Aynı yüzyıla ait diğer bir seyyahın ifadelerinde Yahudiler bir kaç hane olarak belirtilmiştir (52). Tournefort ayrıca şehirde yedi kilise bulunduğunu, Rum ve Ermenilerin ticaretle uğraştıklarını ve şehrin iktisâdî hayâtında önemli bir rol oynadıklarını belirtmektedir (53).

-
50. Keza aynı durumun Harput sancağında da oluştuğu görülmektedir. Bk. M.A. Ünal, "XVI. Yüzyılda Harput Sancağı" Ankara 1989, 70.
51. Tournefort, Voyage Into The levant, 271.
52. H.D.Andreasyan, Simeon'un Seyahatnâmesi, 177.
53. Tournefort, a.g.e., 272 v.d.

C. TARİHİ ESERLER VE VAKIFLARI

Dinî ve sosyal eserler yapılış gayelerine göre bir kaç bölümde gruplandırılabilir. Bunlar câmi, mescid, zâviye, türbe gibi dinî yapılar; medrese, mekteb gibi eğitim gayesi ile yapılmış olanlar; darüşşifa ve bimarhane gibi sıhhat ile ilgili olanlar; hamam gibi temizlikle ilgili olanlar; yemek pişirilen ve dağıtılan yerler ile bu müesseselerde çalışanların kalacakları ikâmetgâhlar; su, suyu, kanalizasyon gibi medenî tesisler ve nihayet bunlara gelir sağlamak için yapılmış olan han, çarşı, fırın, değirmen, boyahâne, başhâne, bozahâne ve mumhâne gibi kuruluşlardır (1). Bu eserler yeni kurulacak şehrin veya eski şehrin imar ve iskan edilmesi istenen semtinin çekirdeğini teşkil eder (2).

Gerçekten de tamamlayıcı unsurlarıyla câmi, mescid, medrese ve imâretlerin tesisi ve bunlara yapılan vakıflar, şehir ve kasabaların ~~kurulması~~ ve gelişmesinde başlıca amil olarak gözükmektedir (3). Ayrıca meydana getirilen zaviye, hangâh, ribat ve sair müesseseler Türklerin Anadolu'ya gelip yerleşmelerini geniş ölçüde kolaylaştırmıştır (4).

Nitekim incelediğimiz dönemde Tokat şehrinin de gelişmesi aynı usulle gerçekleşmiştir. 1455'de Tokat şehrinde görülen 47 müslim mahallesinden 30 tanesi mescid, bir tanesi mevlevihane ve bir tanesi de zâviye ismini taşımaktaydı. Ancak 1470-1472 yılları arasında vukubulan Osmanlı-Akkoyunlu münâsebetleri sırasında başkına uğrayan Tokat şehrinin yanıp yakılan mahallelerinin büyük çoğunluğunun, yeni kurulan ve mescidler etrafında yer alanların

1. C.Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Şehircilik ve ..., s.1.
2. Geniş bilgi için bk. Ö.L.Barkan, "İmâret sitelerinin kuruluşu ve işleyiş tarzına ait araştırmalar" Ergin, Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkışafı, s. 115-116.
3. Ergin, "Türk Şehirlerinde İmâret Sistemi", İstanbul 1939, 63.
4. M.Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İctimâf Tarihi, I, Ankara s. 38-39.

olduğu 1485 tarihli tahrirde açıkca görülmektedir. Bunlar arasında Mescid-i Mevlana Hüman, Emir Hisar, Lala Mahmud, Derviş İsa, Zeynel-abidin, Zaviye-i Veled Kablu, Nemedkarân ve Mescid-i Hacı Bahtiyar mahalleleri tamamiyle ortadan kalkmıştır.

Diğer taraftan Tokat vakıf eserlerinin yapılış tarihleri incelendiğinde bunların en önemlilerinin **XV** ve **XVI**. yüzyıllarda inşa oldukları görülmektedir (5). Bu yüzyıllarda şehirde yaptırılan cami, mescid, hamam ve medrese gibi binaların yerleri, kalenin eteklerinden düzlüğe doğru yayıldığını ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan kervan yoluna paralel bir gelişme gösterdiğini ortaya koymaktadır (6).

Şimdi Tokat'ta mevcudiyeti bilinen dîni ve sosyal kuruluşların durumları, evkâfı ve çalışmalarını hakkında malumat verebiliriz.

1. Câmii ve mescidler

Bir ibâdet yeri olarak "Cuma" ve "Bayram" namazlarının da kılındığı ve bu sebeple hutbe okunması için minberi olan büyük yapılara câmi denilmektedir (7). Câmi, Türk şehirciliğinin en mühim unsurudur. Mahalle biriminin merkezidir. Genellikle her biri bir mahalleye adını vermiş olan câmi ve mescidler çoğunlukla yaptırılanların adını taşımaktadır.

Mescidler, cumâ ve bayram namazları dışında diğer ibâdetlerin yapıldığı, hutbe okunmadığı için minberi olmayan yapılardır. Bunlar ekseriya mahalle aralarında ahşab olarak inşa edilmiş küçük mabetler durumundadır (8). Tahrir defterlerine göre Tokat'da yaklaşık olarak sekiz câmi ve elli adet mescid bulunuyordu. Câmi ve mescidlerin bütün ihtiyaçları banilerinin ve ayrıca mahalle halkının tahsis ettikleri vakıflarla karşılanıyordu.

-
5. T.Alpdoğan, The Bedesten of Tokat, Ankara O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, basılmamış master tezi, 1975, 201.
 6. S.Aktüre, 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümü, 144.
 7. Câmi ve mescid hakkında geniş bilgi için bk. S.Eyice, "Mescid", İA, VIII, s. 101 vd.
 8. C.E.Arseven, "Mescid", Sanat Ansiklopedisi, İstanbul 1966 III/15, 1308

S u l t a n M u r a d H a n C a m i i :

Bugün Câmi-i kebîr ve Ulu Câmi adları ile anılan câmi, aynı adı taşıyan mahallede (Câmi-i Kebîr mahallesi) yer almaktadır(9). Câmînin doğu cephe kapısı üstündeki mermer kitabeden, 1090/1678 tarihinde Sultan IV. Mehmed (1648-1678) zamanında yapıldığı zannolunmakta (10) ise de yine kitabede görülen "Çün bu câmi oldu cedîd" ifâdesi câmînin bu tarihte ilk defa olarak yapılmadığını ve bunun tamir tarihi olduğunu ortaya koymaktadır (11). Öte yandan 1455 tarihli tahrir defterinde Mescid-i Sultan ve 1485'de "Câmi-i Sultan Muḡad adıyla bir mahallenin bulunması câmînin bu tarihte mevcut olduğunu ve Sultan II. Murad Han tarafından yaptırıldığını ortaya koymaktadır (12). Nitekim daha sonra 1574' tarihli Evkâf defterinde câmînin vakıfları ile ilgili kaydın başında yer alan "Vakf-ı Cami-i Merhum Sultan Murad Han aleyhirrahme ve'l-gufrân der nefsi Tokat Ulu câmi demekle meşhurdur" (13) ibâresi bu hususu açıkca ortaya koymaktadır.

Moloz ve kesme taşlardan yapılmış olan câmî derinlemesine dikdörtgen planlı, üç sahnalı harîm ile bunun doğu ve batısındaki son cemaat yerlerinden oluşur. Üzeri kırma çatıyla örtülü olan câmînin kuzey-batı köşesinde minâresi yer almaktadır (14).

Birinci Dünya savaşında asker iskân edilen câmî daha sonra kendi halinâ terk edilerek harap bir vaziyete düşmüştür. 1950 yılın-

-
9. Evkaf Defteri 583, 28 b.
 10. H.Edhem, "Anadolu'da İslâmî Kitâbeler", 753.
 11. E.Yavi, Tokat, 79; Y.Erdemir, "Tokat yöresindeki ahşap câmîlerin kültürümüzdeki yeri", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986, (Ankara 1987), 298.
 12. BA, TD 2, 13; TD 19, 69 Tuncer Baykara ise caminin yapım tarihinin Danışmendliler devrine kadar uzanabileceğini belirtmektedir. "Tokat Ulu Câmî üzerine bazı düşünceler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986, (Ankara 1987), s. 291-294.
 13. Evkâf Defteri 583, 28 b.
 14. A.Osman Uysal, "Tokat'taki Osmanlı Câmîleri", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986, (Ankara 1987), s. 356-360.

dan itibaren Vakıflar Genel Müdürlüğünce onarım gören (15) câmi bugün ibâdete açıktır.

Caminin vakıfları ve görevlileri (16)

Tokat'daki gayr-i müslimlerden alınan cizyenin bir kısmı, yılda 1440 akçe olup câmi hatibinindir.

Serpin köyü (Turhal kazasına bağlı) malikane hissesinin beşte biri tevliyet hissesi olarak kadınlara geri kalan 14 sehinden iki sehimi ise hatibe verilmektedir.

Bir hane ve bir bahçe zemini camiye vakf edilmiş ancak mezku yerlere müteveffa Ali Paşa (17) câmiî şerif binâ ettirmiş olduğundan bir senede üç yüz beş akçe kira tayin edilmiştir. Bu kira her yıl Ali Paşa evkâfından Murad Han câmiinde hatib olanlara verilmektedir.

Terziler çarşısında 7 bab dükkan, Senelik kirası 340 akçe olup câmi hatibine verilmektedir.

Minare çarşısında 5 bab dükkan. Senelik kirası 288 akçe olup câmi imâmına verilmektedir.

Baba Ali tarafından vakf edilen 2000 akçenin ana on bir üzerinden murabahası imamlara ayrılmıştır.

Tutî Hatun tarafından vakf edilen 2000 akçenin murabahası yine imamlara ayrılmıştır.

Bezzâzlar çarşısında 2 bab dükkan. Senelik kirası 288 akçe olup câmiin müezzinine verilmektedir.

Senelik kirası 30 akçe olan bir boyahâne zemini geliri de müezzine ayrılmıştır.

Câmiin hatiblik görevi berat ile Mevlana Mahmud, imâmet görevi ise Mevlana Ruhi üzerinde bulunuyordu.

M e y d a n C â m i i (H a t u n i y e) :

Câmi, adını almış olduğu Meydan mahallinde Sultan II. Bayezid tarafından vâlidesi Gülbahar Hatun namına 890/1485 yılında yaptırıl-

15. E.Yavi, Tokat, 79.

16. Evkâf Defteri, 583, 28 b.

17. Ali Paşa hakkında, adına yaptırmış olduğu Câmi bahsinde bilgi verilecektir.

mıştır (18) Bu sebeple "Hatuniye Câmii" olarak da kayıtlarda geçmektedir. Ayrıca câminin yanındaki medreseye de Gülbahar Medresesi denilmekte idi (19). Câmi yanındaki medrese ve imâretle bir külliye teşkil etmekteydi. Fakat medrese ve imâretten bugüne bir kaç duvar parçası ve harabeden başka bir şey kalmamıştır (20).

Tek kubbeli ve kare planlı olan caminin doğusunda ve batısında birer tabhane odası yer almaktadır. Caminin son cemaat mahalli beş bölümlidir. Geç dönemde kuzeyindeki avlunun ortasına bir de şadırvan eklenmiştir (21). Câminin kapısı gayet müsenne' (sanatlı) olarak beyaz ve renkli mermer ile inşa ve kapının üstü istalaktitlerle süslenmiştir (22). Ağaç kapıyı çevreleyen sarı ve siyah renkli mermerlerden yapılmış kemerin üzerinde Arapça yazılmış kitabe yer almaktadır (23). Câmi duvarları, minaresi ve mescidler kireç taşından, tromplu kubbesi tuğladan örülmüştür. Son cemaat yerindeki bronz çemberli altı sütun mermerdir. Mihrab ve mimberi de mermerden yapılmış caminin iyi ışıklandırılmış bir mekanı ve kubbesinde boya süslemeler vardır (24).

Bir kaç defa eski zelzelelerden hasar gören câmi 1939 zelzelesinde büyük hasar görmüştür (25). Halkın ve devletin yardımlarıyla restore edilen ve 1953 yılında ibadete açılan (26) Meydan Camii, Tokat'ta yapılan en güzel Osmanlı Eserlerinden biridir.

-
18. Gökbilgin, "Tokat", 410.
 19. Camiin yanında kargir ve tek katlı olarak inşa edilen medrese pâye bakımından 966/1558-59'dan öncelere kadar 30'lu iken 976/1568-69'dan önce 40'lular arasına çıkmıştı. Atâi, Hadikatü'l-Hadâyık fi tekmileti's-Sakâyık, İstanbul 1268, s. 123,160.
 20. Medrese hakkında bk. Cahid, Baltacı, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1976, 134; Uzunçarşılı, Kitabeler, II, 30.
 21. A.O.Uysal, a.g.m., 328.
 22. H.Edhem, a.g.m., 743.
 23. Kitâbenin tam metni için bk. Uzunçarşılı, Kitabeler, 30; H.Edhem, a.g.m., s.744-745.
 24. A.O.Uysal, a.g.m., s. 332-336.
 25. Cinlioğlu, Osmanlılar Zamanında Tokat, I, 50.
 26. E.Yavi, Tokat, 73.

Evkâf defterinde câmiye ait vakıf kaydına rastlanmamıştır. 1080/1669 tarihinde Hatuniye evkafı gelirleri senelik olarak toplam 163.620 akçe olup bunun 121.860 akçesi cami, medrese ve inâret hizmetlilerine kalanının ise zahire ve diğer alım işlemlerinde kullanıldığı görülmektedir (27).

T a k y e c i l e r C â m i i :

"Takekciler" ve "Tekyeciler" Câmii olarak da anılan câminin (28) adı 1576 tarihli evkâf defterinde ise "Câmi-i Hatun" ve "Takyeciler" adları ile görülmektedir (29). Bu durum Takekciler ve Tekyeciler adlarının halk dilinde anıldığı gibi yazıldığını veya yanlış okunuşdan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Nitekim Evliya Çelebi de câmi için "Attarlar içinde Takyeciler Câmii yüksek kubbeler, uzun minâre ve mavi kurşunla örtülü mamur bir câmidir" ifadesini kullanır (30).

Câminin inşa kitabesi mevcut olmadığı için yapılış tarihi kesin olarak belli değildir. Fakat yapı plan itibariyle XV. yüzyıldaki çok kubbeli Osmanlı camileriyle paralellik göstermektedir (31). Oktay Aslanapa da câmiyi XV. yüzyıla tarihlenmektedir (32). Câminin güney duvarının bedestene doğru olan köşesinde 1288/1871-72 tarihli (Sultan Abdülaziz zamanı) bir tamir kitabesi bulunmaktadır (33). Ayrıca câminin 1939 depreminden sonra ve son olarak da 1964-65 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tamir gördüğü (34) bilinmektedir.

Câmide moloz ve kesme taştan yapılmış mekan ve kolonlar üzerinde dokuz kubbe bulunmaktadır. Tamirler esnasında duvarlar ve desteklerin bir kısmı yenilenmiş olmakla birlikte ona şemanın

-
27. TSA, D. 1789.
 28. F.Acunsal, a.g.e., 83; A.O.Uysal, a.g.m., 337.
 29. Evkaf Defteri 583, 29 a.
 30. Seyahatnâme, V, 58.
 31. A.O.Uysal, a.g.m., 342-343.
 32. E.Diez-O.Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul 1955, 311.
 33. E.Yavi, a.g.e., 80.
 34. A.O.Uysal, a.g.m., 337.

değişmediği anlaşılmaktadır. Câmînin kesme taştan yapılmış ve tamir görmüş kısa bir minâresi vardır. Şadırvan havuzu orđinaldir. Ahşap kontürüksüyon ve çatısı sonradan yapılmıştır (35).

Evkaf defterine göre caminin vakıfları ve hizmetlileri ise şu şekildedir (36).

Vakıfları:

Turhal kazasına bağlı Dazımana köyünün (37) malikane hissesi dörtte üçü.

Câmi-i şerîf havalisinde İğneciler çarşısında 43 bab dükkan. Senelik kira bedeli 5544 akçe.

Hatiblik görevi günde 4 akçe ile Mevlânâ Abdullah üzerindedir.

İmânet görevinde günde 1 akçe ile Seyyid Kasım Bulunmaktadır.

Nezâret görevi günde 1 akçe ile Mustafa üzerindedir.

Cuma ve vakit namazları müezzinleri iki nefer olup her birine birer akçe ve salâ müezzini Himmet'e günde bir akçe verilmektedir.

Reisü'l huffâz Hafız Mehmed'e günde iki akçe, beş nefer olan huffazlara ise birer akçe ödenmektedir.

Hıtânet (sünnetçi) görevinde ise günde bir akçe ile Mevlânâ Hasan bulunmaktadır.

M e l i k C â m i i (G a r i b l e r C â m i i):

Câmie evkaf defterinde Melik Danişmend Gazi Mescidi (38), tapu-tahrir defterlerinde Câmi-i Melik (39), halk arasında ise Garibler Câmi denilmektedir. Tokat'ın en eski câmilerinden olup Pazarcık mahallesinde, Danişmend Gümüştekin Ahmed Gazi tarafından

35. E.Diez-O.Aslanapa, a.g.e., s.311

36. Evkâf Defteri, 583, 29 a.

37. Tapu-tahrir defterinde ve vakıf köyün yazılı olduğu evkâf defterinde mabedin adı "Câmi-i Tokat" olarak yazılmıştır. BA, TD 387, 477.

38. Evkâf Defteri 583, 27 a.

39. BA, TD 19, 48; TD 79, 48; TD 287,102; TK.KKA, TD 14, 175 a.

1074 yılında yaptırılmıştır (40). Buna rağmen câminin bir hıristiyan mabedinden camiye çevrilmiş olabileceği de sanılmaktadır (41). Çünkü câmi İlhanlılar ve Osmanlılar dönemlerinde bir kaç defa tamirden geçirilmiş ve ilk yapıldığı zamana ait bir nişân kalmamıştır. Nitekim câmideki bir kitabeye göre mihrabın 733/1332-33 tarihinde Resul b. Muhammed tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır (42). Evliya Çelebi ise câmiden bahsederken Yıldırım Bayezid'in şehrin fethini müteakip burayı tamir ettirdiğini (43) söylemektedir.

Câminin son yıllarda yapılan restorasyonlar neticesinde moloz taş duvarları eski özelliğini kaybetmiştir. Orjinal minaresi XI. yüzyıl Türk tuğla işçiliğinin güzel örneklerinden biri olup, renkli çinilerle süslenmiştir (44).

Evkâf defterinde mescid olarak ve Garibler adı ile de zikredilen caminin vakıfları ve görevlileri şu şekildedir.

Vakıfları:

Komanat nâhiyesine bağlı Zodi köyü (45) mâlikane gelirinin dörtte biri.

Câmi-i şerîf yakınında iki bab hâne. Senelik kirası 30 akçe.

Mustafa Ağa b. Abdullah tarafından vakf edilen 3000 akçe.

Hanife Hatun binti Ali tarafından vakf edilen 2400 akçe.

Görevliler ve ücretleri:

Reisü'l-huffaza 1000 akçenin murabbahası.

Dört nefer hâfız ve iki nefer müezzine 2000 akçenin murabbahası.

İmama 600 akçenin murabbahası.

Hatiblere ise muayyen bir gelir bağlanmayıp Zodi köyü malikane hissesinin tasarrufu verilmiştir.

40. E.Yavi, a.g.e., 52.

41. A.Gabriel, Monuments Turcs d'Anatolie, II, Paris 1934, s. 86-87.

42. T.Cantay, "Bir kuzey-batı Anadolu gezisinden notlar", Sanat Tarihi Yıllığı VII, İstanbul 1977, 26.

43. Seyahatnâme, V, 58.

44. E.Yavi, a.g.e., 52.

45. BA, TD 19, 48; TD 79, 48; TD 287,102; TK,KKA, TD 14, 175 a.

B e h z a t C â m i i :

Hacı Behzat adıyla da anılan câmi Behzat çarşısında Behzat çayı yanındadır. Câminin kuzeydeki kapısı üzerinde Osmanlı sülûsiyle bir kitabesi vardır. Bu kitâbeden anlaşıldığına göre câmi Şirvanlı Fakih oğlu Hoca Behzad tarafından Kanuni Sultan Süleyman zamanında ve 942/1535-1536 tarihinde yaptırılmıştır (46). Kapının üst çerçevesinde yer alan sonradan yazılmış kitâbe ise Sultan II. Abdülhamid devrinde gerçekleştirilen 1309/1891-1892 tarihli genişletmeyi anlatmaktadır (47).

Evliya Çelebi câmi hakkında: "kubbeli, demir pencereli, cümle imâreti kurşunlu bir câmidir. Her tarafı sanatla işlenmiş minber ve mihrabı ile yüksek minâresi var" (48) bilgisini vermektedir. Çeşitli tabii âfetler sonucu hasar gören câmi bir kaç kez ve son olarak 1956 yılında tamir edilmiş ve son cemaat yeri ilave edilmiştir (49).

Evkaf defterine göre câminin vakıfları ve görevlileri ise şu şekildedir (50).

Vakıfları:

Alaca Mescid yakınında Atpazarı'nda bir zemin. Senelik kirası 240 akçe.

Yine Atpazarı'nda 4 bab dükkan. Senelik kirası 896 akçe.

Kızıltavuk bostanı demekle meşhur bir zemin.

Görevlileri ve ücretleri:

Bir imam, yılda 900 akçe.

Bir müezzin, yılda 360 akçe.

Dört eczâhan yılda 360 akçe.

Vakfın artan gelirleri ise câminin çırası ve yağı ile sair ihtiyaçlarına sarf edilecektir.

-
46. Uzunçarşılı, Kitabeler, s. 35-37; H.Edhem, a.g.m., 749.
 47. A.O.Uysal, a.g.m., 346.
 48. Seyahatnâme, V, 58.
 49. Cinlioğlu, a.g.e., I, 53; Acunsal, a.g.e., 82.
 50. Evkâf Defteri 583, s. 38 a-38 b.

R ü s t e m Ç e l e b i C â m i i :

Rüstem Çelebi mahallesinde bulunan câmi, tapu-tahrir defterinde Kâtibü Rüstem Mescidi (51), evkâf defterinde Rüstem Mescidi (52) adıyla zikredilmekte olup minaresinin kısa ve güdük bir yapığa olması dolayısıyla da Güdük Minare Câmii (53) diye şöhret bulmuştur. Câminin kitâbesi günümüze kadar ulaşmamıştır. Planı ve batı cephesindeki süslemelerinden hareketle XV. yüzyıl eserlerinden olacağı kabul edilmektedir (54). Nitekim câminin süsleme kompozisyonlarına başta Bursa Yıldırım Medresesi olmak üzere erken Osmanlı dönemi eserlerinin pek çoğunda rastlanmaktadır (55).

Rüstem Çelebi Câmii ortada büyük bir kubbe ile bunun doğusunda ve batısında eşdeğerde ikişer küçük kubbenin örtüdüğü küçük yapılı bir mabettir. Güney cephesinin batı tarafında duvara bitişik olarak minaresi yükselmektedir. Câmiiye adını da vermiş olan bu kısa güdük minâre gövdesinin yarısından yukarısının yenilenmiş olduğu göze çarpmaktadır (56). Câmi kubbelerinin üstü kiremitli ahşap bir çatıyla örtülüdür. Minberi ahşaptır. Binada genel olarak moloz taş ve tuğla kullanılmıştır (57).

Câminin vakıfları ve görevlileri ile ilgili bilgiyi teplu olarak evkâf defterinden alıyoruz (58).

Vakıfları:

Atpazarı'nda 6 bab dükkan. Senelik kira bedeli 636 akçe olup câmi imamına verilmektedir.

Rüstem Çelebi mahallesinde 7 bab hane. Senelik kira bedeli 54 akçe olup câmi imâmınınındır.

-
51. BA, TD 19, 101.
52. Evkaf Defteri 583, 26 b.
53. F.Acunsa, a.g.e., 82.
54. A.Gabriel, A.g.e., 88.
55. Y.Demiriz, Osmanlı Mimârisinde Süsleme, I. Erken Devir (1330-1453), İstanbul 1979, 435.
56. A.Gabriel, a.g.e., 88.
57. A.O.Uysal, a.g.m., 326.
58. Evkaf Defteri 583, 26 b.

Kışlak civarında senelik kirası 20 akçe olan bir bahçe ve derbend yakınında bir parça zemin geliri câmide imâm olanlara ayrılmıştır. Câmi civarında bulunan bir hâne imâma oturması için tahsis edilmiştir.

Kazâbâd nâhiyesine bağlı Kagay köyü (59) malikane hissesinin yarısı camie vakıftır.

Câmide imamlık görevini günde 3 akçe ile Mevlana Mesud yürütmektedir.

A l i P a ş a C â m i i :

Yaşmeydan mahallesinde bulunan Câmii, Sultan II. Selim zamanında Ali Paşa tarafından 1572 yılında yaptırılmıştır (60). Ali Paşa'nın kimliği hakkında değişik görüşler mevcuttur. Mehmed Süreyya, Tokat'taki câmii yaptıranın Temerrüd Ali Paşa olduğunu ve 978 (1570-1571)'de vefat ederek Şeyh-i ekber türbesine defnedildiğini söylemektedir (61). Uzunçarşılı ise câmii yaptıran ve Kemer Ali Paşa diye meşhur olan Ali Paşa'nın câmi yanındaki türbede medfun olduğunu yazar (62). Türbede Ali Paşa ile oğlu Mustafa Bey'in ve bir de Ali Paşa'nın refikasının kabirlerinin yer aldığı belirtilmektedir. Ancak bunlardan yalnızca Mustafa Bey'in kabrinde kitâbesi olup buradaki "nesl-i Bayezid" ifadesinden de Ali Paşa'nın Kanuni'nin oğlu Şehzâde Bayezid'in damadı olduğu iddia edilmektedir (63).

Netice olarak 1544-1548 ve 1563-1564 yılları arasında iki defa Erzurum beylerbeyliğinde bulunan Temerrüd Ali Paşa'nın (64) ölüm ta-

-
59. BA, TD 19, 101; TD 79, 185; TD 287, 261; TK.KKA, TD 14, 267 a.
60. Cinlioğlu, a.g.e., I, 53; E.Yavi, a.g.e., 77.
61. Ali Paşa'nın Erzurum beylerbeyi iken vefat ettiği arşiv vesikalarında belirtildiği halde (BA, Mühimme VI, 418), M.Süreyya onun son olarak 976 (1568-69)'da Sivas ve 977 (1569-70)'de ikinci defa olmak üzere Şam valiliğinde bulunduğunu belirtmektedir (Sicilli Osmanî, III, İstanbul 1311, 500).
62. Uzunçarşılı, Kitâbeler, 37.
63. Cinlioğlu, a.g.e., s. 53-54.
64. D.Aydın, Erzurum Beylerbeyliği ve Teskilatı, s. 65-69, 130-131.

rihi belli değildir. 1565'de Erzurum beylerbeyiliğine getirilen bir Ali Paşa daha vardır ki bunun Temerrüd Ali Paşa mı yoksa başka biri mi olduğu bilinmemektedir (65). Ancak bu Ali Paşa'nın Erzurum beylerbeyiliğinde bulunduğu (66) ve bu görevde iken vefat ettiği (67) ve Tokat'ta bir câmi yaptırdığını (68) gösteren pek çok arşiv belgesi mevcuttur. Buna rağmen bu Ali Paşa'nın Temerrüd Ali Paşa olup olmadığı ve şehzade Bayezid'in damadı olması durumu şimdilik karanlık kalmaktadır.

Ali Paşa câmi, Hatuniye câmisi ile birlikte şehirdeki en önemli Osmanlı eseridir. Kuzeyindeki türbe ve doğusundaki hamam ile birlik bir külliye halindedir. Evliya Çelebi "Koca Ali Paşa" ismi ile verdiği câmi tavsif ederken "gayet mükellef ve müzeyyen ve mamur olup câmi-i selâtin misâli kabâb-ı azime (büyük kubbe) ve amûd-ı müntehâlarla (yüksek sütunlar) donanmış bir câmi kavîdir" (69) demektedir.

Yontma taştan inşa edilen Ali Paşa Câmi, kalın ve derin ayakların sınırladığı nişlerle genişletilmiş, tek kubbeyle örtülü kare planlı bir harim ile kuzeyindeki yedi bölmeli son cemâat yeri ve kuzey batı köşesine bitişik minâreden oluşmaktadır (70). 1939 zelzelesinde zarar gören câmi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce tamir ettirilmiştir (71)

Ali Paşa'nın, câmiinin doğusunda yer alan ve câmi ile berâber

-
65. Kanuni'nin ölümünde Erzurum beylerbeyi olan bu Ali Paşa'nın Erzurum'da 974/1566-1567 tarihinde yaptırdığı kitâbesiz bir câmi bulunmaktadır. Bk. D. Aydın, a.g.e., 144.
66. BA, KK. Rûûs 74, 431; BA, Mühimme VI, 418; BA, Mühimme XXV, 49; BA, Mühimme V, 160.
67. 10 Safer 980/22 Haziran 1572 tarihli bir hükümde Erzurum beylerbeyisi Ali Paşa'nın vefat ettiği ve yerine Bağdad beylerbeyisi Murad'ın tayin olunduğu ve o gelinceye kadar Erzurum'u muhafaza etmesi ve Ali Paşa'nın Sultanın eşyasından gayri muhalle fiyatını zaptettirmesi hakkında Pasin beyine buyurulmaktadır. BA, Mühimme XIX, 25, 117.
68. BA, Mühimme XXI, 24-25; Mühimme XXV, 117.
69. Seyahatnâme, V, 58.
70. A.Cemal, Tokat, s. 70-71; A.O.Uysal, a.g.m., 347.
71. Cinlioğlu, a.g.e., I, 54.

1572 yılında yaptırdığı bir de hamamı vardır (72). Kadın ve erkek kısımları ayrı ve simetrik olarak yapılan hamama, bu sebeple, çifte hamam adı da verilmektedir (73).

Ali Paşa Câmii'nin vakıfları ile ilgili olarak evkâf defterinde herhangi bir kayda rastlamadık. Yalnız 23 Mayıs 1573 tarihli Tokat kadısına gönderilen bir mühimme kaydında Erzurum beylerbeyisi müteveffa Ali Bey'in vakfettiği 15.000 florinin sağlam bir kefile verilip zayi olmasına meydan verilmemesi emredilmektedir (74). Yine aynı tarihli başka bir hükümde ise Ali Bey'in vakfetmiş olduğu bu 15.000 flori ile bir kervansaray yapılması istenmektedir (75). Kervansarayın inşâ edilmediğine dair bir bilgi ise şimdilik elimize geçmemiştir.

H a m z a B e y M e s c i d i :

Çekenli mahallesinde bulunan mescid etrafında yer alan zaviye, türbe ve imâret ile beraber bir külliye teşkil etmektedir (76). Kapısı üzerindeki kitâbeden mescidin Çelebi Mehmed'in Amasya'da hükümet sürdüğü zamanda 815/1412 yılında Şüreddin Hamza Bey b. Biçar tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır (77). Kitâbede ayrıca külliyeğe ait vakıflar da zikredilmektedir. Mısır ve Suriye'deki eserlerde pek çok görülen bu adete Anadolu mâbetlerinde pek rastlanmamaktadır. Bunun vakfiyenin zayi olması veya tahrib edilmesi veyahut yırtılması ihtimaline binaen yapıldığı anlaşılmaktadır (78).

Evliya Çelebi Tokat'taki eserlerden bahsederken Hamza Bey Câmii ve Hamza Bey tekkesi diye iki yerden bahsetmekte (79) fakat bunlar hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir.

Hamza Bey mescidi moloz taş ve tuğla ile inşâ edilmiştir. XIX. yüzyılda mescit barok stili bir kargir bir cephe ile örtülmüştür. Günün

-
72. E.Yavi, a.g.e., 75.
 73. E.Çelebi, Seyahatnâme, V, 63.
 74. 21 Muharrem 981. BA, Mühimme XXII, 15.
 75. BA, Mühimme XXII, 16.
 76. Tokat İl Yıllığı, 65.
 77. Uzunçarşılı, Kitâbeler, s. 20-23; H.Edhem, a.g.m., 734.
 78. H.Edhem, a.g.m., 736.
 79. Seyahatnâme, V, s. 58,61.

müzde orijinal balkonu, avadanlık kapısı ve çeşmeler tamamen yıkılmıştır. Orijinal mimârisi korunmuş olmakla birlikte avlu duvarının yıkılmasıyla minâre mescitten ayrı kalmıştır (80).

Evkâf defterine göre mescidin vakıfları ve görevlileri şu şekildedir (81).

Kazâbâd nâhiyesine bağlı Kal'acık köyü (82) malikane hissesinin yarısı.

Hân-ı cedîd (Yeni Han) civarında altı bab dükkan (83). Muhtelif kiralar ile birlikte senelik geliri 1200 akçedir.

Mescidin için ayrılmış ve cümlesi 30 sehim olan mahsûl görevlilere şu şekilde pay edilmektedir. İmâma 13 sehim, cüzhâna 7 sehim, çahkene 4 sehim, müezzine 4 sehim ve çeşme rakabesine 2 sehim.

Mescidin imamlık görevi Mevalânâ Şemseddin'e verilmiş ve ondan sonra evlatlarına şart olmuştur. Nezâret ve tevliyet görevi de imam olanlar üzerinedir.

Hamza Bey zâviyesi vakıfları ve görevlileri ise şu şekildedir (84).

Vakıfları:

Kazâbâd'a bağlı Kuştemur köyü (85) malikane hissesinin yarısı. 5 müd buğday, 3 müd 12 kile arpa ve nakit 200 akçedir.

Kazâbâd'a bağlı Kal'acık köyü (86) malikane hissesinin yarısı. 15 müd buğday, 5 müd arpa ve nakit 400 akçedir.

Kazâbâd'a bağlı Zağar köyü (87) malikane hissesinin tamamı. Hasılı: 20 müd buğday.

80. E.Yavi, a.g.e., 71.

81. Evkaf Defteri 583, 29 a.

82. BA, TD 19, 99; TD 79, 182; TD 287, 278; TK.KKA, TD 14, 275 a.

83. Tahrir defterlerinde 8 bab dükkan ile beraber Çarşuyeri denilen yerin geliri 3000 akçe olarak görünmektedir. Bk. BA, TD 79, 24; TD 287, 70; TK.KKA, TD 14, 155 a.

84. Evkaf Defteri 583, 35 a.

85. BA, TD 79, 179; TD 287, 283; TK.KKA, TD 14, 277 b.

86. BA, TD 19, 99; TD 79, 182; TD 287, 278; TK.KKA, TD 14, 275 a.

87. BA, TD 79, 150; TD 287, 281; TK.KKA, TD 14, 276 b.

Kazâbâd'a bağlı Bireb köyü (88) malikane hissesinin tamamı. 15 müd buğday, 8 müd arpa ve 8400 akçedir.

Tokat nâhiyelerinde yer alan çeşitli zeminlerin mahsülü. 10 müd buğday, 2 müd arpa ve nakit 100 akçe.

İplik pazarında 34 bab dükkan, Kiraları toplamı 2892 akçedir.

Balandüzân (Semer dikiciler) çarşısında 29 bab dükkan. Senelik kiraları toplamı 2892 akçedir.

Kadı Hanı adı verilen bir kervansaray, Yıllık kira bedeli 8000 akçe.

Tokat nâhiyelerinde çeşitli zeminler, 1730 akçe.

Tavukcu köyünde Çat adı verilen zemin, 872 akçe.

Görevliler ve ücretleri:

Mütevelli: Zâviyenin mütevelliliğini Tokat kadısı yürütmekte ol-
vâkıfın şartı gereğince kendisine mahsülün onda biri ile senede nakit
2458 akçe ve hubûbatdan 4 müd 13 kile buğday ile 3 müd 17 kile arpa ve
rilmektedir.

Şeyh, Seydi Ali, günde 5 akçe senede 6 müd buğday.

Vekil-i harc, günde 2 akçe ve senede 3 müd buğday.

Nâzır, Piri, günde 6 akçe senede 6 müd galle.

İmam, günde 3 akçe, senede 3 müd galle.

Müezzin günde 2 akçe, senede 6 müd galle.

Ferraş günde 1 akçe, senede 3 müd galle.

Nakîb günde 2 akçe, senede 3 müd galle.

Câbi günde 3 akçe, senede 6 müd galle.

Cabi-i diğer günde 2 akçe, senede 3 müd galle.

Huffâz, 3 nefer, günde 3 akçe.

Kâtib, Mustafa, günde 3 akçe senede 6 müd galle.

Tabbâh, günde 1 akçe, senede 3 müd galle.

Habbâz, günde 1 akçe, senede 3 müd galle.

H a c ı T u r h a n M e s c i d i :

Eski kazancılar içinde bulunan mescid kapısı üzerindeki kitabe-
sinden anlaşıldığını göre 878/1473 yılında (89) Haydar b. Mehmed el-

88. BA, TD 19, 100; TD 79, 184; TD 287, 317; TK.KKA, TD 14, 275 a.

89. H.Edhem, a.g.m., 741.

Hâc Turhânî tarafından yaptırılmıştır (90). Nitekim 1576 tarihli evkâf defterinde mescid, bânisinin asıl adı olan Hoca Haydar ismiyle zikredilmektedir (91). Ancak daha sonra bânisinin mensup olduğu yerin (Hacı Turhan) adı ile meşhur olmuştur (92).

Moloz taştan yapılmış olan mescid kare mekan üzerine troplu sekizgen bir kubbe oturtulmuş küçük bir yapıdır. 1945 yıllarında büyük kısmı toprak altında kalmış olan mabedin etrafı açılmış ve bir duvar ile çevrilerek koruma altına alınmıştır (93). Mescid boş olup bugün kullanılmamaktadır.

Mescidin vakıfları ise şu şekildedir (94).

Serrâcin (Eğerciler) çarşısında 1 bab dükkan. Senelik kira bedeli 120 akçe.

Takyeciler çarşısında 1 bab dükkan. Senelik kirası 60 akçe.

Kirpas vadisinde bir bahçe. Senelik geliri 20 akçe.

İki bâb hane. Senelik kira bedeli 10 akçe.

Bir dükkan zemini. Senelik kirası 48 akçe.

Selçuk Hatun tarafından vakf edilen nakit 3000 akçe. Murabahası mescidin imamına verilmektedir.

Hoca Ali tarafından mescide vakfedilen 2000 akçenin murabahası müezzine ayrılmıştır.

Mescidde imâm olana ayrıca günde iki akçe verilmektedir.

A l a c a M e s c i d :

Rüstem Çelebi mahallesinde yer alan mescid Selçuklulardan Sultan III. Alaaddin b. Feramurz zamanında, Abdülaziz b. İbrahim (95) tarafından 700/1300-1301 yılında yaptırılmıştır (96).

Mescidin Akkoyunlu Uzun Hasan kuvvetlerinin Tokat'ı yağma ve ta

90. Uzunçarşılı, a.g.e., 29.

91. Evkâf Defteri 583, 24 b.

92. Cinlioğlu, a.g.e., I, 50.

93. E.Yavi, a.g.e., 72.

94. Evkâf Defteri, 24 b.

95. Adı geçen şahıs Sultan III. Alaaddin Keykubad zamanında istifâ (bir nevi defterdarlık) görevinde bulunuyordu. H.Edhem, a.g.m., 658.

96. Uzunçarşılı, a.g.e., s.13-15.

rip ettiği esnada tamamen harap olduğu ve yalnızca üzerinde Selçukî kitâbesinin yer aldığı minâresinin kaldığı (97) anlaşılmaktadır. Nitekim mescidin, kapısı üzerinde yer alan ikinci bir kitâbeden esaslı bir şekilde tamir edildiği görülmektedir. 911/1506 tarihli bu kitâbe-ye göre mescid II. Bayezid zamanında Şah İsmâil'in Tokat'a hücumu sırasında şehid düşmüş olan Abdurrahmân b. Ahi Eda'nın ruhu için tamir ettirilmiştir (98). Evliya Çelebi, "Küçük Minâreli" ismiyle de zikrettiği mescidin minâresinin çok güzel olduğunu belirtmektedir (99). Gerçekten de mescidin, Selçuklular zamanında kalma orijinal minaresinin tuğla işçiliği dikkat çekicidir (100).

Mescidin avlusunda, Alaca çeşme adıyla bir de çeşme bulunmaktadır. Çeşmenin mermere kazılmış olan kitâbesinden Selçuklu hükümdârı Gıyaseddin Keyhüsrev (663-781) zamanında Kara Arslan adında birisi tarafından 681/1282'de yapıldığı anlaşılmaktadır (101).

Mescidin vakıfları ise şunlardır (102).

Alaca Mescid yakınında senelik kiralari toplamı 200 akçe olan 7 bab dükkan.

Hallaccılar (Pamukcular) çarşısında 2 bab dükkan. Senelik kiralari toplamı 180 akçe.

Bezzazcılar (kumaşçı) çarşısında senelik kirasi 180 akçe olan bir dükkan.

Kuyumcular çarşısında 3 bab dükkan. Senelik kiralari bedeli 360 akçedir.

Mescid yakınlarında "Pınarhâne" denilen iki zemin. Senelik gelirleri 110 akçe.

Yukarıda yazılı olan dükkan ve zeminlerin geliri berât-ı hümayun ile imâmet görevini yerine getiren Mevlâna Ebubekir'e ayrılmıştır.

Alaca Mescid civarında senelik geliri 36 akçe olan 3 dükkan ve 48 akçe olan dört hane ile laklak-zâde Ali Çelebi tarafından vakfedil-

97. Cinlioğlu, a.g.e., 51.

98. Uzunçarşılı, a.g.e., 33; Cinlioğlu, a.g.e., 51.

99. Seyahatnâme, V, s. 58-59.

100. E.Yavi, a.g.e., 76.

101. H.Edhem, a.g.m., s. 645-646; Uzunçarşılı, a.g.e., s. 8-9.

102. Evkâf Defteri 583, 23 a.

dilen nakit 2000 akçenin murabahası mescidin müezzini Mevlânâ Hasan'a verilmiştir.

A h i M u h y e d d i n M e s c i d i :

Mahmutpaşa mahallesi Soğuk pınar yolu üzerinde bulunan bina mescid, zâviye (tekye) ve türbeden meydana gelen bir külliye teşkil etmektedir (103). Kitabesinden anlaşıldığına göre İlhâni hükümdarlarından Ebu Said Bahadır Han (716-736) zamanında Abdullah b. el-Muhyî tarafından 717/1317-18 yılında yaptırılmıştır (104).

Mescidin ismi evkâf defterinde Yar Ali Çelebi zâviyesi şekli ile geçmektedir (105). Vakıfları bölümünde ise Ahi Muhyeddin'in Yar Ali'nin oğlu olduğu belirtilmektedir (106). Nitekim aynı durumu tahrir defterlerinden daha açık olarak takip etmek mümkündür. Tokat'a ait ilk tahrir defterinde mescide ait vakıf köylerin "Yar Ali evladına vakıftır" şeklinde kaydedilmesi dikkat çekmektedir (107). Ancak aynı köyle daha sonraki tahrirlerde "Mescid-i Ahi Muhyeddin vakfı" olarak yazılmıştır (108). Ahi Muhyeddin'in Yar Ali'nin oğlu olduğu evkaf defterinde kaydedilmektedir (109). Bu durumda Yar Ali ve evlatlarının adı geçen külliye ilavelerde buldukları, tamir ettirdikleri, vakıflar yaptıkları anlaşılmaktadır (110). Bu itibarla mescid, zâviye ve türbe "Ahi Muhyeddin" adını almış olmalıdır.

Moloz ve kesme taşlardan yapılmış olan mabedin üstü açıktır. İ duvarlardan birinde oldukça güzel çinilerden müteşekkil bir müzeyyenâ levhası vardır. Mescidin bir de şadırvanlı avlusu bulunmaktadır (111)

103. H.Edhem, a.g.m., 729.

104. Uzunçarşılı, a.g.e., s. 17-18; H.Edhem, a.g.m., s. 729-732.

105. Evkâf Defteri 583, 31.

106. Aynı defter, 31.a.

107. BA, TD 2, 154.

108. BA, TD 19, 37; TD 79, 37; TD 287, 102.

109. Evkâf Defteri 583, 31 a.

110. Aynı defter, 31 a.

111. E.Yavi, a.g.e., 57; H.Edhem, a.g.m., 729.

Külliyyenin vakıfları ve görevlileri ile ilgili bilgiyi evkâf defterinden alıyoruz (112).

Vakıfları:

Kazâbâd'a bağlı Biskincik köyü (113) malikane hissesi. Senelik geliri 5210 akçedir.

Komanat'a bağlı Sideni köyü (114) malikane hissesi. Geliri 2700 akçe.

Komanat'a bağlı Çanakçı (115) ve Sutaş mezraaları malikane hisseleri. Geliri 615 akçe.

Artukâbâd'a bağlı Kayacık-ı Salur köyü malikane hissesi. Geliri 1100 akçe.

Zâviye yakınında bulunan bir bahçe. Senelik geliri 1323 akçe.

Görevlileri:

Mescidin imâmet görevi Şeyyid Halil üzerinde olup berâtında ücreti belirlenmemiştir. Ancak senede bir kile darı ve 4 müd hububata mutasarrıftır.

Türbehanlık görevinde bulunan Seyyid Taci'ye senede bir kile darı ve iki müd hububat verilmektedir.

Tevliyet hizmetinde bulunan "mir Hasan'a senede iki kile darı ve iki müd hububat ayrılmıştır.

Ferraş hizmeti İbrahim üzerinde olup, bu da senede bir kile darı ile dört müd buğdaya mutasarrıftır.

Tevliyet hissesi ve yukarıda belirtilen ücretler verildikten sonra kalan mahsul zâviyeye gelip gidenin sabah ve akşam yemeklerine ve mübarek gecelerde helva yapımına harcanacaktır.

Şehirdeki diğer mescidler, gelir kaynakları ve görevlileri ise şu şekildedir.

112. Evkâf Defteri 583, 31 a.

113. BA, TD 2, 154; TD 19,38; TD 79,38; TD 287,106; TK.KKA, TD 14, 177 a.

114. BA, TD 19, 31; TD 79, 32; TD 287, 89; TK.KKA, TD 14, 166 b.

115. TK.KKA, TD 14, 175 a.

Mescid Adı	Gelir Nevi	Senelik Hasılı	Görevlileri	Geliri(akça)	
				G. (Günlük)	Y. (Yıllık)
Hoca Ahmed (116).	7 hane kirası Nakid 18.060	160 1806	İmam (Mevlânâ Ahmed)	1	
Etmekçioğlu (Su içmez)(117)	6 dükkan kirası Nakid 3600	199 360	İmam (Mevlânâ Muslihiddin)	2	
Kabe (118)	7 dükkan kirası Nakid 11.800	1560 1180	İmam (Mevlânâ Abdürrahim) Eczâhan (iki nefer)	2 2	
Sofular (118a).	2 hane 1 zemin İcâresi. Nakid: 12.200	84 1220	İmam (Mevlânâ Veli b. Yusuf) Müezzin Çahken	?	
Has Ömer (Muslihiddin)(119).	1 bahçe, 1 zemin İcâresi Nakid: 1800	112 180	İmam (Hayreddin) Türbehan	?	
Ankaralı (120).	Nakid: 3300	330	İmam (Mevlânâ Bünyad)	?	
Saru Gümlük (121).	6 hane, 1 dükkan icâresi Nakid: 4320	130 432	İmam (Hacı Seydi Ahmed) Müezzin	1	230 50
Eski Debbâğhane (122)	7 hane, 3 dükkan kirası Nakid: 2400	225 240	İmam (Hüseyn)	1	

116. Evkâf Defteri 583, 26 b.

117. Aynı defter, 26 b.

118. Aynı defter, 25 b.

118a. Evkâf Defteri 583, 25 b.

119. Aynı defter, 25 b.

120. Aynı defter, 24 b.

121. Aynı defter, 24 b.

122. Aynı defter, 24 b.

Mescid Adı	Gelir Nevi	Senelik Hasılı	Görevlileri	Günlük	
				G	Y
Mehmed Paşa (123).	Nakid: 6600	660	İmam Müezzin		120 60
Yaş Meydan (124).	5 hane ve 2 bahçe kirâsı	633	İmam (Mevlâna Muslihiddin)	1	
İsa Fakih (125)	2 dükkan, 8 hane ve 1 zemin kirâsı	329	İmam (Mevlâna Muslihiddin) Müezzin	1 2	
Siyahpuşân (126).	1 dükkan kirası Nakid: 2400	324 240	İmam (Mevlâna Hayreddin)	1	
Zaim (127).	4 dükkan, 2 bahçe kirası Nakid: 5000	1625 50	İmam (Mevlâna İbrahim)	1	
Veled Gaybi (128)	5 hane 1 dükkan kirası Nakid: 2600	3216 260	İmam (Mevlâna Mehmed)	1	
Seyyid Necmeddin (129).	Nakid: 6000	600	İmam (Abdullah)	?	
Çaşnigir (130).	1 hane 3 bahçe icâresi Nakid: 900	270 90	İmam (Mevlâna Karaca)	1	

123. Aynı defter, 24 b.
124. Aynı defter, 23 b.
125. Aynı defter, 22 a.
126. Aynı defter, 22 a.
127. Evkâf Defteri 583, 22 a.
128. Aynı defter, 22 b.
129. Aynı defter, 23 a.
130. Aynı defter, 23 a.

Mescid Adı	Gelir Nevi	Senelik Hasılı	Görevlileri	Günlük	
				G	Y
Taşcı Mahmud (131)	1 dükkan 1 hane icâresi Nakid: 4000	1164 400	İmam (Mevlana Muhyeddin)	1	
Acebsîr (132).	1 köy ve 4 mezraa malikane hisseleri yarısı.		İmam (Mevlânâ Abdî)	4	
Hacı İbrahim (133).	4 hane kirası Nakid: 6200	30 620	İmam (?)	3	
Semerkanî (134).	1 köy malikane hissesi 1/4'ü Nakid: 2700	44 270	İmam (Mevlânâ Mustafa b. Seydi Ahmed)	0.5	
Halid (135).	5 dükkan 1 hane icâresi Nakid: 7300	540 730	İmam (Mevlâna Hamid)	3	
Menice (136).	4 hane geliri Nakid: 3500	329 350	İmam (Mevlâna Veli)	2	
Sabunhane (137)	3 dükkan 1 hane icâresi Nakid: 9000	140 900	İmam (Mevlânâ Mehmed)	?	
Hoca İbrahim (138).	8 dükkan 1 hane icâresi	318	İmam (Mevlânâ Kemâl)	1	

131. Aynı defter, 23 a.
132. Aynı defter, 23 a.
133. Aynı defter, 21 b.
134. Aynı defter, 21 b.
135. Aynı defter, 21 b.
136. Evkaf Defteri 583, 24 a.
137. Aynı defter, 24 a.
138. Aynı defter, 24 a.

Mescid Adı	Gelir Nevi	Senelik hasılı	Görevlileri	Geliri	
				G	Y
Gilfek (139).	4 dükkan 1 bahçe icâresi	683	İmâm (Mevlâlâ İbrahim) Türbehân (Mevlânâ Ali)	1	
Güzel Aşçı(140).	1 köy malı hissesi, 2 bahçe, 1 dükkan icâresi Nakid: 7700	120 770	İmâm (Mevlânâ Mahmud)	2	
Çilehane (141).	3 hane icâresi Nakid: 9840	155 984	İmâm (Mevlânâ Mahmûd)	2	
Hıdırlık (142).	2 bahçe, 1 zemin geliri. Nakid: 4800	35 480	İmam (Mevlâlâ Mustafa)	?	
Cedîd (143)	Nakid: 4500	450	İmam (Hacı Hamdullah)	1	
Seyfeddin (144)	2 dükkan, 2 hane, 2 bahçe, 1 zemin icâresi Nakid: 1800	184 180	İmam (Hüseyn)	2	
Bazarlubeğ(145).	4 dükkan icâresi	576	İmam (Mümin)	2	
Tatar Hacı(146).	2 hane 2 zemin icâresi Nakid: 3600	12 360	İmam (Mevlâlâ Muhammed)	1	

139. Aynı defter, 24 a.
140. Aynı defter, 24 a.
141. Aynı defter, 25 a.
142. Aynı defter, 25 a.
143. Aynı defter, 25 a.
144. Aynı defter, 26 a.
145. Aynı defter, 26 a.
146. Evkâf defteri 583, 26 a.

Mescid Adı	Gelir Nevi	Senelik hasılı	Görevlileri	Günlük	
				G	Y
Hacı İvas Danışmend (147)	6 bahçe icâresi	360	İmam (Mevlânâ İbrahim)	1	
Gaybi (148)	7 hane icâresi Nakid: 12.300	32 1230	İmam (Mevlânâ Halil) Müezzin Çalı- ken	2	140 140
Dıraz (149)	1 köy malikane 8/1'i, 3 dük- kan, 4 hane icâ- resi Nakid: 5320	394 532	İmam (Mevlânâ Seydi Ahmed) Türbehan	2	
Hoca Cüneyd (150)	14 dükkan, 6 ha- ne, 5 bahçe, 1 zemin icâresi Nakid: 3000	2234 300	İmam (Mevlânâ Taceddin)	?	
Mevlânâ Bektaş (151)	1 dükkan, 6 ha- ne icâresi Nakid: 5040	404 504	İmam (Mevlânâ Muhyeddin)	2	
Yazıcık (152)	2 hane, 1 bah- çe icâresi	714	İmam (Mevlânâ Şirmerdzâde)	2	
Mihmad Hacib (153)	1 bahçe, 1 ze- min geliri Sikke-i hasene 168 Nakid: 25.620	100 16.5 2652	İmam (Mevlânâ Hızır) Ferrâş (Faz- lullah)	2 1	

147. Aynı defter, 26 a.
148. Aynı defter, 26 a.
149. Aynı defter, 27 a.
150. Aynı defter, 27 a.
151. Aynı defter, 27 b.
152. Aynı defter, 27 b.

Mescid Adı	Gelir Nevi	Senelik hasılı	Görevlileri	Günlük	
				G	Y
İplik Pazarı (154)	10 dükkan, 1 hane, 2 zemin icâresi Nakid: 900	559 90	İmam (Mevlânâ Mehmed)	0.5	
Keçeciler(155)	1 dükkan, 3 hane, 1 zemin icâresi Nakid: 5400	512 540	İmam (Mevlânâ Şaban)	1	
Şehreküsdü (156)	3 hane icâresi	240	İmam (Mevlânâ Ali)	1	
Cemâleddin (157)	9 dükkan, 8 Hane icâresi Nakid: 13.380	895 1338	İmam (Mevlânâ İbrahim)	2	
Üskürelü (158)	2 dükkan, 3 Hane, icâresi	262	İmam (Mevlânâ Bedreddin)	?	
Kal'a-i Tokat (159)	3 dükkan, 3 bahçe, 1 zemin geliri Nakid:	1240 208	İmam Müezzin	?	?
Merhum Hoca İlyas (160)	5 dükkan icâresi	360	İmam (Emir Ali)	1	
Mevlânâzâde (Songüt) (161)	1 köy mali gel.		İmam (Mevlânâ Abdullah)	2	

154. Aynı defter, 28 a.
155. Evkaf Defteri 583, 28 a.
156. Aynı defter, 28 a.
157. Aynı defter, 28 a.
158. Aynı defter, 28 a.
159. Aynı defter, 29 a.
160. Aynı defter, 43 b.
161. Aynı defter, 43 b.

2. Medreseler

Bir derslane ve etrafında yeteri kadar talebe hücrelerinden meydana gelen medreselere tesis edenin anlayış ve mali gücüne göre bunların dışında imâret, kütüphane, hamam vs. ilâve edilirdi. Osmanlı medreseleri müderrislerinin aldıkları yevmiyelere göre Yirmili, Otuzlu, Kırklı, Ellili, Altmışlı olmak üzere ayrılmakta idi (162).

Medreselerin işleyişine dair bilgiler evkaf vakfiyelerinde etrafı bir şekilde yer almaktadır. Buna göre medreselerin idarecisi durumundaki mütevelliler çalışanlara karşı nazik ve müşfik olacaklardı. Mütevellilerin görevlilerden mâli sıkıntı içersine düşenlere avans verme ve ücretlerine zam yapabilme gibi yetkileri vardı (163). Medrese görevlileri arasında bulunan müderris, imam, müezzin, muid, ferraş ile öğrenciler vakfiyelerde belirtildiği üzere maaş almakta idiler. Medrese talebeleri vakıf gelirlerinden maaş almaları yanında medreselerin etrafında yapılmış özel bina (yurt)larda kalmakta ve yemeklerini de imâretin tabhânesinden yimekte idiler (164).

Diğer vakıf müesseseleri gibi medreselerin de masrafları için arazi, emlak, ve daha bir çok gelir getirici şeylerden vakıflar yapılır, bunlardan elde edilecek hasılatın nasıl idare ve ne gibi hizmetlere sarf olunacağı tespit olunurdu. Böylece yapılan müessese başka bir yardıma muhtaç olmadan asırlarca idâre ve idâme olmaabilirdi. Kültür hareketleri bakımından oldukça faal bir bölge olan Tokat'ta 15 kadar medresenin mevcudiyeti dikkati çekmektedir (164 a). Biz burada bunların en önemlileri hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

-
162. Medreseler hakkında bilgi için bk. C.Baltacı, XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri, s.1-51; Ş.Tekindağ, "Medrese Dönemi", Cumhuriyetin 50. Yılında İstanbul Üniversitesi 1973, İstanbul 1973, s.3-54; İ.H.Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teskilatı, s.1-43.
163. İ.H.Uzunçarşılı, "İbrahim Bey'in Karaman İmaretı Vakfiyesi", Belleten, c.I/1, İstanbul 1937, s. 56-127; N.Öztürk, Mensef ve Tarihi Gelişimi Açısından vakıflar, Ankara 1983, s.4-5
164. Ö.L.Barkan, "İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyişi", İ.F.M., s. 241-242.
- 164 a. Ş.Sami, Kamûs al-a'lam, III, İstanbul 1316, s. 1691.

Yağıbasan Medresesi (Çukur Medrese)

Danışmendli hükümdarlarından Nizameddin Yağıbasan (537/1154-562/1164) tarafından yaptırılan medresenin (165) ilk kitâbesi mevcut olmadığı için yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kapısı üzerinde yer alan tamir kitâbesinden medresenin Selçuklu hükümdarlarından II. İzzeddin Keykavus b. Gıyaseddin Keyhüsrev'in birinci cülusunda H. 645'de yeni baştan yapıldığı anlaşılmaktadır (166).

Moloz taştan sade ve süslemesiz olarak inşa edilen medresenin iki yandan eyvanlar ve tonozlu odalarla çevrelendiği görülmektedir. Odalar tuğladan birer kapı ile avluya açılmaktadır. Medresenin en önemli özelliği ise 14 m. çapındaki tromplu kubbesinin ortasında 10 m'ye yakın açıklığın olmasıdır (167). Anadolu'da aynı özelliği taşıyan üç medreseden birisi olup diğerleri Niksar ve Bursa'dadır.

Kareye yakın bir yapıda olan medresenin dış ölçüleri 26.85 m.X 25.90 m.dir. Binaya kuzey yönündeki yapıdan girilir. Gerek bu hacmin gerekse iki yanındaki hücrelerin dış duvarları 1939 yılındaki yer sarsıntısında yıkılmış olduğundan medresenin portali hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz (168).

Yine aynı sarsıntıda medresenin tonozlarında çökme ve çatlama lar meydana gelmiş, kitâbesi düşerek parçalanmıştır. Medrese bugün harap bir haldedir (169).

H.984/M.1576 tarihli Evkaf Defterinde medrese ile ilgili bilgi verilirken "Vakf-ı Medrese-i Yağıbasan ki Çukur medrese demekle meşhurdur" ifadesi yer almaktadır. Daha sonra ise medresenin vakıfları ve görevlileri ile ilgili bilgiler verilmektedir (170).

Dırâz mahallesinde Sultan Hamamı. Senelik geliri 3240 akçe.

Kazâbâd'a bağlı Biskeni köyü (171) malikane hissesi. Geliri 10.000 akçe.

165. H.Edhem a.g.m., 587.

166. Uzunçarşılı, Kitabeler, s.3-4.

167. E.Yavi, Tokat, 52; M. Sözen, Anadolu Medreseleri, İstanbul-1972, s.23.

168. Abdullah Kuran "Tokat ve Niksar'da Yağıbasan Medreseleri", VD, VII (1968), 41.

169. E.Yavi a.g.e., 52.

170. Evkaf Defteri 583, s.44-44 b.

171. BA,TD 19, 63; TD 287, 255; TK.KKA, TD 14, 262 a.

Kazâbâd'a bağlı çiftlik köyü (172) malikane hissesi. Geliri 6.000 akçe.

Tokaz arşısında sekiz adet dükkan senelik geliri 1008 akçedir. Medrese civarında dört adet hane. Senelik geliri 94 akçe.

Cisr-i Kebir'de Kûsi bağ denilen bir bahçe, Senelik geliri 150 akçe.

Kavak ermuğu civarında bir bahçe. Yıllak kirası 30 akçe.

Medrese civarında 10 adet dükkan. Yıllık kiralari toplamı 900 akçe.

Mehmed Paşa mahallesinde ev yeri ile beraber bir bahçe. İbrahim Bey tasarrufunda olup senelik geliri 50 akçedir.

Görevlileri ve ücretleri:

Tederrüs; günlük 40 akçe (173)

İmam; günde iki akçe senede 4 müd hububat

Muid; günde 4 akçe

Müezzin; günde yarım akçe senede 2 müd hububat

Ferraş (temizlikçi); ayda 8 akçe senede 10 kile hububat

Türbehân; ayda 3 akçe senede 1 müd buğday

ahken; ayda 5 akçe senede 1 müd hububat

Yukarıda medreseye vakıf olarak zikredilen yerlerden altı dükkanı imam, iki dükkanı müezzin, bir dükkanı ferraş ve bir dükkanı Çahken tasarruf etmekte olduklarından beratlarındaki yevmiyeleri eşit hale getirilmiştir. Talebe hisselerinin tayini ise müderrise bırakılmıştır (174).

H i s a r i y e M e d r e s e s i :

İlk defa Hac dağı eteklerinde inşa edilen medrese zamanla harap olduğundan kalıntıları kullanılmak suretiyle yeniden Takyeciler camii yakınında yaptırılmıştır (1411). Eski medresenin kitâbesi getirilerek kapısına konmuştur (175). Kitâbeden medresenin Sultan Çelebi

172. BA, TD 2, 144; TD 19, 75; TD 79, 158; TD 287,257; TK.KKA, TD 14, 264 a.

173. Medresede öğrenim için günde ayrılan miktar.

174. Yağıbasan medresesi müderrisi olarak 1455 tarihinde Gazi Sinan görülmektedir. BA, TD 2, 144.

175. Cinlioğlu, Osmanlılar Zamanında Tokat, I, 24.

Mehmed devri devlet adamlarından Emir Yahşi Bey oğlu Emir Hisar Bey tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır (176).

Vakıf defterimizde medresenin banisi Emir Hisar b. Yahya olarak zikredilmektedir (177). Bu durumun "کیمی" ve "کشی" kelimelerinin birbirine gayet yakın olmalarından kaynaklanabileceği anlaşılmaktadır. Emir Hisar Bey'in Tokat'ta önemli bir şahıs olduğu adına izafe edilen bir mahalle ile burada ayrıca yaptırdığı bir mescidin bulunmasından belli olmaktadır. 19 Cemâziye'l-evvel 934/10 Şubat 1528'de Mevlânâ Hayreddin 15 akçe ile medresenin müderrisi bulunuyordu (178).

Zamanla harap bir hale gelen medresenin kitabesi ve kapı süslemeleri sökülerek 1953 yılında Tokat müzesine getirilmiştir (179).

Medresenin vakıfları ve görevlileri 1574 tarihli evkaf defterine göre aşağıya çıkarılmıştır (180).

Vakıfları:

Komamat nâhiyesine bağlı Boyalu köyü (181) malikane hissesi. Hasılı 5 müd buğday, 3 müd arpa ve 500 akçe.

Komamat nâhiyesine bağlı Dihoy köyü (182) malikane hissesi. Hasılı 2 müd buğday, 1 müd arpa ve nakit 1000 akçe.

Bizeri köyü (183) ve Elma Ağaç mezraasının (184) malikane hisseleri. Hasılı 30 müd buğday, 10 müd arpa ve 4000 akçe.

Kazâbâd nâhiyesine bağlı Keşlik köyü (185) malikane hissesi. Hasılı 3 müd buğday ve 1 müd arpa.

-
176. Uzunçarşılı, Kitabeler s.20 vd.; Öte yandan 1455 tarihinde medresenin adının tahrirlerde "Veled Yahşi" olarak geçtiği dikkati çekmektedir. BA, TD 2, s. 171,173.
177. Evkaf Defteri, 42.
178. TSA, D. 5335, 7 a.
179. E.Yavi, Tokat, s. 71.
180. Evkaf Defteri 583, s. 42-42 b.
181. BA, TD 2,173; TK.KKA, TD 14, 167 b.
182. BA, TD 2,165; TK.KKA, TD 14, 166 b.
183. BA, TD 2, 171; TK.KKA, TD 14, 168 a.
184. TK.KKA, TD 14, 169 a.
185. BA,TD 2,156; TD 19,68; TD 79,149; TD 287,290; TK.KKA, TD 14, s. 281 a.

Kazâbâd nâhiyesine bağlı Kadı Ömer köyü (186) malikane hissesinin yarısı. Hasılı 2 müd buğday, 1 müd şair ve nakit 300 akçe. Hacı Sinan Bağı denilen Geyras vadisi. Senelik hasılı 155 akçe.

Çağa gölünde Div Şeref bağı denilen yer. Senelik hasılı 255 akçe.

Ağuyâr bağı da denilen Göçek bağı geliri. Senelik 35 akçedir Geyras vadisinde Kadı Celal zemini. Senelik geliri 85 akçe. Kızıl köyünden bir zemin geliri. Yıllık 120 akçedir.

Kadirlik denilen bir zemin. Senelik kira bedeli 255 akçedir. Demrepare denilen Div Şeref bağı civarı. Senelik kira bedeli 135 akçe.

Cisr-i kebir yanında ve Molla Ali tasarrufunda bulunan bir değirmen. Senelik geri 60 akçe.

Medrese civarında Kır Ali ve Debbâğ Muhammed ve Hacı Hayri haneleri senelik geliri 120 akçedir.

Kalkancı yeri adı verilen zemin. Senelik kirası 45 akçedir. Görevlileri ve ücretleri:

Müderrişlere, günde altı akçe ve senede 12 müd buğday ve d müd arpa,

Altı talebe ve bir bevvaba, günde birer akçe ve senede 16' şar müd buğday ve dörder kile arpa,

Muide, günde iki akçe ve senede dört müd buğday ve iki müd arpa,

Su meremmetcisine, senede bir müd buğday verilmektedir.

Yukarıda masrafların haricinde gelirden ne kalırsa evlada ayrılmaktadır. Vakfın tevliyeti (idaresi) evladdan Hasan Çelebi b. Veli Çelebi elinde idi.

Zahirî ve batınî ilimlerde kemal dereçesinde bulunan Şeyh Abdülmecid Şirvânî'nin oğlu Mevlânâ Ali, günde 10 akça ile medreseye hoca tayin edilmiş olup fıkıh, hadis ve tefsir dersleri vermekte idi.

G ö k M e d r e s e

Selçuklu devlet adamlarından Muinüddin Süleyman Pervâne tarafından yaptırılan medresenin (187) kitabesi kaybolduğu için yapım tarihi kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak Pervane'nin tarih sahnesinde görüldüğü 1257-1277 yılları arasında yaptırılmış olduğu tahmin olunabilir.

Medresenin adı tapu-tahrir defterlerinde "Gök" (188), Pervane (189) ve Kebud (190) olarak kaydedilmektedir. Yine tapu-tahrir kayıtlarından Gök medresenin, medrese, zâviye bimarhâne ve darüşşifâdan mürekkep külliye niteliği taşıdığı (191) görülmektedir.

Evliya Çelebi medrese hakkında "Eski sultanların binası olub güzel ve latif bir medrese" diye bahsetmektedir (192). Medrese Selçûki tarzı mimarisine güzel bir nümune teşkil etmektedir. İki katlı olan binanın uzunluğu yaklaşık 30 m. ve eni 20 m.dir. Cephe kapısı işlenmiş taşlarla müzeyyen olub tepesinde iki adet penceresi vardır. Binanın ortasında üstü açık bir havlu olup bunun iki yanında mermer direkli revaklar ve gerek bunların arkasında gerek üst katta ikamete mahsus hücreler bulunmaktadır. Medhalin karşısında yüksek kemerli bir eyvan, eyvanın sağ ve sol tarafında da kubbeli birer oda bulunmaktadır (193).

Beden duvarları moloz taştan inşa edilmiş olan medresenin dış yapıları ilgi çekici değildir. Halil Edhem Bey'in medrese çevresinde görüp kaydettiği çeşitli yapı kalıntılarının külliyeğe ait zâviye, hamam han ve ahır yapıları olması mümkündür. Medrese bugün müze olarak kullanılmaktadır (194).

-
187. Medrese ile ilgili evkaf kaydında "Vakf-ı Medrese-i Pervane Beğ ki Gök medrese demekle meşhurdur" denilmektedir (Evkaf Defteri 583, 43 a.); Ayrıca bk. Kitabeler, I, 56.
188. BA, TD 79, 146.
189. BA, TD 2, 42.
190. BA, TD 287, 70.
191. Evkaf Defteri 583, 43 a.; H.Edhem, a.g.m., 660.
192. Seyahatnâme, V, 59.
193. Abdullah Kuran, Anadolu Medreseleri, Ankara 1969, I, s.96-99.
194. Tokat, s. 42.

Medresinin vakıfları ve görevlileri (195)

Vakıfları:

Kazâbâd nahiyesine bağlı Vazanya köyü malikanesi. Hasılı 15 müd buğday, 2 müd arpa ve nakit 600 akçe.

Kazâbâd'a bağlı Çerçi köyü (196) malikane hissesi. Hasılı 15 müd buğday, 8 müd arpa ve nakit 900 akçe.

Kazâbâd'a bağlı Endizler köyünün (197) malikane hissesinin yarısı. Hasılı 15 müd buğday, 2 müd arpa ve nakit 2000 akçe.

Kazâbâd'a bağlı Armus mezraası malikanesi. Hasılı 3 müd buğday.

Niksar kazâsına bağlı Divadere köyü malikanesi. Hasılı 5 müd buğday, 2 müd arpa, nakit 300 akçe ve çeltük geliri 500 akçe.

Yıldız nahiyesine bağlı Beduhtun köyü (198) malikanesinin dörtte üçü. Hasılı 15 müd buğday, 5 müd arpa.

Sonisa kazâsına ^{bağlı} Ravak ve Altılı ve Çubuk köyleri malikane hisselerinden üç sehimde bir sehim. Hasılı nakit 1200 akçe.

Medrese yanında bir bağçe. Senelik geliri 200 akçedir.

Görevlileri:

Medreseye vakıf olan köylerden elde edilen mahsül 24 sehim olup aşağıdaki medrese görevlilerine şu şekilde dağıtılmıştır.

Müderrise, sekiz sehim

Mütevelliye dört sehim

Tabibe dört sehim

Şeyh ve fakirlere iki sehim

Türbehânlara (10 nefer), üç sehim

Muide bir buçuk sehim

Talebelere, bir buçuk sehim sarfolunmuştur.

195. Evkaf Defteri 583, 43 a.

196. BA, TD 79, 158; TD 287, 264; TK.KKA, TD 14, 268 a.

197. BA, TD 2, 117; TD 19,49; TD 79,129; TD 287, 243; TK.KKA, TD 14, 25 a.

198. BA, TD 2, 462; TD 19, 657; TD 79, 127; TD 287, 186; TK.KKA, TD 14, 226 a.

H a c ı İ v a z P a ş a M e d r e s e s i :

Tokat ahîflerinden Ahi Bayezid bin İvaz'ın oğlu olan Hacı İvaz Paşa (199), biri Kazâbâd nâhiyesine bağlı Aybaba/İyibaba (Bey obası) köyünde diğeri ise Tokat ehîr merkezinde olmak üzere iki medrese yaptırmıştır (200).

İyibaba köyünde bulunan medresesi çevresinde yer alan zâviye, mescid ve hamam ile birlikte bir külliye teşkil etmektedir. Hacı İvaz Paşa'nın bu eserleri için tanzim ettirmiş olduğu vakfiyesi 22 Zilhicce 827 (15 Kasım 1424) tarihli olup külliyenin bu tarihte tamamlanmış olduğu (201) anlaşılmaktadır. İvaz Paşa'nın Tokat'ta subaşı olduğu sı-

-
199. Tokat'ın Kazâbâd nâhiyesinde doğan Hacı İvaz Paşa, Çelebi Sultan Mehmed'in Amasya sancakbeyliği sırasında Tokat subaşılığında bulunmuştur. Onun Rumeli'ye geçmesinden sonra Bursa subaşılığına tayin olunmuştur. Hacı İvaz Paşa bu görevde iken Bursa'yı Karaman-oğlu Mehmed'e karşı otuz günden fazla muhafaza etmiştir. (1413). Çelebi Mehmed'in vefatından sonra II. Murad'ın cülûsu sırasında ve Mustafa Çelebi vakasında büyük hizmetler görmüş ve II. Murad'ın sadık iki vezirinden biri olmuştur. Aynı zamanda büyük bir mimar olan Hacı İvaz Paşa, Tokat'taki câmi ve medreselerinden başka Bursa'da Yeşil Câmii ve İmâdiye medresesini inşâ ettirmiştir. Hacı İvaz Paşa 832/1428-29'da Bursa'da vefat etmiştir (İ. H. Uzunçarşılı, "Hacı İvaz Paşa'ya Dair", s. 25-40; Ayrıca bk. E. H. Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi Mehmed ve II. Murad Devri, İstanbul 1972, 549).
200. Bu medreseler hakkında bk. Mustafa Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1984, s. 196-198.
201. Uzunçarşılı, a.g.m., 42.

rada yaptırdığı bu medresesi yüksek seviyede ilimlerin okutulduğu bir medrese olup, H.1113/M.1701 yılında yapılan bir tevcihte sahn-ı semân pâyesinde olduğu görülmektedir (202).

Hacı İvaz Paşa'nın şehir merkezinde bulunan medresesi Tokat vilâyeti dahilinde ikinci medresesi olmaktadır. Hacı İvaz Paşa'nın kendi adı ile anıldığı mahallede ve mescidinin yanında yer alan medrese vakfiyesinde görüldüğü üzere 810/1407 tarihinde inşâ edilmiştir (203). 923/1517 yılında medresenin müderrisi olarak Molla Seyyidî Karamanî görülmektedir (204). Medrese 1940 senelerinde yıkılmış ve yerine orta okul yaptırılmıştır (205).

Evkaf defterine göre Hacı İvaz Paşa'nın, gelirleri, İyibaba köyünde ve şehirde yer alan medrese, mescid zaviye ve hamamına verilerek üzere yaptığı vakıfları ve bunların görevlileri şu şekildedir (206).

Vakıfları:

Artukâbâd'a bağlı Behram köyü malikane hissesi. Hasılı 26 müd ve 10 kile hububat.

Camushane köyü (207) malikane gelirinin sekizde üçü. Hasılı 13 müd hububat.

Kazâbâd'a bağlı Çeriobası köyü (208) malikane geliri. Hasılı 3 müd hububat.

Taşlıöyük köyü (209) malikane gelirinin yarısı. Hasılı 15 müd hububat.

-
202. M.Bilge, a.g.e., 198.
 203. Uzunçarşılı, a.g.m., 42.
 204. M.Bilge, a.g.e., 198.
 205. E.H.Ayverdi, a.g.e., 549.
 206. Evkaf Defteri 583, 33 a.; Krş. için bk. Uzunçarşılı, a.g.m., s. 25-28.
 207. BA, TD 2; 72; TD 19, 66; TD 79, 147; TD 287, 251; TK.KKA, TD 206 b.
 208. BA, TD 2, 109; TD 19, 72; TD 79, 154; TD 287, 286; TK.KKA, TD 14, 279 a.
 209. BA, TD 2, 92; TD 19, 78; TD 79, 161; TD 287, 253; TK.KKA, TD 14, 161 b.

Kazâbâd'a bağlı Kürtler ve Yenice köylerinin (210) malikane gelirlerinin yarısı. Hasılı 15 müd ve 10 kile hububat.

Zile'ye bağlı Hasan köyü malikane gelirin dörtde üçü. Hasılı 15 müd hububat.

Kazâbâd'a bağlı Beyobası köyünün (211) malikane geliri. Hasılı 25 müd ve 10 kile buğday ile 10 mü, 7 kile arpa.

Kazâbâd'a bağlı Bayındır köyü (212) malikane geliri. Hasılı 5 müd, 9 kile buğday ve 2 müd, 3 kile arpa.

Çay köyü (213) malikane geliri. Hasılı 9 müd ve 3 kile buğday ile 5 müd-10 kile arpa.

İplikçi köyü (214) malikane geliri. Hasılı 45 müd-14 kile buğday.

Çavundur köyü (215) malikane geliri. Hasılı 10 müd-8 kile buğday ile 9 müd-10 kile arpa.

Buğra köyü malikane gelirinin dörtte biri. Hasılı 4 müd buğday ile 3 müd-13 kile arpa.

Oba köyü (217) malikane gelirinin yarısı. Hasılı 8 müd buğday ve 1 müd arpa.

Çiprek köyü (217) malikane gelirinin yarısı. Hasılı 600 akçe.

Kazâbâd'a bağlı Gürcü köyü (218) malikane gelirinin dörtde biri. Hasılı 1320 akçe.

-
210. BA, TD 19,74; TD 79,156-157; TD 287,304-307; TK.KKA, TD 14, 288 a, 292 a.
211. BA, TD 2,100; TD 19,55; TD 79,136; TD 287,319; TK.KKA, TD 14, 295 b.
212. BA, TD 19,51; TD 79,131; TD 287,310; TK.KKA, TD 14, 290 a.
213. BA, TD 2, 114; TD 19, 71; TD 79, 152; TD 287, 279; TK.KKA, TD 14, 276 a.
214. BA, TD 2, 126; TD 19,53; TD 79, 133; TD 287,302; TK.KKA, TD 14, 287 a.
215. BA, TD 2, 107; TD 19,60; TD 79, 141; TD 287, 298; TK.KKA, TD, 14, 285 a.
216. BA, TD 2, 102; TD 19, 83; TD 79, 166; TD 287, 318; TK.KKA, TD 14, 295 a.
217. BA, TD 19,86; TD 79,169; TD 287,285; TK.KKA, TD 14, 278 b.
218. BA, TD 19,87; TD 79,170; TD 287,249; TK.KKA, TD 14, 259 b.

Yoğun pelûd köyü malikane geliri. Hasılı 5 müd buğday ve 2 müd arpa.

Tokat içinde mizan-ı harir, haffâfân ve bezzazistân dükkanları kirası. Senelik 26.200 akçe.

Görevlileri:

Tokat kadısı: Günde bir, senede 360 akçe. Tevliyet hakkı olarak da öşrün yarısı.

Müderri: Senede 1200 akçe, 15 müd hubûbat.

Zâviye imamı: Günde 2, senede 720 akçe ve 6 müd hubûbat.

Talebe (10 nefer). Senede 1200 akçe ve 14 müd hubûbat.

Müezzin: Ayda 10, senede 120 akçe ve 3 müd hubûbat.

Tokat'daki mescidin imamı: Günde bir senede 360 akçe ve 4 müd hubûbat.

Tokat'daki mescidin müezzini. Ayda 7 senede 84 akçe ve 2 müd hubûbat.

Câbi (Evkaf icarelerini tahsil eden kişi): Günde üç, senede 1080 akçe ve 6 müd hubûbat.

Kâtib: Günde 3, senede 1080 akçe.

Nakîb: Günde 2, senede 720 akçe ve 3 müd hubûbat.

Tabbâh (Ağçı): Ayda 80, senede 960 akçe.

Şeyh: Günde 2, senede 720 akçe.

Huffâz (7 nefer): Senede 1008 akçe ve 21 müd hubûbat.

D ü z b o ğ u n M e d r e s e s i :

Medresenin hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. 1455 tarihli tahrirde görülmediğinden ve ilk defa 1520 tarihli tahrirde evkafına rastlandığından (219) medresenin 1485-1520 tarihleri arasında yaptırılmış olduğu sanılmaktadır.

Evkaf defterinde medresenin adı "Düz Bedreddin" şeklinde kaydedilmiştir. Bugün bulunmayan medresenin vakıfları şu şekilde idi (220).

Kervansaray gelirinin sekiz hissede üç hissesi. Senede 600 akçe.

Atpazarı kervansarayının geliri. Senede 150 akçe.

219. BA, TD 79, 23.

220. Evkaf Defteri 583, 406.

Kazâbâd'a bağlı Zağar köyünde Ulubağ denilen zemin. Senelik 400 akęe.

Medresede berat ile hizmet gören Mevlana Mahmud'a bu iş için günde üç akęe tayin olunmuştur.

M e v l â n â E m i r M e d r e s e s i :

Evkaf defterinde Emir Buk'ası olarak geçen medrese, 1455 tarihli tapu-tahrir defterinde yer aldına göre (221) yapımı bu tarihten önce olmalıdır. Ancak hakkında hiç bir bilgi yoktur. Tapu-tahrir defterlerinde medrese olarak kaydedilmiş iken (222) evkaf defterinde "Buk'a" tesmiye olunması küçüklüğüne bağlı olmalıdır.

Evkaf defterine göre medresenin (Buk'a) vakıfları şu şekildedir (233).

Hamza Bey zâviyesi civarında bir değirmen mukataası. Senelik geliri 120 akęe.

Pervâne hamamı yakınında altı aded hane. Muhtelif kiralari toplamı yıllık 230 akęe.

Yaşmeydan mahallesinde bir hane. Yıllık kirası 60 akęe.

Gök medrese civarında bir hane. Geliri senede 50 akęedir.

Bakliyat dükkanı kirası. Yılda 300 akęedir.

Medresenin tedris (öğretim) görevi günde 10 akęe ile Mevlânâ Ebu Bekir'e verilmiş olup elinde beratı vardır.

H a c ı Ö m e r M e d r e s e s i :

Hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmeyen medresenin 1455 tarihli tapu-tahrir defterlerinde yer almasından (224) bu tarihten önce tesis olunduğu anlaşılmaktadır.

Medrese, Evkaf defterinde buk'a olarak kaydedilmiş olup bu durum medresenin küçüklüğü ile alakalı olmalıdır. Medresenin (buk'

221. BA, TD 2, 42.

222. BA, TD 79, 24; TD 287, 70; TK.KKA, TD 14, 155.

223. Evkaf Defteri 583, 37 b.

224. BA, TD 2, 42.

vakıfları ise, Kadı Ömer köyünde Bezeklik yeri denilen bir zemin ile Sivas'a bağlı Pınar köyü yanında bir mezraadan ibaret idi (225).

3. Zâviyeler

Herhangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idâresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedâva yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşme merkezlerini veya yol üzerindeki bina yahut bina topluluğunu ifade etmektedir (226). Osmanlı arşiv belgelerinden tapu-tahrir defterleriyle, vakıf kayıtlarından zâviyenin adıyla birlikte görevlilerini, zâviyeye vakıf olarak tahsis edilen vergi kaynaklarını ve bunların nerelere sarf edileceğini ortaya koymak mümkün olmaktadır.

Osmanlı idâresi bakımından şehirler dışına kurulan zâviyelerin sosyal yönü çok kuvvetlidir. Zâviyelere tanınan vergi muafiyetleri, tahrirlerde ve benzeri resmi kayıtlarda dîni sebeplere değil ayende ve revende (zâviyeye gelip giden yolcular) ye verilen hizmetlere bağlanmıştır. Ayrıca bu durumdaki zâviyelerin etrafında köylerin oluştuğu sık sık müşâhede olunmaktadır (227). Nitekim Tokat kazâsı kır iskan merkezlerinde görülen Şeyh Halil, Ağcakoca, Delüklü kaya ve Güzaçan zâviyeleri bu nevidendir (228).

P î r A h m e d B e y Z â v i y e s i :

823/1420'de inşa edilen zâviye, Meydan mahallesinde Hatuniye (Meydan) câmiinin güneyindedir. Zâviyenin hemen önünde de Pir Ahmed Bey türbesi yer almaktadır. Zâviye'ye Horozoglu Zâviyesi ve

-
225. Evkaf Defteri 583, 37 b.
226. Bk. A.Y.Ocak-S.Farûki, "Zaviye", IA, XIII, s. 468-476.
227. Ö.L.Barkan, Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler, VD, Ankara 1942, II, 293-338.
228. TK.KKA, TD 14, s. 243 b., 245 a., 249 b., 252 b.

Horozlu imâret denildiği gibi (229) Türbeye de Horozoğlu türbesi (230) adı verilmektedir.

1939'da meydana gelen büyük zelzelede türbe harap bir hal aldığından içerisinde bulunan biri ağaç on iki mermer sanduka müzeye kaldırılmıştır (231). Türbede medfun bulunan ailenin Eratna beylerinden Pir Ahmed Bey ve ailesine ait olduğu (232) kabul edilmektedir. Ancak türbeye Horozoğlu denilmesi dolayısıyla türbedekilerin Çelebi Mehmed'in adamlarından olup ağabeyi Emir Süleyman'la çarpışırken ölen Horoz-oğlu Ahmed Bey'e ait olduğunu kabul edenler de vardır (233).

Zâviyenin ibâdet mekânı tonozlu, kapalı avlu kısmı ve yan kanatları ise kubbelidir (234). Zâviyenin girişinde bir eyvan bulunduğundan başka ibâdet mekânı da eyvan şeklinde tonozludur (235).

Zâviyenin vakıfları ve görevlileri ile ilgili bilgileri evkaf defterinde bulunmaktadır (236).

Vakıfları:

Sivas'da Dökme taş, Yedi Kavak, Şeyh kaya ve Pirinçlik zeminleri geliri.

Sivas'a tâbi Kızılcaviran, Zevlek, Yuva, Emre, Ağın, Erikli Geçüdü, Gülveren ve Yenice köyleri malikane gelirleri.

Sivas'a tâbi Başî büyük ve Sürü mezraaları malikane gelirleri.

Komanat köyünde bir çiftliğin malikane geliri.

-
229. S.Eyice, "Zâviyeler ve Zâviyeli Câmiler", I.F.M., XXIII/1-2, İstanbul 1963, 37.
230. E.Yavi, Tokat, 72.
231. H.Cinlioğlu, a.g.e., 26.
232. H.Edhem, a.g.m., s. 739-740; Türbede bulunan şahısların toplu olarak isimleri için bk. Uzunçarşılı, Kitâbeler, I, s. 23-24.
233. Cinlioğlu, a.g.e., 25.
234. S.Eyice, a.g.m., s. 37.
235. S.Eyice, a.g.m., s. 37.
236. Evkaf Defteri 583, s. 43 b - 44 a.

Kafirni'ye bağlı Daduhta köyü (237) malikane hissesinin dörtte biri.

Kafirni'ye bağlı Ağıl-ı Pir Hasan köyü (238) malikane geliri.

Kafirni'ye bağlı Cegcek köyü (239) malikane hissesinin tamamı.

Görevlileri ve ücretleri:

Tevliyet görevini yürüten Nurullah'a günde 4 akçe.

Meşâhat hizmetini gören Fazlullah'a günde 4 akçe.

Hıtânet görevinde bulunan Mehmed'e günde 3 akçe.

Kitâbet hizmetinde bulunan Mehmed'e günde 2 akçe.

Ferraş Mehmed'e günde 1 akçe.

Nakib Kılıc'a günde 1 akçe verilmektedir.

V e l e d K a b l u Z â v i y e s i :

Tahrir defterlerinde Veled Kablu (240), evkaf defterinde Kablı zâviyesi (241) adı ile anılan zâviyenin hangi tarihte ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. 1455'de Tokat şehrinde "Zaviye-i Veleâ Kablu" adı ile bir mahallenin bulunması (242) zâviyenin bu tarihte mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak 1485 tarihli tahrirde bu mahallenin yer almaması Uzun Hasan kuvvetlerinin Tokat baskını sırasında tahrip olduğu ihtimâlini kuvvetlendirmektedir. Zâviyenin ise daha sonra XVII. yüzyıl başında kurulduğu görülen Mehmed Paşa mahallesinde yer almasından (243), bu mahallenin eski Zâviye-i Veled Kablu mahallesinin yerini almış olduğu anlaşılır.

237. BA, TD 2, 628; TD 19, 510; TD 79, 70; TD 287, 152; TK.KKA, TD 14, 208 b.
238. BA, TD 2, 637; TD 19, 527; TD 79, 90; TD 287, 149; TK.KKA, TD 14, 206 b.
239. BA, TD 2, 626; TD 19, 525; TD 79, 88; TD 287, 182; TK.KKA, TD 14, 223 b.
240. BA, TD 2, 93; TD 79, 24.
241. Evkaf Defteri 583, 36 a.
242. BA, TD 2, 22.
243. H.Cinlioğlu, a.g.e., I, 52.

Zâviye, mescid, hangah ve türbe kompleksinden oluşan yapının sadece türbesi üzerinde üç satırlık bir kitâbesi vardır. Kitâbeden binânın 934/1527-28 yılında yaptırıldığı anlaşılmakta ise de bunun ya tamir, veya zâviyenin harap olması neticesi yeni baştan inşa tarihi olması gerekir. Uzunçarşılı, zâviye ve türbenin Kablızâde İbrahim Paşa'ya ait olduğunu söylemektedir (244). Zâviye kompleksi 1939 zelzelesinden sonra yıkılmış ve dört duvardan ibaret kalmıştır.

Evkâf defterine göre zâviye (mescid ve hangah)ye ait vakıflar ve görevlileri şu şekildedir (245).

Kazâbâd'a bağlı Vazanya köyü (246) ile Kamari mezraasının malikane hisselerinin tamamı. 16 müd hubûbat.

Kazâbâd'a bağlı Buğra köyü (247), malikane hisselerinin dörtde üçü. 6 müd hubûbat.

Kazâbâd'a bağlı Menderâz köyü (248), malikane hisselerinin yarısı. 6 müd hububat.

Kazâbâd'a bağlı Derbend-i Burçak köyü (249), malikane hisselerinin tamamı. 3 müd buğday.

Kazâbâd'a bağlı Çay köyü (250) ile Eymûr mezraasının malikane hisseleri tamamı. 33 müd hubûbat.

Kazâbâd'a bağlı Çetrad köyü (251) malikane hisselerinin tamamı. 12 müd hubûbat nakid 155 akçe.

Tâbileriyle birlikte Difye köyü (252) ve Mansur mezraasının malikane hisselerinin tamamı. 15 müd hubûbat, nakit 115 akçe.

244. Kitâbeler, I, s. 34-35.

245. Evkaf Defteri 583, 36- 37 a.

246. BA, TD 2, 103; TD 19, 80; TD 79, 163; TD 287, 312; TK.KKA, TD 14, 290 a.

247. BA, TD 2, 106; TD 19, 83; TD 79, 166; TD 287, 321, TK.KKA, TD 14, 296 b.

248. BA, TD 2, 93; TD 19, 80; TD 79, 163; TD 287, 268; TK.KKA, TD 14, 270 b.

249. BA, TD 2, 117; TD 19, 68; TD 79, 151; TD 287, 307; TK.KKA, TD 14, 288 a.

250. BA, TD 2, 114; TD 19,71; TD 79, 152; TD 287, 279; TK.KKA, TD 14, 276 a.

251. BA, TD 2,116; TD 19,72; TD 79,153; TD 287,288; TK.KKA, TD 14, 280 a.

252. BA, TD 2, 136; TD 19, 36; TD 79, 35; TD 287, 110; TK.KKA, TD 14, 179 b.

Difye köyünde İsa Kasab yeri demekle meşhur bir zemin. Karaevlü köyü (253) malikane hissesinin 12 sehinden 11 sehimi. 6 müd hubûbat, nakid 500 akçe.

Zile kazâsına bağlı Meşhedâbâd köyü (254) malikanesi 35 müd hubûbat.

Meşhedâbâd'a bağlı Hisarcık ve Çubuk pınar köyleri (255) malikanesi. 30 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Kızılöz köyü (256) malikane hissesinin tamamı. 9 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Beşviran köyü (257) ile Salur ve Musalu mezraaları malikane hisseleri. 13 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Bayramlı köyü (258) malikane hissesi, 7 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Tayluhacı köyü malikane hissesinin tamamı. 10 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Odoğa köyü (259) malikanesi. 7 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı İncesu köyü malikanesi. 7 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Kirkoros köyü (260) malikanesi. 3 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Eski köy köyü malikanesi 3 müd hubûbat.

-
253. BA, TD 387, 485.
 254. BA, TD 387, 460.
 255. BA, TD 387, 461.
 256. BA, TD 2, 156; TD 19, 42; TD 79, 42; TD 287, 112; TK.KKA, TD 14, 181.b.
 257. BA, TD 2, 157; TD 19, 40; TD 79, 41; TD 287, 107; TK.KKA, TD 14, 178 a.
 258. BA, TD 2, 135; TD 19, 47; TD 79, 48; TD 287, 113, TK.KKA, TD 14, 182 a.
 259. BA, TD 2, 139; TD 19, 39; TD 79, 40; TD 287, 109, TK.KKA, TD, 14, 178 b.
 260. TK.KKA, TD 14, 176 a.

Venk köyü (261) malikane hissesinin dörtte biri. 4 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Mardûsâbâd köyü (262) malikane hissesinin dörtte biri. 4 müd hubûbat.

Komanat'a bağlı Kışlacık köyü malikanesi. 2 müd hubûbat.

Yıldız'a bağlı Saruyâr köyü (263) malikane hissesinin yarısı. 7 müd hubûbat.

Yıldız'a bağlı Kablı köyü (264) malikanesi. 15 kile buğday.

Yıldız'a bağlı Karkın köyü (265) malikane hissesi yarısı. 8 müd hubûbat.

Artukâbâd'a bağlı Dinar köyü (266) malikanesi. 10 müd hubûbat.

Artukâbâd'a bağlı Fineze köyü (267) malikane hissesinin dörtte üçü. 18 müd hubûbat.

Artukâbâd'a bağlı Şeyh Yeni köyü (268) malikanesi. 4 müd hubûbat.

-
259. BA, TD 2, 139; TD 19, 39; TD 79, 40; TD 287, 109; TK.KKA., TD 14, 178 b.
260. TK.KKA., TD 14, 176 a.
261. BA, TD 2, 133; TD 19, 35; TD 79, 35; TD 287, 105; TK.KKA., TD 14, 176 b.
262. BA, TD 2, 135; TD 19, 36; TD 79, 36; TD 287, 96, TK.KKA., TD 14, 171 b.
263. BA, TD 2, 446; TD 19, 563; TD 79, 122; TD 287, 206; TK.KKA., TD 14, 232 a.
264. Bu köy Yıldız'a değil Venk nahiyesine tâbidir. Evkaf Defterinde yanlış yazıldığı sanılmaktadır. BA, TD 2, 160; TD 19, 41; TD 79, 41; TD 287, 115; TK.KKA., TD 14, 183 a.
265. BA, TD 2, 444; TD 19, 560; TD 79, 119; TD 287, 204; TK.KKA., TD 14, 231 b.
266. BA, TD 387, 484.
267. BA, TD 387, 482.
268. BA, TD 387, 482.

Artukâbâd'a bağlı Killik köyü mahikanesi. 5 müd hubûbat.

Artukâbâd'a bağlı Bükdüz köyü (269) malikanesi. 11 müd hubûbat.

Artukâbâd'a bağlı Gedagaz (270) ve Yazıtmaş (271) köyleri malikane hisseleri tamamı. 12 müd hubûbat.

Artukâbâd'a bağlı Ağca Musa diye de bilinen Alpoğuz (272), Sarsı (273), Ahmed Danişmend (274), Itak (275) ve Çomak köyleri malikane hisseleri. Toplam 36 müd hubûbat.

Menice mahallesi civârında Ayaslu adıyla bir zemin. Geliri senede 25 akçe.

Geyras vadisinde Elmalu bağ adıyla bir zemin. Senelik kirası 400 akçe.

Dokuz zemin kirası olarak senede 2870 akçe.

Bıçakcılar çarşısında 5 bab dükkan. Kiraları toplamı senede 720 akçe.

Bir ipek dükkanı zemini. Geliri senede 80 akçe.

Tokat'ta Keskin hamamı adıyla bilinen bir hamamın geliri. Senelik 2000 akçedir.

Tokat'da Meydan yakınlarında Pervane hamamı adıyla bilinen bir hamamın geliri. Senede 2000 akçedir (276).

Görevlileri ve ücretleri:

İmam: Günde 4 akçe, senede 4 müd hubûbat.

Müezzin: Günde 1 akçe, senede 6 müd hubûbat.

Nâzır: Günde 5 akçe, senede 6 müd hubûbat.

Cüzhân: İki nefer senede 12 müd hubûbat.

Cüzhân: İki nefer senede 8 müd hubûbat.

269. TD 387, 482.

270. TD 387, 482.

271. TD 387, 484.

272. TD 387, 482.

273. TD 387, 483.

274. TD 387, 485.

275. TD 387, 485.

276. BA, TD 79, 24; TD 287, 70; TK.KKA, TD 14, 155 a.

Nakib: Günde 1 akçe senede 3 müd hubûbât.
 Tabbâh: Günde 1 akçe, senede 2 müd Hubûbât.
 Meremmim: Günde 1 akçe, senede 3 müd Hubûbât.
 Tâbi: Günde 4 akçe, senede 5 müd hubûbât.
 Kâtib: Günde 3 akçe, senede 5 müd hubûbât.

Ş e y h M e k n u n Z â v i y e s i :

Yeşilirmak köprüsü başında yer alan zâviyenin XIII. yüzyılda Mesut b. Keykavus tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır (27). Daha sonra burası bir Zâviye, türbe, mescit kompleksi haline gelmiş olup (278) bugün Şeyh Meknun türbesi diye meşhur olmuştur. Zâviye ve türbenin kitâbesi bulunmadığı için, yapım tarihi ve türbede bulunan zatın kimliğini kesin olarak öğrenmek mümkün olamamaktadır.

Evliya Çelebi Zâviye, türbe kompleksini Açıkbaş Tekyesi adıyla zikretmektedir (279). Moloz taşlarla yapılmış olan bina, iki hücreden meydana gelmektedir. Duvarlarda çini süslemeler yer almaktadır. Yeni yapılan restorasyon sırasında dış yüzeyi orijinal özelliklerini kaybetmiştir (280).

Evkaf defterine göre zâviyenin vakıfları ve görevlileri şu şekildedir (281).

Vakıfları:

Artukâbâd'a bağlı Kızılca köyün malikane hissesinin yarısı 15 müd hubûbât.

Cisr-i Kebir (Yeşil köprüsü) yanında bir değirmen. Gelirleri senede 150 akçedir.

Pamukçular çarşısında bir dükkan. Geliri senede 150 akçedir.

277. E.Yavi, Tokat, 47.

278. Karamağralı, Şeyh Meknun Türbesindeki Sgraffitolar, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986, (Ankara 1987), s. 419-420.

279. Seyahatnâme, V, 60.

280. E.Yavi, a.g.e., 47.

281. Evkaf Defteri 583, 32 b.

Cefâ gölündeki bostanların icâreleri. Geliri senede 2 akçedir.

Görevlileri ve ücretleri:

Şeyh, Emir Abdullah'a günde iki akçe.

Câbi ve türbehân Haydar'a günde 1,5 akçe ve senede 3 müd buğday.

Mütevelli Bâli'ye günde bir akçe.

Cüzhân Mehmed'e senede 120 akçe verilmektedir.

Bunlardan arta kalan miktar ise zâviyeye gelen ve gidenlerin masrafına ayrılmakta idi.

S ü n b ü l A ğ a Z â v i y e s i :

Gazi Osman Paşa caddesi üzerinde bulunan Sünbül Ağa zâviyesi, 691/1292 yılında II. Gıyaseddin Mesud'un eşinin azatlılarından Hacı Sünbül b. Abdullah tarafından yaptırılmıştır (282). Evkâf Defterinde Sünbül Ağa (283), tahrîr defterlerinde Hoca Sünbül (284) adıyla anılan zâviye günümüzde Sünbül Baba zâviyesi (285) diye meşhur olmuştur.

Evliya Çelebi "Sünbüllü Baba Tekyesi" adıyla zâviyeden bahsederken "Sünbüllü Sultan Hacı Bayram-ı Veli'nin öğrencisi ve Hacı Bektaş Veli'nin halifesidir" (286) demektedir.

Kubbeli bir mescit ile küçük bir türbeden ibaret olan yapının portali ile mescid ve türbe bölümleri günümüze kadar korunmuştur.

Zâviyenin vakıf kayıtları ve görevlileri ile ilgili bilgileri evkâf defterinden alıyoruz (287).

Vakıfları:

Varaz köyü yakınında bulunan Ataniye mezraası malikane hissesinin tamamı. Senelik geliri 720 akçe.

-
282. Uzunçarşılı, Kitâbeler, 11; H.Edhem, s.g.m., s.650-651.
283. Evkâf Defteri 583, 29 b.
284. BA, TD 79,121.
285. E.Yavi, Tokat, 49.
286. Seyahatnâme, V., 61.
287. Evkâf Defteri 583, 29 b.

Zile'ye bağlı Yeni Müslüman köyündeki bir mezraanın malikane hissesinin tamamı. Geliri 400 akçedir.

Zile kazası Üçtaş nâhiyesine bağlı Mahmud köyü malikane hissesinin tamamı. Geliri 400 akçedir.

Yıldız nâhiyesine bağlı Hergele köyü (288) malikane hissesinin tamamı. Geliri 420 akçedir.

Mezkur zâviye yanında Çukur bağ demekle meşhur Çardıvar adındaki bahçe. Geliri 600 akçedir.

Görevlileri:

Zâviyenin meşihat görevini Seyyid Mehmed yürütmekte ve kendisine günde bir akçe verilmektedir. Artan gelir ise fakirlere harcanacaktır.

Şehirdeki diğer zâviyeler, gelir kaynakları ve görevlileri ise şu şekildedir.

Zâviye Adı	Gelir Nevi	Senelik hasılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Seyyid Şerefeddin (289)	1 köy tamam malikane 1 köy nısıf mal. 2 zemin geliri.	1200 240 40	Meşihat (Seyyid Hasan)	?	
Lahoriye (290)	2 dükkan icâresi 1 mezraa ve 2 zemin icareleri	180 1220	Meşihat (Abdürrezzak) Tevliyet	2 1	
Cemal Yahya (291)	3 dükkan, 1 mezraa, 5 bahçe, 1 bostan icaresi	1352	Meşihat (Mevlânâ Veli) Şayhat (Mevlânâ Mütvellî)	4 1 1	

288. BA, TD 79, 121; TD 287, 202; TK.KKA, TD 14, 235 a.

289. Evkâf Defteri, 583, 29 b.

290. Aynı defter, 30 a.

291. Aynı defter, 30 b.

Zâviye Adı	Gelir Nevi	Senelik hasılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Alemdar (292)	2 hane, 7 bahçe icaresi	578	Meşihat Tevliyat (Hafız Hüseyin)	0.5	200
Akbal Beg (293)	1 köy tamam mal. 2 dükkan 1 bahçe, 1 zemin geliri	4640	Meşihat (Mevlânâ Seydi) Nezâret Câbi Hitânet	3 2 1	2 müd galle 4 müd galle
Misafir Bey (294)	3 bahçe, 1 mezraa, 1 zemin icâresi	4285	Meşihat (Piri) Huffâz (iki nefer) Hitânet	2	2müd galle 30 Kile galle.
Ahi Dayı (295)	19 dükkan, 3 mezraa, 1 bahçe 2 zemin icâresi	20936	Meşihat (Mustafa ve Mahmud) Kitâbet (Mehmed) Hitânet (Mahmud) Nezâret (Mehmed) Nâkib (Yusuf) Kayyım (Murad) Tabbah (İsmail) Ferraş ve bevâb (Emir Hüseyin) Çahken	5 2 3 2 1 1 1 3	120

292. Aynı defter, 30 b.
 293.. Aynı defter, 30 b.
 294. Aynı defter, 32 a.
 295. Aynı defter, 32-33 a.

Zâviye Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Şeyh Adi(296).	3 dükkan icâresi. 3 köy tamam mal. 1 kışlak geliri.	10 müd buğday. 5 müd arpa. 380akçe	Mütevelli (Ahmed ve Mehmed) Şeyh		1/2 galle 1/4 galle
Hoca Münir (297)	32 dükkan icâ- 4 köy tam. mal. 2 " 1/2 mal. Çeşitli zemin icâreleri.	5328 12 müd buğday 7 müd arpa. 5140	Meşihat (Mustafa. Tevliyet Hitânet (Ali) Tabbah (Seyyid Hasan) Çahken Türbehan (2 nefer)	3 2	1/5 galle 1 müd galle 2 müd galle
Hoca Ali (298)	4 köy tam. mal. 3 " nisif "	3702	Huffâz Reis-i Huffâz Ferrâş	2	1200 240
Turgudşah (299)	3 bostan, 1 zemin icâresi.	932	Meşihat (Mevânâ Hasan)	1	
Haydarîhâne (300)	1 köy, tam. mal. 3 zemin icâresi	10 müd 130 kile hubat	Meşihat	2	

296. Evkâf Defteri 583, 32 b.

297. Aynı defter, 33 b.

298. Aynı defter, 34 a.

299. Aynı defter, 34 a.

300. Aynı defter, 34 a.

Zâviye Adı	Gelir Nevi	Senelik Hasıl	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Ahi Evrân (301)	10 köy tamam malikanesi 2 dükkan, 2 bahçe, 3 zemin icâresi yekün	19.033	Tevliyet Meşihat (Mevlânâ Yahya) İmâmet (Abdurrahman) Nakîb (Emir) Ferraş (Emir) Tabbâh (Emir) Katib (Ebu Bekir) Huffâz (11 nefer)	4 1 1 1 1 2	1/6 galle 550'şer akçe 11'er müd galle
Ahi Paşa (302)	Mustafa Hamamı geliri. 9 köy tamam malikanesi 2 mezraa ve çeşitli zeminlerin icâreleri. yekün	27.785	Tevliyet İmam (Hasan) Müezzin (Seyyid Cafer) Nâzır (Beytullah) Câbi ve Nâkîb (Hürrem) Ferraş Tabbâh (Mehmed) Türbehân (Mevlânâ Yakub) Et hammalı (Receb) Türbehân (Mevlânâ Ali ve Mehmed) Hâfız (Mehmed)	1 1 3 2 1 1	1/2 galle 100 kile g. 4 müd gal. 120 kile g. 100 " " 100 " " 4 müd " 180 akçe 25 kile gal. 15 " " 360 akçe 180 "

4. Türbe, hangâh ve diğer eserler:

A l i T ü s i T ü r b e s i :

Necmeddin Tûsi ve Şeyh Tûsi isimleriyle de anılmakta olan türbe, Tokat'ta Halit mahallesinde Sulu sokak üzerindedir (303). Türbenin kitabesinden sahibinin Ebül Kasım bin Ali el Tûsi olduğu anlaşılmaktadır (304). Ali Tûsi, Selçuklu sultanları Gıyasettin Keyhüsrev ve İzzetti

301. Aynı defter, 34 b.

302. Evkaf Defteri 583, 35 a.

303. H.Edhem, a.g.m., s. 589-590; Ersal Yavi, a.g.e., 50.

304. Uzunçarşılı, Kitabeler, I, s. 2-3.

Keykavus zamanlarında yaşamış ve önemli görevlerde bulunmuş bir devlet adamı idi (305).

Ali Tûsi'nin türbeyi daha sağlığında iken yaptırdığı (631/2233-1234) ve ölümünden sonra buraya gömüldüğü anlaşılmaktadır (306). Türbe 1934 ve 1953 yıllarında tamir edilmiştir. Türbenin mekanı dört köşe olup üzerine sekiz köşeli tromplu yüksek bir kubbe oturtulmuştur. Orjinal pramit külâhı yıkıldığı için kiremit örtülü bir çatı altına alınmıştır (307).

Evkaf defterinde türbenin evkafına rastlanmamıştır.

Tapu-tahrir defterlerine göre ise, Kazâbad nâhiyesine bağlı İbıbsa köyü (308) malikane geliri (olan 1735)akçe) türbeye ayrılmış bulunmaktadır.

Tokat'da yer alan diğer türbeler ile bunların gelirleri ve görevlileri şu şekildedir.

Türbe Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Hâca Süleyman (309)	Nakid: 1800	180	Cüzhân	?	
Hızır İlyas (310)	6 dükkan, 3 bahçe icâresi	557	Türbehân (Mevlânâ Hasan)	1	
Tuğrayı (311)	3 hane, 1 bahçe, 2 zemin icaresi	228	Türbehân (Mevlânâ İbrahim)	0,5	

305. H.Edhem, a.g.m., 591.

306. Uzunçarşılı, a.g.e., 3.

307. E.Yavi, a.g.e., 50.

308. BA, TD 2, 147; 19, 76; TD 79, 159; TD 287, 257; TK.KKA, TD 14, 264 b.

309. Evkâf Defteri 583, 23 b.

310. Aynı defter, 25 a.

311. Aynı defter, 26 b.

Türbe Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Bahadır Ağa (312)	1 hane icâresi	150	Türbehân (Mevlânâ İbrahim)		
Hayreddin (313)	1 köy malikane Bissesinin 1/8i	?	Türbehân (Mevlânâ Hafız Mehmed)	1	
İbrahim Paşa (314)	1 köy tam. mal. 1 köy 1/2 "	17 müd buğday 10 müd arpa	Türbehân (Mustafa, İbrahim, Abdurrahman, Mehmed)		3'er müd galle
Şahar Hatun (315)	Nakid: 3600	300	Türbehân (Mehmed)		300
Selçuk Hatun (316)	1 dükkân, 1 bahçe icâresi	320	Türbehân (Hafız Hüseyin)		320
Selçuk Hatun-ı diğeri (317)	2 bahçe icâresi	350	Türbehân (Mevlânâ Abdüllâtif)		350
Bol oğlu (318)	6 dükkân, 1 değirmen, 1 bahçe ve 1 mezraa icâresi.	109 akçe 3 müd galle	Hafız (üç nefer)	?	
Merhum Kılıç (319)	1 zemin icâresi	40	Türbehân (Mevlânâ Ali)		

312. Aynı defter, 27 a.
313. Evkâf Defteri 583, 27 b.
314. Aynı defter, 36 a.
315. Aynı defter; 38 b.
316. Aynı defter, 39 a.
317. Aynı defter, 39 a.
318. Aynı defter, 39 a.
319. Aynı defter, 39 a.

Türbe Adı	Gelir Nevi	Senelik Hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Fatma Hatun (320)	1 dükkan icâresi	320	Türbehân (Mevlânâ Hasan)		
Çaşırgir (321)	2 dükkan icâresi.	180	Türbehân (Hüseyin)		180
Sittişah Hatun binti Piri(322)	Nakid: 3000	300	Cüzhân (Seydi Mehmed)		
Yevm Dede (323)	1 dükkan, 1 hane 5 bahçe icâresi	260	Türbehân (Hafız Mehmed)		260
Çil Hatun Binti Yusuf (324)	Nakid: 3000	300	Türbehân (Mustafa) Mütavelli (Der- viş Mehmed)		180 120
Aişe Hatun(325)	Nakid: 900	90	Türbehân (Karaman)		
Ümmi Hatun binti Ömer (326)	Nakid: 1020	102	Cüzhân (Mevlânâ Ömer)		
Merhum Harken (327)	1 hane, 1 bağ, 8 zemin icâresi	500	Türbehân (Ahmed)		500
Hatun-ı Kadı Hasan (328)	1 köy, 1 mezraa tamam malik.	19 müd 11 kile	Hafız (iki nefer)		5/6 galle
Kara Tağayı (329)	1 köy 1/2 mal. 1 bahçe icâresi	100	Türbehân (Mevlânâ İbrahim ve Mehmed)		

520. Aynı defter, 39 a.
521. Aynı defter, 39 a.
522. Aynı defter, 39 a.
523. Aynı defter, 39 a.
524. Evkaf Defteri, 583, 39 a.
525. Aynı defter, 39 b.
526. Aynı defter, 39 b.
527. Aynı defter, 39 b.
528. Aynı defter, 39 b.
529. Aynı defter, 39 b.

Türbe Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				G.	Y.
Kablî-Şâde (330)	1 köy, 1 mezraa malikanesi.	5 müd galle	?		
Hızır Paşa (331)	5 dükkan icâre- si.	540	Türbehân (Abdf)		540

V e z i r A h m e d P a ş a H a n g a h ı :

Tahrir defterlerinde ve evkâf defterinde Hangâh-ı Vezir adı ile kaydedilen (332) binâ kitâbesinden anlaşıldığına göre 687/1288 yılında Selçuklu hükümdarı II. Gıyaseddin Mesud b. İzzeddin Keykarus'un birinci hükümeti zamanında yapılmıştır (333). Hangahı yaptıran İbu's-Şems el-Hüseyin'in kim olduğu bilinmemektedir.

Hangahın daha sonra tamir edilerek mescid olarak kullanıldığı ve bu tamiri yaptıran Vezir Ahmed Paşa adı ile anıldığı sanılmaktadır. Mescid girişini sağ tarafında bulunan türbede yattığı anlaşılan (334) Ahmed Paşa'nın hayâtı hakkında bir bilgi yoktur.

Evkâf defterine göre hangahın vakıfları ve görevlileri şu şekildedir (335).

Vakıfları:

Artukâbâd'a bağlı Büged (336), Ahin (337), Eyreb (338), Demeni (339) köyleri malikane hisselerinin tamamı. Toplam 52 müd buğday, 26 müd arpa ve 5 müd sebze.

Devegörmez yanında Halvalı zemini geliri.

Saraclar çarşısında 1 bab dükkan. Senelik kira bedeli 420 akçe.

Hangah civarında bulunan çeşitli bahçelerin senelik kira bedelleri 3500 akçe.

530. Aynı defter, 41 b.

531. Aynı defter, 43 b.

532. BA, TD 387, 482; Evkâf Defteri 583, 33 b.

533. Uzunçarşılı, Kitâbeler I, s. 9-10.

534. H.Edhem, a.g.m., 650.

535. Evkâf Defteri 583, 33 b.

536. BA, TD 387, 482.

537. Aynı defter, 484.

538. Aynı defter, 483.

539. Aynı defter, 482.

Görevlileri ve ücretleri:

Nezâret: Günde 3 akçe, senede 120 kile buğday.

İmâm: Günde 2 akçe

Câbi: Günde 1 akçe, senede 80 kile buğday.

Kâtâb: Günde 1 akçe, senede 60 kile buğday.

Çahken: Çâhken: Senede 50 akçe ve 10 kile buğday.

Ferraş: Senede 60 kile hubûbat.

Sofıyyun (5 nefer): Senede 40'ar kile buğday.

Huffâz (2 nefer): Senede 80 kile buğday.

Müezzin: Senede 40 kile buğday.

Müezzin-i diğeri: Senede 30 kile buğday.

Devirhân: Günde 6, senede 2100 akçe.

Ayrıca mübârek gecelerde helva yapımı için 1000 akçe ayrılmıştır.

H a l e f H a n g a h ı :

Meydan mahallesinde bulunan binâ, kitâbesinden anlaşıldığına göre Sultan II. Mesud zamânında hanedânın büyüklerinden Halef b. Süleymân adına 691/1292 yılında yaptırılmıştır (340). Yine kitabesinden "Darü'l-İlim ve amâl" (İlim ve hayır işleriyle uğrayan bir kurum) olduğu anlaşılan binâ Osmanlılar döneminde de mescid, türbe ve hangah kompleksi olarak (341) görevini sürdürmüştür.

Kesme ve moloz taşlarla yapılmış olan binanın mescid, türbe ve odalarının kubbeleri tuğla ile örülmüştür. Türbenin iki kısmı olup, biri asıl türbe diğeri ise, Dârül-İlme aittir. Hangahın kitabesi bu Dârü'l-İlim kapısının hemen üzerinde yer almaktadır (342). 1949 yılı sel baskınında büyük hasar gören binanın kubbesi çökmüş ise de parti gayet sağlam bir şekilde durmaktadır (343).

Hangahın vakıfları ve görevlileri ise şu şekildedir (344).

Vakıfları:

340. Kitâbeler, s. 12-13; H.Edhem, a.g.m., s. 653-654.
341. Evkâf Defteri, 583, 29 b.
342. Kitâbeler, 12.
343. E.Yavi, Tokat, 46.
344. Evkâf Defteri 583, 29 b.

Artukâbâd'a bağlı Haradlu köyü (345) malikane hissesinin tamamı. 37 müd hubûbat.

Tokat'a bağlı Gedaağaz (346) ve Sırçalı (347) köyleri malikane hisseleri. 60 kile hubûbat.

Çeşitli yoncalık ve zeminlerin senelik kiralari toplamı 1600 akçedir.

Görevlileri:

Hangahda bulunan görevlilerden müteveli, câbi, müezzin ve iki nefer hafıza birer akçe, imâma ve şeyhe ise ikişer akçe ve rilmekte idi. Gelirlerden artan miktar ise, mübârek gecelerde helva pişirilmesi ve hangaha gelip gidenlerin masrafları için harcanacaktı.

Tokat şehrinde yukarıda bilgi verilen eserlerden başka, hangah, çeşme, mektep ve buk'alardan meydana gelen bir kaç eser daha olup bunlar da gelir neveleri ve görevlileri ile listede görülmektedir.

Hangah Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				E.	Y.
Zaim (348)	9 dükkan, 1 hane ve 1 bahçe icâresi.	900	Meşîhat (Mevlânâ Mahmud)	1	
Melik Seyfeddin (349)	2 köy, 6 mezraa, ma- likane his- seleri. 1 dükkan, 1 hane ve 2 zemin icâresi		Tevliyet Şeyh Hafız (4 nğfer)		1/2 his- se 1/4 his- se 1/4 his- se.

345. BA, TD 387, 437.

346. BA, TD 2, 317; TD 19, 44; TD 79, 45; TD 287, 99; TK.KKA, TD 14, 178 a.

347. BA, TD 19, 36; TD 79, 36; TD 287, 15.

348. Evkâf Defteri 583, 30 a.

349. Aynı defter, 30 a.

Çeşme Adı	Gelir Nevi	Senelik Hâsılı	Görevlileri	Geliri	
				V.	Y.
Attar (350)	1 boyahâne dük- kânı icâresi	1000			
Mektep Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri		
Muallimhâne-i Hayreddin (351)	1 dükkan, 1 bah- çe icâresi. 1 köy tam. mal.	170	Muallim (Mev- lânâ Hafız Meh- med)	1	
Ka'be Mescidi Muallimhânesi (352)	Nakid: 10.000	400	Muallim		
Buk'a Adı	Gelir Nevi	Senelik hâsılı	Görevlileri		
Kameriye (353)	2. hane icâresi 3 köy, 1 mezraa malikanesi.	18	Müderriş (Mev- lânâ Siyamî)	19	
Emir (354)	1 dükkan, 1 de- ğirmen, 8 hane icâresi	760	Müderriş (Mev- lânâ Ebubekir)	10	

350. Aynı defter, 24 b.
351. Aynı defter, 27 b.
352. Aynı defter, 25 b.
353. Aynı defter, 37 b.
354. Aynı defter, 37 b.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

TOKAT KAZASININ NAHİYELERİ , NÜFÜSÜ VE KIR İSKAN MERKEZLERİ .

A. TOKAT KAZASININ NAHİYELERİ VE NÜFÜSÜ

Osmanlı taşra teşkilâtında eyâlete bağlı sancakların, başların de birer kadı bulunan ve kazâ adı verilen idârî birimlere ayrıldığı- nı, kazâlarda mevcut köylerin de coğrafi sınırlarla çevrili nâhiye denilen bölgelere taksim olunduğunu daha önce belirtmiştik (1). Araş- tırma konumuz olan Tokat kazâsı dokuz nâhiyeden meydana geliyordu. Tokat merkez ve diğer nâhiyelere bağlı köylerin sayıları ise, tahrir- lerde değişiklikler arz etmektedir. 1455'den 1574'e kadar Tokat kazâ- sının idârî taksimâtı ve kır iskân merkezleri (köy ve mezraa)'nin ade di tablo V'de görülmektedir.

Tabloda da görüleceği üzere Tokat merkez nâhiyeye bağlı olarak 1455 tarihinde 12 köy varken, 1485'de bu sayı 1'e düşmüş ve bu şekil- de de devam etmiştir. Tokat'a tabi 11 köy ise Kazâbâd nâhiyesine bağ- lanmıştır (2). Yine aynı şekilde 1455'de Venk nâhiyesine bağlı durum- daki 33 köyden 8'i ve 7 mezraadan 3'ü bir sonraki tahrirden itibaren Kazâbâd nâhiyesine bağlanmıştır. Böylece Kazâbâd nâhiyesi köylerinde 1485'de % 66 oranında bir artış meydana gelmiştir. Tokat'ın en az kö- ye sahip nâhiyeleri Cincife ve Komanat'dır. Gelmuğad nâhiyesinde ise, mezraaların çokluğu dikkati çekmektedir. Bilhassa 1520 tarihinde % 350 civarında olmak üzere büyük artış göstermiş ve bu artış 1554'de ^{devam etmiştir. 1554'de} Gelmuğad'da yerleşim bölgelerinin % 65'ini mezraalar % 35'ini ise köyler oluşturmaktaydı. 1574'de ise köyler ve mezraalar eşit duruma gelmiştir. Bunda en büyük etken 1520'de boş iken 1554'de bir kaç aile olmak üzere meskûn hâle gelen mezraaların 1574'de köy olarak kayde- dilmeleridir. Bu mezraalar "Gelmugad nâhiyesi yerleşme yerleri" bah- sinde incelenecektir.

1. Ayrıca bk. M.Kunt, Sancaktan Eyâlete, s. 15 v.d.; T.Gökbilgin, "Nahiye", IA, s. 36-37.
2. Bunlardan sadece Arhav/Arhad köyü diğer tahrirlerde Ezinepaza- rı'na bağlı mezraa olarak kalmış olup reâyâdan hâli bir duru- ma gelmiştir.

Tablo V :

Tokat kazâsı nâhiyeleri ile köy ve mezraa sayıları (1455-1574)

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Tokat (Merköz)	13	-	1	-	1	-	-	2	-	2
Cıncife	6	2	7	3	7	4	7	5	7	4
Gelmuğad	22	23	30	14	37	58	41	79	64	67
Kafirmi	59	11	56	6	55	10	55	17	57	18
Kazâbâd	42	6	70	20	72	22	73	20	73	22
Komanat	3	3	15	14	16	14	13	11	14	10
Tozanlıu	35	1	34	10	35	24	36	26	43	24
Venk	33	7	27	1	27	7	30	6	29	9
Yıldız	24	1	23	3	23	7	16	7	18	9
Y e k ü n	237	54	263	71	273	146	271	173	305	165

K= Köy M= Mezraa

Köy ve mezraalardaki sayının değişmesindeki ikinci bir sebep , defter harici kalmış olan yerlerin deftere kaydedilmesidir. Bu gibi yerler ilk tahrirde genellikle mezraa olarak ve "Haric ez tahrir" ifadesiyle deftere kaydolunmaktadır. Bunun yanında bir tahrirde köy iken, harap olarak sonraki tahrirde mezraa yazılanlar ile (3) harap bir halde iken şenlenüp köy kaydedilenler de az değildir (4). Netice olarak Tokat kazâsı dahilinde görülen yerleşim bölgelerinin köy ve mezraa olarak oranları şu şekildedir:

Tablo VI: Tokat kazâsında yıllara göre köy ve mezraa sayısı ve oranları

Yıllar	Köy	%	Mezraa	%
1455	237	81	54	19
1485	263	79	71	21
1520	273	65	146	35
1554	271	61	173	39
1574	305	65	165	35

Tabloda görüldüğü üzere Tokat kazâsı dâhilinde 1455'den itibaren mezraa adedinde görülen artış 1554 yılına kadar artarak devam etmiştir. Nitekim 1455'de mezraaların oranı % 19 iken 1554'de % 39 olmuştur. Fakat bu tarihten sonra cüz'i de olsa köy sayısında artış kaydedilmiş mezraaların oranı % 35'e inmiştir.

şimdi de Tokat merkez ve bağlı nâhiyelerde bulunan vergi nüfusu miktarını müslim ve gayri müslim olarak tablolar çizmek suretiyle gösterelim.

3. BA, TD 2, '652; TD 19, 548; TD 79, 114.

4. BA, TD 79, 98-99; TD 287, 227-228; TK.KKA, TD 14, 245 a. 2456.

Tablo VII :

1455'de Tokat nâhiyeleri vergi nüfûsu

Nâhiyeler	Müslüman		Hıristiyan		Toplam	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Tokat(Merkez)	395	76	39	3	434	79
Cincife	248	59	123	12	391	71
Gelmugad	138	13	-	-	138	13
Kafirni	752	132	155	25	907	157
Kazâbâd	946	144	114	7	1060	151
Komanat	124	32	59	-	183	32
Tozanlu	247	16	65	7	312	23
Venk	658	87	65	19	723	106
Yıldız	340	39	51	-	391	39
Y e k ü n	3848	598	671	73	4519	671

Tablo VIII :

1485'de Tokat nâhiyeleri vergi nüfûsu

Nâhiyeler	Müslüman		Hıristiyan		Toplam	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Tokat(Merkez)	51	18	-	-	51	18
Cincife	246	52	137	24	383	76
Gelmugad	165	41	-	-	165	41
Kafirni	788	189	140	33	928	222
Kazâbâd	2340	565	362	136	2702	701
Komanat	394	109	89	21	483	130
Tozanlu	330	35	83	10	413	45
Venk	464	114	84	27	548	141
Yıldız	327	103	33	24	360	127
Y e k ü n	5105	1226	928	275	6033	1501

Tablo IX :

1520'de Tokat nâhiyeleri vergi nüfûsu

Nâhiyeler	Müslüman		Hıristiyan		Toplam	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Tokat(Merkez)	26	5	-	-	26	5
Cincife	261	73	167	43	428	116
Gelmugad	299	63	-	-	299	63
Kafirni	861	263	163	69	1024	332
Kazâbâd	2524	998	491	185	3015	1183
Komanat	367	105	97	34	464	139
Tozanlu	305	62	111	29	416	91
Venk	435	162	120	43	555	205
Yıldız	268	95	29	-	327	95
Y e k ü n	5326	1826	1178	403	6504	2229

Tablo X :

1554'de Tokat nâhiyeleri vergi nüfûsu

Nâhiyeler	Müslüman		Hıristiyan		Toplam	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Tokat(Merkez)	40	36	-	-	40	36
Cincife	332	273	192	70	524	343
Gelmugad	514	321	-	-	514	321
Kafirni	1173	710	178	98	1351	808
Kazâbâd	2524	1916	542	291	3066	2207
Komanat	472	263	123	40	595	303
Tozanlu	645	265	139	55	784	320
Venk	697	454	162	60	859	514
Yıldız	449	261	44	14	493	275
Y ğ k ü n	6846	4499	1380	628	8226	5127

Tablo XI :

1574'de Tokat nâhiyeleri vergi nüfûsu

Nâhiyeler	Müslüman		Hıristiyan		Toplam	
	Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Tokat(Merkez)	4	2	-	-	4	2
Cincife	452	392	242	104	694	496
Gelmugad	997	960	-	-	997	960
Kafirni	1554	1400	363	184	1917	1584
Kazâbâd	3269	2852	852	586	4121	3438
Komanat	620	560	207	73	827	633
Tozanlu	845	667	440	90	1285	757
Venk	766	814	250	139	1016	953
Yıldız	650	544	42	18	692	562
Y e k ü n	9157	8191	2396	1194	11553	9348

Yukarıda verdiğimiz beş ayrı tablo incelendiğinde nüfus kesâfeti en yoğun nâhiye Kazâbâd olarak görülürken en düşük olanı ise Tokat merkez nâhiyedir. 1455'den 1574'e kadar geçen süre içinde en büyük nüfus artışını Gelmuğad % 700, ve Komanat % 500 ile gerçekleştirmiştir. Diğerleri ise bu 120 yıllık süre içerisinde nüfusunu iki katına veya biraz daha fazlasına çıkarmışlardır. Tokat şehir nüfusunun 1455'deki nüfusuna ancak 120 yıl sonra ulaşabildiği göz önüne alınca olursa (5) köy yerleşmelerinin bu devrede geçen olaylardan fazla etkilenmediği ortaya çıkmaktadır. Nitekim Tokat nâhiyeleri vergi nüfusunun genel olarak 1455'den itibaren, 1485'de yaklaşık % 36, 1520'de % 7, 1554'de % 26 ve 1574'de % 40'lık oranlarda artış sağlaması da bunun en belirgin göstergesidir.

Tokat kazâsındaki gayri müslim nüfus ise şehir içerisinde yoğun olduğu halde nâhiyelerde pek az miktarlarda idiler. Nitekim şehir hariç tutulursa, Tokat nâhiyelerinde gayri müslimler, genel nüfusun 1455'de % 14, 1485'de % 15, 1520'de % 18, 1554'de % 17 ve 1574'de ise % 20'sini teşkil ediyorlardı. Hıristiyan nüfusun hiç görülmediği nâhiye olarak Gelmuğad dikkati çekmektedir. En az bulunduğu nâhiye Yıldız, en yoğun olduğu ise, Cincife nâhiyesi idi. Hıristiyan nüfusunun Tokat nâhiyelerinde bulunan miktarı ve müslüman nüfusa göre oranı için tablo XII'ye bakınız. Tablodaki sayılar "nefer" itibarı ile ele alınmıştır.

Bu arada Tokat kazâsı nâhiye ve köylerinde değişik mükellefiyetler karşılığında bazı vergilerden muaf kimselerin bulunduğunu da belirtmeliyiz. Bu muaf nüfus, dînî hizmetler gören imam, hatip ve zâviyedarlar, ihtiyar, sakat ve meczub kimseler, vergi toplamakla yükümlü muhassıllar, seyyid ve şerifler, sipâhi, sipâhizâde ve mütekait

-
5. Tokat'ın "Tarihi" kısmında belirttiğimiz gibi, şehir 1472'de Akkoyunlu-Karaman kuvvetlerinin baskınına maruz kalmış, XVI. yüzyılın başından itibaren de Anadolu'da isyanlar çıkaran Şah İsmail taraftarlarının hedef noktası olmuştur. Bk. Ş. Tekindağ, "Yeni kaynak ve Vesikaların ışığı altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", T D, sayı 22, İstanbul 1968, s. 50-51.

Tablo XII :

Tokat nâhiyelerinde bulunan müslim ve gayri müslim nefer sayısı ve oranları.

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574											
	Müslim		Gebrañ		Müslim		Gebrañ		Müslim		Gebrañ									
	Nef.	%	Nef.	%	Nef.	%	Nef.	%	Nef.	%	Nef.	%								
Tokat(Merkez)	471	92	42	8	69	100	-	-	76	100	6	100	-	-						
Cincife	307	69	135	31	304	65	161	35	334	61	210	39	605	70	262	30	844	71	346	29
Gelmugad	151	100	-	-	222	100	-	-	379	100	-	-	861	100	-	-	2018	100	-	-
Kafirni	884	83	180	17	1013	85	173	15	1174	83	232	17	1923	87	276	13	3004	85	547	15
Kazâbad	1576	91	163	9	2934	85	498	15	3543	84	676	16	4450	84	833	16	6152	81	1438	19
Komanat	156	73	59	27	515	82	110	18	530	80	131	20	735	82	163	18	1187	81	280	19
Tozanlu	263	79	72	21	379	80	93	20	403	74	140	26	917	83	194	17	1522	74	530	26
Venk	520	86	84	14	601	84	111	16	598	79	163	21	1152	84	222	16	1582	80	389	20
Yıldız	379	88	51	12	470	89	57	11	416	93	29	7	762	93	58	7	1255	94	80	6
Y e k ü n	4707	86	786	14	6507	84	1203	16	7408	82	1581	18	11481	85	2008	15	17570	83	3610	17

sipâhiler (6) ile eşküncü ve müsellemlerden meydana geliyordu (7). İmam, hatip ve müezzin gibi muaf olanlardan bazılarının altlarında nim, bennak ve caba şeklinde raiyyet yazıldıkları görülmektedir. Bu durumda olanların âvâriz-ı divâniye'den muaf tutuldukları halde raiyyet rûsûmunu ödemekte oldukları anlaşılmaktadır (8). Tokat nâhiyelerinde bulunan muaf reaya ve miktarları şu şekildedir.

Tablo-XIII: Tokat kazâsı nâhiyelerinde muaf reaya.

Muaf reaya	1455	1485	1520	1554	1574
İmam, hatip	150	163	175	172	189
Zaviyedâr	28	22	38	56	75
Muhassıl			7	6	9
Pir-i fâni, ama, malûl.	7	15	8	12	7
Sâdat	--	4	3	5	8
Sipahizâde, mütekaid sipahi.	22	14	82	57	101
Müstahfız-ı kal'a	12	8	10	29	42
El-müsellemiye	23	47	65	127	172
Toplam	242	273	388	464	603

K a z â s ı n ı n t a h m i n î n ü f ü s ü :

Buraya kadar verilen bilgiler Tokat kazâsı nâhiyelerinin vergi nüfusunu göstermektedir. Tokat şehrinin nüfus vaziyeti daha önce gösterilmişti. Şimdi kır yerleşmeleri için yapılan bu tesbitlere kaza merkezi olan Tokat şehrinin nüfusunun da ilâvesiyle Tokat kazâsının toplam nüfusu hakkında tahminî rakamlar elde etmek mümkün olacaktır. Burada şunu da belirtmeliyiz ki, tablolarda gösterdiğimiz rakamlar

6. Ancak sipahi ma'zul olduktan sonra yedi yıl içinde timar almazsa diğer reaya gibi şer'i ve örfi vergilerini vermekle mükellef tutulurdu. Nitekim Rûm vilâyeti sipâhi kanununda bu husus "Ve sipâhi-i mütekaid hakkında emr-i alişân şöyledir ki, bir sipâhi ki ma'zul olup yedi yıl timar almazsa baki reaya gibi hukuk-ı şeriyelerin ve rûsûm-ı örfiyelerin alalar." (Ö.L. Barkan, Kanunlar I, 109).
7. Geniş bilgi için bk. H.İnalçık, "Raiyyet-Rûsûmu", s. 594-601; Ö.L.Barkan, "Edirne Kassamına aid tereke defterleri", Belgeler III/5-6 (Ankara 1986), s. 4-8.
8. Aynı uygulamaya Ordu kazâsında da rastlanmaktadır. Bk. B.Yediyıldız, Ordu Kazâsı Sosyal Tarihi, s. 96-97.

tahrir defterlerinden hareketle, köylerdeki vergi nüfusunun tarafımızdan tek tek sayılmasıyla elde edilen rakamlardır. Tapu defterleri 2 ve 19 numaralar hariç diğerlerinde toplam rakamlar verilmemiştir. Ancak toplamları verilen defterlerdeki rakamlarla bizim tespit ettiğimiz rakamlar arasında az da olsa farklar bulunmaktadır. Mesela 2 numaralı defterde genellikle toplam rakamlar verilirken, çift ve bennak olanlar belirtilmiş mücerredler ise, kaydedilmemiştir (9). 19 nü'lu defterde ise meselâ Kazâbâd nâhiyesi toplam neferen 3253 iken (10) bizim tespitlerimize göre bu rakam 3403'tür. Bu arada Tokat merkeze bağlı köy sayısının 1455'de 13 iken 1485'de 1'e düştüğünü, 1554 ve 1574'de ise sadece bir mezraanın bulunduğunu bu sebeple nüfusun çok düşük olduğunu bir kez daha belirtmeliyiz. Aşağıda tablo XIV'de baş ayrı tahrir defterine göre Tokat şehir ve nâhiyelerinin hane ve mücerred rakamları toplu olarak verilmektedir.

Tablo XIV'de hane ve mücerred esâsına göre Tokat, şehir, merkez nâhiye ve diğer nâhiyelerinin vergi nüfusu durumu ortaya konulmuştur. Buradan hareketle kazânın tahminî nüfûsunu hesaplayabilmek için daha önce de belirttiğimiz gibi, önce, aileyi gösterdiği bilinen haneyi "5" katsayısı ile çarpmak ve sonra buna mücerredler ile muafı ilave etmek gerekmektedir. Nitekim bu şekilde bir hesaplama sonucunda yaklaşık 25-30'ar yıllık aralıklarla 1455, 1485, 1520, 1554 ve 1574 yıllarında Tokat kazâsının tahminî nüfûsu ve bu nüfûsun nâhiyelere dağılışı ile yüzdeleri tablo XV'de de görüldüğü üzere ortaya konulmuştur.

9. BA, TD 2, s. 132, 639, 666.

10. BA, TD 19, 102.

Tablo XIV :

Değişik tarihlerde Tokat kazâsının hane ve mücerred olarak toplam nüfusu

Mâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574		
	H	M	H	M	H	M	H	M	H	M	
TOKAT	Şehir	3079	5	1781	90	1417	365	1999	1022	2568	1249
	Köy	434	79	51	18	26	5	40	36	4	2
Çincife	371	71	383	76	428	116	524	343	694	496	
Gelmugad	138	13	165	41	299	63	514	321	997	960	
Kaflrmi	907	157	928	222	1024	332	1351	808	1917	1584	
Kazâbâd	1060	151	2702	701	3015	1183	3066	2207	4121	3438	
Komanat	183	32	483	130	464	147	595	303	827	633	
Tozanlu	312	23	413	45	416	91	784	320	1285	757	
Venk	723	106	548	141	555	205	859	514	1016	953	
Yıldız	391	39	360	127	327	95	493	275	692	562	
Y e k ü n	7598	676	7814	1591	7971	2602	10225	6149	14121	10634	

H= Hane

M= Mücerred

Tablo XV :

Tokat kazâsının tahmini nüfûsu ve nüfûsun nâhiyelere göre dağılışı ile yüzdeleri

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574	
	Tahmini Nüfûsu	%	Tahmini Nüfûsu	%	Tahmini Nüfûsu	%	Tahmini Nüfûsu	%	Tahmini Nüfûsu	%
Tokat	17649	45	9268	23	7585	18	11253	20	14111	17
Gincife	1926	5	1991	5	2256	5	2963	5	3966	5
Gelmugad	703	2	866	2	1558	4	2891	5	5945	7
Kafirni	4692	12	4862	12	5452	13	7563	13	11169	14
Kazâbâd	5451	15	14211	35	16258	38	17537	31	24043	30
Komanat	947	2	2545	6	2467	6	3278	6	4768	6
Tozanlu	1583	4	2110	5	2171	5	4240	7	7182	9
Venk	3721	10	2881	7	2980	7	4809	8	6033	7
Yıldız	1994	5	1927	5	1730	4	2740	5	4022	5
Y e k ü n	38666	100	40661	100	42457	100	57274	100	81239	100

B. KIR İSKÂN MERKEZLERİ

Malazgirt zaferini müteakip Anadolu, Türklerin fetih alanı içersine girmiş ve yapılan fetihler İznik'e kadar ulaşırken büyük bir Türkmen kitlesini de peşinde sürüklemişti (1). Bu olayın üzerinden 2 asır geçmeden başgösteren Moğol istilâsı Orta Asya Türklüğü ve medeniyeti için ağır neticeler verirken Anadolu'nun Türkleşmesinde de önemli rol oynamıştır (2). Türklerin gelişiyle yerli gayri müslim unsurlar şehir merkezlerinde ve bazı merkezî köylerde toplanmışlar, Türkler ise, onların terkettikleri bir çok köye yerleştikleri gibi, yeni köyler de tesis etmişlerdir. Nitekim Tokat şehir nüfusu içerisinde gayri müslim oranı yaklaşık % 35 civarında iken bu oran köylerde % 15 civarındadır.

Moğol baskınından kaçıp gelen Orta Asya Türkmen boylarının hemen hemen Anadolu'nun her bölgesinde yerleştikleri ve iskân merkezleri tesis ettikleri tahrir defterlerindeki köy isimleri incelendiğinde ortaya çıkmaktadır (3). Bu yerleşimde Tokat ve çevresi de önemli merkezler arasında yer almaktadır. Nitekim Anadolu'ya gelen Oğuz boylarından 11'inin adına bu bölgede rastlanmış olması son derece dikkat çekicidir. Oğuz boylarının adlarını taşıyan bu köyler Bayındır, Çavundur, Eymür, Alayundlu, Yüregir, Karkın, Kayı, Düger, Kınık, Avşar ve Karaevlüdür. Bunların yanısıra yuva adına benzeyen Yava ve Yuvalı ile Kınık'a benzeyen Kırık/Kızık köylerinin buldukları da (4) dikkati çekmektedir.

1. O.Turan, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, 83-84.
2. O.Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti, 303.
3. F.Sümer, Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Bay teşkilâtı-Destaneleri, İstanbul 1980, s. 211 v.d.; Ayrıca bk. aynı müellifin "Osmanlı Devrinde Anadolu'da yaşayan bazı Üç-Oklu Oğuz boylarına mensup teşekküller", İFM, XI/1-4 (1950), s. 453 v.d.
4. BA, TD 79, s. 90, 93, 97, 100, 104, 108, 119, 131, 141, 142.

Yine Oğuz Türkçesi'nde görülen ve oymak, boy, kabile, göçerevli kabile, beş on çadırdan oluşan göçebe oymağı ile bir boy veya oymağın oturduğu yer anlamına gelen "Oba" kelimesi (5) ile kurulmuş olan köylerin çokluğu Tokat'taki Türkmen yerleşmesinin ikinci büyük delilidir. Bunlar arasında Alaaddin obası, Halil obası, Mardos oba, Bostan obası, Çamurcu obası, Çeri obası, Çetr oba/Çayır obası, Doğan obası, Hasan obası, Şire obası, Tamu obası ve Ulu oba köyleri (6) en müşahhas örneklerdir.

Kazâda Oğuz boyları ve Türkmen oymakları adını taşıyan yerleşme merkezleri yanında isimlerini dînî vasıfları hâiz şahıslardan alan köylerin de önemli miktarda olduğu görülmektedir. Bu isimlerden bazılarının, köylerin tesisinde önemli rol oynadıkları hatıra geldiği gibi, bazılarının da, kolonizatör Türk dervişlerinin (7) kurmuş buldukları zâviyeler etrafında teşekkül ettikleri anlaşılmaktadır. Kurucularının veya şeyh ve zâviyelerin isimleriyle adlandırılan köylere misal olarak Veled Kablu (zâviye), Kadı Vahid, Hacı Fakih, Şeyh Halil (zâviye), Fakihler, Hacılar, Şeyh Me-cid, Songüt (zâviye), Kadı Ömer, Hacı Necib, Eyyüb ve Yakub köyleri (8) gösterilebilir.

Ayrıca, isimleri tabiat şartlarını gösteren köyler de kazâda büyük bir yekûn teşkil etmektedir. Bu köyler bilhassa bulunduğu yerin coğrafî husûsiyetlerini göstermesi açısından fevkâlade önemlidir. Nitekim Tokat ve yöresinde görülen Delüklü kaya, Ağca-su, Yoğun pelüd(meşe), Batmantaş, Kk-kaya, İt-burnu, Taşlu sekü,

5. Kaşgarlı Mahmud, Divân-ı Lûgat-it-Türk, Besim Atalay terc., I, Ankara 1985, 86.
6. BA, TD, s. 36, 38, 40, 46, 153-154, 161, 173, 179-180, 186.
7. Bu dervişler geçilmesi zor ve ıssız yerlerde inşâ ettikleri zâviyelerde gelip geçene hizmet ederek, buraları şenlendirdikleri gibi çoğu zaman köyler civarında tesis ettikleri tekkelerde sürdürdükleri faaliyetler ile de Türkmenlerin bölgeye gelip yerleşmelerine yardımcı olurlardı. Ö.L.Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak Vakıflar ve Temlikler", s. 294 v.d.
8. BA, TD 79, s. 41, 56, 98, 100, 110, 116, 126, 134, 149, 152, 154.

Ak-taş, Delüklü yer, Saru-kaya, Karadere, Ovacık, Acıpınar, Kal'a çayırı, Çay, ve Kozagaç köyleri (9) hep bu özellikleri aksettirmektedir.

Bunlardan başka bazı köy isimlerinde Anadolu'ya işgal kuvvetleri olarak gönderilen ve başlıca Tokat, Sivas, Amasya, Çorum Kırşehir çevresinde yaşayan Moğolların (10) tesiri görülmekte olup Aybaba ve Olcaytu bunlardandır (11). Bazı köylerin ise eski isimlerini muhafaza ettikleri görülmektedir. Nitekim Biskincik, İzvisti, Kirkoros, Vavri, Zodi, Ermenis, Dimorta, Bizeri, Zazara, ve Kilise köyleri (12) bu kabil eski merkezlerdendir.

Daha önce Tokat kazâsının kır kesimindeki yerleşme merkezleri (köy ve mezraa)nin nâhiyelere göre dağılışı göstermiştik. Şimdi ise köylerin muhtelif tarihlerdeki nüfuslarına, yetiştirdiği ürünlere ve yıllık gelirlerine temas etmek sûretiyle birer birer tanıtilmasına çalışılacaktır.

Kır iskan merkezlerinin bağlı oldukları nâhiyeler 1520 tarihli tahrir göre esas alınmıştır. Aşağıda ayrıntılı olarak anlatılan iskân yerleri, tahrir defterlerinde geniş şekilde bilgi verilen köy ve mezraalardır. Defterlerde yalnız isimlerine rastlanan meskun olmayan, haklarında bilgi verilmeyen ve iktisâdî fonksiyonlarına temas olunmayan köy ve mazraaların ise isimlerini vermekle yetindik.

XV ve XVI. yüzyılda faaliyet hâlindeki köy yerleşmelerinden bir kısmı, XVII. asırda, Celâlî isyanları gibi siyâsî ve ekonomik karışıklıklar, depremler gibi sosyal afetler veya baraj yapımı (Almus barajı) dolayısıyla tahliye edilmeleri sonucu ortadan kalkmış (13) günümüze kadar gelememiştir. Bir kısmının ise isimle-

-
9. BA, TD 79, s. 41, 57-58, 95, 99-100, 104, 113, 115, 117, 122, 152, 165.
 10. Bezm u Rezm, s. 278 v.d.
 11. BA, TD 79, s. 136, 168.
 12. BA, TD 79, s. 30, 34, 38, 41, 44, 115.
 13. XVII. ve sonraki yüzyıllarda Tokat depremleri ile ilgili olarak bk. B.Canik, "Tokat'ın depremselliği ve tarihte geçirdiği depremler", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 22-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, s. 238-249.

ri değişmiştir. Bugüne kadar gelebilen köylerden yerlerini tespit edebildiklerimiz ekler bölümünde yer alan haritada gösterilmiştir.

1. Tokat merkez nâhiyesi yerleşme yerleri

1455'de Tokat merkeze bağlı olarak 12 köy bulunuyordu. Ancak 1485 tahririnde bu köylerden biri hariç diğerlerinin Kazâbâd nâhiyesine bağlandıkları tespit olunmuştur. Adı geçen nâhiyenin bölümünde anlatılacak olan bu köylerin isimleri Ezinepazarı, Aliçok, Tamuobası, Arhav, İzgar, Çiprek, Camushane, Kal'acuk, Kuştemur, Ovacık ve Berab idi.

K İ R P A S (14) : 1455'de 10 h. (hane) 1485'de 11 h. 1 m. (mücerred) ve 1 pir-i fani, 1520'de 3 h. nüfus bulunan köy 1554'den itibaren ise tahrirlerde yer almamaktadır. Meskun olduğu dönemde buğday ve arpa üretimi ile arıcılık yapılan köyün celâli fetreti dolayısıyla söndüğu sanılmaktadır.

EM İ R S E Y D İ L Ü C E M A A T İ (15) : Göçer yörüklerden olup, ilk defa 1485'de Tokat'a tabi olarak Tokat mahallelerinden hemen sonra yazılan cemaat 40 h. ve 17 m. nüfusdan meydana geliyordu. 1520'de cemaat mevcudunun azaldığı ve 23 h. 5 m. nüfusa düştüğu görülmektedir. Bundan sonra cemaatin nüfusunun hızla arttığı ve 1554'de 103 h. 92 m., 1574'de 168 h. ve 176 m. olduğu müşahede olunmaktadır. Ağnâm ve kışlak reşimleri ödeyen cemaat mensuplarının 1520'de Tavukcu köyüne bağlı Beğlik mezraasını da haricden ekmekte idiler (16). Cemaatten alınan vergi hâsılı 1485'de 647, 1520'de 3789, 1554'de 4069 ve 1574'de ise 8000 akçe idi.

K A R A B A Y E Z İ D V E H İ Z İ R İ L Y A S L I K M E Z R A A L A R I (17) : Tokat merkeze bağlı olup şehir dışında yer alan son yerleşim merkezi burası olup ilk defa 1554 tarihli tahrirde görülmektedir. Bu tarihte mezraaların nüfusu 40 h. 36 m. idi. Bir sonraki tahrirde ise yani 1574 yılında Hızır İlyaslık mezraa-

14. BA, TD 2, s. 63; TD 19, s. 25; TD 79, s. 26.

15. BA, TD 19, s. 26; TD 79, sh. 26; TD 287, s. 258-260; TK. KKA, TD, TD 14, 265-266.

16. BA, TD 79, s. 189.

17. BA, TD 287, s. 58; TK.KKA, TD 14, s. 150.

sı mahalle olarak kaydolunmuştur. Bu tarihte Kara Bayezid mezraasında 2 h. 2 m. nüfus varken Hızır İlyas mahallesinde 42 h. 7 m. nüfus bulunmaktadır.

2. Cincife nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r :

A L M A A Ğ A Ç (18) (Bugün Tokat'a bağlı Akbelen (Bizeri) köyündeki mezraa): 1455'de köyün ismine rastlanmamıştır. Köyde 1485'de 4 h., 1 m.; 1520'de 1h., 2 m.; 1554'de 3 h. ve 1 m.; nüfus bulunmasına rağmen 1574'de meskun görünmemektedir. 1485 tarihli tahrirde köyde çok düşük olarak arıcılık yapıldığı görülmekte olup alınan 20 akçe gelirden bu durum anlaşılmaktadır. Köyde sadece buğday ve arpa üretimi yapıldığı görülmektedir. Köyün vergi geliri 1485'de 142, 1520'de 240, 1554'de 347.5, 1574'de ise 853 akçe olarak görülmektedir.

B İ Z E R İ (19) (Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı Akbelen köyü): Köyde 1455'de 87 müslim h., 114 Gebran h.; 1485'de müslim 112 h. 24 m. gebran 138 h. 45 m.; 1520'de 139 h. 43 m.; gebran 53 h. 48 m.; 1554'de 153 h. 57 m., gebran 212 h. 65 m.; 1574'de 221 h. 96 m., gebran 317 h. 58 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde 1455-1574 yılları arasında buğday, arpa, pamuk, bakla, keten, kendir, kabak üretimi olmakta, kiraz, ceviz, v.s. meyveler yetiştirilmekte düşük ölçüde arıcılık yapılmakta ve koyun beslenmektedir. Köyün vergi hâsılı 1455'de 11.058, 1485'de 9592, 1520'de 12.303, 1554'de 10.303, 1574'de 17.375'dir. Ayrıca köyde 4 adet değirmen bulunuyordu.

B O Y A L U (20) (Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı köy): Köyde 1455'de 23 h. 4 m.; 1485'de 27 h., 6 m.; 1520'de 35 h. 7 m.; 1554'de 58 h. 34 m.; 1574'de 81 h. 50 m. nüfus bulunmaktadır. 1455-

-
18. BA, TD 19, 33; TD 79, 33; TD 287, 93; TK.KKA, TD 14, 169-a-169 b.
19. BA, TD 2, 171; BA, TD 19, 30; TD 79, 30; TD 287, 91; TK.KKA, TD 14, 168 a.
20. BA, TD 2, 173; TD 19, 32; TD 79, 33; TD 287, 90; TK.KKA, TD 14, 90-91 a.

1574 tarihleri arasında köyde buğday, arpa, soğan, kabak ve keten yetiştirilmekte, arıcılık yapılmakta ve hayvan (koyun) beslenmektedir. Vergi hâsılı 1455'de 1455, 1485'de 2000, 1520'de 2309, 1554'de 3455; 1574'de ise 5954 akçedir.

C İ N C İ F E - İ B Ü Z Ü R K (21) (Bugün Tokat'a bağlı Çamağzı köyü): 1455'de Cincife-i Büzürk adı ile geçen köy diğer tarihli tahrirlerde Nefs-i Cincife adı ile yazılmıştır. Buradan Cincife nâhiyesinin merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Nefs-i Cincife'nin 1455'de 93 h. 66 m. (müslim) ve 21 nefer gebran nüfusu olduğu görülmektedir. 1485'de Nefs-i Cincife Aşağı ve Yukarı mahalle adı ile ikiye ayrılmıştır. Aşağı mahallede 65 h. (müslim), Yukarı mahallede ise 58 h. 24 m. (müslim) ve 25 nefer gayri müslim bulunmaktadır. 1520'de müslim 114 h. 38 m. ve gayri müslim 28 h., 1554'de müslim 144 h. 114 m. ve gayri müslim 39 h. 13 m., 1574'de müslim 164 h. 138 m. ve gayri müslim 21 h. 8 m. nüfus bulunmaktadır. Kasabanın bağlık ve bahçelik olduğu dikkati çekmekte olup çeşitli meyveler yetiştirilmektedir. Buğday, Arpa, keten, pamuk, soğan, bakla üretilmekte, arıcılık yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 14.807, 1485'de 12.177, 1520'de 22.130, 1554'de 20.000, ve 1574'de 40.000 akçedir.

C İ N C İ F E - İ K Ü Ç Ü K (22) : Köyde 1455'de 89 h. 3 m. 1485'de 24 h. 6 m., 1520'de 23 h. 2 m., 1554'de 31 h. 16 m., 1574'de 48 h. 48 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, keten, soğan üretilmekte, arıcılık yapılmakta, hayvan (koyun) beslenmekte, bağ ve bahçe ürünleri yetiştirilmektedir. Bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 2800, 1485'de 2477, 1520'de 4040, 1554'de 6000, 1574'de 10.000 akçedir.

S İ D E N İ (23) (Bugün Tokat'a bağlı Yakacık köyü) : Köyde 1455'de 37 h. 4 m., 1485'de 43 h. 6 m., 1520'de 34 h. 14 m., 1554'de

-
21. BA, TD 2, 165-168; TD 19, 27-29; TD 79, 28-29; TD 287, 84-87; TK.KKA, TD 14, 164- 165 b.
22. BA, TD 2, 168; TD 19, 29; TD 79, 30; TD 287, 87-88; TK.KKA, TD 14, 166 a.
23. BA, TD 2, 174; TD 19, 31; TD 79, 32-33; TD 287, 89-90; TK. KKA, TD 14, 166 b - 167 a.

60 h. 30 m., 1574'de 83 h. 63 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten ve mercimek, üretilen köyde ayrıca arıcılık ve hayvancılık (koyun) yapılmakta ve bilhassa ceviz üretimi sağlanmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 2818, 1485'de 4185, 1520'de 5592, 1554'de 6544 ve 1574'de 11.400 akçedir. Köyde 1455'de bir kıt'a değirmen görülmekte ise de daha sonra rastlanmamıştır.

Z A Z A R A (23 a) (Bugün Tokat'a bağlı Şenköy): Köyde 1455'de 52 h. 3 m., 1485'de 25 h. 9 m., 1520'de 21 h. 10 m., 2 pir-i fani, 1554'de 40 h. 36 m., 1574'de 50 h. 35 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten ve giyah üretimi yapılan köyde, ayrıca koyun ve arıcılık yapılmaktadır. Ayrıca bağcılık ve meyvecilik yapılan köyde, bilhassa kiraz üretiminin çokluğu dikkati çekmektedir. Nitekim 1455'de 400 akç öşr-i kiraz alınmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3626, 1485'de 1787, 1520'de 2396, 1554'de 2644, 1574'de ise 300 akçedir.

M e z r a a l a r :

D İ H O Y (23.b) (Bugün Tokat'a bağlı Yazıbaşı köyü): Cincife-i Büzürk'e bağlı olduğu görülen mezraada 1455, 1485 ve 1520 tarihlerinde nüfus görülmezken 1554'de 14 h. 5 m., 1574'de ise 15 h. 34 m. nüfus bulunmaktadır. Tamamı 20 çiftlik olan mezraa Cincifeliler tarafından ekilmektedir. Bu sebeple vergi hâsılı Cincife hâsılıyla beraber yazılmıştır.

D İ R C E (24): Cincife-i Büzürk (Nefs-i Cincife)'e bağlı mezraa. Tahminen beş öküzlük yer alan mezraa Cincifeliler tarafından ekilmektedir. 1574'de mezraanın adına rastlanılmamıştır.

S E L M A N T A M I (25): Cincife-i Küçük köyüne bağlı mezraa 1520 tarihli tahrirde defter harici olarak kaydedilen mezraada nüfus görülmemektedir. 1554'de 12 h. 7 m., 1574'de ise 11 h. 24 m. nüfus vardır. Hâsılı Cincife hâsılıyla beraber yazılmıştır.

-
- 23 a. BA, TD 2, 170-171; ED 19, 33; TD 79, 34; TD 287, 83-84; TK.KKA TD 14, 164 a.
- 23 b. BA, TD 2, 165; ED 19, 28; TD 79, 29; TD 287, 88; TK.KKA, TD 14, 166 b.
24. BA, TD 2, 165; TD 19, 28; TD, 79, 29; TD, 287, 88.
25. BA, TD 79, 29; ED 287, 88; TK.KKA, TD 14, 166 b.

Y A Y L A K A V C I A L A N I (26): Sideni köyüne bağlı mezraa. 1554 tarihli tahrirde defter hârici olarak kaydedilmiştir. 1574 tarihli tahrire göre Boyalu köyü halkı ile Sideni köyü halkı yaylak olarak kullanmaktadırlar. Mezraanın vergi hâsılı 1554'de 150, 1574'de ise 600 akçe idi.

Cincife nâhiyesi ile ilgili toplu bilgiler tablo XVI'da gösterilmiştir.

Tablo XVI.

Cincife Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		6	7	7	7	7
H A N E	Çift	94	14	16	13	16
	Nim	164	130	120	71	193
	Bennak	62	78	98	74	145
	Caba	132	168	163	374	254
	Toplam	352	390	397	532	498
Mücerred		71	76	116	343	496
Mezraa		2	3	4	5	4
Ç İ F T L İ K	Hassa	8	6	7	7	9
	Mâlikane	6	3	5	4	-
	Mülk	-	3	3	2	3
Zemin		-	5	2	88	70
Mevkûf		-	1	2	2	3

3. Gelmugad nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r :

A H M E D E Y E R C İ (27): Köyde 1455'de 8 h., 1485'de 2 h. 1520'de 1 h. 1 m., 1554'de 15 h. 2 m., 1574'de 11 h. 14 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa zirâati yapılan köyde, koyun besiciliği ile de uğraşılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 850, 1485'de 277, 1520'de 520, 1554'de 972, 1574'de 1000 akçe idi.

A L A Y U N D L U (28): 1455 ve 1485 tahrirlerinde bulunmayan köy, Haric ez defter olarak kaydolduğu 1520'de 6 h. 3 m., 1554'de 2 h 3 m., 1574'de 14 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, keten, bal ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1520'de 1402, 1554'de 1912, 1574'de 2500 akçe idi.

Ç A K R A Z (29) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Yalkaya köyü) 1455'de 14 h. nüfus bulunan köy 1485'de harap bir vaziyette idi. 1520'de 4 h. 1554'de 9 h. 9 m., 1574'de 19 h. 11 m. nüfus vardı. Köyde bulunan iki çiftlik yer köy halkı tarafından tasarruf edilmektedir. Mahsulâtını buğday, arpa, giyah, kendir, bal ve bostan ürünleri teşkil etmekteydi. Koyun besiciliği de yapılan köyde, 1520'den itibaren bir değirmen faaliyet halindedir. Vergi hâsılı 1455'de 920, 1520'de 812, 1554'de 1000, 1574'de 1000 akçe idi.

Ç A R D İ Ğ İ N (30) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Sarıçal köyü): Köyde 1455'de 17 h. 2 m., 1485'de 15 h. 7 m., 1520'de 15 h., 1554'de 15 h. 6 m., 1574'de 20 h. 22 m. nüfus bulunmaktaydı. Mahsulâtını buğday, arpa, giyah, bal ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 6070, 1485'de 2831, 1520'de 3150, 1554'de 4000, 1574'de 6400 akçe idi.

-
27. BA, TD 2, 439-440, TD 19, 537; TD 79, 100; TD 287, 230; TK, KKA, TD 14, 246 b - 247 a.
28. BA, TD 79, 103; TD 287, 226; TK.KKA, TD 14, 244 b - 245 a.
29. BA, TD 2, 434; TD 19, 535; TD 79, 98; TD 287, 210; TK.KKA, TD 14, 237-237 b.
30. BA, TD 2, 430-431; TD 19, 533; TD 79, 95; TD 287, 235; TK. KKA, TD 14, 249 b - 250.

K E L E K / K İ L L İ K (31) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 6 h. 3 m., 1485'de 19 h. 4 m., 1520'de 11 h. 4 m., 1554'de 17 h. 4 m., 1574'de 14 h. 21 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir, giyah, keten ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde arıcılık ve hayvancılık yapılmakta olup, bir değirmende faaliyet halindedir. Vergi hâsılı 1455'de 1907, 1485'de 1144, 1520'de 1558, 1554'de 1558; 1574'de 2000 akçe idi.

Mezkur köy yanındaki Kırık mezraası Keçilü scemâati tarafından tasarruf edilmekte olup, vergi hâsılı köyle berâberdir.

Ç O B A N . H A L İ L (32) : 1455 tarihli tahrirde yer almayan köyde 1485'de 4 h. 2 m., 1520'de 2 h., 1554'de 3 h. 1 m., 1574'de 10 h., 15 m. 2 sipahizâde nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, giyah ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde, koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 718, 1520'de 847, 1554'de 410, 1574'de 600 akçe idi.

Ç Ö T E (33) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): 1455'de mezraa olan mevki, 1485'den itibaren köy kaydolmuştur. Köyde 1455'de 2 h. (muaf), 1485'de 5 h. 1 imam, 1520'de 3 h., 1554'de 10 h. 3 m. 1 zaviyedâr, 1574'de 6 h. 16 m. 4 hizmetkârı zâviye nüfus bulunuyordu. Mahsulâtını buğday, arpa, giyah, bal ve bostan ürünleri teşkil eden köyde koyunculuk da yapılmıyordu. Vergi geliri 1455 ve 1485'de muaftır. 1520'de 200, 1554'de 300, 1574'de 70 akçe idi. 1520 ve 1554'de de muaf olup zâviyeye verilmiştir. Köyde bir zaviye çiftliği vardır.

Ç U B U K (34) : "Haric ez defter" olarak ilk defa 1520'de tahrirde geçen köyde, 7 h. 2 m., 1554'de 13 h. 4 m. 1 sipahizâde, 1574'de 30 h. 33 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa üretimi ile koyun besiciliği yapılan köyde, Akpınar ve Dincanlı adı ile iki yaylak olup, burayı tâife-i Bozokdan Avril cemaati kullanmaktadır. Vergi hâsılı 1520'de 869, 1554'de 1995; 1574'de 2000 akçe idi.

-
31. BA, TD 2, 426-427; TD 19, 531; TD 79, 93; TD 287, 215; TK.KKA, TD 14, 238 b.
32. BA, TD 19, 537; TD 79, 101; TD 287, 229; TK.KKA. TD 14, 246.
33. BA, TD 2, 438; TD 19, 534; TD 79, 97; TD 287, 224-225; TK.KKA, TD 14, 244.
34. BA, TD 79, 103; TD 287, 237-238; TK.KKA, TD 14, 251-251 b.

Ç U K U R S A R A Y (35) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 7 h. 1 m., 1485'de 7 h. 3 m., 1520'de 3 h. 1 m., 1554'de 8 h. 1 m., 1574'de 12 h. 19 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, mercimek, keten ve bostan ürünleri üretilen köyde, arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri, 1455'de 1573; 1485'de 1053, 1520'de 1435, 1554'de 1400, 1574'de 2500 akçe idi. Köyde bir değirmen vardır.

E L M A S L I / A L M A Y I L (36): Son iki tahrirde görülen köyde, 1554'de 5 h. 1 m., 1574'de 10 h. 3 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, giyah ve bostan ürünleri yetiştirilen köyde arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1554'de 976, 1574'de 2300 akçe idi.

E V L A D - I A L T I P A R M A K (37): 1455'de mezraa olan mevki 1485'den itibaren köy kaydolunmuştur. Köyde 1455'de 2 h. 1 m., 1485'de yok, 1520'de 2 h. 1554'de yok, 1574'de 13 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ziraati yapılan köy, altı müdlük yer olup Bozok taifesinden ziraat iderler. Vergi hâsılı 1455'de 222, 1485'de yok, 1520'de 820, 1554'de 1970, 1574'de 2300 akçe idi.

E V Y E R İ B A Ğ I (38): 1455'de mezraa 1485'den itibaren köy kaydolunmuştur. Köyde 1455'de 2 h. 1485'de 7 h., 1520'de 1 h., 1554'de 9 h. 5 m. 1 zâviyedâr, 1574'de 32 h. 11 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa üretimi yapılan köyde, arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. 1574'de bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 457, 1485'de 380, 1520'de 208, 1554'de 2553, 1574'de 2795 akçe idi.

H A R M A N C I K / K A R A M A N C I K (39): İlk defa 1520'de görülen köy, bu tarihte meskûn olmayıp, 1554'de 17 h., 1574'de 23 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa üretimi yapılan köyü, Yenice köyünde oturanlar ziraat etmektedir. Vergi geliri 1520'de 1400, 1554'de 1000, 1574'de 2500 akçe idi.

-
35. BA, TD 2, 429; TD, 533; TD 79, 95; TD 287, 209; TK.KKA, TD 14, 236 b - 237.
36. BA, TD 287, 228; TK.KKA, TD 14, 246.
37. BA, TD 2, 439; TD 19, 537; TD 79, 101; TD 287, 238; TK.KKA, TD 14, 251 b- 252.
38. BA, TD 2, 437; TD 19, 536; TD 79, 100; TD 287, 235-236; TK.KKA, TD 14, 250
39. BA, TD 79, 102; TD 287, 221-222; TK.KKA, TD 14, 242.

H I Z I R A Ğ A (40) : 1455'de mezraa diğer tahrirlerde köy kaydolanmış 1574 tahririnde ise yer almamıştır. 1455'de 4 nefer 1485'de 2 h. 1 m. nüfus bulunan köy 1520 ve 1554'de meskun değildir. Bozok tairesinden bazı kimselerin ziraat ettiği köyde sadece buğday ve arpa üretimi yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 201, 1520'de 410, 1554'de 1628 akçe idi.

K A L ' A Ç A Y I R I (41) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Halka çayır köyü): 1455, 1485 ve 1520 tahrirlerinde mezraa, diğer iki tahrirde ise köy kaydolanmıştır. İlk üç tahrirde meskun olmayıp 1554'de 22 h. 4 m., 1574'de 32 nefer, 9 zâviyedarân nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, keten, giyah, kendir, bal ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri: 1455'de 300, 1485'de 300, 1520'de 1270, 1554'de 1270, 1574' 2100 akçe idi.

1554 ve 1574'de görülen Sofular ve Elmaluca mezraaları hâsılı köyle beraber yazılmıştır.

K A M A N / K A M A R A (42) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): 1455'de mezraa kaydolan yer harabe bir haldedir. 1485'de köyde 14 h., 1520'de 11 h. 5 m., 1554'de 18 h. 7 m., 1574'de 22 h. 14 m. 3 yörük nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ziraat olunan köyde arıcılık ve koyun besiciliği de yapılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 950, 1520'de 1556, 1554'de 2556, 1574'de 3290 akçe idi.

K A R A A L İ (43): 1455'de yazılı olmayan köyde 1485'de 2 h. 1 m., 1520'de meskun değil, 1554'de 2 h., 1574'de 11 h. 5 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, giyah ve bostan ürünleri yetiştirilen köyde cüzi olarak arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 477, 1520'de 780, 1554'de 1590, 1574'de 2500 akçe idi.

40. BA, TD 2, 440; TD 19, 538; TD 79, 101; TD 287, 238.

41. BA, TD 2, 440; TD 19, 537; TD 79, 100; TD 287, 222; TK.KKA, TD 14, 242, a-b.

42. BA, TD 2, 438; TD 19, 535; TD 79, 98; TD 287, 227; TK.KKA, TD 14, 245 a.

43. BA, TD 29, 538; TD 79, 101; TD 287, 229; TK.KKA, TD 14, 246 b.

K A R A K A Y A (44) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 11 h. 1 m., 1485'de 7 h. 1 m., 1520'de 11 h. 2 m., 1554'de 19 h. 8 m., 1574'de 28 h. 33 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı: buğday, arpa, keten ve baldan ibârettir. Koyun bäsiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 2987, 1485'de 1868, 1520'de 1948, 1554'de 1357, 1574'de 1650 akçe idi.

K A R A K O C A (45): 1455'de bulunmayan köyde 1485'de 2 h. 1520'de 3 h., 1554'de 5 h. 2 m., 1574'de 7 h. 6 m. 4 zaviyedâr nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir ve keten ziraat olunan köyde, arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 371, 1520'de 584, 1554'de 500, 1574'de 1000 akçe idi.

K A R A L A R (46) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): 1485 ve 1520'de Karalu adı ile kaydedilen köyde 1455'de 2 h., 1485'de 3 h., 1520'de 3 h. 1 m., 1554'de 11 h. 9 m., 1574'de 13 h. 19 m., 7 zaviyedâr, 2 huddâm zâviye nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı: buğday ve arpadan ibaret olan köyde iki zâviye çiftliği vardır. Vergi hâsılı 1455'de 370, 1485'de 200, 1520'de 445, 1554'de 1093, 1574'de 1309 akçe idi.

K A Y I (47): 1455'de mezraa 1485'den itibaren köy kaydolunmuştur. 1455'de 4 h. nüfus olup 1485'de köy kaydolmasına rağmen harab bir durumdadır. 1520'de de meskun değildir. 1554'de 8 h. 1 m., 1574'de 15 h. 10 m. nüfus bulunan köyün mahsulâtı buğday, arpa ve baldan müteşekkildir. Koyunculuk da yapılan köyün vergi geliri, 1455'de 480, 1520'de 100, 1554'de 400, 1575'de 1070 akçe idi.

K Ü N B E D (48) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): İlk defa 1520 tarihinde görülen köyde iki sipahizâde, 1554'de 14 h. 11 m. 1 sipahizâde, 1574'de ise 12 h. 16 m. nüfus bulunmaktadır.

-
44. BA, TD 2, 429-430; TD 19, 533; TD 79, 95; TD 287, 209; TK. KKA, TD 14, 236 b.
45. BA, TD 19, 538; TD 79, 101; TD 287, 223; TK.KKA, TD 14, 243.
46. BA, TD 2, 437; TD 19, 536; TD 79, 100; TD 287, 232-233; TK. KKA, TD 14, 248-248 b.
47. BA, TD 2, 439; TD 19, 534; TD 79, 97; TD 287, 236-237; TK. KKA, 14, 250 b.
48. BA, TD 79, 103; TD 287, 217, TK.KKA, TD 14, 239 b.

1554'de Gümranlu mezraası hâsılı köyle beraber yazılmıştır. Mezraa 1574'de köy olarak kaydolmasına rağmen yine mezkur köyle beraberdir. Buğday, arpa, kendir, kefen ve bostan ürünleri yetiştirilen köyde arıcılık ve hayvancılık yapılmaktadır. Vergi geliri 1520'de 360, 1554'de 500, 1574'de 1000 akçe idi.

R A M A Z A N (49): 1455'de olmayan köyde 1485'de 4 h., 1520'de 3 h. 2 m., 1554'de 4 h. 3 m., 1575'de 11 h. 17 m., nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, giyah, bal ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. Vergi geliri 1485'de 447, 1520'de 499, 1554'de 499, 1575'de 1000 akçe idi.

Ç O B A N S A R A Y (50) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): 1455'de adı Saray-ı Çoban olan köyde 2 h., 1485'de 3 h., 1520'de meskun değil, 1554'de 17 h. 17 m., 1574'de 34 h. 47 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, keten ve bostan ürünleri ziraat olunmakta arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 317, 1485'de 380, 1520'de 400, 1554'de 1816, 1574'de 3980 akçe idi.

Ş E Y H H A L İ L (51) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Diğer adı Yahya Hacıb olan köyde, 1455'de 16 h., 1485'de 11 h. 2 m., 1520'de 12 h. 2 m., 1554'de 16 h. 7 m., 1574'de 17 h. 17 m. 10 zaviyedârân nüfus bulunmaktadır. Bir hassa çiftlik bulunan köyün mahsulâtını buğday, arpa, kabak, nohud, mercimek, bakla, üzüm ve bal teşkil etmektedir. Vergi hâsılı 1455'de 2670, 1485'de 1467, 1520'de 1466, 1554'de 1430, 1574'de 2500 akçe idi. Köyde bir bağ ve bir değirmen bulunmaktadır.

D O K U Z (52): Haic ez defter olarak 1554'de kayd olunan köyde 17 h. 14 m., 1574'de 23 h. 33 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve keten ziraat olunan köyde arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Vergi geliri, 1554'de 1583, 1574'de 2000 akçe idi.

-
49. BA, TD 19, 538; TD 79, 101; TD 287, 224; TK.KKA, TD 14, 243 b.
50. BA, TD 2, 436; TD 19, 536; TD 79, 99; TD 287, 214-215; TK.KKA, TD 14, 238 a-b.
51. BA, TD 2, 435; TD 19, 535-536; TD 79, 98-99; TD 287, 224; TK.KKA, TD 14, 243 b.
52. BA, TD 287, 233, 234; TK.KKA, TD 14, 248 b - 249 a.

T U Z L U C A (53) : Köyde 1455'de 1 h. olup 1485'de harabe bir vaziyettedir. 1520'de meskun olmayan köyde, 1554'de 5 h. 5 m., 1574'de 11 h. 7 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir, keten ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de yok, 1520'de 690, 1554'de 500, 1575'de 1000 akçe idi.

1575'de Kuruca kol ve Kal'a viranı mezraaları hâsılı köyle beraber mahsuptur.

Ü Y Ü K (54) :(Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 5 h., 1485'de 11 h. 4 m., 1520'de 16 h. 3 m., 1554'de 23 h. 11 m., 1574'de 24 h. 23 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, giyah, kendir, keten, bal ve bostan ürünlerinden ibarettir. Vergi geliri 1455'de 760, 1485'de 2235, 1520'de 3080, 1554'de 3080, 1574'de 3800 akçe idi.

1554've 1574'de yazılı olan Kürd/Kurd viranı mezraası mezkur köyün ekinliği olup, hâsılı köyle beraber yazılmıştır.

Ö Y Ü K (55) : 1455'de bulunmayan köyde 1485'de 13 h., 1520'de 3 h. 1554'de 10 h. 3 m., 1574'de 12 h. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, keten ve bal teşkil etmekte olup, koyunculuk da yapılmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri, 1485'de 1543, 1520'de 139, 1554'de 2258; 1574'de 3700 akçe idi.

Ö Y Ü K - I D İ Ğ E R (56) : İlk olarak 1520'tarihli tahrirde yer alan köy, 1574'de mezraa kayd olunmuştur. Köyde 1520'de 7 h. 2 m. nüfus varken 1554've 1574'de meskûn değildir. Vergi geliri 1520'de 1695, 1554'de 162, 1574'de 300 akçe idi. Buğday ve arpa ziraati yapılan köy, 1554've 1574'de Altıparmak köyü halkı tarafından ziraat olunmuştur.

-
53. BA, TD 2, 439; TD 19, 535; TD 79, 98; TD 287, 223; TK.KKA, TD 11, 243 a.
54. BA, TD 2, 440; TD 19, 534; TD 79, 96; TD 287, 211; TK.KKA, TDy14, 237 b.
55. BA, TD 19, 537; TD 79, 100; TD 287, 237; TK.KKA, TD 14, 252 b.
56. BA, TD 79, 103; TD 287, 239; TK.KKA, TD 14, 252 b.

Y A S S I K A R A (57) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 9 h., 1485'de 7 h., 1520'de 10 h., 1554'de 19 h., 4 m., 1574'de 21 h. 13 m. 1 imam nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, keten ve bal oluşturmakta ve hayvan besiciliği yapılmaktadır. 1485 ve 1520 tarihinde iki, daha sonra bir değirmen görülen köyün vergi geliri 1455'de 2127, 1485'de 1273, 1520'de 1551, 1554'de 1743, 1574'de 2000 akçe idi.

Y A V İ (58) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Belcik köyü): Köyde 1455'de 18 h. 4 m., 1485'de 17 h. 2 m., 1520'de 20 h. 3 m., 1554'de 12 h. 7 m., 2 zaviyedâr, 2 sipahi 1574'de 16 h. 2 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir, keten ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri, 1455'de 4383, 1485'de 2813, 1520'de 3119, 1554'de 3500, 1574'de 5500 akçe idi. Köyde bir değirmen faaliyet halindeydi.

Y E N İ C E (59) : Köyde 1455'de 29 h., 1485'de 28 h. 8 m., 1520'de 25 h. 12 m., 1554'de 25 h. 31 m., 1574'de 40 h. 69 m. nüfus vardı. Buğday, arpa, keten ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde koyun besiciliği de yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 3574, 1485'de 3107.5, 1520'de 4995, 1554'de 5000, 1574'de 4000 akçe idi.

Y E N İ C E M A K A M (60) : Köyde 1455'de 7 h., 1485'de 4 h., 1520'de 5 h., 1554'de 16 h., 8 m., 1574'de 22 h. 11 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde, arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 4553, 1485'de 700, 1520'de 960, 1554'de 3000, 1574'de 4500 akçe idi.

Y Ü N K İ L İ S E (61): 1455'de bulunmayan köyde 1485'de

-
57. BA, TD 2, 431; TD 19, 532; TD 79, 94; TD 287, 210; TK.KKA, 14, 237 a.
58. BA, TD 2, 427-428; TD 99, 532; TD 79, 93-94; TD 287, 218-219; TK.KKA, TD 14, 240 a-b.
59. BA, TD 2, 428-429; TD 19, 531; TD 79, 93; TD 287, 214; TK. KKA, TD 14, 237 b - 238 a.
60. BA, TD 2, 438-439; TD 19, 535; TD 79, 97; TD 287, 233; TK. KKA, TD 14, 248 b.
61. BA, TD 19, 532; TD 79, 94; TD 287, 232; TK.KKA, TD 14, 248 a.

7 h. 2 m., 1520'de 7 h. 3 m., 1554'de 16 h. 11 m., 1574'de 25 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, gıyâh, bal ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1485'de 2058, 1520'de 2307, 1554'de 2307, 1574'de 2000 akçe idi.

Y Ü R E G İ R (62) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Üregil köyü): Köyde 1455'de 10 h., 1485'de 6 h. 2 m., 1520'de 6 h., 1554'de 10 h. 18 m., 1574'de 25 h. 19 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir, gıyâh ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde arıcılık ve hayvancılık da yapılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 2908, 1485'de 1350, 1520'de 2040, 1554'de 800, 1574'de 6300 akçe idi.

Y A Ğ M U R C U K (63): Köyde 1455'de 10 h. 1485'de 6 h., 1520'de 6 h. 3 m., 1554'de 11 h. 5 m., 1574'de 17 h. 10 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, gıyâh, bal ve bostan ürünlerinden müteşekkildir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 1621, 1485'de 380, 1520'de 360, 1554'de 360, 1574'de 1059 akçe idi.

Y A V A (64): Yalnızca 1455 tarihli tahrirde görülen köyde 18 h. 1 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ziraati yapılan köyün vergi hâsılı, 3571 akçe idi.

Z A İ M E D D İ N (65): Köyde 1455'de 12 h., 1485'de 6 h., 3 m., 1520'de 12 h. 5 m., ashab-ı zaviye 5 h., 1554'de 1 h. evlad-ı Ağcakoca 5 h., ashab-ı zaviye 3 h. 2 m., 1574'de 26 h. 30 m., evlad-ı Ağcakoca 11 h. nüfus bulunmaktadır. Köyde Ağcakoca zâviyesi ve sekiz de kışlak bulunmaktadır. Buğday ve arpa ziraati yapılan köyde koyunculuk ile de uğraşılmakta idi. Vergi geliri 1455'de 3428, 1485'de 687, 1520'de 883, 1554'de 883, 1574'de 1000 akçe idi.

-
62. BA, TD 2, 432; TD 19, 535; TD 79, 97; TD 287, 222-223; TK.KKA, TD 14, 242 b - 243 a.
63. BA, TD 2, 436; TD 19, 536; TD 79, 99; TD 287, 227; TK.KKA, 14, 245 a.
64. BA, TD 2, 433.
65. BA, TD 2, 432; TD 19, 534; TD 79, 98-97; TD 287, 234-235; TK.KKA, TD 14, 249 a-b.

M e z r a a l a r :

A B R A K / I R A K (66) : "Haric ez defter" olarak 1554'de kayd olunan mezraa meskûn değildir. Mezraada Bozok taifesinden bazı kimseler kışlayıp on koyuna bir akçe yatak resmi vermektedirler. Vergi geliri yatak resminden olmak üzere 1554'de 112, 1574'de 100 akçe idi.

A Ğ I L K A Y A (67) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Halkaçayır köyü yakınında mezraa): "Haric ez defter" olarak 1520'de kaydolan mezraa bu tarihte meskûn değilken, 1554'de 12 h. 6 m. 1574'de ise köy kaydedilmiş olup 22 h. 24 m. nüfus bulunmaktadır. Bir de çiftlik bulunan köyün mahsulâtı buğday, arpa, bostan ürünleri ile giyah ve baldan müteşekkil idi. Koyunculuk da yapılan köyün vergi geliri 1520'de 350, 1554'de 1327, 1574'de 3000 akçe idi.

A Ğ U M İ (68) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Eşmebaş köyü): 1455'de mezraa, 1485'de köy, 1520'ye 1554'de tekrar mezraa kaydolunan yer 1574'de yine köy olarak tahririne geçmiştir. 1554'de 4 h. 6 m. 4 zaviyedâr, 1574'de 15 h. nüfus bulunmaktadır. Koyun besiciliği yapılan köyün masulâtını buğday, arpa, giyah, bal ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. Vergi geliri 1455'de 100, 1485'de 300, 1520'de 205, 1554'de 270, 1574'de 1420 akçe idi.

A K V İ R A N (69) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Küçük Akören köyü): 1455'de adı Akevrân şeklinde kaydedilen mezraa meskun değil iken 1574'de köy kaydedilmiş olup bu tarihte 7 h. 3 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ziraati olunan köyün vergi geliri 1520'de 890, 1554'de 890, 1574'de 1200 akçe idi.

A L İ O Ğ L A N I (70): 1520 ve 1554'de mezraa 1574'de köy kaydolunan yerde, 1554'de 9 h. 10 m., 1574'de 19 h. 20 m. nüfus vardır. Buğday, arpa ve giyah yetiştirilen köyde arıcılık ve koyun-

-
66. BA, TD 287, 239; TK.KKA, TD 14, 252 b.
67. BA, TD 79, 98; TD 287, 219-220; TK.KKA, TD 14, 240 b - 241 a.
68. BA, TD 2, 437; TD 19, 536; 79, 99; TD 287, 228; TK.KKA, TD 14, 245 b.
69. BA, TD 2, 440; TD 19, 537; TD 70, 100; TD 287, 214; TK.KKA, 14, 238 a.
70. BA, TD 79, 104; TD 287, 231; TK.KKA, TD 14, 247 b.

A V R İ L (71) : Meskûn olmayan mezraa iki çiftlik yer olup Bozok taifesinden kimesnelerce ziraat olunmaktadır. Buğday ve arpa yetiştirilen mezraada bir de değirmen bulunmaktadır. Vergi geliri 1520'de 380, 1554'de 1891 akçe idi.

A Y A S G Ö L / A Y A Ş K Ö Y (72): Derbend ve metruk bir yer olup şeneltmek için zâviye yapılmıştır. Gelen ve gidene hizmet için Derviş Halîfe'ye verilmiştir. 1554'de 3 h., 1574'de 8 h. 14 m., 5 zaviyedâr nüfus vardır. Vergi geliri 1520'de 200, 1554'de 200, 1574'de 500 akçe idi.

B A Ğ V İ R A N I (73): Meskûn olmayan mezraa iki nefer kimesne tarafından ziraat olunmaktadır. Vergi geliri 1520'de 100, 1554'de 386, 1574'de 500 akçe idi.

B A Ş A L A N (74) : 1520'de meskûn olmayan mezraada 1554'de 6 h. 7 m., 1 imam, 1574'de ise köy kaydedilmiş olup 19 h. 13 m. nüfus vardır. Buğday ve arpa ziraati yapılan köyün vergi geliri 1520'de 950, 1554'de 950, 1574'de 1000 akçe idi.

B E Ğ V İ R A N I (75) : 1554'de mezraa 1574'de ise köy kaydolunan yerde 1554'de 5 h. 2 m., 1574'de ise 9 h. 6 m. nüfus vardır. Vergi geliri 1554'de 444, 1574'de 1500 akçe idi.

B A Ş L A M I Ş V İ R A N I (76) : 1554'de "Haric ez defter" olarak kaydolunan mezraa bir öküzlük yerdir. Xavi halkı tarafından ziraat olunan mezraa meskun olmayıp vergi geliri 1554'de 394, 1574'de 500 akçe idi.

Ç E P N İ , A K C A V İ R A N v e B O Y A L I K (77) : 1520'de meskûn olmayan mezraada 1554'de 4 h. 2 m., 1574'de ise 17 h. 33 m. nüfus vardır. Mahsulâtını buğday, arpa, bal ve bostan ürünleri teşkil eden köyde koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri 1520'de 594, 1554'de 594, 1574'de 800 akçe idi.

-
71. BA, TR 79, 101; TK.KKA, TD 287, 231.
72. BA, TD 79, 99; TD 287, 228; TK.KKA, TD 14, 245 b.
73. BA, TD 79, 104; TD 287, 236; TK.KKA, TD 14, 250 b.
74. BA, TD 79, 102; TD 287, 225; TK.KKA, TD 14, 244 a.
75. BA, TD 287, 237; TK.KKA, TD 14, 250 b.
76. BA, TD 287, 239; TK.KKA, TD 14, 353 a.
77. BA, TD 79, 104; TD 287, 215-216; TK.KKA, TD 14, 239 a.

Ç İ V R İ L (78) : 1455 ve 1485'de harabe haldeki mezraa 1520'den itibaren Türkmen taifesi tarafından ziraat olunmaya başlamıştır. Üç müdlük yerdir. Buğday ve arpa ziraati olunan ve koyunculuk yapılan mezraa meskun değildi. Vergi geliri 1520'de 940, 1554'de 1891, 1574'de 940 akçe idi.

D A N İ Ş M E N D P İ N A R I (79) : İlk defa 1520'de görülen mezraa bu tarihte meskûn değilken 1554'de 2 h., 1574'de 4 h. 6 m. 5 sipehizâde nüfus vardır. Vergi geliri 1520'de 100, 1554'de 325, 1574'de 1000 akçe idi.

D E L Ü K L Ü K A Y A (80) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Delikkaya köyü): 1520' ve 1554'de meskûn olmayan mezraa 1574'de köy kaydedilmiş olup 10 h. 17 m. nüfus vardır. Şenledip gelip geçenlere hizmet etmek için Delüklükaya zâviyesine vakf edilmiştir. Vergi geliri 1520'de 486, 1554'de 486, 1574'de 920 akçe idi.

D E M Ü R C İ L İ K (81) : İlk defa 1520 tarihinde görülen mezraada 1554'de 4 h. 1 m., 1574'de 16 h. 18 m. nüfus vardır. 1574'de köy kaydedilen yerin mahsulâtı buğday, arpa, giyah, bal ve bostan ürünlerinden müteşekkildir. Koyunculuk da yapılan köyün vergi hâsılı 1520'de 500, 1554'de 500, 1574'de 2000 akçe idi.

F İ N D İ C A K (82) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): 1455'de köy iken, 1520; 1554'de mezraa ve 1574'de tekrar köy kaydolunan yerde 1455'de 7 h., 1520'de 9 h., 1554'de 9 h. 8 m. 1 zaviyedâr, 1574'de 18 h. 11 m. 2 zaviyedâr ve 1 sipehizâde nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 680, 1520'de 2800, 1554'de 3500, 1574'de 3500 akçe idi.

H A C İ F A K İ H (83): 1455 ve 1485'de harabe durumda bu-

-
78. BA, TD 2, 440; TD 19, 537; TD 79, 101; TD 287, 238; TK.KKA, TD 14, 231.
79. BA, TD 79, 104; TD 287, 236; TK.KKA, TD 14, 250.
80. BA, TD 79, 104; TD 287, 239; TK.KKA, TD 14, 252 b.
81. BA, TD 79, 102; TD 287, 226; TK.KKA, TD 14, 244 b.
82. BA, TD 2, 434; TD 79, 104; TD 287, 220-221; TK.KKA, TD 14, 241 a-b.
83. BA, TD 2, 440; TD 19, 537; TD 79, 100; TD 287, 241; TK.KKA, 14, 254 b.

lunan mezraa yirmi beş kilelik yer olup Ahmed Eyerci köyü halkı tarafından ziraat olunmaktadır. Vergi geliri 1520'de 50, 1554'de 50, 1574'de 150 akçe idi.

K A R B A N K O N A Ğ I (84) : Bu adda iki yerde görülen mezraalar ilk defa 1520 tarihinde kaydolunmuşlardır. Birincisinde 1520'de 2 h. 2 sipahizâde, 1554'de 6 h. 2 m. 3 sipahizâde, 1574'de 15 h. 20 m. nüfus vardır. Mahsulâtını buğday, arpa, keten, bal ve bostan ürünleri teşkil etmekte olup koyun besiciliği de yapılmaktadır. Bir de değirmen bulunan mezraanın vergi hasılı 1520'de 603, 1554'de 1750, 1574'de 1800 akçe idi (1574'de köy kaydolunmuştur). İkinci yer ise meskûn olmayıp vergi geliri yazılmamıştır. Öte yandan 1554've 1574'tarihli tahrirlerde yer alan Çardığın mezraası (85) iki müdlük yer olup adı geçen Karbankonağı halkı tarafından ekilmektedir. Vergi geliri 1554'de 120, 1574'de 200 akçe idi.

K A Y A S A R U (86) : İlk defa 1520'de yazılı olan mezraa bir öküzlük yerdir. Bozok taifesinden Avriil mezraasında (1574'de köy) meskûn olanların ektiği yerin vergi geliri 1520'de 50, 1554'de 410, 1574'de 1000 akçe idi.

K Ü Ç Ü K S A R U K A Y A (87): Harabe iken zâviye olup Derviş Mehmed, malikane gelirine mutasarrıf kılındı. 1520 ve 1554'de mezraa olup meskûn değilken 1574'de köy kaydolunan yerde 21 h. 10 m. 3 sipahizâde nüfus vardır. Vergi hâsılı 1520'de 450, 1554'de 700, 1574'de 1700 akçe idi.

Gelmugad nâhiyesi ile ilgili toplu bilgiler tablo XVII'de görülmektedir.

-
84. BA, TD 79, 102, 104; TD 287, 216; TK.KKA, TD 14, 239 b.
85. BA, TD 287, 239; TK.KKA, TD 14, 200.
86. BA, TD 79, 99; TD 287, 232; TK.KKA, TD 14, 248 a.
87. BA, TD 79, 104; TD 287, 220; TK.KKA, TD 14, 241 a.

Tablo: XVII

Gelmugad Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		22	30	37	41	64
H A N E	Çift	82	-2	2	1	1
	Nim	74	102	81	65	82
	Bennâk	15	12	17	28	480
	Caba	45	51	111	421	435
	Toplam	216	165	201	515	998
Mücerred		13	41	63	321	960
Mezraa		23	14	58	79	67
Ç İ F T L İ K	Hassa	4	8	6	7	6
	Malikane	1	2	2	-	-
	Mülk	2	4	8	11	9
Zemin		2	3	5	105	63
Mevkûf		3	15	18	12	9

4. Kafirni nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r

A K D O Ğ A N (88): 1455'de 9 h., 1485'de 4 h. 1 m., nüfus

88. BA, TD 2, 599; TD 19, 525; TD 79, 88; TD 287, 157; TK.KKA, TD 14, 211 a.

bulunan köy 1520'de meskûn değildir. 1554 'de 23 h. 17 m., 1574'de ise 35 h 14 m. nüfus vardır. Mahsûlleri buğday ve arpa, olan köyün hâsılı düşük olup 1455'de ,1067, 1485'de 768, 1520'de 768; 1554'de 1395, 1574'de ise 2000 akçe idi.

A L E M D A R (89): Köyde 1455'de 10 h. 2 m, 1485'de 15 h. 4 m., 1520'de 14 h. 7 m, 4 sipahi-zâde, 1554'de 14 h, 9 m, 1574'de 12 h. 7 m. nüfus vardır. Mahsûlâtı buğday, arpa, nohut, kendir ve baldan ibarettir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi hasılı 1455'de 1153, 1485'de 1036, 1520'de 1641, 1554'de 2000, 1574'de ise 2500 akçedir.

1554'de yer alan Karı ve Turdu alan mezraaları meskur köye bağlı olup meskûn değildir. Alemdar köyü Almus baraj gölü altında kalması dolayısıyla tahliye edilmiştir.

A Ğ I L - I P İ R H A S A N (90) : Köyde "el-müsellemiye" olarak 1455'de 8 h., 1485'de 20 h., 1520'de 30 h., 1554'de 27 h. 15 m., 1574'de 38 h. 30 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, kendirden ibaret olup vergi hasılı 1455'de 760, 1485'de 700, 1520'de 1270, 1554'de 1370, 1574'de 5000 akçedir.

A M L U S (91) (Bugünkü Almus ilçe merkezi): Köyde 1455'de 38 h. 4 eşincü hane müslim 64 h. gayri müslim, 1485'de 28 h. 10 m. müslim, 31 h. 14 m. gayri müslim, 1520'de 82 h. 32 m. (müslim ve gayri müslimler beraber yazılmış), 1554'de 71 h. 48 m. müslim, 46 h. 28 m. gayri müslim, 3 h. 7 m. müselleme, 1 h. 2 m. sipahiyân, 1574'de 71 h. 112 m. müslim, 90 h. gayri müslim 7 h. 3 m. müselleme nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, keten, ceviz, bal, kirdegan, meyve ve bostan mahsullerinden ibarettir. 1455'de bir 1485'de (biri harab) ve 1520'de dört değirmen ile bir boyahane bulunan köyün vergi geliri 1455'de 12.780, 1485'de 8308, 1520'de 10.373, 1554'de 12.370, 1574'de 13.000 akçe idi.

89. BA, TD 2, 627; TD 19, 505; TD 79, 64; TD 287, 164; TK.KKA, TD 14, 214 a - 214 b.

90. BA, TD 2, 637-638; TD 19, 527-528; TD 79, 90-91; TD 287, 149; TK.KKA, TD 14, 206 b - 207 a.

91. BA, pTD 2, 592-595; TD 19, 503, 504; TD 79, 62-63; TD 287, 158-161; TK.KKA, TD 14, 211 b - 213 a.

B A Ğ L U C A (92) : Köyde 1455'de 22 h. 3 m., 1485'de 13 h. 5 m., 1520'de 7 h. 1 m. 4 sipahizâde, 1554'de 20 h. 5 m. 4 sipahizâde, 1574'de 14 h. 17 m. 3 h. mevkûf ve 2 h. sipahizâde nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa ziraati ile arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 1456; 1485'de 1189.5; 1520'de 2298; 1554'de 2298; 1574'de 2500 akçe idi.

B İ H A D İ N / B A H A E D D İ N (93) : Köyde 1455'de 7 h., 1485'de 8 h. 4 m., 1520'de 4 h. 3 m., 1554'de 8 h. 6 m., 1574'de 10 h. 18 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsûlleri buğday, arpa ve baldan ibâretti. Ayrıca hayvancılık yapılan köyün vergi geliri 1455'de 445; 1485'de 684; 1520'de 1291; 1554'de 2190; 1574'de 2530 akçe idi.

B O S T A N K O L U (94) (Bugün aynı zamanda olup Reşadiye ilçesine bağlıdır): Köyde 1455'de 9 h. 1 m., 1485'de 3 h. 4 m., 1520'de 2 h. 4 m., 1554'de 3 h. 2 m. ve 1574'de 9 h. 10 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsûlleri arpa, buğday ve baldan müteşekkil olan köyde ayrıca hayvancılık yapılmaktaydı. Vergi hâsılı 1455'de 1186; 1485'de 1012 1520'de 1752; 1554'de 1758; 1574'de 2500 akçe idi.

B O Y L A K / T O P A L A K (95) : Köyde 1455'de 5 h. 1 m., 1485'de 4 h. 1 m., 1520'de 4 h. 3 m., 1 sipahizâde, 1554'de 3 h. 3 m nüfus varken 1574'de artarak 13 h. 10 m. olmuştur. Mahsulâtı buğday ve arpa'dan ibarettir. Vergi geliri 1455'de 1042; 1485'de 1015; 1520'de 1985; 1554'de 1297; 1574'de 2000 akçe idi.

B U L D A C I (96) : Köyde 1455'de 20 h. 1 m., 1485'de 20 h. 2 m., 1520'de 18 h. 4 m. 1 sipahizâde, 1554'de 25 h. 14 m., 1574'de

-
92. BA, TD 2, 614-615; TD 19, 508; TD 79, 67-68; TD 287, 152; TK, KKA, TD 14, 208 b.
93. BA, TD 2, 625; TD 19, 514; TD 79, 75; TD 287, 179-180; TK. KKA, TD 14, 222 a - 222 b.
94. BA, TD 2, 633; TD 19, 526; TD 79, 89; TD 287, 182-183; TK. KKA, TD 14, 223 b.
95. BA, TD 2, 633; TD 19, 526; TD 79, 88-89; TD 287, 153; TK. KKA, TD 14, 209 a.
96. BA, TD 2, 607; TD 19, 516; TD 79, 77; TD 287, 177; TK. KKA, TD 14, 221.

26 h. 15 m. 1 sipahizâde nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulleri arpa, buğday, bakla, nohud, soğan, keten, meyva ve bal idi. Ayrıca koyun besiciliği de yapılmaktaydı. Köyün vergi geliri 1455'de 1647; 1485'de 1584; 1520'de 1849; 1554'de 2614; 1574'de 4000 akçe idi.

C E Ğ C E K (97) : Köyde 1455'de 10 h., 1485'de 8 h. 3 m., 1520'de 4 h. 1 m. 3 sipahizâde, 1554'de 7 h. 1 m., 1574'de 13 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa ve baldan ibâret olup ayrıca koyunculuk da yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 954; 1485'de 869; 1520'de 1110; 1554'de 2230; 1574'de 2600 akçe idi.

C E Ğ E T (98) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 12 h., 1485'de 9 h. 1 m., 1520'de 14 h. 4 m., 1554'de 29 h. 13 m., 1574'de 32 h. 22 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, nohud, ceviz, bal, meyva ve bostan ürünlerinden müteşekkil idi. Koyun besiciliği de yapılan köyde bir de değirmen bulunuyordu. Vergi hâsılı 1455'de 1564; 1485'de 1684,5 1520'de 2355; 1554'de 2999; 1574'de 5500 akçe idi.

Ç A T (99) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 4 h., 1485'de 1 h. 2 m. 1 sipahi-köhne, 1520'de 2 h. 2 m. 2 sipahi-zâde, 1554'de 3 h. 4 m., 1574'de 6 h. 6 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa ve bal olan köyün vergi geliri oldukça düşük olup 1455'de 930, 1485'de 7x8, 1520'de 612, 1554'de 612, 1574'de ise 1200 akçe idi.

Ç İ F T L İ K (100) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 34 h. 8 m., 1485'de 24 h. 2 m., 1520'de 24 h. 1 m. 1 malül 2 sipahi-zâde, nüfus bulunuyordu. Mahsulâtı buğday, arpa, nohud, soğan, bal, meyva ve bağ ürünleri idi. Bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 3020, 1485'de 1850, 1520'de 2263, 1554'de 3185 iken ve 1574'de artarak 8900 akçe olmuştur.

-
97. BA, TD 2, 626; TD 19, 525-526; TD 79, 88; TD 287, 182; TK.KKA, TD 14, 223 b.
98. BA, TD 2, 632; TD 19, 520; TD 79, 82; TD 287, 181-182; TK. KKA, TD 14, 223.
99. BA, TD 2, 632; TD 19, 528; TD 79, 91; TD 287, 146; TK.KKA, TD 14, 205-205 b.
100. BA, TD 2, 635-636; TD 19, 522; TD 79, 85; TD 287, 140; TK.KKA TD 14, 202 a.

Çiftlik mezraası köye bağlı olup, meskûn değildir. Hâsılı Kınık köyü ile beraber hesaplanmıştır.

D A D U H T A (101) (Bugün Almus ilçesine bağlı Çambulak köyü): Köyde 1455'de 20 h. 2 m., 1485'de 18 h. 6 m., 1520'de 20 h. 23 m., 1574'de 40 h. 52 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, keten, ceviz, kirdegan, meyva ve bal teşkil etmektedir. Vergi hâsılı 1455'de 1708; 1485'de 1684,5; 1520'de 3046; 1574'de 4226; 1574'de ise 9300 akçe idi.

D Ü Z K I Ş L A (D E R E K I Ş L A / K O Z K I Ş L A) (102): 1455'de Dere kışla olan köyün adı, 1485' ve 1520'de Düz kışla, 1554 ve 1574'de ise Koz kışla şeklinde yazılmıştır. Köyde 1455'de 7 h., 1485'de 1 h., nüfus var iken 1520'de reayadan hâli durumda olup 1554'de 3 h. 1 m., 1574'de ise 4 h. 5 m., 1 sipahi mütekaid nüfus bulunuyordu. Buğday ve arpa üretimi yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 620; 1520'de 700, 1554'de 700 ve 1574'de 1300 akçe idi.

T U R A C (D I R A C) (103): Köyde 1455'de 10 h., 1485'de 10 h. 5 m., 1520'de 11 h. 4 m., 1554'de 13 h. 8 m., 1574'de 15 h. 7 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, kendir ve baldan ibaretti. Vergi hâsılı 1455'de 1437, 1485'de 859, 1520'de 1283, 1554'de 1756; 1574'de 3000 akçe idi.

E F K E R İ (104) : Köyde 1455'de 2 h., 1485'de 1 h., 1520'de 1 h. 1 m., nüfus olup 1554'de 1574'de meskûn değildir. Yalnızca buğday ve arpa ziraati yapılan köyün vergi hâsılı çokdüşük olup 1455'de 257; 1485'de 216; 1520'de 191; 1554'de 191; 1574'de ise artarak 1200 akçe olmuştur.

E F T E L İ D (105) (Bugün Almus ilçesine bağlı Salkavak köyü): Köyde 1455'de 8 h., 2 m., 1485'de 6 h. 2 m., 1520'de 7 h. 1 m., 1554'de 20 h. 6 m., 1574'de 32 h. 25 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday,

-
101. BA, TD 2, 628; TD 19, 510; TD 79, 70; TD 287, 152-153; TK.KKK, TD 14, 208 b - 209 a.
102. BA, TD 2, 634; TD 19, 528; TD 79, 91; TD 287, 156; TK.KKA, TD 14, 219 b.
103. BA, TD 2, 607; TD 19, 506-507; TD 79, 65-66; TD 287, 174-175; TK.KKA, TD 14, 219 b.
104. BA, TD 2, 604; TD 19, 520; TD 79, 82-83; TD 287, 167-168; TK.KKA, TD 14, 216 b.
105. BA, TD 2, 597-598; TD 19, 509, TD 79, 69; TD 287, 146-147; TK.KKA, TD 14, 205 b.

arpa, keten, meyva, ceviz, bal, nohud ve mercimek ürünleri elde edilmekte ayrıca koyun besiciliği yapılmaktaydı. Bir de değirmenin faaliyet halinde olduğu köyün vergi hâsılı oldukça düşük olup, 1455'de 626; 1485'de 520; 1520'de 625; 1554'de 1557 ve 1574'de 2200 akçe olmuştur.

E K S E R İ (106) (Bugün Almus'a bağlı Eğri dere köyü): Köyde 1455'de 35 h. 6 m. 1485'de 32 h. 10 m., 1520'de 33 h. 14 m., 1554'de 60 h. 14 m., 1574'de 48 h. 34 m., nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, meyva, nohud, mercimek ve bal idi. Koyunculuk da yapılan köyde bir de değirmen bulunuyordu. Vergi hâsılı 1455'de 2814, 1485'de 2481; 1520'de 3108; 1554'de 4452; 1574'de 6120 akçe idi.

F İ L T İ S A (107) (Bugün Almus ilçesine bağlı Çamdalı köyü): Köyde 1455'de 17 h. 3 m., 1485'de 14 h. 2 m., 1520'de 8 h. 1 m., 1554'de 9 h. 20 m., 1574'de 29 h. 15 m. nüfus bulunuyordu. 1574'de köy halkı Karaman adındaki köprünün tamiri ile meşgul bulduklarından vilâyet ayânının bildirmesi üzerine **avâriz-ı divâmiye** ve tekâlif-örfiyeden emin olmuşlardır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, nohud, ceviz, meyva ve baldan ibaretti. Ayrıca koyun besiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 1990; 1485'de 1407; 1520'de 1530; 1554'de 2585; 1574'de 4000 akçe idi.

F Ü R İ D Ö K S E (108) (Bugün Almus'a bağlı Ormandibi köyü): Köyde 1455'de 13 h. müslim, 24 h. gayri müslim, 1485'de 15 h. 3 m. müslim, 29 h. 12 m. gayri müslim, 1520'de 22 h. 7 m. müslim, 50 h. 14 m. gayri müslim, 1554'de 25 h. 30 m. müslim, 53 h. 29 m. gayri müslim, 1574'de 53 h. 44 m. 1 imam, 1 sipahizâde müslim, 63 h. 54 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, giyah, kendir, keten, bakla, mercimek, meyva, ceviz ve bal idi. Koyunculuk ile de uğraşılan köyde bir de değirmen faaliyet halindeydi. Vergi geliri 1455'de 3928; 1485'de 8761; 1520'de 5153; 1554'de 6927; 1574'de 16.000 akçe idi.

-
106. BA, TD 2, 608-609; TD 19, 506; TD 79, 65; TD 287, 145-146; TK.KKA, TD 14, 204 b - 205 a.
107. BA, TD 2, 624-625; TD 19, 524; TD 79, 87; TD 287, 178-179; TK.KKA, TD 14, 221 b - 222 a.
108. BA, TD 2, 616-617; TD 19, 511-512; TD 79, 71-72; TD 287, 175-176; TK.KKA, TD 14, 220 a-b.

1520'de Demürcü beğ, 1554'de Demürcü kolu 1574'de Demürcü köyü adı ile kayıtlı bulunan bir çiftlik köye tâbi durumda idi. Çiftliğin hâsılı ayrı yazılmış olup, 1520 ve 1554'de 300, 1574'de 500 akçe idi.

G E Z G İ (109) (Bugün Almus ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 12 h. 5 m., 12 h. eşkünciyân (kadı çiftine eşerler), 1485'de 13 h 5 m., el-müsellemiye 16 h., 1520'de 10 h. 5 m., 19 h. el-müsellemiye 1554'de 17 h. 3 m., müselleman 22 h. 12 m., 1574'de 13 h. 11 m., müselleman 19 h. 26 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, soğan, nohud, meyva ve bal idi. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 1522; 1485'de 1218; 1520'de 1830; 1554'de 2030; 1574'de 2400 akçe idi.

G Ö K (110) (Bugün Keşâdiye ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 17 h. 5 m., 1485'de 15 h. 5 m., 1520'de 12 h. 4 m., 1554'de 22 h. 16 m., 1574'de 37 h. 52 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, meyva ceviz ve baldan müteşekkildi. Ayrıca koyunculuk ile de uğraşılıyordu. Öte yandan köy halkı, yakındaki Karayar ve Kızılağaç derbeddelerini ıslah etmeye memur idiler.

1554'de tahrire geçen Gök bükü mezraası, adı geçen köye bağlı olup, 1574'de Göl bükü adı ile yazılmış olup Çakmaklı cemaati oturmaktadır. Nüfusu 25 h. 27 m. dir. Hâsılı köyle berâber hesaplanmıştır. Köy ve mezraanın vergi geliri 1455'de 3055; 1485'de 1675, 1520'de 2386, 1554'de 2542; 1574'de 4000 akçedir. Bu arada 1574'de Sazak mezraası adıyla tahrire geçen mezraanın hâsılı da köyle beraber yazılmıştır.

G Ö L G A C I (111): Köyde 1455'de 9 h. 1 m., 1485'de 5 h. 1 m., 1520'de 7 h. 1 m. 5 sipahi evladı, 1554'de 4 h., 9 m., 9 evlâd-ı sipahi 1574'de 19 h. 27 m. 6 sipahi evladı nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, erzen, soğan, meyva ve baldan müteşekkildi. Köyün besiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 1400; 1485'de 1064; 1520'de 1293; 1554'de 1850; 1574'de 3150 akçe idi. Köyde bulunan sipâhî evlatları Göynük/Göynicek denilen mezraayı tasarruf etmektedirler. Mezraanın hâsılı köyle berâber yazılmıştır.

-
109. BA. TD 2, 621-622; TD 19, 521; TD 79, 83-84; TD 287, 162-163; TK.KKA, TD 14, 213 b - 214 a.
110. BA, TD 2, 622; TD 19, 523-524; TD 79, 86; TD 287, 166-67; TK. KKA, TD 14, 215 a-b.
111. BA, TD 2, 635; TD 19, 526; TD 79, 87; TD 287, 167; TK.KKA, TD 14, 216 a.

G E V R E K (112) (Bugün Almus ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 12 h., 1485'de 7 h. 4 m., 1 imam, 1520'de 9 h., 1554'de 18 h. 7 m., 1574'de 24 h. 27 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, soğan, kendir, keten ve baldan müteşekkildi. Vergi geliri 1455'de 1031, 1485'de 929, 1520'de 1714, 1554'de 2130; 1574'de 3000 akçe idi.

G Ü R E T İ (113) : Köyde 1455'de 11 h. 1 m., 1485'de 11 h. 4 m., 1520'de 17 h. 5 m., 1 imam, 1 sipahi-zâde 1554'de 16 h. 9 m., 1574'de 21 h. 14 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten ve soğan ziraati yapılan köyde arıcılık ve meyvacılık ile de uğraşılmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 1500; 1485'de 1288; 1520'de 2500; 1554'de 2030; 1574'de 4060 akçe idi.

H A N Z A R (114) : Köyde 1455'de 13 h. 1485'de 11 h. 3 m., 1520'de 16 h. 3 m. 3 sipahi-zâde 1554'de 16 h. 12 m., 1574'de 18 h. 8 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, nohuddan ibâret olup hayvancılık da yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1717; 1485'de 1166; 1520'de 1786; 1554'de 2617, 1574'de 3800 akçe idi.

İ B A V L İ (115) : Köyde 1455'de 15 h. 4 m., 1485'de 12 h. 4 m., 1520'de 15 h. 9 m., 1554'de 26 h. 13 m. 1574'de 32 h. 29 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, nohud, ceviz ve baldan ibâret olup hayvancılık ile de uğraşılıyordu. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1560; 1485'de 1205; 1520'de 1638, 1554'de 3205; 1574'de 6000 akçe idi.

Almus ile Sideri köyleri arasında bulunan köy bugün mevcut değildir.

E L P İ T (116) : Köyde 1455'de 16 h. 6 m. 4 müselleme, 1485'

-
112. BA, TD 2, 604; TD 19, 524; TD 79, 87; TD 287, 167; TK.KKA, TD 14, 216 a.
113. BA, TD 2, 617-618; TD 19, 519; TD 79, 81-82; TD 287, 147-148; TK.KKA, TD 14, 206 a.
114. BA, TD 2, 606; TD 19, 520; TD 79, 83; TD 287, 169-170; TK.KKA, TD 14, 217 a-b.
115. BA, TD 2, 629; TD 19, 505; TD 79, 63-64; TD 287, 150; TK.KKA, TD,14, 221 a-b.
116. BA, TD 2, 599-600; TD 19, 509-510; TD 79, 69-70; TD 287, 150; TK.KKA, TD 14, 207 a-b.

de 20 h. 2 m., 1520'de 25 h. 3 m. 3 müselleme, 1554'de 28 h. 10 m., müselleme 3 h. 3 m., 1574'de 26 h. 34 m., müselleme 6 h. 7 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, kendir, meyva ve baldan ibaretti. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 2152; 1485'de 1509; 1520'de 3038; 1554'de 3780; 1574'de 4800 akçe idi. el-müselleme hâsılı 1520'de 448, 1554'de 448; 1574'de 700 akçe idi.

K A R A D E R E (117) (Bugün Almus ilçesine bağlı köy): 1455'de kayıtlı bulunan köy, 1485', 1520 ve 1554'tarihli tahrirlerde yer almamış ve 1574'tarihinde "haric ez defter" olarak yeniden kaydolmuştur. 1455'de 4 h., 1574'de ise 11 h. 2 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday ve arpa olup koyun besiciliği de yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1012; 1574'de 1300 akçe idi.

K E V A H L I H (118) (Bugün Almus ilçesine bağlı Serince köyü): Köyde 1455'de 8 h., 1485'de 13 h. 5 m., 1520'de 16 h. 3 m., 1554'de 21 h. 20 m., 1574'de 31 h. 39 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, keten, ceviz, meyva, kendir, nohud, mercimek ve baldan müteşekkil olup hayvancılık da yapılmaktadır. Bir de değirminin faaliyet halinde olduğu görülen köyün vergi geliri 1455'de 1073; 1485'de 1057; 1520'de 2462; 1554'de 2990; 1574'de 400 akçe idi.

K I N I K (119) (Bugün Almus ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 25 h. 3 m., 1485'de 23 h., 1 m., 1520'de 25 h. 6 m., 1554'de 28 h. 20 m., 1574'de 38 h. 25 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, meyva, kabak, keten, kendir ve baldan ibaret idi. Vergi geliri ise 1455'de 2261; 1485'de 1624; 1520'de 2514; 1554'de 4000, 1574'de 7000 akçe idi.

K I R U K (120) : Köyde 1455'de 1 h., 1485'de 4 h. 1 m., 1520'de 3 h. 2 m., 1554'de 4 h. 3 m., 1574'de 10 h. 6 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, soğan, kabak, keten, meyva ve baldan müteşekkil idi. Vergi hâsılı ise 1455'de 627; 1485'de 467;

117. BA, TD 2, 629; TK.KKA, TD 14, 224 a.

118. BA, TD 2, 637; TD 19 523; TD 79, 86; TD 287, 162; TK.KKA, TD 14, 213 b.

119. BA, TD 2, 60-602; TD 19, 515; TD 79, 76; TD 287, 164, 165; TK.KKA, TD 14, 214 b - 215 a.

120. BA, TD 2, 639; TD 19, 507; TD 79, 66; TD 287, 168; TK.KKA, TD 14, 216 b.

1520'de 867; 1554'de 767, 1574'de 1000 akçe idi.

K I Ş L A (121) : Köyde 1455'de 13 h. 3 m., 1485'de 7 h. 2 m., 1520'de 6 h. 6 m., 1554'de 7 h. 6 m., 1574'de 9 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, gavers, kendir, soğan, bakla, meyva ve baldan ibâretti. Vergi b~~u~~sıllı ise, 1455'de 1330, 1485'de 611, 520'de 692, 1554'de 692, 1574'de 1600 akçe idi.

K I Z I L C A S U (122) : Köyde 1455'de 12 h. 1485'de 12 h., 1 m., 1520'de 12 h. 4 m., 1 sipahi-zâde, 1554'de 25 h. 14 m., 1574'de 33 h. 26 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsullerini buğday, arpa, soğan, kabak, meyva ve bal teşkil etmekte idi. Vergi geliri ise 1455'de 1497, 1485'de 1482, 1520'de 1089, 1554'de 1185, 1574'de 2150 akçe idi.

K I Z I L V İ R A N (123) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı Kızılcacören köyü): 1455'de 4 h. 1 m., 1485'de 1 h., 1520'de 3 h. nüfus olup, 1554' ve 1574 tarihlerinde ise reâyâdan hâlidir. Köyün mahsûl~~u~~leri buğday ve arpadan ibarettir. Vergi geliri çok düşük olup 1455'de 277, 1485'de 111, 1520'de 285, 1554'de 350, ve 1574'de 600 akçe idi.

L E V E K E (124) (Bugün Almus ilçesine bağlı Gölgeli köyü): Köyde 1455'de 47 h. 5 m., 1485'de 26 h., 7 m. 1520'de 30 h. 11 m., 1554'de 60 h. 26 m., 1574'de 62 h. 87 m. nüfus bulunmaktadır. 1455' köyde üç sipahi olup bunların birer çiftlikleri vardır. Bunlar daha sonra da sipahi çiftliği olarak kaydolmuştur. Bunlar:

Mehmed Ağa v. Salı Çiftliği: 1520'de 1 h., 1 imam 2 m., 1554'de 6 h., 1574'de 7 h. nüfus olup 1455'de 760, 1485'de 700, 1520' ve 1554'de 620, 1574'de 700 akçe vergi geliri vardı.

Ömer v. Bahşayış Çiftliği: 1520'de 3 h., 1554'de 2 h., 1574'de 3 h. nüfus olup 1455'de 760; 1485'de 722, 1520'de 685, 1554'de

121. BA, TD 2, 611-612; TD 19, 517-518; TD 79, 79; TD 2187, 174; TK.KKA, TD 14, 219 a-b.

122. BA, TD 2, 614; TD 19, 521; TD 79, 84; TD 287, 165-166; TK? KKA, TD 14, 215 a.

123. BA, TD 2, 615; TD 19, 525; TD 79, 87-88; TD 287, 176-177; TK.KKA, TD 14, 221 a.

124. BA, TD 2, 612-613; TD 19, 518-519; TD 79, 80; TD 287, 142-143; TK.KKA, TD 14, 203-204 a.

786; 1574'de 1000 akçe vergi geliri vardı. Ayrıca burada bir de değirmen bulunuyordu.

Mehmed Fakı v. Mesud Çiftliği: 1520'den itibaren Emirze v. İlbeği Çiftliği adını alan çiftlikde 1554'de 4 h. 1574'de 4 h., 9 sipahizâde nüfus olan çiftliğin vergi hâsılı 1455'de 660, 1485'de 700, 1520'de 660, 1554'de 700, 1574'de 400 akçe idi.

Köyde buğday, arpa, nohud, soğan ve bağ ürünleri ziraati yanısıra ceviz ve meyva yetiştirilmekte arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Bir değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 4411, 1485'de 3017, 1520'de 3690, 1554'de 5323, 1574'de 9000 akçe idi.

M E G Ü L L Ü / M E Ğ E L L İ (125) (Bugün Almus'a bağlı Akarçay köyü): Köyde 1455'de 24 h. 1 m., 1485'de 12 h. 1 m., 1520'de 11 h. 2 m. 1 sipahi-zâde, 1554'de 27 h. 19 m. 1574'de 48 h. 23 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday ve arpadan ibarettir. Köyde bir de değirmen bulunmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1321, 1485'de 1966, 1520'de 3204, 1554'de 4000, 1574'de 7787 akçe idi.

M İ N E G Ü (126) (Bugün Almus'a bağlı Durudere köyü): Köyde 1455'de 9 h. 2 m., 1485'de 10 h. 4 m., 1520'de 8 h. 2 m. 4 sipahizâde, 1554'de 9 h. 16 m. 1574'de 20 h. 11 m. 2 sipahizâde nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, nohud ziraati yapılmakta ceviz yetiştirilmekte arıcılık ile uğraşmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1944, 1485'de 1623, 1520'de 3036, 1554'de 2000, 1574'de 2400 akçe idi.

M O D U Ş (127) : Köyde 1455'de 9 h. 1485'de 15 h. 2 m., 1520'de 13 h. 4 m. sipahi 1, 1554'de 22 h. 9 m., 1574'de 22 h. 14 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, soğan, mercimek, nohud, meyva ve bal idi. Koyun besiciliği de yapılan köyde bir de değirmen bulunuyordu. Vergi hâsılı 1455'de 1313, 1485'de 1289, 1520'de 3230, 1554'de 4000, 1574'de 6000 akçe idi.

-
125. BA, TD 2, 631-632; TD 19, 515-516; TD 79, 76-77; TD 287, 170-171; TK.KKA, TD 14, 217 b - 218 a.
126. BA, TD 2, 627; TD 19, 527, TD 79, 90; TD 287, 155-156; TK.KKA, TD 14, 210 a-b.
127. BA, TD 2, 605-606; TD 19, 507-508; TD 79, 67; TD 287, 180; TK.KKA, TD 14, 222 b.

M U H A D (128) (Bugün Almus ilçesine bağlı Çevreli köyü): Köyde 1455'de 33 h. müslim, 54 h. gayri müslim; 1485'de 33 h. müslim, 57 h. gayri müslim; 1520'de 36 h. 9 m. müslim, 53 h. 29 m. gayri müslim; 1554'de 64 h. 34 m. müslim, 55 h. 29 m. gayri müslim; 1574'de 51 h. 59 m. müslim, 91 h. 39 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, keten, kabak, gavers, bakla, kendir ve baldan müteşekkil idi. Koyun besiciliği de yapılan köyde iki de değirmen faaliyet halindeydi. Vergi geliri 1455'de 8354; 1485'de 5337, 1520'de 7904, 1554'de 15.737, 1574'de 16.000 akçe idi.

O H A N (129) : Köyde 1455'de 8 h., 1485'de 9 h. 6 m., 1520'de 14 h. 4 m., 1554'de 23 h. 15 m., 1574'de 26 h. 30 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, giyah, meyva ve baldan ibaret olup koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1052, 1485'de 894, 1520'de 1343, 1554'de 1431, 1574'de 2556 akçe idi.

O R T A (130) (Bugün Beşadiye ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 21 h. 2 m., 1485'de 19 h. 3 m., 1520'de 26 h. 10 m. 2 sipahi-zâde, 1554'de 25 h. 12 m., 1574'de 27 h. 20 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, soğan, nohud, meyva ve baldan müteşekkilidir. Vergi hâsılı ise 1455'de 1924, 1485'de 1576, 1520'de 3051, 1554'de 3268, 1574'de 5499 akçedir.

Ö M E R L Ü (131) : Köyde 1455'de 11 h. 1485'de 7 h. 3 m., 1520'de 12 h. 3 m., 1554'de 8 h. 3 m., 1574'de 13 h. 10 m., nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa, ziraati yapılan köyde meyva yetiştirilmekte arıcılık ve hayvancılık ile uğraşmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 1055, 1485'de 982, 1520'de 1550, 1554'de 1769, 1574'de 2800 akçe idi.

P U L U R (132) : Köyde 1455'de 23 h. 2 m., 1485'de 18 h. 5 m., 1520'de 17 h. 8 m., 1554'de 23 h. 20 m., 1574'de 27 h. 11 m., nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, nohud ve meyva teşkil etmektedir. Ayrıca hayvancılık da yapılan köyde vergi geliri olarak 1455'de 2013; 1485'de 1836, 1520'de 2378, 1554'de 2368; 1574'de 3500 akçe alınmıştır.

128. BA, TD 2, 609-611; TD 19, 512; TD 79, 78; TD 287, 171-173; TK.KKA, TD 14, 218 a-b.

129. BA, TD 2, 602-603; TD 19, 512; TD 79, 72-73; TD 287, 148; TK.KKA, TD 14, 206, b.

130. BA, TD 2, 630; TD 19, 513; TD 79, 73-74; TD 287, 179; TK.KKA, TD 14, 222 a.

S İ D E R İ (133) (Bugün Almus'a bağlı Yuvaköyü): Köyde 1455'de 23 h. 4 m., 1485'de 21 h. 2 m., 1520'de 16 h. 9 m., 1554'de 17 h. 8 m., 1574'de 18 h. 25 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde bulunan sipahi çiftliğinde 1455'de 3 h., 1520'de 8 h., 1554'de 2 h. 2 m., 1574'de 3 h. 6 m. nüfus vardır. Sideri köyüne bağlı olan Sipahi çiftliği bir çiftlik miktarı yer olup burada bulunanlarca müşterek tasarruf olunmaktadır. Hâsılı 1455'de 760, 1485'de 700, 1520'de 440, 1554'de 500, 1574'de 560 akçedir. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, nohud, kendir, soğan ve baldan ibaret olup koyun besiciliği de yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 1690, 1485'de 1415, 1520'de 2927, 1554'de 2605, 1574'de 6000 akçedir.

Ş I K (134) : Köyde 1455'de 15 h. 1 m., 1485'de 8 h. 4 m., 1520'de 13 h. 1 m., 1554'de 17 h. 9 m., 1574'de 23 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, nohud, soğan, meyva ve baldan müteşekkildir. Koyun besiciliği de yapılan köyde, vergi hâsılı 1455'de 1465, 1485'de 1168, 1520'de 1689, 1554'de 2234, 1574'de 4000 akçe idi.

T A Ş L U S ' E K Ü (135) : Köyde 1455'de 1 h. varken 1485'de reâyâdan hâli durumda olup, 1520'de 2 h. 1 m., 1554'de 3 h., 1574'de yine 3 h. nüfus bulunmaktadır. Köy 1554'de Muhad'dan gelen kimselerce tasarruf olunmuş olup resmin ve behresin virmişlerdir. Yalnızca buğday ve arpa ziraat olunan köyün vergi geliri çok düşük olup, 1455'de 100, 1485'de 90, 1520'de 150, 1554'de 300, 1574'de 300 akçedir.

T E K N E C İ K (136) (Bugün Almus ilçesine bağlı köy): Köyde

-
131. BA, TD 2, 636; TD 19, 512; TD 79, 73; TD 287, 157-158; TK.
KKA, TD 14, 211 a-b.
132. BA, TD 2, 603; TD 19, 507; TD 79, 66-67; TD 287, 180-181;
TK.KKA, TD 14, 222 b - 223 a.
133. BA, TD 2, 620-621; TD 19, 513; TD 79, 74-75; TD 287, 153-154;
TK.KKA, TD 14, 209 a-b.
134. BA, TD 2, 625-626; TD 19, 523; TD 79, 85-86; TD 287, 141; TK.
KKA, TD 14, 202 b.
135. BA, TD 2, 606; TD 19, 252; TD 79, 88; TD 287, 173-174; TK.
KKA, TD 14, 219 a.
136. BA, TD 2, 615-616; TD 19, 504; TD 79, 63; TD 287, 147; TK.
KKA, TD 14, 205 b - 206 a.

1455'de 8 h. 1 m., 1485'de 8 h. 3 m., 1520'de 10 h. 2 m., 1554'de 17 h. 7 m., 1574'de 19 h., 22 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa ve baldan ibaret olan köyde 1520'de bir de değirmen vardır. Vergi hâsılı çok düşük iken 1574'de 1554'e göre yaklaşık 5 kat artarak yükselmiştir. Nitekim 1455'de 452, 1485'de 406, 1520'de 542, 1554'de 659, 1574'de 3000 akçedir.

T İ Y E R İ (137) (Bugün Almus'a bağlı Dikili köyü): Köyde 1455'de 3 h. müslim, 31 h. 10 m. gebran, 1485'de 26 h. 4 m., 1520'de 22 h. 15 m., 1554'de 24 h. 21 m., 1574'de 29 h. 46 m. müslim, 28 h. 32 m. gebran nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, soğan, keten, ceviz, meyva ve baldan müteşekkildir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 3350, 1485'de 2567, 1520'de 2965, 1554'de 4997, 1574'de 6500 akçedir. Ayrıca 1554'den itibaren köyde bir değirmen faaliyet halindedir.

T O Ğ A R I M (138) : Köyde 1455'de 22 h. 5 m. 4 müsellemiye, 1485'de 18 h. 12 m. 5 müselleme, 1520'de 18 h. 1 m. 2 sipahi-zâde 4 müselleme, 1554'de 30 h. 19 m., 1 h. 1 m. sipâhi mütekaid, 3 h. 2 m. müselleme, 1574'de 40 h. 30 m., 2 h. müselleme nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa ve baldan ibarettir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 2166, 1485'de 1628, 1520'de 2283, 1554'de 3991, 1574'de 6500 akçedir.

T O M A R A (139) (Bugün Almus ilçesine bağlı Arısu köyü): Köyde 1455'de 30 h. 4 m., 1485'de 25 h. 11 m., 1520'de 11 h. 10 m. 1 imam 5 sipâhi-zâde 1 ma'lûl 1554'de 23 h. 10 m. 1574'de 38 h. 41 m. 4 sipâhi-zâde nüfus bulunmaktadır. Köye tâbi olarak 1574'de Alan-ı kebir, Alan-ı sagir ve Altı tam mezraaları vardır. Mahsulâtı buğday, arpa, keten, meyva ve baldan müteşekkil olan köyde hayvancılık da yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 2757, 1485'de 2016, 1520'de 2550, 1554'de 2850, 1574'de 4800 akçedir. Köyde 1455'de bir değirmen, 1485'de ikisi çalışan biri harap üç değirmen sonraki tahrirlerde iki tane değirmen bulunmaktadır.

137. BA, TD 2, 623-624; TD 19, 510, TD 79, 71; TD 287, 151; TK. KKA, TD 14, 207 b - 208 a.

138. BA, TD 2, 600-601; TD 19, 514; TD 79, 75-76; TD 287, 168-169; TK.KKA, TD 14, 216 b - 217 a.

139. BA, TD 2, 618-619; TD 19, 518; TD 79, 79-80; TD 287, 143-144; TK.KKA, TD 14, 204 a-b.

Y A P A L A K (140) : Köyde 1455'de 15 h. 2 m., 1485'de 13 h. 3 m., 1520'de 13 h. 10 m. 1 sipâhi-zâde, 1554'de 16 h. 11 m., 1574'de 29 h. 35 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, meyva ve baldan ibaret olan köyde hayvan besiciliği de yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 660, 1485'de 636, 1520'de 642, 1554'de 800 1574'de ise yaklaşık dört katı artarak 3000 akçe olmuştur.

Y A V A n.d. Ş E Y H L E R (141) : Köyde 1455'de 3 h., 1485'de 5 h., 1520'de 4 zaviyedar 1 m. 3 h. 1554'de 12 h. 7 m., 1574'de 8 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Bir zâviye çiftliği olan köyde buğday, arpa, ziraat olunmakta meyva (ceviz) yetiştirilmekte ve arıcılık yapılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455, 1485 ve 1520 tarihlerinde dervişler tasarrufundadır. 1554'de 2850, 1574'de 2880 akçe olup yine zâviye tasarrufundadır.

Z O R A (142) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı Çanköy) : Köyde 1455'de 21 h., 1485'de 24 h. 3 m., 1520'de 16 h. 8 m. 2 sipahi-zâde, 1554'de 27 h. 12 m., 1574'de 28 h. 31 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, soğan, ceviz, bal, meyva ve bostan ürünlerinden ibarettir. Cüzi miktarda koyunculuk da yapılan köyde 1554'e kadar bir bu tarihten sonra ise iki değirmen faaliyet halindedir. Vergi geliri 1455'de 3207, 1485'de 2583, 1520'de 2531, 1554'de 3059, 1574'de 5700 akçe idi.

Z U Ğ R U (143) (Bugün Almus ilçesine bağlı Oğulbey köyü) : Köyde 1455'de 48 h. 15 m., 1485'de 33 h. 5 m., 1520'de 39 h. 15 m., 1554'de 36 h. 22 m., 1574'de 68 h. 36 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, keten, ceviz, erzen, bakla, mercimek ve baldan ibaret idi. 1485'den itibaren bir de değirmen faaliyet halindedir. Vergi hâsılı 1455'de 6020, 1485'de 2796; 1520'de 2952, 1554'de 4971; 1574'de 7000 akçe idi.

-
140. BA, TD 2, 619; TD 19, 527; TD 79, 90; TD 287, 141; TK.KKA, TD 14, 202 b.
141. BA, TD 2, 634; TD 19, 528; TD 79, 91-92; TD 287, 161-162; TK.KKA, TD 14, 213 a.
142. BA, TD 2, 598; TD 522; TD 79, 84-85; TD 287; 144-145; TK.KKA, TD 14, 204 b.
143. BA, TD 2, 595-596; TD 19, 508-509; TD 79, 68; TD 287, 154-155; TK.KKA, TD 14, 209 b - 210 a.

M e z r a a l a r :

A N A H O R (144) : Meskûn olmayan mezraada buğday ve arpa üretimi yapılmakta olup taşradan gelenlerce ekilip biçilmektedir. Vergi geliri 1455'de 200, 1485'de 90, 1520'de 380, 1554'de 500, 1574'de 500 akçedir.

A Y A S (145) : 1520 ve 1554'de tarihli tahrirlerde görülen mezraa meskûn değildir. Taşradan ekildiği tahmin olunan mezraanın vergi hâsılı 1520'de 200, 1554'de 300 akçedir.

K I Z I L E L M A (146) : İlk olarak 1520'de tahriri yapılan mezraada 1 h. 3 m. nüfus varken 1554've 1575'de reâyâdan hâli durumdadır. Vergi geliri 1520'de 593, 1554'de 650, 1574'de 700 akçe idi.

K O Z L U C A (147) : Meskûn olmayan mezraada buğday ve arpa üretimi yapılmakta olup taşradan gelenlerce ekilmektedir. Vergi geliri 1455'de 200 akçe iken 1485, 1520 ve 1554'de 50'şer akçe gelir elde edilmiştir. 1574 tarihli tahrirde ise mezraa yer almamıştır.

K U R U S E K Ü (148) : 1455'de köy olarak kaydedilen yer meskûn değildir. 1485've 1520'de ise yine köy kaydolmuştur. 1554'de 13 h. 8 m., 1575'de 13 h. 21 m. nüfus bulunan köyün mahsûlâtı buğday ve arpadan ibarettir. Vergi geliri 1455'de 100, 1554'de 700, 1574'de 1500 akçe idi.

K Ü P L Ü C E (149) : 1455'de köy iken bu tarihten sonra mezraa olarak kaydolmuştur. 1455'de 6 h., 1485'de 3 h. nüfus bulunan mezraa da bu tarihten sonra kimse olmadığından haricden gelenlerce ekilmiştir. Buğday ve arpa ziraati olunan mezraada vergi geliri 1455'de 357, 1485'de 119, 1520'de 190, 1554'de 200; 1574'de 200 akçe idi.

-
144. BA, TD 2, 638; TD 19, 515; TD 79, 68; TD 287, 155; TK.KKA, TD 14, 210 a.
145. BA, TD 79, 64; TD 287, 164.
146. BA, TD 79, 80; TD 287, 143; TK.KKA, TD 14, 204 a.
147. BA, TD 2, 638; TD 19, 514; TD 79, 75; TD 287, 180.
148. BA, TD 2, 634; TD 287, 167; TK.KKA, TD 14, 216.
149. BA, TD 2, 603; TD 19, 525-526; TD 79, 89; TD 287, 173; TK.KKA, TD 14, 218 a.

N U R E D D İ N (150) : 1455'de köy olan yerde 4 h. nüfus bulunmaktadır. 1485'de yine köy olmasına rağmen harab bir durumdadır. 1554'de mezraa olarak kaydedilmiş, 1554'de yer almamış 1574'de yine mezraa olarak kaydolmuştur. Buğday ve arpa üretimi yapılan mezraanın vergi geliri 1455'de 482, 1485'de 90, 1520'de 200, 1574'de 400 akçedir.

A V C İ (151) : 1455'de köy diğer tarihlerde mezraa kaydolmuştur. 1455'de 4 h. nüfus olup diğer tarihlerde meskûn değildir. Buğday ve arpa üretimi yapılan mezraanın vergi hâsılı 1455'de 454, 1485'de 121, 1520'de 412, 1554'de 422; 1574'de 800 akçedir.

D Ö K Ő Ő R Ő (152) : 1455'de Gökserre adı ile kayıtlı olup harab bir vaziyette idi. Dolayısıyla bu tarihten sonra görülmeyen mezraa 1574'de köy olarak kaydolunmuştur. 22 h. 31 m. 1 hatib nüfus bulunan köyden, yol üzeri olması dolayısıyla tekâlif-i örfiyye alınmaktadır. Köyde buğday ve arpa yetiştirilmekte ve arıcılık yapılmakta idi.

Ayrıca, yalnızca 1455 tarihli tahrirde yer alan Adamlu, Kışlacuk ve Yancatlu mezraaları (153) harabe bir halde idi. 1520 tarihinde görülen Obacı mezraası (154) da meskûn olmayıp dışardan gelenlerce ekilmekte ve 200 akça vergi geliri sağlanmakta idi.

Kafirni nâhiyesi ile ilgili toplu bilgiler tablo XVIII.'de gösterilmiştir.

-
150. BA, TD 2, 634; TD 19, 524; TD 79, 92; TK.KKA, TD 14, 209 b.
 151. BA, TD 2, 630; TD 19, 516; TD 79, 77; TD 287, 174; TK.KKA, TD 14, 219 b.
 152. BA, TD 2, 638; TK.KKA, TD 14, 224 a.
 153. BA, TD 2, 638.
 154. BA, TD 79, 92.

Tablo: XVIII

Kafirni Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		59	56	55	55	57
H A N E	Çift	266	13	20	17	26
	Nim	233	495	407	257	340
	Bennâk	175	106	123	195	220
	Caba	411	264	311	804	986
	Toplam	985	798	1861	1173	1572
Mücerred		157	222	332	808	1584
Mezraa		11	6	10	17	18
Ç İ F T L İ K	Hassa	95	86	96	93	88
	Malikane	-	-	-	1	2
	Mülk	21	38	43	42	39
Zemin		-	2	15	306	158
Mevkûf		-	21	17	3	5

5. Kazâbâd nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r

A H U R (155) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Dökmetepe bucak merkezi) : Köyde 1455'de 47 h. 4 m., 1485'de 38 h., 9 m., 1520'de 60 h. 40 m., 1554'de 62 h. 66 m., 1574'de 52 h. 73 m. 1 hatib nüfus

155. BA, TD 2, 95-96; TD 19, 93; TD 79, 176-177; TD 287, 309-310; TK.KKA, TD 14, 289 a-b.

bulunuyordu. Mahsulâtı buğday, arpa, kendir, keten, pamuk, meyva, bal ve bostan ürünleri idi. Köyde koyun besiciliği de yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 7586, 1485'de 6376; 1520'de 8293, 1554'de 8393, 1574'de 13.200 akçe idi. Ayrıca her beş tarihli tahrirde de köye tâbi hâlde görülen Kiros mezraası meskûn olmayıb hasılı köyle beraber hesaplanmıştır.

A L İ C İ K (156) : 1455'de Aliçok adını taşıyan ve Ezinepazarı'na tâbi olan köyde 36 h. 4 m., 1485'de 28 h. 11 m., 1520'de 32 h. 20 m., 1554'de 33 h. 35 m., 1574'de 31 h. 62 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, giyah, bal ile bağ ve baston ürünlerinden ibâretti. Vergi geliri 1455'de 1894, 1485'de 2845, 1520'de 2924, 1554'de 3000, 1574'de 3000 akçe idi.

A R A B L A R (157) : Köyde 1455'de 39 h. 4 m., 1485'de 41 h. 12 m., 1520'de 23 h. 6 m., 1554'de 16 h. 13 m., 1574'de 23 h., 16 m., 1 imam nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, kamış, sebze ve meyva idi. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 5369, 1485'de 5270, 1520'de 5454, 1554'de 6210, 1574'de 4000 akçe idi.

A Y R A K A (158) : Dere köy nâmi ile de anılan ve 1455 tarihli tahrirde yer almayan köyde 1485'de 25 h. 2 m., 1520'de 25 h. 4 m., 1554'de 26 h. 18 m., 1574'de 32 h. 26 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı arpa, buğday, soğan, pamuk, bal, meyva ve bağ ürünlerinden müteşekkil idi. Koyun besiciliği de yapılan köyde 1554'den itibaren bir de değirmen görülmektedir. Vergi hasılı 1485'de 2534, 1520'de 3437, 1554'de 2225; 1574'de 7300 akçe idi.

A S T A V L A (159) : Köyde 1455'de 28 h. 3 m., 1485'de 26 h. 7 m., 1520'de 43 h. 21 m., 1554'de 52 h. 57 m., 1574'de 63 h. 59 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, sebze,

-
156. BA, TD 2, 67-68; TD 19, 94-95; TD 79, 178; TD 287, 295-296; TK.KKA, TD 14, 283 b - 284 a.
157. BA, TD 2, 83-84; TD 19, 88; TD 79, 171-172; TD 287, 308-309; TK.KKA, TD 14, 288 b - 289 a.
158. BA, TD 19, 89; TD 79, 151; TD 287, 305-306; TK.KKA, TD 14, 292 b.
159. BA, TD 2, 85; TD 19, 77-78; TD 79, 158; TD 287, 274-275; TK.KKA, TD 14, 273 a-b.

şire, gavers, bal ile bağçe ve bostan ürünlerinden ibâret idi. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri, 1455'de 4295, 1485'de 3946; 1520'de 6080, 1554'de 6450; 1574'de 9000 akçe idi.

A Y B A B A ve E M İ R S Ü L E Y M A N (H A L İ L O B A - S I) (160) : 1455'de ayrı olarak yazılan bu iki köy 1485'den itibaren beraber olarak kaydolunmuştur. 1455'de Aybaba köyünde 53 h. 3 m. Emir Süleyman köyünde 10 h. 1 m. nüfus varken 1485'de her iki köyde 59 h. 17 m., 1520'de 63 h. 25 m. 1554'de 39 h. 50 m., 1574'de 85 h. 43 m. 1 imam nüfus olmuştur. Mahsulâtı buğday, arpa, kendir, giyah, bal, meyva ve bostan ürünlerinden ibaret olup koyun besiciliği de yapılmaktaydı. Vergi geliri 1455'de Aybaba 5928, Emir Süleyman 542, 1485'den her ikisi beraber 5869, 1520'de 6835, 1554'de 6000, 1574'de 6000 akçe idi.

E Y R E K E M İ R (161) : 1455'tarihli tahrirde yer almayan köyde 1485'de 31 h. 9 m., 1520'de 34 h. 14 m. 3 h. zaviyedâr, 1554'de 28 h. 34 m., 3 h. zaviyedâr, 1574'de 32 h. 22 m., 2 h. 2 m. zaviyedâr nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, soğan, pamuk, kendir, meyva, bağ ve bostan ürünlerinden müteşekkil idi. Vergi hâsılı 1485'de 2565; 1520'de 3778; 1554'de 4278; 1574'de 6600 akçe idi.

Köyde bulunan Şeyh Zevenderek zavîyesinde, şeyh evladı zaviyedâr olarak gelen ve gidene hidmet vermekte idiler. Zâviyenin masrafları için iki çiftliğin geliri ayrılmıştır.

B A L I K P A Z A R I (162) : 1455'tarihli tahrirde bulunmayan köyde 1485'de 31 h. 8 m., 1520'de 26 h. 4 m., 1554'de 15 h. 13 m., 1574'de 31 h. 37 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, pamuk, kendir, bal ile bağ ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. Vergi geliri 1485'de 3151, 1520'de 3811, 1554'de 3887, 1574'de 8400 akçe idi.

-
160. BA, TD 2, 100-101; TD 19, 55-56; TD 79, 136-137; TD 287, 319-321; TK.KKA, TD 14, 295 b - 296 b.
161. BA, TD 19, 81-82; TD 79, 164-165; TD 287, 300-301; TK.KKA, TD 14, 286 a.
162. BA, TD 19, 74; TD 79, 155-156; TD 287, 303-304; TK.KKA, TD 14, 287 b.

B A Y I N D I R (163) : Köyde 1455'de 27 h. 4 m., 1485'de 24 h. 6 m., 1520'de 22 h. 5 m., 1554'de 17 h. 19 m., 1574'de 20 h. 18 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, pamuk, soğan ile bağ ve bostan ürünleri teşkil ediyordu. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 3122, 1485'de 2512,5, 1520'de 3548, 1554'de 2640, 1574'de 4000 akçe idi.

B E Ğ A R S L A N (164) : Köy 1455'de Venk nâhiyesine bağlı iken, 1485'de Kazâbâd'a bağlanmıştır. Köyde 1455'de 36 h. 4 m., 1485'de 28 h. 8 m., 1520'de 23 h. 14 m., 1 pir-i fâni, 1554'de 39 h. 36 m., 1574'de 45 h. 64 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, bal, meyva ile bağ, bahçe ve bostan ürünlerinden ibaretti. Vergi hâsılı 1455'de 3836, 1485'de 3235, 1520'de 4531, 1554'de 6067, 1574'de 9000 akçe idi.

1574'de köye bağlı olarak görülen Çerisbolu mezraası meskûn olmayıp hâsılı köyle beraber hesaplanmıştır.

B E R İ B (165) (Bugün Tokat'a bağlı Büyük ve Küçük Yıldız): Köyde 1455'de 23 h. müslim, 34 h. 8 m. gayri müslim, 1485'de 27 h. 1 m. müslim, 32 h. 8 m. gayri müslim, 1520'de 29 h. 14 m. müslim, 36 h. 21 m. gayri müslim, 1554'de 29 h. 30 m. müslim, 51 h. 18 m. gayri müslim, 1574'de 43 h. 14 m. müslim, 68 h. 24 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, bal, bağ ve bahçe ürünlerinden ibarettir. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 9385, 1485'de 5962, 1520'de 6535, 1554'de 7000, 1574'de 8300 akçe idi.

B İ S K E N İ (166) (Bugün Tokat'a bağlı Yayladalı köyü) : 1485'de Veled Saru ve Ekserdus adları ile iki mahalleden oluşan köyde 167 h. 49 m., 1520'de 184 h. 35 m., 1554'de 146 h. 53 m., 1574'

-
163. BA, TD 2, 104; TD 19, 51; TD 79, 131; TD 287, 310-311; TK. KKA, TD 14, 290 a.
164. BA, TD 2, 150-151, TD 19, 51-52; TD 79, 131-132; TD 287, 289-290; TK.KKA, TD 14, 280 b - 281 a.
165. BA, TD 2, 78-79; TD 19, 100-101; TD 79, 184-185; TD 287, 317-318; TK.KKA, TD 14, 294-295 a.
166. BA, TD 19, 63-65; TD 79, 144-146; TD 287, 255-257; TK.KKA, TD 14, 262-264 a.

B O S T A N O B A S I (167) : 1455'de Bostan obası, 1485'de Oba-yı Bostan, 1520'de Oba-yı Satan, 1554've 1574'de yine Oba-yı Bostan olarak yazılı olan köyde 1455'de 15 h. 1485'de 15 h. 3 m., 1520'de 14 h. 4 m., 1554'de 14 h. 10 m., 1574'de 10 h. 9 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, kendir, meyva, bal ve bakladan ibaretti. Koyunculuk da yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 2232, 1485'de 2044, 1520'de 3371, 1554'de 3508, 1574'de 4500 akçe idi.

B O Z A T A L A N I (168) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'de 12 h. 5 m., 1485'de 18 h. 6 m., 1520'de 12 h. 4 m., 1554'de 16 h. 13 m., 1574'de 20 h. 17 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve keten ziraaeti yapılan köyde meyva üretilmekte, arıcılık ve koyunculuk ile uğraşmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 632, 1485'de 752, 1520'de 770, 1554'de 2039, 1574'de 1500 akçe idi. Köy 1455'de Venk nâhiyesine bağlı bulunuyordu.

B U Ğ R A (169) : Köyde 1455'de 13 h. 4 m., 1485'de 16 h. 8 m., 1520'de 12 h. 7 m., 1554'de 13 h., 9 m., 1574'de 13 h. 9 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı arpa, buğday, pamuk, bakla, bal ve meyvadan müteşekkil idi. Vergi geliri 1455'de 2421, 1485'de 2421, 1485'de 2543, 1520'de 3216, 1554'de 1884, 1574'de 2000 akçe idi.

Ç A M U S H A N E (170) : Köyde 1455'de 47 h. 9 m., 1485'de 57 h. 24 m., 1520'de 68 h. 46 m. 1 pir-i fâni, 1554'de 62 h. 50 m., 1574'de 60 h. 78 m. 1 imam nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, bal ve meyvadan müteşekkil idi. Vergi geliri 1455'de 7508, 1485'de 6482, 1520'de 7879, 1554'de 7879, 1574'de 11.275 akçe idi.

-
167. BA, TD 2, 124-125; TD 19, 78; TD 79, 161; TD 287, 245; TK.KKA, TD 14, 256 a.
168. BA, TD 2, 142-143; TD 19, 81; TD 79, 164; TD 287, 292-293; TK.KKA, TD 14, 282 a-b.
169. BA, TD 2, 106; TD 19, 83-84; TD 79, 166-167; TD 287, 321, 322; TK.KKA, TD 14, 296 b.
170. BA, TD 2, 72-73; TD 19, 66-67; TD 79, 147+148; TD 287, 251-252; TK.KKA, TD 14, 260 b - 261 a.

()

Ç A M U R C I (171) : 1455'de adı Çamurcu obası olan köyde 31 h. 6 m., 1485'de 23 h. 11 m., 1520'de 24 h. 8 m., 1554'de 19 h. 23 m., 1574'de 25 h. 21 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, bakla, bal, kendir, meyva ve bostan ürünlerinden ibaret idi. Vergi hâsılı 1455'de 3440, 1485'de 2851, 1520'de 3290, 1554'de 3500, 1574'de 4000 akçe idi.

Ç A R D I Ğ I N (172) (Bugün Tokat'a bağlı Çerdigin köyü): Köyde 1455'de 23 h. 2 m., 1485'de 20 h. 3 m., 1520'de 11 h. 1 m. 1 pir-i fâni, 1554'de 20 h. 6 m., 1574'de 30 h. 11 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, mercimek ve keten ziraati olunan köyde meyva yetiştirilmektedir. Vergi geliri 1455'de 1546, 1485'de 848, 1520'de 975 1554'de 1152, 1574'de 2500 akçe idi.

Ç A V U L D U R (173) : Köyde 1455'de 47 h. 4 m., 1485'de 48 h. 18 m., 1520'de 55 h. 18 m., 1554'de 50 h. 43 m., 1574'de 48 h. 62 m. nüfus bulunmaktadır. Köydeki Çavuldur Mescidine ait üç müdürlük bir çiftliği imam olanlar tasarruf etmektedirler. 1520 tarihli defterde ilk defa görülen Derviş İlyas zaviyesine ise iki zaviye çiftlik vakıf olarak verilmiştir. Tahrir defterinde Biddefterü'l-atik denmesinden zâviyenin 1485 tarihinde mevcut olduğu anlaşılıyor. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, keten, kendir, soğan, meyva ve bostan ürünlerinden ibarettir. Vergi hâsılı 1455'de 5901, 1485'de 5829, 1520'de 6430 1554'de 7000, 1574'de 10.000 akçe idi.

Ç A Y (174) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Çayköy) : Köyde 1455'de 64 h. 14 m., 1485'de 70 h. 19 m., 1520'de 58 h. 22 m., 1 imam, 1554'de 76 h. 56 m., 1574'de 106 h. 87 m. 1 zımmi nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, meyva, bal ve bostan ürünlerinden ibarettir. Ayrıca köyde koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi

-
171. BA, TD 2, 97; TD 19, 53; TD 79, 133; TD 287, 301; TK.KKA, TD 14, 286 a-b.
172. BA, TD 2, 123-124; TD 9, 70; TD 79, 151-152; TD 287, 287-288; TK.KKA, TD 14, 279 b - 280 a.
173. BA, TD 2, 107-109; TD 19, 60; TD 79, 141-142; TD 287, 298-300; TK.KKA, TD 14, 285 a-b.
174. BA, TD 2, 114-116; TD 19, 71-72; TD 79, 152-153; TD 287, 279-281; TK.KKA, TD 14, 276 a-b.

geliri 1455'de 5911, 1485'de 7905, 1520'de 7625, 1554'de 8072, 1574'de 10.000 akçe idi.

Ç E R Ç İ (175) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'de 34 h. 7 m., 1485'de 32 h. 12 m., 1520'de 56 h. 16 m., 1554'de 64 h. 56 m., 1574'de 49 h. 65 m. 1 hatib nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı arpa, buğday, pamuk, bakla, soğan, bal ve bostan ürünlerinden teşekkül ediyordu. Vergi geliri 1455'de 6140, 1485'de 5228, 1520'de 8067, 1554'de 8598, 1574'de 12.912 akçe idi.

Ç E R İ O B A S I (176) : Diğer adı ile Şeref gazi olan köyde 1455'de 18 h., 1485'de 25 h. 10 m., 1520'de 12 h. 15 m., 1554'de 15 h. 15 m., 1574'de 26 h. 19 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, meyva, bal ve bostan ürünlerinden ibarettir. Vergi geliri 1455'de 2581, 1485'de 2254, 1520'de 2899, 1554'de 4000, 1574'de 5200 akçedir.

Ç A Y I R O B A S I (177) : 1455'de Çetroba adını taşıyan, köyde 16 h. 2 m., 1485'de 25 h. 3 m., 1520'de 20 h. 7 m., 1554'de 18 h. 4 m., 1574'de 45 h. 19 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, soğan, nohud, bakla, kendir, pamuk, bal ve bostan ürünleridir. Vergi hâsılı ise 1455'de 4703, 1485'de 2188, 1520'de 2198, 1554'de 1116; 1575'de 2000 akçe idi.

Ç İ P R E K (178) (Bugün Tokat merkezine bağlı Yeşilyurt köyü) : Köyde 1455'de 22 h. 3 m., 1485'de 24 h. 3 m., 1520'de 23 h. 15 m., 1554'de 30 h. 27 m., 1574'de 37 h. 32 m., nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, pamuk, soğan, kendir, bal, meyva ve bostan ürünleri teşkil etmektedir. 1574'de bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 4436; 1485'de 3463, 1520'de 4245, 1554'de 5590, 1574'de 10.000 akçe idi.

175. BA, TD 2, 145-146; TD 19, 76; TD 79, 158-159; TD 287, 264-265; TK.KKA, TD 14, 268 a-b.

176. BA, TD 2, 109-110; TD 19, 72-73; TD 79, 154; TD 287, 286; TK.KKA, TD 14, 279 a-b.

177. BA, TD 2, 116-117; TD 19, 72; TD 79, 153-154; TD 287, 288; TK.KKA, TD 14, 280 a.

178. BA, TD 2, 71-72; TD 19, 86-87; TD 79, 169-170; TD 287, 285-286; TK.KKA, TD 14, 278 b - 279 a.

Ç İ F T L İ K (179) (Bugün Turhal ilçesine bağlı köy) : 1455'de Venk nâhiyesine bağlı olan köy 1485'de Kazâbâd nâhiyesine bağlanmıştır. Köyde 1455'de 26 h. 3 m., 1485'de 17 h., 1520'de 16 h. 6 m., 1554'de 21 h. 20 m., 1574'de 27 h. 42 m., nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, soğan, pamuk, bal, meyva ile bağçe ve bostan ürünlerinden müteşekkildir. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 4480, 1485'de 3291, 1520'de 4597, 1554'de 5777, 1574'de 9200 akçe idi.

D İ M O R T A (180) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Üzümlören köyü) : Köyde 1485'de 65 h. 20 m. müslim, 53 h. 30 m. gayri müslim, 1520'de 43 h. 24 m. müslim 79 h. 36 m. gayri müslim, 1554'de 68 h. 82 m. müslim, 88 h. 83 m. gayri müslim, 1574'de 75 h. 117 m. müslim, 269 h. gayri müslim ile üç zâviyederân nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı, buğday, arpa, pamuk, bal, meyva ve bağ ürünlerinden ibarettir. Vergi hâsılı 1485'de 8061, 1520'de 9726, 1554'de 11.410, 1574'de 19.165 akçe idi.

D O Ğ A N O B A S I (181) : Köyde 1455'de 30 h. 2 m., 1485'de 27 h. 3 m. müslim, 4 h. 5 m. gayri müslim, 1520'de 39 h. 12 m. müslim, 12 h. 7 m. gayri müslim, 1554'de 25 h. 20 m. müslim, 17 h. 8 m. gayri müslim, 1574'de 25 h. 22 m. müslim, 17 h. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, soğan, pamuk, ve bostan ürünleri ziraat olunmakta meyvacılık yapılmakta koyun besiciliği ile uğraşmaktadır. Vergi geliri 1455'de 6533, 1485'de 5441, 1520'de 7235, 1554'de 7375, 1574'de 9000 akçe idi.

D Ö Ğ E R (182) : Köyde 1455'de 10 h. 1 m., 1485'de 12 h. 4 m., 1520'de 9 h. 6 m., 1554'de 11 h. 7 m., 1574'de 11 h. 9 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, kendir, bal, meyva ve bostan ürünlerinden ibaretti. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 2076, 1485'de 2028, 1520'de 2829, 1554'de

179. BA, TD 2, 144; TD 19, 75-76; TD 79, 158; TD 287, 257; TK.KKA, TD 14, 264-264 b.
180. BA, TD 19, 97-98; TD 79, 180-182; TD 287, 269-272; TK.KKA, TD 14, 270 b - 272.
181. BA, TD 2, 85-86; TD 19, 90-91; TD 79, 173-174; TD 287, 311-312; TK.KKA, TD 14, 290 a.
182. BA, TD 2, 125-126; TD 19, 89; TD 79, 172; TD 287, 287; TK.KKA, TD 14, 279 b.

2893, 1574'de 2300 akçe idi.

E N G Ü R Ü N (183) : Köyde 1455'de 14 h. 2 m., 1485'de 14 h. 2 m., 1520'de 15 h. 3 m., 1554'de 13 h. 5 m., 1574'de 15 h. 15 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, bakla, meyva ve bostan ürünlerinden ibarettir. Vergi hâsılı 1455'de 1934, 1485'de 1496, 1520'de 3446, 1554'de 3942, 1574'de 4500 akçe idi.

Köyde "Zaviye-i Engürün" adı ile bir zâviye bulunmaktadır. 1520'de 2, 1554'de 1 zâviyedâr bulunan zâviyeye 1485'de 1, 1520'de 2, 1554've 1574'de yine 1 çiftlik tasarruf olunmak üzere verilmiştir.

E N D İ Z (184) (Bugün Tokat'a bağlı Büyük ve Küçük Bağlar): Köyde 1455'de 38 h. 2 m. müslim, 22 h. gayri müslim, 1485'de 24 h. 5 m., müslim, 16 h. 6 m. gayri müslim, 1520'de 23 h. 14 m. müslim, 27 h. 16 m., gayri müslim, 1554'de 32 h. 23 m. 1 kadı, 44 h. 29 m. gayri müslim, 1574'de 33 h. 25 m. müslim, 106 h. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, ceviz, bal, meyva, bakla ve bostan ürünlerinden ibarettir. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 3553, 1485'de 4815, 1520'de 6075, 1554'de 6075, 1574'de 10.125 akçe idi.

E R K İ L E T (185) : İlk defa 1520 tarihli tahrirde görülen köyde, bu tarihte 87 h. 47 m. 1 imam, 2 sipâhi-zâde; 1 seyyid, 1554'de 97 h. 115 m., 1574'de 123 h. 148 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, bakla, bal, meyva ve bağ ürünlerinden ibarettir. 1520'de üç, 1554'de dört 1574'de altı adet değirmen bulunan köyün vergi geliri, 1520'de 10.842, 1554'de 11.342, 1574'de 12000 akçe idi.

1554'de Köyde Şeyh Mahmud zâviyesi adı ile bir zâviye bulunmaktadır. 1554'de 3 h. 1 m. nüfus bulunan zâviyeye bir çiftlik ve bir değirmen vakf olunmuştur.

E R M E N İ O B A S I (186) : 1455 tarihli tahrirde görülme-

-
183. BA, TD 2, 120-121; TD 19, 84-85; TD 79, 167; TD 287, 288-289; TK.KKA, TD 14, 280 b.
184. BA, TD 2, 117-118; TD 19, 49; TD 79, 129-130; TD 287, 243-245; TK.KKA, TD 14, 256-257 a.
185. BA, TD 79, 187-188; TD 287, 293-295; TK.KKA, TD 14, 282-283 b.
186. BA, TD 2, 65-67; TD 19, 56-57; TD 79, 137-139; TD 287, 245-247 TK.KKA, TD 14, 257-258 b.

yen köyde 1485'de 42 h. 9 m., 1520'de 35 h. 12 m. 1 a'ma, 1554'de 25 h. 13 m., 1574'de 34 h. 20 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, pamuk, keten, ve bostan ürünleri ziraat olunmakta, arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 2946, 1520'de 3829, 1554'de 3829, 1574'de 3300 akçe idi.

E Z İ N E P A Z A R I (187) (Bugün Turhal merkez ilçeye bağlı Pazar bucağı merkezi): Köyde 1455'de 97 h. 17 m. müslim 5 h. gayrimüslim, 1485'de 94 h. 20 m. müslim, 12 h. gayri müslim 1520'de 113 h. 28 m. 3 imam, müslim, 13 h. gayri müslim, 5 h. dervişân, 1554'de 67 h. 42 m. 1 imam, müslim, 6 h. dervişân, 8 h. 7 m. gayri müslim, 1574'de 124 h. 176 m. 5 ehl-i berat ve 1 muhessıl müslim, 3 sadat 4 sipahi-zâde dervişân, 17 h. 4 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ile beraber bağ, bahçe ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde bir de değirmen faaliyet halindedir. Vergi geliri 1455'de 18.300, 1485'de 19.678, 1520'de 20.717, 1554'de 32.592, 1574'de 13.532 akçe idi. Köyde 1520'den itibaren bir boyahanenin faaliyet halinde görülmekte olup bu yılda 7000, 1554 ve 1574 yıllarında ise 10.000 akçe gelir elde edilmiştir. 1574 yılında hâsılın düşük görülmesi boyahane gelirinin katılmamış olmasındandır.

F A K İ H L E R (188) : Köyde 1455'de 7 h., 1485'de 11 h. 3 m., 1520'de 7 h. 2 m., 1554'de 9 h. 3 m., evlad-ı Vahit 4 h., 1574'de 15 h. 20 m. evlad-ı Akça Mahmud 11 h. 5 m. olmak üzere nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, keten, mercimek ziraati yanında cüzi miktarda arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 505, 1485'de 550, 1520'de 817, 1554'de 814, 1574'de 2000 akçe idi.

F A R N İ (189) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Bağlarbaşı köyü) : Köyde 1455'de 27 h. 9 m. müslim, 20 h. gayri müslim, 1485'de 37 h. 13 m. müslim, 17 h. gayri müslim, 1520'de 28 h. 7 m. müslim, 8 h. 5 m. gayri müslim, 1554'de 41 h. 31 m. müslim, 19 h. 17 m. gayri müslim, 1574'de 56 h. 48 m. 1 meczub müslim, 66 h. gayri müslim

187. BA, TD 2, 65-67; TD 19, 56-57; TD 79, 137-139; TD 287, 245-247; TK.KKA, TD 14, 257-258 b.
188. BA, TD 2, 132; TD 19, 73; TD 79, 154-155; TD 287, 322-323; TK.KKA, TD 14, 297 a.
189. BA, TD 2, 98-99; TD 19, 85-86; TD 79, 168-169; TD 287, 296-297; TK.KKA, TD 14, 284-285 a.

nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, bakla, giyah, meyva ve bağ ve bostan ürünleridir. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 6129, 1485'de 5001, 1520'de 4999, 1554'de 6500, 1574'de 9046 akçe idi.

G E L D İ G E L E N (190) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Ova-yurt köyü) : Köyde 1455'de 29 h. 5 m., 1485'de 29 h. 4 m., 1520'de 35 h. 14 m., 1554'de 15 h. 24 m., 1574'de 20 h. 20 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsûlleri buğday, arpa, pamuk, soğan, kendir, nohud, meyva ve baldır. Vergi geliri 1455'de 3663, 1485'de 3969, 1520'de 5391, 1554'de 6000, 1574'de 6500 akçe idi.

G Ü R C İ (191) (Bugün Tokat'a bağlı Yazıbağı köyü) : 1455'de bir adı da "İbsi Kahısta" olarak zikredilen köyde gayri müslim olmak üzere 1455'de 20 h. 31 m., 1485'de 42 h. 9 m., 1520'de 57 h. 39 m., 1554'de 88 h. 23 m., 1574'de 113 h. 98 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, tütün, pamuk, soğan, bakla, meyva ve bal idi. 1574'yılı itibariyle köyde bir de değirmen bulunmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 4504, 1485'de 3815, 1520'de 6377, 1554'de 6347, 1574'de 9900 akçe idi.

H A C İ N E C İ B (192) : Köyde 1455'de 22 h. 3 m. 1 imam, 1485'de 27 h. 3 m., 1520'de 33 h. 31 m., 1554'de 41 h. 64 m., 1574'de 56 h. 69 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, pamuk, bağ ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde meyva yetiştirilmekte ve arıcılık yapılmaktadır. 1574'de bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 2526, 1485'de 1820, 1520'de 4098, 1554'de 6500, 1574'de 10.000 akçe idi.

H A S A N A B A D (193) : 1455'de Hasan obası adını taşıyan köy 1485 ve 1520'de mezraa kaydolunmuş 1554'de tekrar köy olarak yazılmıştır. Köyde 1455'de 2 h., 1485'de meskun değil, 1520'de 4 h., 1554'de 3 h., 1574'de 5 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, pamuk,

-
190. BA, TD 2, 113-114; TD 19, 62; TD 79, 143; TD 287, 275-276; TK.KKA, TD 14, 273 b - 274 a.
191. BA, TD 2, 122-123; TD 19, 87-88; TD 79, 170-171; TD 287, 249-250; TK.KKA, TD 14, 259 b - 260 a.
192. BA, TD 2, 82-83; TD 19, 54; TD 79, 134-135; TD 287, 266-267; TK.KKA, TD 14, 269 b - 270 a.
193. BA, TD 2, 131; TD 19, 90; TD 79, 173; TD 287, 315-316; TK.KKA TD 14, 293 b.

soğan, kendir ve bakla ziraati yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 2744, 1485'de 2214, 1520'de 2214, 1554'de 3000, 1574'de 2999 akçe idi.

İ B İ B S A (194) (Bugün Tokat'a bağlı Bağbaşı köyü) : Köyde 1455'de 18 h., 1485'de 19 h. 14 m., 1520'de 26 h. 18 m., 1554'de 34 h. 28 m. 1574'de 32 h. 40 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, kürdigan, soğan, bakla ve çeşitli meyveler üretilmektedir. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 2280, 1485'de 1960, 1520'de 3692, 1554'de 4243, 1574'de 3900 akçe idi. Köyde cemaati Emir Seydilü kışlamaktadır. Göçer yörüklerden olup, 1554'de 103 h. 92 m., 1574'de 168 h. 176 m. nüfusları vardır. Vergi geliri 1554'de 4069, 1574'de 8000 akçedir.

Ayrıca 1574 tarihli tahrire göre İbibsâ köyü yakınında Ovacık-ı Kebir ve Ovacık-ı Sagir mezraaları olup meskûn değillerdir. Vergi geliri 200 akçedir.

İ P L İ K C İ (195) : Köyde 1455'de 30 h. 16 m., 1485'de 42 h. 14 m., 1520'de 44 h. 28 m., 1554'de 42 h. 37 m., 1574'de 50 h. 72 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsûlleri buğday, arpa, pamuk, kendir, bal ve bostan ürünleri idi. Vergi geliri 1455'de 2700, 1485'de 2696, 1520'de 3441, 1554'de 4500, 1574'de 7700 akçe idi.

İ R K E (196) : 1485'den itibaren Çiftlik adı ile de anılan köyde 1455'de 45 h. 12 m., 1485'de 19 h. 7m., 1520'de 15 h. 3 m., 1554'de 11 h. 10 m., 1574'de 12 h. 16 m. nüfus vardır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, bal, meyva ile bağ ve bostan ürünleridir. 1455'de köyde bir değirmen varken diğer tahrirlerde yoktur. Vergi geliri 1455'de 9106, 1485'de 1998, 1520'de 2211, 1554'de 2225, 1574'de 2978 akçe idi.

K A Ğ A Y (197) (Bugün Tokat'a bağlı Çamaltı köyü) : 1455'de Venk nâhiyesine bağlı olan köy daha sonra Kazâbâd'a bağlanmıştır.

-
194. BA, TD 2, 147-148; TD 19, 76-77; TD 79, 159; TD 287, 257-260; TK.KKA, TD 14, 264 b - 266 a.
195. BA, TD 2, 126-127; TD 19, 53-54; TD 79, 133-134; TD 287, 302-303; TK.KKA, TD 14, 287 a-b.
196. BA, TD 2, 87-90; TD 19, 59; TD 79, 140-141; TD 287, 301-302; TK.KKA, TD 14, 286 b.
197. BA, TD 2, 148-149; TD 99, 101-102; TD 79, 185-186; TD 287, 261-262; TK.KKA, TD 14, 267 a-b.

Köyde 1455'de 21 h., 1485'de 18 h. 4 m., 1520'de 22 h. 14 m., 1554'de 32 h. 15 m., 1574'de 33 h. 35 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, meyva, bal, pamuk ve kendirden ibaret idi. Vergi geliri 1455'de 2013, 1485'de 2038, 1520'de 3133, 1554'de 4200, 1574'de 8000 akçe idi.

K A D I Ö M E R (198) : 1455'de olmayan köyde 1485'de 21 h. 9 m., 1520'de 24 h. 13 m., 1554'de 21 h. 20 m., 1574'de 70 h. nüfus mevcuttur. Mahsulleri buğday, arpa, keten, pamuk soğan, bakla, meyva, bal ve bağ ürünleri idi. Vergi hâsılı 1485'de 2288, 1520'de 4576, 1554'de 4576, 1574'de 5300 akçe idi.

K A L A C I K (199) : Köyde 1455'de 68 h. 11 m., 1485'de 77 h. 27 m., 1520'de 62 h. 41 m., 1554'de 73 h. 54 m., 1574'de 99 h. 102 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsûlleri buğday, arpa, pamuk, soğan, meyva, bal ve bostan ürünleri idi. Vergi geliri 1455'de 12.991 1485'de 10.385, 1520'de 12.232, 1554'de 10.000, 1574'de 14.000 akçe idi.

K A R A E V L Ü (200) (Bugün Turhal'a bağlı Şenyurt köyü) : Köyde 1455'de 39 h., 1485'de 53 h. 14 m., 1520'de 38 h. 12 m., 1554'de 50 h. 46 m., 1574'de 48 h. 55 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, soğan, pamuk, kendir, ile bağçe ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde arıcılık ve koyun besiciliği de yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 7495, 1485'de 5529, 1520'de 6005, 1554'de 6505, 1574'de 14.000 akçe idi. 1485'den itibaren köyde görülen Şeyh Tayfur zâviyesinde 1520'de 3 h., 1554'de 3 h. 3 m., 1574'de 4 h. 5 m. zâviye-dâr bulunmaktadır. Zâviye'ye iki çiftlik vakf edilmiştir.

K A R A L T A N (201) : Köyde 1455'de 18 h. 1 m., 1485'de 32 h. 11 m., 1520'de 28 h. 16 m., 1554'de 23 h. 24 m. 1 sipâhi-zâde, 1574'de 43 h. 34 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, meyva ve bostan ürünlerinden müteşekkil idi. Vergi geli-

-
198. BA, TD 19, 67; TD 79, 149; TD 287, 291-292; TK.KKA, TD 14, 281 b.
199. BA, TD 2, 73-75; TD 99, 99-100; TD 79, 182-183; TD 287, 278-279; TK.KKA, TD 14, 275-276 a.
200. BA, TD 2, 129-130; TD 19, 61; TD 79, 142-143; TD 287, 272-273; TK.KKA, TD 14, 272 B - 273 a.
201. BA, TD 2, 94-95; TD 19, 52; TD 79, 132-133; TD 287, 316-317; TD 14, 293 b - 294 a.

liri 1455'de 5145. 1485'de 3826, 1520'de 5457, 1554'de 6000, 1574'de 7650 akçe idi.

Köyde 1520'den itibaren görülen Ahi Mahmud zâviyesine bir çiftlik vakf edilmiş olup vergi hâsılı üç tahrirde de 200 akçe idi.

K A R P A D (202) : Köyde 1455'de 43 h. 4 m., 1485'de 83 h. 29 m. müslim, 11 h. gayri müslim, 1520'de 75 h. 26 m. müslim 11 h. 1 m. gayri müslim, 1554'de 75 h. 54 m. müslim, 12 h. 8 m. gayri müslim, 1574'de 98 h. 10 m. müslim, 28 h. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, kendir, bakla, soğan, bal, meyva ile bağ ve bostan ürünlerinden müteşekkil idi. Vergi geliri 1455'de 11.744, 1485'de 10.702, 1520'de 11.429 (4477), 1554'de 14.981, 1574'de 20.000 akçe idi. Köyde bir de değirmen bulunmaktadır.

Mezkur köye bağlı olarak 1485, 1520 ve 1574 tarihlerinde görülen Manastır mezraası meskûn olmayıp hâsılı köyle beraber hesaplanmıştır.

K A V A K (203) : Köyde 1455'de 37 h., 1485'de 44 h. 8 m., 1520'de 39 h. 6 m. 1 imam, 1554'de 42 h. 20 m., 1574'de 52 h. 61 m. 1 imam nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, kendir, bal, meyva ve bostan ürünlerinden müteşekkil idi. Vergi geliri 1455'de 6131, 1485'de 6893, 1520'de 6742, 1554'de 7892, 1574'de 10.000 akçe idi.

K İ S A R E (204) : Köyde 1455'de 15 h. 2 m., 1485'de 8 h., 1520'de 9 h. 2 m., 1554'de 9 h. 7 m., 1574'de 8 h. 10 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulleri buğday, arpa, pamuk, soğan, bakla, meyva, bal, ceviz ve bağ ürünlerinden ibarettir. Vergi geliri 1455'de 1882, 1485'de 1544, 1520'de 1549, 1554'de 1549, 1574'de 2500 akçe idi.

Köy 1455'de Venk nâhiyesine bağlı iken, 1485'den itibaren Kazâbâd nâhiyesine bağlanmıştır. 1455'de köye bağlı Tırpankırığu çiftliğinde buğday ve arpa ziraat yapılmakta olup, vergi geliri 760 akçe idi.

-
202. BA, TD 2, 127-129; TD 19, 58-59; TD 79, 139-140; TD 287, 313-314; TK.KKA, TD 14, 291-292 a.
203. BA, TD 2, 130-131; TD 19, 89-90; TD 79, 172-173; TD 287, 314-315; TK.KKA, TD 14, 293 a-b.
204. BA, TD 2, 149-150; TD 19, 99-100; TD 79, 183-184; TD 287, 304; TK.KKA, TD 14, 292 a.

K A R A C A L U (205) : Köyde 1455'de 14 h. 1 m., 1485'de 16 h. 4 m., 1520'de 26 h. 8 m., 1554'de 12 h. 11 m., 1574'de 12 h. 15 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsûlleri arpa, buğday, pamuk ve balda ibaret idi. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 2781, 1485'de 3435, 1520'de 4937, 1554'de 4927, 1574'de 4248 akçe idi.

1554 ve 1574'de haricden gelenler köyde beş zemin miktarı y^râ tasarruf etmektedirler. 1574'de "haric^{ca} defter" olarak kayd olunan bir zemin ise imam olanlar taraf ndan tasarruf olunuyordu.

K U Ş T E M U R (206) : Köyde 1455'de 30 h. 8 m., 1485'de 33 h. 13 m., 1520'de 36 h. 29 m., 1554'de 56 h. 38 m., 1574'de 58 h. 37 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, ke^{ci}dir, soğan, bal, meyva ve bostan ürünleri idi. Vergi hâsılı 1455'de 4875, 1485'de 3959, 1520'de 4346, 1554'de 5571, 1574'de 8000 akçe idi.

L Â B (207) : Köyde 1455'de 17 h., 1485'de 26 h. 6 m., 1520'de 19 h. 28 m., 1554'de 30 h. 27 m., 1574'de 31 h. 48 m., nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan, bal, meyva, sebze, ve bostan ürünleri idi. Vergi geliri 1455'de 3530, 1485'de 2892, 1520'de 4567, 1554'de 5154, 1574'de 8200 akçe idi.

M E N D E R A Z (208) : Köyde 1455'de 13 h. 5 m., 1485'de 11 h. 7 m., 1520'de 13 h. 7 m., 1554'de 13 h. 15 m., 1574'de 15 h. 20 m., nüfus bulunmaktadır. Mahsûlleri buğday, arpa, soğan, pamuk, bal ve meyvadan ibaretti. Vergi hâsılı ise 1455'de 2247, 1485'de 2148, 1520'de 3510, 1554'de 3055, 1574'de 3900 akçe idi.

O B A (209) : Köyde 1455'de 34 h. 6 m., 1485'de 33 h. 15 m., 1520'de 30 h. 8 m., 1554'de 38 h. 32 m., 1574'de 61 h. 63 m. 1 yö-

-
205. BA, TD 2, 119-120; TD 19, 50; TD 79, 130; TD 287, 248; TK. KKA, TD 14, 258 b - 259 a.
206. BA, TD 2, 75-76; TD 19, 95-96; TD 79, 179-180; TD 287, 282-283; TK.KKA, TD 14, 277 B - 278 a.
207. BA, TD 2, 106-107; TD 19, 94; TD 79, 177-178; TD 287, 263-264; TK.KKA, TD 14, 268 a.
208. BA, TD 2, 93-94; TD 19, 80; TD 79, 163; TD 287, 268-269; TK. KKA, TD 14, 270 b.
209. BA, TD 2, 102,-103; TD 19, 83; TD 79, 166; TD 287, 318-319; TK.KKA, TD 14, 295 a-b.

rük, nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, bal, meyva ve bağ ürünlerinden müteşekkil idi. Vergi geliri 1455'de 4691, 1485'de 4339, 1520'de 4888, 1554'de 2244, 1574'de 6200 akçe idi.

O L C A Y T U (210) : Köyde 1455'de 18 h. 2 m., 1485'de 25 h. 9 m., 1520'de 22 h. 10 m., 1554'de 21 h. 12 m., 1574'de 27 h. 42 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir, pamuk ziraati yapılan köyde meyvacılık yapılmakta arıcılık ile uğraşılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1514, 1485'de 2230, 1520'de 1920, 1554'de 2374, 1574'de 5400 akçe idi.

O V A C I K (211) : Köyde 1455'de 23 h., 1485'de 23 h. 2 m., 1520'de 12 h. 1 m., 1554'de 25 h. 18 m., 1574'de 26 h. 28 m. 1 yö-rük nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, ziraati yanısıra arıcılık ve koyun besiciliği de yapılmaktadır. 1554've 1574'tarihlerinde iki değirmen vardır. Vergi geliri 1455'de 1935, 1485'de 1557, 1520'de 2499, 1554'de 2419, 1574'de 2000 akçe idi.

Ö K Ü Z C Ü (212) : Köyde 1455'de 13 h. 1 m., 1485'de 12 h. 1 m., 1520'de 12 h. 1 m., 1554'de 14 h. 7 m., 1574'de 15 h. 13 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, pamuk ve bostan ürünleri ziraat olunmakta meyvacılık ve arıcılık yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 2157, 1485'de 1805.5, 1520'de 2316, 1554'de 2316, 1574'de 2196 akçe idi.

R E İ S (213): Köyde 1455'de 33 h. 12 m., 1485'de 51 h. 19 m., 1520'de 41 h. 17 m., 1554'de 62 h. 52 m., 1574'de 66 h. 128 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, nohud, kendir, soğan, meyva, bal, pamuk ve bağ ürünleri teşkil ediyordu. Vergi geliri 1455'de 5706, 1485'de 5891, 1520'de 6352, 1554'de 7000, 1574'de 10.000 akçe idi.

-
210. BA, TD 2, 99; TD 19, 85; TD 79, 168; TD 287, 298; TD 310-312; TK.KKA, TD 14, 285 a.
211. BA, TD 2, 76-77; TD 9, 82; TD 79, 165-166; TD 287, 284; TK.KKA, TD 14, 278 a-b.
212. BA, TD 2, 119, TD 99, 50; TD 79, 130-131; TD 287, 248-249; TK.KKA, TD 14, 259 a.
213. BA, TD 2, 90-91; TD 19, 70; TD 79, 152; TD 287, 262, 263; TK.KKA, TD 14, 267 b.

1485'den itibaren görülen Üsgözen ve İlemin/İlüb mezraaları mezkur köy halkı tarafından ekilmekte ve hâsılı beraber hesaplanmaktadır.

S Ö N G Ü T (214) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'de 16 h. 1 m., 1485'de 16 h. 3 m., 1520'de 16 h. 6 m., 1554'de 25 h. 16 m., 1574'de 25 h. 33 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsûlâtını buğday, arpa, pamuk, kendir, soğan, bal, meyva, nohud, bakla ve bağ ürünleri teşkil ediyordu. Vergi geliri 1455'de 2336, 1485'de 1954, 1520'de 2625, 1554'de 3484, 1574'de 4000 akçe idi.

Ş İ R E O B A S I (215) : Köyde 1485'de 27 h. 5 m., 1520'de 10 h. 5 m., 1554'de 10 h. 4 m., 1574'de 15 h. 16 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, pamuk, soğan, bakla ve meyva üretilmekte arıcılık ile uğraşılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 1632.5, 1520'de 1636, 1554'de 2156, 1574'de 4000 akçe idi.

T A M U O B A S I (216) : Köyde 1455'de 7 h. 1 m., 1485'de 4 h., 1520'de 6 h. 3 m., 1554'de 5 h., 1574'de 7 h. 1 m., nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, pamuk ve bağ ürünleri ziraat olunan köyün vergi hâsılı çok düşük olup, 1455'de 207, 1485'de 474, 1520'de 506, 1554'de 608, 1574'de 800 akçe idi.

T A Ş L I Ö Y Ü K (217) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Taşlıhüyük köyü): Köyde 1455'de 53 h. 23 m., 1485'de 64 h. 24 m., 1520'de 74 h. 49 m., 1554'de 73 h. 49 m., 1574'de 71 h. 21 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsûlâtını buğday, arpa, soğan, pamuk, bal, erzen ve bal teşkil ediyordu. Vergi geliri 1455'de 6940, 1485'de 6906, 1520'de 7848, 1554'de 7848, 1574'de 10.784 akçe idi.

T A V U K Ç U (218): 1455've 1485'de görülmeyen köyde 1520'

-
214. BA, TD 2, 82; TD 19, 70; TD 79, 152; TD 287, 262-263; TK.
KKA, TD 14, 267 b.
215. BA, TD 19, 96; TD 79, 180; TD 287, 268; TK.KKA, TD 14, 270 a.
216. BA, TD 2, 68; TD 19, 95; TD 79, 179; TD 287, 284-285; TK.KKA,
TD 14, 278 b.
217. BA, TD 2, 92-93; TD 19, 78; TD 79, 161-163; TD 287, 253-254;
TK.KKA, TD 14, 261 b - 262 a.
218. BA, TD 79, 188-189; TD 287, 250-251; TK.KKA, TD 14, 260 a-b.

de 31 h. 9 m., 1554'de 22 h. 18 m., 1574'de 32 h. 29 m. nüfus bulunmaktadır. 1554've 1574'de köyde bulunan Şeyh Asayiş Zâviyesi'ne bir çiftlik mikdarı yer tasarruf olarak verilmiştir. Buğday, arpa, pamuk ve soğan ziraat olunan köyde meyvacılık da yapılmaktadır. Vergi geliri 1520'de 2991, 1554'de 3178, 1574'de 4000 akçe idi.

U L U O B A (219) : Köyde 1455'de 14 h., 1485'de 15 h. 5 m., 1520'de 18 h. 17 m., 1554'de 14 h. 10 m., 1574'de 13 h. 17 m., nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, soğan ve bakladan ibaret olup vergi geliri 1455'de 1776, 1485'de 1640, 1520'de 2054, 1554'de 2481, 1574'de 3000 akçe idi.

V A R A Z (220) (Bugün Tokat'a bağlı Ulaş köyü) : 1455'de görülmeyen köyde 1485'de 39 h. 8 m. müslim, 9 h. gayri müslim, 1520'de 33 h. 10 m. müslim, 11 h. 5 m. gayri müslim, 1554'de 44 h. 24 m. müslim, 19 h. 15 m. gayri müslim, 1574'de 46 h. 55 m. müslim 39 h. 41 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Köyde bulunan Atanpa mezarası dört hassa çiftlik yer olup hâsılı köyle beraber hesaplanmıştır. Köyde buğday, arpa, soğan, pamuk ziraati yanında meyvecilik ve arıcılık da yapılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 7281, 1520'de 6520 1554'de 7620, 1574'de 10.830 akçe idi.

Y A Z A N Y A (221) (Bugün Turhal'a bağlı Ayranpınar köyü): 1455'de Vazya adını taşıyan köyde 11 h. 1 m., 1485'de 15 h., 1520'de 18 h. 3 m., 1554'de 29 h. 36 m., 1574'de 33 h. 41 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtını buğday, arpa, mercimek, meyva ve bal teşkil etmekte idi. Koyun besiciliği de yapılan köyün vergi geliri 1455'de 1951, 1485'de 1700, 1520'de 5046, 1554'de 5050, 1574'de 6000 akçe idi.

K Ü R T L E R (222) : 1455've 1485'de Yenice köyü ile beraber yazılmıştır. 1520'den itibaren ise iki köy birbirinden ayrı olmuştur.

-
219. BA, TD 2, 121-122; TD 19, 102; TD 79, 186; TD 287, 266; TK. KKA, TD 14, 269 a-b.
220. BA, TD 19, 65-66; TD 79, 146-147; TD 287, 260-261; TK.KKA, TD 14, 266-267 a.
221. BA, TD 2, 103; TD 19, 80; TD 79, 163; TD 287, 312-313; TK. KKA, TD 14, 290-291 a.
222. BA, TD 2, 110-111; TD 19, 74-75; TD 79, 156-157; TD 287, 304-305; TK.KKA, TD 14, 292-292 b.

rak tahrire geçmiştir. Köyde 1455'de 46 h. 5 m., 1485'de 61 h. 15 m., 1520'de 38 h. 21 m., 1554'de 34 h. 30 m., 1574'de 31 h. 20 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtını buğday, arpa, pamuk, soğan, meyva, bakla, kendir, bal ve bağ ürünleri teşkil eden köyde 1455'de 14, 1485'de ve 1574'de 1 değirmen bulunmaktadır. Vergi geliri 1455'de 5021, 1485'de 7179, 1520'de 4244, 1554'de 5200, 1574'de 6000 akçe idi.

Y E N İ C E (223) : 1455 ve 1485'de Kürtler köyü ile beraber yazılmış olup, nüfus ve hububat dökümü birlikte hesaplanmıştır. (224). Diğer tarihlerde ise iki köy birbirinden ayrılmıştır. Köyde 1520'de 27 h. 9 m., 1 ma'lûl, 1554'de 32 h. 27 m., 1574'de 50 h. 48 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsulâtı buğday, arpa, soğan, pamuk, meyva, bakla ve baldan ibarettir. Koyunculuk da yapılan köyün vergi geliri 1520'de 3144, 1554'de 4000, 1574'de 6000 akçe idi. Köyde 1520 ve 1554'de iki 1574'de üç değirmen faaliyet halindedir.

Y Ü Z B E Ğ İ (225) : Köyde 1455'de 17 h. 4m., 1485'de 11 h. 2 m., 1520'de 4 h. 1 m., 1554'de 2 h. ve 1574'de yine 2 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, soğan ve bostan ürünleri ziraat olunan köyde meyva da yetiştirilmektedir. Vergi geliri 1455'de 2591, 1485'de 1250, 1520'de 1616, 1554'de 1600, 1574'de 3200 akçe idi.

Z A Ğ A R (226) : Köyde 1485'de 47 h. 15 m., müslim, 3 h. gayri müslim 1520'de 58 h. 48 m. müslim, 9 h. gayri müslim, 1554'de 39 h. 27 m., müslim, 11 h. 6 m. gayri müslim, 1574'de 46 h. 36 m. müslim, 14 h. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, pamuk, soğan ziraati yapılmakta, meyva üretimi olmakta ve koyunculuk ile uğraşılmaktadır. Vergi geliri 1485'de 7396, 1520'de 8651, 1554'de 9000, 1574'de 10.219 akçe idi. Köyde tâbi durumda bulunan Çad ve Ekvani Divânı mezraaları meskûn olmayıp hâsılı köyle beraber hesap-

-
223. BA, TD 2, 110-111; TD 19, 74-75; TD 79, 157; TD 287, 306-307; TK.KKA, TD 14, 288 a.
224. Yenice köyünün 1455 ve 1485 tarihlerindeki durumu "Kürtler" köyü ile beraber verildiğinden burada tekrar yazılmamıştır.
225. BA, TD 2, 105; TD 19, 84; TD 79, 167; TD 287, 322; TK.KKA, TD 14, 296 b.
226. BA, TD 19, 68-69; TD 79, 150; TD 287, 281-282; TK.KKA, TD 14, 276-277 b.

lanmıştır. Çad mezraası üç çiftlik yer olup 1485'de harap bir durumda idi.

Z E V R E K (227): Köyde 1455'de 9 h., 1485'de 7 h., 2 m., 1520'de 3 h. 1 m., 1554'de 5 h. 2 m., 1574'de 10 h. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsulâtı buğday, arpa, pamuk, meyva, bal ve bostan ürünlerinden ibaret idi. Vergi geliri 1455'de 980, 1485'de 938, 1520'de 1614, 1554'de 1334, 1574'de 1850 akçe idi.

Z İ V E R İ (228) : Köyde 1455'de 22 h. 2 m., 1485'de 18 h. 5 m., 1520'de 25 h. 11 m., 1554'de 24 h. 20 m., 1574'de 24 h. 20 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, soğan ile bağ ve bostan ürünleri ziraati yapılmakta, arıcılık ve koyun besiciliği ile uğraşmaktadır. Vergi geliri 1455'de 3133, 1485'de 2389, 1520'de 2450, 1554'de 2863, 1574'de 4600 akçe idi.

M e z r a a l a r :

A R H A D (229) : 1455'de köy olarak yazılmıştır. 1485'de görülmeyen mevki 1520 ve 1554'de mezraa kaydolunmuştur. 1574'de ise yine yer almamıştır. 1455'de köyde 4 h. 2 m. nüfus olup 1520 ve 1554'de meskûn değildir. Hâsılı bağlı olduğu Ezinepazarı köyü ile berâber hesaplanmıştır.

B E Ğ L İ K (230) : Sadece 1520 tarihli tahrirde görülen mezraa meskûn değildir. Haricden gelen EmirSeyyid cemaati tarafından ekilen mezraada buğday ve arpa ziraati olunmaktadır. Vergi geliri, 398 akçedir.

B E H İ Ş T (231) : Kiremidlik ve Tavşan bağı adı ile de anılan mezraa 1485 ve 1520 tahrirlerinde yer almıştır. Bir buçuk çiftlik mikdarı yer alan mezraada buğday ve arpa ziraati yapılmaktadır. 1485'de vergi geliri 90, 1520'de 150 akçe idi.

-
227. BA, TD 2, 86-87; TD 19, 55; TD 79, 135; TD 287, 465; TK.KKA, TD 14, 269 a.
228. BA, TD 2, 81,82; TD 19, 73; TD 79, 155; TD 287, 291; TK.KKA, TD 14, 281 b
229. BA, TD 2, 69; TD 79, 138; TD 287, 246.
230. BA, TD 79, 189.
231. BA, TD 19, 63; TD 79, 144.

Ç İ R E K L İ (232) : Biskeni köyü yakınındaki mezraa meskûn değildir. Bağ ürünleri yetiştirilen mezraanın vergi hâsılı 1485'de 100, 1520'de 150, 1554'de 150, 1574'de 400 akçe idi.

D E R B E N D - İ B U R Ç A K (233) : Meskûn olmayan mezraa haricden gelenlerce ekilmekte ve buğday ile arpa ziraati yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 520, 1485'de 310, 1520'de 460, 1554'de 2000, 1574'de 2600 akçe idi.

G Ö R D Ü K (234) : İlk olarak 1520'de tahrire geçen mezraa meskûn değildir. Hubûbât dökümü verilmeyen mezraanın vergi geliri 1520'de 100, 1554'de 841, 1574'de 300 akçe idi.

G Ü Ğ E R C İ N L İ K (235) : 1455'de görülmeyen mezraa meskûn değildir. Haricden ziraat edilen mezraanın mahsûlünü buğday ve arpa teşkil etmektedir. Vergi geliri 1485'de 320, 1520'de 440, 1554'de 440, 1574'de 420 akçe idi.

G Ü R C İ (236) : 1455'de Venk nâhiyesine bağlı mezraada 6 h. nüfus vardı. 1485'de Kazâbâd nâhiyesine bağlanmış olan mezraanın Kâdı Ömer köyü halkı tarafından ekildiği görülmektedir. Buğday ve arpa ziraati yapılan mezraanın vergi hâsılı 1455'de 882, 1485'de 700, 1520'de 720, 1554'de 2690, 1574'de 2000 akçe idi.

K E Ş L İ K (237) : 1455'de Venk nâhiyesine bağlı köy iken 1485, 1520 ve 1554 tahrirlerinde Kazâbâd'a bağlı mezraa kayd olunan yer 1574'de yine köy olmuştur. 1455'de 11 h. 5 m. nüfus olup, 1485'de meskûn değildir. 1520'de 5 h., 1554'de 8 h. 12 m., 1574'de 40 h. nüfus vardı. Buğday, arpa ve keten ziraati yapılan mezraanın vergi

-
232. BA, TD 19, 65; TD 79, 146; TD 287, 257; TK.KKA, TD 14, 264 a.
233. BA, TD 2, 117; TD 19, 68; TD 79, 151; TD 287, 307; TK.KKA, TD 14, 288 a.
234. BA, TD 79, 149; TD 287, 290; TK.KKA, TD 14, 281 b.
235. BA, TD 19, 68; TD 79, 149; TD 287, 323; TK.KKA, TD 14, 297 a.
236. BA, TD 2, 163-164; TD 19, 68; TD 79, 149; TD 287, 292; TK.KKA, TD 14, 282 a.
237. BA, TD 2, 156; TD 19, 68; TD 79, 149; TD 287, 290; TK.KKA, TD 14, 281 a.

geliri 1455'de 488, 1485'de 230, 1520'de 332, 1554'de 400, 1574'de 1200 akçe idi.

M E R İ S (238) : 1455'de köy iken 1485; 1520 ve 1554'de mezraa kayd olunmuş 1574'de tekrar köy olarak yazılmıştır. 1455'de 4 h. 1554'de 16 h. ve 1574'de 10 h. 14 m. nüfus vardır. Mahsûlâtın buğday ve arpa oluşturan mezraanın vergi geliri 1455'de 470, 1485'de 250, 1520'de 250, 1554'de 500, 1574'de 1000 akçe idi.

S A R A Y C I K (239) : 1455'de köy iken sonraki tahrirlerde mezraa kaydolunmuştur. Hiç bir tahrirde meskûn olmayan mezraa üç öküzlük yerdir. Buğday ve arpa ziraati olunan köyün vergi geliri 1455'de 42000, iken daha sonra çok düşmüş ve 1485 ve 1520'de 280, 1554'de 290, 1574'de 500 akçe olmuştur.

Ü Z M Ü Ş (240) : Endiz köyüne bağlı olan mezraa 1485 ve 1520'de meskûn olmamasına rağmen 1554'de 10 h. 8 m., 1574'de 38 h. nüfus bulunmaktadır. Mezraaya 1554'de gelen Saraclu cemaati burayı şenledip ziraat eyleyip resmin ve behresin vermeye başlamışlardır. Vergi hâsılları Endiz köyü ile beraber hesaplanmıştır. Mezraanın mahsûlâtı buğday ve arpa idi.

Kazâbâd nâhiyesi ile ilgili bilgiler tablo XVIII'de toplu olarak gösterilmiştir.

-
238. BA, TD 2, 91; TD 19, 93; TD 79, 176; TD 287, 277; TK.KKA, TD 14, 275 a.
239. BA, TD 2, 126; TD 19, 89; TD 79, 172; TD 287, 287; TK.KKA, TD 14, 279 b.
240. BA, TD 19, 49; TD 79, 130; TD 287, 245; TK.KKA, TD 14, 257 a.

Tablo : XIX

Kazâbâd Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		42	70	72	73	76
H A N E	Çift	655	342	302	186	269
	Nim	290	985	1031	656	1105
	Bennak	120	124	208	120	207
	Caba	525	1889	1983	1562	1778
	Toplam	1590	2340	2524	2526	2359
Mücerred		151	701	1183	2207	3438
Mezraa		6	20	22	20	22
Ç İ F T L İ K	Hassa	120	135	121	126	120
	Malikane	15	26	20	19	18
	Mülk	42	70	84	78	68
Zemin		20	31	84	977	755
Mevkuf		26	10	46	26	21

6. Komanat nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r :

A C I P I N A R (241) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : 1455 tarihinde görülmeyen köyde 1485'de 26 h. 10 m., 1520'de 27 h. 6 m., 1554'de 67 h. 29 m., 1574'de 72 h. 88 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, ceviz, ve meyve üretilmekte arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 1554, 1520'de 2461, 1554'de 2641, 1574'de ise 5100 akçe idi.

A H M E T A L A N I (242) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : 1455 tarihli tahrirde bulunmayan köyde 1485'de 9 h. 4 m., 1520'de 10 h. 2 m., 1554'de 11 h. 7 m., 1574'de 14 h. 12 m. 1 imam nüfus bulunmaktadır. Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı köy durumunda bulunan Nebi köyü mezkur tarihlerde mezraa olarak geçmekte (243) ve Ahmed Alanı köyünün ekinliği durumundadır. Yine aynı köye bağlı durumda bulunan Kirandon mezraasının (244) hâsılı da mezkur köyün hâsılı ile birlikte hesaplanmıştır. Buğday, arpa üretiminin yanısıra bağ ve bağçecilik, arıcılık ve koyunculuk da yapılan köyde bir de değirmen bulunmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 491, 1520'de 1147, 1554'de 1442, 1574'de 3200 akçe idi.

A K T A Ş (245) : 1455 tarihli tahrirde yer almayan köyde 1485'de 8 h. 1520'de 6 h., 1554'de 6 h. nüfus olup 1574'de reâyâdan hâlidir. Sadece buğday, ve arpa üretimi yapılan köyde, harap bir de değirmen vardır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 220, 1520'de 380, 1554'de 380 ve 1574'de 600 akçedir.

A L U Ç (256) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Diğer adı Çiftlik köyü olan Aluç köyü 1455'tarihli tahrirde yer almamıştır. 1485'de 8 h. 1 ml, 1520'de 5 h. 1 m., nüfus bulunan köy 1554've 1574 ta-

-
241. BA, TD 497-498; TD 79, 57; TD 287, 93-94; TK.KKA, TD 14, 169 b - 170 a.
242. BA, TD 19, 499-500; TD 79, 58-59; TD 287, 78-79; TK.KKA, TD 14, 160 - 161 a.
243. BA, TD 19, 500; TD 79, 59; TD 287, 79; TK.KKA, TD 14, 161 a.
244. BA, TD 19, 500; TD 79, 59; TD 287, 79; TK.KKA, TD 14, 161 a.
245. BA, TD 19, 498; TD 79, 58; TD 287, 78; TK.KKA, TD 14, 160 b.
246. BA, TD 19, 498; TD 79, 57.

rihli tahrirlerde yine yoktur. Buğday, arpa ve keten yetiştirilen köyde ayrıca arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 378, 1520'de 2123 akçe idi.

B A Ğ Ç E C İ K (247) : 1455 tarihinde görülmeyen köyde 1485'de 5 h. 4 m., 1520'de 2 h., 1554'de 1 h. nüfus bulunmakta iken 1574'de ise reâyâdân hâli durumdadır. Buğday, arpa, keten ve meyve yetiştirilen köyde bağcılık yapılmakta ve koyun beslenmektedir. Köyün vergi hâsılı 1485'de 304, 1520'de 1200, 1554'de 400, 1574'de 1500 akçedir.

B U L A (248) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'de 36 h. 3 m., 1485'de 33 h. 3 m., 1520'de 31 h. 5 m., 1554'de 29 h. 14 m., 1574'de 43 h. 49 m., 1 pir-i fani ve 1 muhassıl nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, soğan, kabak, ceviz, badem yetiştirilmekte arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455' 3087, 1485'de 2931, 1520'de 4205, 1554'de 6797, 1574'de 9000 akçedir

K A D I V A H İ T (249) (Bugün Almus ilçesine bağlı Kadı Vakfı köyü) : 1455 tarihli tahrirde yazılı olmayan köyde 1485'de 18 h. 7 m., 1520'de 11 h. 2 m., 1554'de 14 h. 12 m., 1574'de 26 h., 27 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, nohud, mercimek, bakla üretilmekte koyun beslenmekte ve arıcılık yapılmaktadır. Köyde bir de değirmen bulunmaktadır. 1574 tarihli tahrirde yazılan Bibal alanı mezraası köye bağlı olup hâsılı beraber hesaplanmıştır. Köyün vergi geliri 1485'de 1265.5, 1520'de 1721, 1554'de 1754, 1574'de 4100 akçedir.

K I Ş L A C I K (250) (Bugün Tokat'a bağlı Çökelek kışla köyü) : 1455 tarihli tahrirde yazılı olmayan köyde 1485'de 5 h. 2 m., 1520'de 6 h. 4 m., 1554'de 17 h. 13 m., 1574'de 19 h. 27 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ekilen köyde bağ ve bağçelik yapılmakta ve koyun beslenmektedir. Köyün vergi hâsılı 1485'de 245, 1520'de 593, 1554'de 533, 1574'de 1000 akçedir.

-
247. BA, TD 19, 499, TD 79, 58, TD 287, 76, TK.KKA, TD 14, 159 b.
 248. BA, TD 2, 178-179; TD 19, 494; TD 79, 53; TD 287, 74-75; TK.KKA, 14, 158 b - 159 a.
 249. BA, TD 19, 497; TD 79, 56; TD 287, 94-95; TK.KKA, TD 14, 170 a.
 250. BA, TD 19, 500; TD 79, 59; TD 287, 76; TK.KKA, TD 14, 159 a-b.

K I Z I L (251) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : 1455 tarihli tahrirde bulunmayan köyde 1485'de 42 h. 4 m., 1520'de 52 h. 17 m., 1554'de 51 h. 47 m., 1574'de 66 h. 46 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, kendir, keten ve soğan, yetiştirilen köyde bağcılık ve arıcılık yapılmakta, koyun beslenmektedir. Ayrıca bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılının yüksekliği dikkati çekmektedir. Nitekim vergi geliri 1485'de 4957, 1520'de 8454, 1554'de 9037, 1574'de 10.000 akçe idi.

K O M A N A T (252) (Bugün Tokat'a bağlı Kılıçlı (Gümenek) köyü) : 1455 tarihli tahrirde "şehir" olarak geçen yer diğer tarihlerde köy olarak yazılmıştır. Köyde 1455'de 76 h. 24 m. müslim, 59 h. gayri müslim, 1485'de 26 h. 12 m. müslim, 33 h. 12 m. gayri müslim, 1520'de 25 h. 16 m. müslim, 28 h. 13 m. gayri müslim, 1554'de 2 sipahi-zâdegân 30 h. 21 m. müslim, 37 h. 8 m. gayri müslim, 1574'de 53 h. 65 m. müslim, 67 h. 15 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, soğan ceviz, sebze ve meyve üretimi yapılmakta ve arıcılık yapılmaktadır. Köyde Sultan Mahmud-ı Gazni ve Ömer Zenbe adlarında iki de zâviye bulunmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 7193, 1485'de 4956, 1520'de 7412, 1554'de 11.000, 1574'de 12.674 akçedir.

M A M U (253) (Bugün Almus ilçesine bağlı Bakımlı köyü) : 1455 tarihli tahrirde yer almayan köyde 1485'de 65 h. 2 m., 1520'de 63 h. 12 m., 1554'de 52 h. 26 m., 1574'de 67 h. 71 m. nüfus bulunmaktadır. Köye bağlı olarak Karkıncık, Şeyh Ali Divanı ve Tutköy mezraaları vardır. Tutköy mezraası 1485 ve 1520'de meskûn değilken 1554'de 16 h. 7 m., 1574'de 12 h. 8 m. nüfus olmuştur Bu mezraaların hâsılları Mamu köyü ile birlikte hesaplanmıştır. Üç çiftlik ve bir değirmen bulunan Mamu köyünde buğday, arpa, keten, nohud ve meyve yetiştirilmekte arıcılık yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 5059, 1520'de 7575, 1554'de 8094, 1574'de 11.497 akçedir.

-
251. BA, TD 19, 496-497; TD 79, 55-56; TD 287, 77-78; TK.KKA, TD 14, 160 a-b.
252. BA, TD 2, 176-178; TD 19, 492-493; TD 79, 51-52; TD 287, 72-73; TK.KKA, TD 14, 155 b-157 a.
253. BA, TD 19, 491-492; TD 79, 50-51; TD 287, 82-83; TK.KKA, TD 14, 162 b - 163 a.

O M A L A (254) (Bugün Tokat'a bağlı Gözova köyü) : 1455 tarihli tahrirde bulunmayan köyde 1485'de 56 h. 9 m., 1520'de 69 h. 21 m., 1554'de 86 h. 32 m., 1574'de 140 h. 58 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, soğan, kendir, bakla, pamuk, ve ceviz yetiştirilen köyde bostan da yapılmaktadır. Omala köyüne bağlı durumdaki Çat mezraasının hâsılı köyle beraber hesaplanmıştır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1485'de 3393, 1520'de 3726, 1554'de 3726, 1574'de 9903 akçedir.

Ş E Y H (255) : Köyde 1455'de 37 h. 5 m., 1485'de 43 h. 8 m., 1520'de 40 h. 16 m., 2 pir-i fâni, 1554'de 64 h. 35 m., 1574'de 78 h. 93 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsûllerini buğday, arpa, keten, soğan, bal ile bağ ve bostan ürünleri meydana getirmektedir.

Şeyh köyüne bağlı olarak Şehroz, Alucı ve Çam değirmeni mezarları vardır. Bu mezarların hâsılları Şeyh köyü hâsılıyla beraber hesaplanmıştır. Köyün vergi geliri 1455'de 6325, 1485'de 5671, 1520'de 7258, 1554'de 7763, 1574'de 8500 akçedir.

Y A L A K / B A L A K (256) : 1455 tarihli tahrirde yer almayan köyde 1485'de 10 h. 1 m., 1520'de 7 h. varken 1554 tahririnde köyün adına rastlanmamıştır. 1574'de köyde 11 h. 6 m. nüfus vardır. Bu tarihte ayrıca Sırçalı mezraası da köyle beraber yazılmıştır. Köyde buğday, arpa ve bostan yetiştirilmekte arıcılık ile hayvancılık yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 463, 1520'de 440, 1574'de 1000 akçedir.

Y E L P E (257) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : 1455 tarihli tahrirde bulunmayan köyde 1485'de 14 h. 2 m., 1520'de 13 h. 1 m., 1554'de 13 h. 14 m., 1574'de 24 h. 30.m. nüfus vardır. Buğday, arpa ve meyve üretimi ile arıcılık ile koyunculuk yapılan köyün vergi geliri 1485'de 1500, 1520'de 2248, 1554'de 2957, 1574'de 3000 akçe idi.

-
254. BA, TD 19, 494-495; TD 79, 53-54; TD 287, 79-80; TK.KKA, TD 14, 161 a-b.
255. BA, TD 2, 180-181; TD 19, 495-496; TD 79, 54-55; TD 287, 81-82; TK.KKA, TD 14, 161 - 162 b.
256. BA, TD 19, 499; TD 79, 58; TK.KKA, TD 14, 163 a.
257. BA, TD 19, 500; TD 79, 59; TD 287, 74; TK.KKA, TD 14, 158 a-b.

M e z r a a l a r :

Ç O R D A L / H O R D A L (258) : İlk defa 1554 tarihli tahrirde yer alan mezraada 17 nefer nüfus vardır. Mezraa sakinleri ekip biçip behresin vermektedirler. 1574'de ise mezraa meskûn olmayıp, mezraada ziraat idenlerin dönüm resmini ve behresini vereceği kaydolunmuştur. Her iki tahrirde de mezraanın vergi geliri 100 akçedir.

Komanat nâhiyesi ile ilgili toplu bilgiler tablo XIX'da gösterilmiştir.

Tablo : XX

Komanat Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		3	15	16	13	14
H A N S E	Çift	41	29	36	13	36
	Nim	25	157	131	191	140
	Bennak	23	76	76	47	185
	Caba	60	132	124	321	259
	Toplam	149	394	367	472	620
Mücerred		32	130	139	303	633
Mezraa		3	14	14	11	10
Ç İ F T L İ K	Hassa	21	18	21	21	16
	Malikane	4	3	4	3	5
	Mülk	14	29	16	18	21
Zemin		-	-	17	168	175
Mevkuf		1	9	12	4	14

7. Tozanlu nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r :

A N A Z İ (259) : 1455'de köyde bir hane bulunmakta iken sonraki tarihlerde köyde nüfûsa rastlanmamıştır. 1554 ve 1574 tarihlerinde ise köyün ismine rastlanmamıştır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 460, 1485'de 300 ve 1520'de ise yine 300 akçe olarak görünmektedir.

B A Ş A R I (260) : Köyde 1455'de 3 h. 1485'de 4 h. 1 m., 1520'de 1 h., 1554'de 5 h. 5 m., 1574'de ise 21 h ve 10 m. nüfus bulunuyordu. Sadece buğday ve arpa üretiminin yapıldığı görülen köyde 1574'de bir de değirmen bulunuyordu. Köyün vergi hâsılı 1455'de 566, 1485'de 541, 1520'de 977, 1554'de 1100 ve 1574'de ise 1200 akçe idi.

Ç A L I C I (261) (Bugün Sivas'ın Hafik ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 5 h., 1485'de 8 h. 1 m., 1520'de 4 h., 1554'de 10 h. 2 m., 1574'de ise 10 h. 11 m. ve 1 sipahi nüfus bulunmaktaydı. Az miktarda olmak üzere buğday ve arpa üretimi ile hayvancılık ve arıcılık yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 465, 1485'de 378, 1520'de 925, 1554'de 1000 ve 1574'de 2400 akçe idi.

C E Ğ C E K (262) (Bugün Hafik ilçesine bağlı İçdere Köyü): 1455 ve 1485 tarihlerinde köyde 1 h. olup diğer tahrir tarihlerinde ise hiç bir nüfûsa rastlanmamıştır. 1554'den itibaren köy arazisinin haricden ekildiği ve bu tarihten itibaren hubûbat istihsâlinde önemli ölçüde artış gözlenmektedir. Köyün vergi hâsılı 1455'de 160, 1485'de 90, 1520'de 135, 1554'de 700 ve 1574'de ise 1600 akçe idi.

-
259. BA, TD 2, 651; BA, TD 19, 548; BA, TD 79, 113.
 260. BA, TD 2, 653; BA, TD 19, 546; BA, TD 79, 111; BA, TD 287, 129; TK.KKA, TD 14, 193 b.
 261. BA, TD 2, 648; TD 19, 543-544; TD 79, 109; TD 287, 120-121; TK.KKA, TD 14, 185 b - 187 a.
 262. BA, TD 2, 649; TD 19, 545; TD 79, 111; TD 287, 138-139; TK.KKA, TD 14, 200 a.

Ç İ R M İ Ş (263) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Alazlı köyü): 1455'de 5 h. 2 m., 1485'de 6 h., 1520'de 2 h. 2 sipahizâde, 1554'de 7 h. 1 m. ve 1574'de 9 h. 7 m. nüfus görülen köyde, buğday ve arpa ekimi ile hayvancılık ve arıcılık yapılmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 507, 1485'de 528, 1520'de 981, 1554'de 1250 ve 1574'de 1700 akçe idi.

D Ü Z G Ü N (264) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Beykonagi köyü) : Köyde 1455'de 11 h., 1485'de 5 h., 1520'de 5 h. 2 m., 1554'de 12 h. 4 m., 1574'de ise 22 h. 22 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday ve arpa üretiminin yanısıra hayvancılık ve az miktarda arıcılık yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1251, 1485'de 574, 1520'de 625, 1554'de 1373 ve 1574'de ise 2200 akçe idi.

E M N İ L Ü / E S E N L Ü (265) : 1455'de kaydına rastlanmayan köy, 1485'de ve diğer tarihlerde ise meskûn değildir. Dışarıdan ekildiği anlaşılan köyde sadece buğday ve arpa üretimi yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 280, 1520'de 440; 1554'de 500, 1574'de ise 600 akçe idi.

E R M E N İ S (266) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Çatpınar köyü) : Köyde 1455'de 16 h., 1485'de 10 h., 1520'de 12 h. 3 m. 2 sipahi-zâde, 1554'de 23 h. 11 m., 1574'de ise 37 h. 24 m. ve 1 sofi nüfus bulunuyordu. Ayrıca köye tabi olarak Yalavac, Pelid bükü ve Alan yaylakları bulunmakta idi. Köyde buğday, arpa ve soğan üretiminin yanısıra düşük miktarda hayvancılık da yapılmaktadır. Bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 1441, 1485'de 778, 1520'de 1001, 1554'de 1658, 1574'de ise 4500 akçe idi. Yaylalardan ise 1554 ve 1574 tarihlerinde 500 akçe alınmakta idi.

263. BA, TD 2, 648, TD 19, 548, TD 79, 113, TD 287, 224-125; TK. KKA, TD 14, 189 a.
264. BA, TD 2, 663; TD 19, 540, BD 79, 105; TD 287, 128-129; TK. KKA, TD 14, 193 a-b.
265. BA, TD 19, 550; TD 79, 116; TD 287, 134; TK.KKA, TD 14, 197 a.
266. BA, TD 2, 654-655; TD 19, 550; TD 79, 115; TD 287, 118; TK. KKA, TD 14, 184 b.

E S K İ K Ö Y (267) (Bugün Hafik ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 8 h., 1485'de 1 h., 1520'de 5 sipahi-zâde, 1574'de 1 h. nüfus bulunmakta iken, 1574'de ise nüfustan hâli görülmektedir. Köyde bulunan sipahilere ziraat için iki müdlük yer verilmiştir. Bugday ve arpa üretimi yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 710, 1485'de 355, 1520'de 475, 1554'de 1702, 1574'de ise 1800 akçe idi.

E S K H İ D İ Ğ E R (268) : 1554 tarihli tahrirde "Haric ez defter" kaydolunan köyde bu tarihte altı sipahizâde olup 1574'de reâyâdan hâlidir. Köyün vergi geliri 1554'de 500, 1574'de ise 100 akçe idi.

E Y Ü B (269) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy) : Köyde 1485'de 7 h., 1 m., 1520'de 8 h., 1 m., 2 sipahizâde, 1554'de 15 h. 6 m. 1 sipahi, 1 sipahi-zâde, 1574'de ise 22 h. 14 m. nüfus bulunuyordu. Bugday, arpa, ceviz ve diğer meyveler yetiştirilen köyde arıcılık ve hayvancılık da yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1485'de 754, 1520'de 1433, 1554'de 1810, 1574'de ise 2300 akçe idi. Eyüb köyü yol üzerinde bulunduğu için 1574'den itibaren reâyâsı avâ-rız-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuştur.

F İ N D İ C A K (270) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı Tozanlı Fındıcak köyü) : 1455'de 12 h. nüfus bulunan köy, 1485'de harab bir haldedir. 1520'den itibaren ise köyde nüfus bulunmamasına rağmen dışarıdan gelenler tarafından ekilib biçildiği anlaşılmaktadır. Nitekim 1485'de vergi gelirinin rastlanmamakla birlikte diğer tarihlerde vergi alındığı görülmektedir. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1084, 1520'de 500, 1554'de 550, 1574'de ise 700 akçe idi. Köy 1554 ve 1574 tarihlerinde mezraa kaydolunmuştur.

G E V L E / G E V E L E (271) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Sarısuvat köyü) : 1455'de 5 h. bulunan köy 1485 ve 1520'de reâyâdan

-
267. BA, TD 2, 650-651, TD 19, 549, TD 79, 114-115; TD 287, 117; TK.KKA, TD 14, 184 a.
268. BA, TD 287, 117; TK.KKA, TD 14, 184 a.
269. BA, TD 19, 545; TD 79, 110; TD 287, 123; TK.KKA, TD 14, 188 a.
270. BA, TD 2, ?; TD 19, 548, TD 79, 114, TD 287, 136, TK.KKA, TD 14, 199 a.
271. BA, TD 2, 650, TD 19, 548, TD 79, 113, TD 287, 126; TK.KKA, TD 14, 191 a.

hâli olup, 1554'de 5 h. 2 m. nüfus vardı. 1574'de ise yine reâyâdan hâli durumda olan köyde çok az miktarda olmak üzere buğday, arpa, mercimek ve meyve üretilmekte ve hayvancılık yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 565, 1485'de 90, 1520'de 190, 1554'de 450, 1574'de ise 500 akçe idi.

G İ B İ Ş (272) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı Bağtaşı köyü): 1455'de 10 h. 1 m. nüfus bulunan köyde 1485'de 14 h. 3 m., 1520'de 14 h. 14 m., 1554'de 27 h. 16 m., 1574'de ise 37 h. ve 40 m. nüfus bulunuyordu. Buğday, arpa, soğan, sebze, meyve ve bilhassa ceviz üretimi yapılan köyde hayvancılık ile de uğraşılmaktadır. Ayrıca, köyde bir de değirmen bulunmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 1060 1485'de 874, 1520'de 1229, 1554'de 1229, 1574'de ise 1700 akçe idi.

G Ö L K Ö Y (273) : Köyde 1455'de 16 h., 1485'de 16 h. 5 m., 1520'de 17 h., 1554'de 26 h., 9 m. ve 1574'de ise 39 h. 26 m ve 1 sofî bulunuyordu. Köyde buğday, arpa, ceviz, meyve ve soğan istih-sâl edilmekte koyun beslenmekte ve arıcılık yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1501, 1485'de 1910, 1520'de 2111, 1554'de 2930, ve 1574'de 3000 akçe olarak görülmektedir.

H E N İ Z E (273a) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Heze köyü) : 1455'tarihinde mevcut bulunmayan köyde 1485'de 7 h. 1 m., 1520'de 9 h. 1 m., 1554'de 30 h. 14 m., 1574'de ise 26 h. 33 m. nüfus vardı. Bir değirmen bulunan köyde buğday, arpa, soğan ve meyve üretimi yapılmakta arıcılık ve hayvancılık ile de uğraşılmaktadır. Köyün ver-gi hâsılı 1485'de 906, 1520'de 1558, 1554'de 1754, 1574'de ise 3300 akçe idi.

H İ S A R C I K (274) Köyde 1455'de 17 h. 2m., 1485'de 21 h. 2 m., 1520'de 22 h., 3 m., 1554'de 43 h. 26 m. 1574'de 93 h. 70 m. ve 1 sofî nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve çeşitli meyveler ü-retilen köyde, arıcılık yapılmakta ve hayvan beslenmektedir. 1574'

272. BA, TD 2, 662; TD 19, 543; TD 79, 108-109; TD 287, 136; TK. KKA, TD 14, 198 b - 199 a.
273. BA, TD 2, 655; TD 19, 544-545; TD 79, 110; TD 287, 121; TK. KKA, TD 14, 287 a.
- 273a BA, TD 19, 547; TD 79, 112; TD 287, 127-128; TK.KKA, TD 14, 191 b - 193 a.
275. BA, TD 2, 666; TD 19, 540; TD 79, 105; TD 287, 116; TK.KKA, TD 14, 183 b - 184 a.

de adet-i aġnâm vergisinin yükselmesinden (1000) akçe) hayvancılığın ilerlediği görülmektedir. 1554 ve 1574 tarihlerinde dört değirmen bulunan köyden 1455'de 1502, 1485'de 1095, 1520'de 1568, 1554'de 3604, 1574'de 9000 akçe vergi geliri toplanmıştır.

İ P S İ L İ (275) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Doğanşar (Tozanlı) bucak merkezi) : Köyde 1455'de 58 h. 7 m., 1485'de 92 h. 10 m. 1 imam müslim, 94 h. gayri müslim, 1520'de 124 h. 41 m. 1 sipahi-zâde müslim, 111h. 29 m. gayri müslim, 1554'de 179 h. 68 m. müslim, 185 h. 53 m. gayri müslim, 1574'de 119 h. 19 m. müslim, 440 h. 90 m. gayri müslim nüfus bulunmakta idi. Mahsûlleri buğday, arpa, kabak, keten, gıyah, meyve, bal ve bağ ürünlerinden müteşekkil idi. Hayvancılık da yapılan köyde bir boyahâne mevcut olup buradan 1554'de 800, 1574'de ise 1000 akçe vergi alınmıştır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 10.000, 1485'de 6620, 1520'de 8948, 1554'de 14.000, 1574'de ise 26.000 akçe idi.

1574 tarihli tahrirde adı geçen Dere mahalle mezraası (276) kırk kilelik yer olup, hâsılı İpsili köyü ile birlikte hesaplanmıştır.

İ T B U R N U (277) : 1455 ve 1485 tarihli tahrirlerde 1 h. nüfus bulunan köy diğer tahrirlerde meskûn değildir. Köyün vergi geliri 1455'de 100, 1485'de 180, 1520'de 250, 1554'de 455, 1574'de 1000 akçe idi. Ancak bu gelirlerin nereden olduğu belirtilmemiştir.

K A R A D İ Z (278) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Arslantaş köyü) : Köyde 1485'de 2 h. 1520'de 2 h., 1554'de 6 h. 1 m., 1574'de 5 h. 9 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve meyve üretimi ile arıcılık ve hayvancılık yapılan ve faaliyet halinde iki değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1485'de 429, 1520'de 669, 1554'de 662, 1574'de ise 1000 akçe idi.

-
275. BA, TD 2, 646; TD 19, 541-542; TD 79, 105-107; TD 287, 129-132; TK.KKA, TD 14, 194-196 b.
276. TK.KKA, TD 14, 196 a.
277. BA, TD 2, 665; TD 19, 549, TD 79, 115; TD 287, 117; TK.KKA, TD 14, 184 a.
278. BA, TD 19, 550; TD 79, 115-116; TD 287, 122-123; TK.KKA, 14, 288 a.

K A R K I N (279) (Bugün Koyulhisar ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 18 h. 1485'de 12 h. 4 m., 1520'de 7 h. 4 m., 1554'de 15 h. 4 m., 1574'de ise 33 h. 33 m. ve 2 sipahi-zâde nüfus bulunmakta idi. Köyde buğday, arpa ve meyve üretimi yapılmakta ayrıca arıcılık ve hayvancılık ile uğraşılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 2480, 1485'de 928, 1520'de 1112, 1554'de 2217 ve 1574'de 5000 akçe idi.

K O Z L U (280) (Bugün Hafik ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 6 h., 1485'de 5 h. 1520'de 5 h. 2 m., 3 sipahi-zâde, 1554'de 6 h. 8 m., 1574'de 10 h. 12 m. nüfus bulunmaktadır. Faaliyet halinde bir değirmen bulunan köyde buğday, arpa ve ceviz istihsal olunmakta ayrıca çok düşük oranda koyun beslenmektedir. Vergi geliri 1455'de 626; 1485'de 396, 1520'de 540, 1554'de 640, 1574'de 700 akçe idi.

M Ü S A Y L E (281) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Yakaboyu köyü) : Köyde 1455'de 11 h. 1485'de 7 h. 2 m., 1520'de 5 h. 3 m., 4 sipahi-zâde, 1554'de 11 h. 14 m., 1574'de ise 32 h. 25 m. nüfus bulunuyordu. Buğday, arpa, ceviz, kabak, mercimek ve sair meyveler yetiştirilmektedir. Arıcılık ve hayvancılık da yapılan köyde 1554'de bir 1574'de ise iki değirmen faaliyet halindedir. Köyden 1455'de 1309, 1485'de 564, 1520'de 1071, 1554'de 1217, 1574'de 2800 akçe vergi geliri elde edilmekteydi.

O H T U N U M (282) : 1455 tarihli tahrirde Öhtum, 1485'de Öhtunub, 1520'de Öhtum diğerlerinde ise Öhtunum adıyla yazılı olan köyde 1455'de 22 h. 4 m. 1 imam, 1485'de 34 h. 4 m., 1520'de 29 h. 8 m., 1554'de 61 h. 16 m., 1574'de 63 h. 30 m. 1 söfi nüfus bulunuyordu. Köyde buğday, arpa, mercimek, soğan üretilmekte ceviz ve sair meyveler yetiştirilmekte arıcılık ve koyunculuk yapılmakta idi. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3160; 1485'de 2307; 1520'de 2929; 1554'de

-
279. BA, TD 2, 658; TD 543; TD 79, 108; TD 287, 118-119; TK.KKA, TD 14, 184 b - 185 a.
280. BA, TD 2, 649; TD 19, 549; TD 79, 114; TD 287, 122; TK.KKA, TD 14, 187 b - 188 a.
281. BA, TD 2, 664; TD 19, 545; TD 79, 111; TD 287, 126; TK.KKA, TD 14, 189 b.
282. BA, TD 2, 653-654; TD 9, 544; TD 79, 109-110; TD 287, 119-120; TK.KKA, TD 14, 185 b.

4783; 1574'de ise 8000 akçe idi. 1520'de köyde bir değirmen varken 1554'de yeni bir değirmen daha yapılarak ikiye çıkmıştır.

O N A P A (283) : 1455'de köy 1485 ve 1520 tarihlerinde mez-zaa kaydolunan yer daha sonra 1554'den itibaren yine köy olarak görülmektedir. Köyde 1455'de 5 h. nüfus varken 1485 ve 1520'de mes-kûn değildir. 1554'de 4 h. 3 m., 1574'de 11 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa üretimi ile akıcılık yapılan köyün vergi geliri 1455'de 586, 1520'de 380, 1554'de 380 ve 1574'de ise 1100 akçedir. Köyde 1554'den itibaren bir de değirmen bulunmaktadır.

O T U K L U (284) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Okculu köyü) : 1455 tarihli tahrirde ismi geçmeyen köyde 1485'de 7 h., 1520'de 6 h., 1554'de 10 h. 4 m., 1574'de 11 h. 6 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa ve meyve üretilmektedir. Köy halkı 1574'de yakınlarında bulunan Eminlik adındaki derbendi ıslah işiyle meşgul olduklarından, avâız-ı divâni ve tekâlifi örfiyeden muaf olmuşlardır. Köyün vergi geliri 1485'de 352, 1520'de 865, 1554'de 1645, 1574'de 2000 akçedir.

P U S A T (285) (Bugün Hafik ilçesine bağlı köy) : Sadece 1574 tarihli tahrirde yer alan köyde nüfus bulunmamaktadır. Köyün vergi hâsılı 100 akçedir. Ne yetiştirildiği belli olmayan köyün haricтен gelenlerce ekilip biçildiği anlaşılmaktadır..

S A R S I (286) (Bugün Reşâdiye ilçesine bağlı Esenköy) : 1455'de 1 h. bulunan köy, 1485 ve 1520'de reayâdan hâli durumda olup 1554'de 5 h. 1 m., 1574'de 5 h. nüfusa sahiptir. Köyde buğday, arpa ve meyve üretilmektedir. Ayrıca düşük miktarda arıcılık yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 302; 1485'de 280; 1520'de 480; 1554'de 580; 1574'de 1500 akçe idi.

S I M A Y I L (287) : 1455'de 6 h. nüfus olan köyde 1485'de 2 h. kalmış, 1520'de ise reâyâdan hâli olmuştur. 1554 tarihli tah-

-
283. BA, TD 2, 665; TD 19, 551; TD 79, 116; TD 287, 136; TK.KKA, TD 14, 198 b.
284. BA, TD 19, 550; TD 79, 115; TD 287, 117-118; TK.KKA, TD 14, 184 a.
285. TK.KKA, TD 14, 197 a.
286. BA, TD 2, 650; TD 19, 548; TD 79, 113; TD 287, 124; TK.KKA, TD 14, 188 b - 189 a.
287. BA, TD 2, 660; TD 19, 549; TD 79, 114; TK.KKA, TD 14, 200 b.

rirde yazılmayan köy 1574'de "haric ez defter " olarak yeniden tahfîre geçmiş olup bu tarihte köyde 4 h. 2 m. nüfus bulunmaktadır. Yalnızca buğday ve arpa üreten köyde 1455'de vergi hâsılı 666 1520'de 100 ve 1574'de yine 100 akçedir.

Bu arada köye bağlı olan Dumanlı, Ortaçukuru, Akpınar ve As-madağı yaylalarından 500 akçe hâsıl alınırdı. Yaylaya çıkanlar ha-ne başına ikişeryüz dirhem yağ vermekte idiler.

Ş E Y H L Ü (288) : 1455'de köyün adı Şeyhköy olup 1 h. nü-fus bulunuyordu. 1485'de Şeyh adıyla yazılan köy meskun değildir. 1520'de Şeyhlü adını alan köyde 2 h. 1 m., 1554'de 1 h. 3 m., 1574'de ise 2 h. 3 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve çok cüzi ola-rak koyunculuk yapılan köyde vergi hâsılı çok düşüktür. 1455'de 300 akçe iken 1485'de 400, 1520'de 873, 1554'de 1030, 1574'de ise 1200 akçe olmuştur.

Ş E Y H M E C İ D (289) : Köyde 1455'de 8 h., 1485'de 5 h., 1554'de 4 h. varken 1520' ve 1574 tarihlerinde reâyâdan hâli durum-dadır. Buğday ve arpa üretimi ile koyunculuk yapılan köyde reâyâ bulunmadığı zamanlarda arâzi harâcden gelenlerce ekilirdi. Köyün vergi hâsılı 1455'de 645, 1485'de 484, 1520'de 853, 1554'de 900 ve 1574'de 1200 akçe idi.

T A V Z A (290) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Kabaçam köyü) : Köyde 1455'de 3 h. 1 m., 1485'de 3 h. 2 m., 1520'de 3 h. 2 m. 2 sipahi-zâde, 1554'de 5 h. 1574'de 11 h. 9 m. nüfus bulunmakta idi. Köyde buğday, arpa, kabak, giyah yetiştirilmekte, meyve bostan ya-pılmakta, arıcılık ve koyunculuk ile uğraşılmaktadır. Köyün vergi ge-liri 1455'de 1160, 1485'de 684, 1520'de 1717, 1554'de 2112, 1574'de 2500 akçe idi. 1574 tarihli tahrirde köyün gelen ve giden kervan-ların uğrak yeri olması hasebiyle bir hizmet mahalli olduğu kayd edilmiş, bu sebeple köy halkı emâr-i şerîf ile avâriz-ı divâniden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır.

288. BA, TD 2, 656; TD 19, 551; TD 79, 113; TD 287, 123; TK.KKA, TD 14, 188 b.

289. BA, TD 2, 660; TD 19, 548; TD 79, 116; TD 287, 136; TK.KKA, TD 14, 198 a.

290. BA, TD 2, 651; TD 19, 546; TD 79, 111; TD 287, 121-122; TK.KKA, TD 14, 187 b.

T E K R E B E (291) : Köyde 1455'de 30 h. 4 m., 1485'de 21
1 m., 1520'de 18 h. 2 m., 1554'de 37 h. 15 m., 1574'de 59 h. 79
nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, ceviz, kirdegân ve çeşitli
veler yetiştirilen köyde ayrıca arıcılık da yapılmaktadır. 1485'
bir, 1520'de üç 1554 ve 1574'de ise iki değirmen köyde faaliyet
indedir. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3052, 1485'de 1362, 1520'de
9, 1554'de 2525, 1574'de ise 6800 akçe idi.

T I Ğ N U Ş (292) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı Çaykılı kö-
: Köyde 1455'de 24 h. 1485'de 20 h. 5 m., 1520'de 18 h. 5 m.,
4'de 34 h. 20 m., 1574'de ise 48 h. 52 m. nüfus bulunuyordu. Köy-
buğday, arpa, ceviz, soğan ve sair meyveler yetiştirilmekte ve
cılık yapılmaktaydı. 1520'de bir 1554 ve 1574'de ise iki değir-
nin faaliyet halinde olduğu köyün vergi hâsılı 1455'de 1831, 1485'
1576, 1520'de 2577, 1554'de 2362, 1574'de ise 2000 akçe idi.

T U M A N Ü D (293) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Avcıçayı kö-
: Köyde 1455'de 3 h., 1520'de 3 h. 5 sipahi-zâde, 1574'de 5 h.
nüfus bulunuyordu. 1485 ve 1554 tarihlerinde ise meskûn değil-
Buğday ve arpa üretimi ile koyun besiciliği yapılan köyün vergi
alı düşüktü. Nitekim 1455'de 324, 1485'de 300, 1520'de 1220,
4'de 1320, 1574'de ise 1500 akçe idi. Köye bağlı olan Sal oluk
lası Saraclu cemaatinin mer'ası durumunda idi.

U R U M C U K (294) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Beşagaç kö-
: Köyde 1455'de 6 h., 1485'de 8 h. 2 m., 1520'de 1 h. 1 m. 1
sahi-zâde, 1554'de 2 h. 3 m., 1574'de 10 h. 16 m. nüfus mevcuttu.
day, arpa ve meyve yetiştirilen köyde ayrıca hayvancılık yapılm-
tadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 596, 1485'de 389, 1520'de 290,
4'de 958, 1574'de ise 2150 akçe idi.

-
1. BA, TD 2, 661; TD 19, 542; TD 79, 107-108; TD 287, 126-127;
TK.KKA, TD 14, 191 a-b.
 2. BA, TD 2, 657-658; TD 19, 546-547; TD 79, 112; TD 287, 125;
TK.KKA, TD 14, 189 a-b.
 3. BA, TD 2, 657; TD 19, 551; TD 79, 116; TD 287, 136 b, TK.KKA,
TD 14, 198 b - 199 a.
 4. BA, TD 2, 659; TD 19, 546; TD 79, 112; TD 287, 128; TK.KKA,
TD 14, 193 a.

Ü Y Ü K (295) : Köyde 1455'de 5 h. 2 m., 1485'de 6 h., 1520'de 5 h. 1 m. 2 sipahi-zâde, 1554'de 7 h. 12 m., 1574'de 18 h. 10 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, soğan, ceviz ve meyve üretimi ile arıcılık ve koyunculuk yapılan köyde, ayrıca 1485'den itibaren bir değirmen faaliyet halindedir. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1140, 1485'de 1042, 1520'de 1645, 1554'de 1200, 1574'de 3800 akçe idi.

1520, 1554 ve 1574 tarihlerinde adı geçen Çok kayı mezraası üyük köyüne bağlı olup hâsılı Üyük köyü ile beraber hesaplanmıştır.

Y A T A N K A Y A C I K (296) : İlk defa 1574 tarihli tahrirde "haric ez defter" olarak kaydolunmuştur. Köyün bu tarihte 1 h. nüfusu olup vergi geliri 600 akçe idi.

Y A V Ş A N (297) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Yavşancık köyü) : 1455'de 1 h. nüfus bulunan köy 1485 ve 1520 tarihlerinde meskûn değildir. 1554'de 2 h. 6 m., 1574'de ise 3 h. 11 m. nüfus bulunan köyün vergi hâsılı da çok düşüktür. Yalnızca buğday ve arpa üretimi yapılan köyün vergi geliri 1455'de 100, 1485'de 50, 1520'de 100, 1554'de 213 ve 1574'de ise 870 akçedir.

Y O Ğ U N R E L Ü D (298) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 10 h., 1485'de 6 h. 1 m., 1520'de 6 h., 1554'de 2 h. 1 m., 1574'de 5 h. 2 m., nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve ceviz üretimi ile koyunculuk yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 1501, 1485'de 848, 1520'de 640, 1554'de 901, 1574'de 3000 akçe idi.

M e z r a a l a r :

A B D U R R A H M A N (299) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy) : 1520 tarihli tahrirde "haric ez defter" olarak kaydedilmiştir. 1520 ve 1554 tarihlerinde reayâdan hâli olup 1574'de 2 h. nü-

-
295. BA, TD 2, 659; TD 549; TD 79, 114; TD 287, 119; TK.KKA, TD 14, 185 a.
296. TK.KKA, TD 14, 200 b.
297. BA, TD 2, 665; TD 19, 548; TD 79, 113; TD 287, 137; TK.KKA, TD 14, 199 b.
298. BA, TD 2, 656; TD 19, 547; TD 79, 113; TD 287, 124; TK.KKA, TD 14, 188 b.
299. BA, TD 79, 117; TD 287, 136; TK.KKA, TD 14, 199 a.

fus bulunmaktadır. Mezraadan elde edilen vergi geliri 1520'de 800, 1554'de 900, 1574'de 1200 akçe idi.

B U H T İ Y A / B U H Y A (300) (Bugün Hafik ilçesine bağlı Besinli köyü) : 1520'de defter harici olarak ilk defa tahrire yazılmıştır. Bu tarihte mezraa meskûn değildir. 1554'de mezraada 1 h. 2 m., 1574'de 5 h. 1 m. nüfus bulunmaktadır. Mezraanın vergi geliri 1520'de 600, 1554'de 1100, 1574'de 1200 akçedir.

D A R U K O L U (301) (Bugün Hafik ilçesine bağlı köy) : 1485 ve 1520 tarihinde meskûn olmayan mezraada 1554'de 4 h., 1574'de 16 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keğdir, gıyah ve bostan yetiştirilmekte cüzi olarak arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Mezraanın vergi hâsılı 1485'de 250, 1520'de 500, 1554'de 700 ve 1574'de 1700 akçe idi.

G Ö L C Ü K (302) : İlk olarak 1554 tarihli tahrirde yer alan mezraa bu tarihte meskûn değildir. 1574'de ise 4 h. nüfus bulunmaktadır. Mezraanın vergi geliri 1554'de 342, 1574'de 1000 akçe idi.

K A R A P I N A R (304) : 1520'de "Haric ez defter" olarak kaydedilen mezraa meskûn değildir. 1554'de 2 h., 1574'de 4 h. nüfus bulunmaktadır. Mezraanın vergi hâsılı 1520'de 250, 1554'de 250, 1574'de 700 akçedir.

K I Z K A P A N (305) : İlk defa defter harici olarak 1520 tarihinde tahriri yapılan mezraa bu tarihte meskûn olmayıp 1554'de mütekaid sipahi olarak 2 h. 4 m., 1574'de 3 h. nüfus bulunmaktadır. Mezraanın vergi geliri 1520'de 270, 1554'de 730 ve 1574'de 800 akçedir.

K E V E K S E (306) : 1485'de mezraa meskûn değilken 1520'de 1 m. 8 sipahi-zâde, 1554'de 15 h. 8 m., 1574'de 25 h. 17 m. nüfus bulunmaktadır. 1485 ve 1520'de haricden diğer tarihlerde yerleşik halk tarafından ekilen mezraada buğday, arpa, mercimek ve meyve üretilir, arıcılık ve koyunculuk yapılırdı. Köyün vergi hâsılı 1485'de 470; 1520'de 360; 1554'de 420; 1574'de 6000 akçe idi.

-
300. BA, TD 79, 116; TD 287, 136; TK.KKA, TD 14, 199 a.
 301. BA, TD 19, 551; TD 79, 117; TD 287, 136; TK.KKA, TD 14, 199 b.
 302. BA, TD 287, 136; TK.KKA, TD 14, 198 a.
 303. BA, TD 79, 117; TD 287, 138; TK.KKA, TD 14, 200 a.
 304. BA, TD 79, 116; TD 287, 132; TK.KKA, TD 14, 196 b.
 305. BA, TD 19, 547; TD 79, 113; TD 287, 133; TK.KKA, TD 14, 197 a.

O R T A V İ R A N (306) : Hayrad adı ile de anılan mezraa "Haric ez defter" olarak 1520'de tahrirle kaydolmuştur. Bu tarihte meskûn olmayan mezraa da 1554'de 1 h., 1574'de 6 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa üretimi yapılan mezraada ayrıca bir de değirmen bulunmaktadır. Vergi geliri 1520'de 500, 1554'de 660, 1574'de 1300 akçe idi.

O S M A N A L A N (307) : 1554'de mezraa iken 1574'de köy olarak kaydedilmiştir. 1554'de 8 h., 1574'de 19 h. 12 m. nüfus bulunan köyde buğday ve arpa üretimi ile koyunculuk yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1554'de 172, 1574'de 800 akçedir.

Ö K Ü Z L Ü (308) (Bugün Reşadiye ilçesine bağlı köy) : Defter harici olarak 1520'de tahrirle kaydolmuştur. 1574'de köy olarak kaydolunan yerde 6 h. nüfus vardır. Buğday, arpa, soğan ve meyve üretilen mezraanın hâsılı 1520'de 600, 1554'de 483, 1574'de 400 akçedir. 1554'de mezraa haricden gelenlere ekilmekte idi.

K O Z A Ğ A C I (309) (Bugün Hafik ilçesine bağlı köy) : 1455'de köy, 1485, 1520 ve 1554'de mezraa olarak kaydolunan yer 1574'de tekrar köy olarak yazılmıştır. 1455'de 1 h., 1485'de 3 h. 1520'de reayâdan hâli, 1554'de 3 h. 1 m., 1574'de ise 9 h. 4 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, gıyâh ve bostan yetiştirilen mezraada koyunculuk da yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 300, 1520'de 100, 1554'de 408, 1574'de 1000 akçe idi.

K Ü Ç Ü K A L A N (310) : 1520'de mezraa kaydolunan yer daha sonraki tahrirlerde köy olmuştur. 1520'de meskûn değilken 1554'de 3 h. 2 ma'zul sipahi, 1574'de 9 h. 2 m. 2 sipahi-zâde nüfus bulunmaktadır. Derecik mezraası buraya bağlı olup, hâsılı da köyle beraber hesaplanmıştır. Buğday, arpa, kendir, gıyâh, bostan üretilen köyde cüzi olarak da arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1520'de 1380, 1554'de 1400, 1574'de 1500 akçedir.

-
306. BA, TD 79, 117; TD 287, 137; TK.KKA, TD 14, 199 b - 200 a.
 307. BA, TD 287, 135-136; TK.KKA, TD 14, 198 a.
 308. BA, TD 79, 117; TD 287, 133; TK.KKA, TD 14, 196 b.
 309. BA, TD 2, 660; TD 19, 551; TD 79, 116; TD 287, 137; TK.KKA, TD 14, 199 b.
 310. BA, TD 79, 117; TD 287, 139; TK.KKA, TD 14, 200 b.

S A F E N D Ü (311) : 1485'de 3 h. nüfus bulunan mezraa 1520'de reâyâdan hâli olup, 1554'de 2 h. 5 m. 1 sipahi-zâde, 1574'de 5 h. 2 m., 1 sipahi-zâde nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, ken- dir, gıyâh, bostan üretilen mezraada ayrıca arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Mezraanın vergi geliri 1485'de 200, 1520'de 760, 1554'de 950, 1574'de 2100 akçedir.

U L U K Ö P R Ü V E A D A M L U (312) : Hisarcık köyüne bağ- lı olan mezraalar 1520'de meskûn değilken, 1554'de 17 h. 8 m., 1574' de 27 h. 55 m. nüfus bulunuyordu. Bir değirmenin faaliyet halinde olduğu mezraalarda buğday, arpa ve meyve yetiştirilmekte koyuncu- luk ve arıcılık yapılmakta idi. Vergi hâsılları 1520'de 100, 1554' 1200, 1574'de 2500 akçedir. 1574'tarihli tahrirde Uluköprü köy ola- rak kaydolunmuştur.

Tozanlu nâhiyesi ile ilgili olarak toplu bilgiler tablo XXI' de gösterilmiştir.

Tablo : XXI

Tozanlu Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		35	34	35	36	43
H A N E	Çift	39	14	5	6	12
	Nim	36	158	121	93	126
	Bennak	22	67	71	60	150
	Caba	80	101	108	486	557
	Toplam	177	330	305	645	845
Mücerred		23	45	91	320	757
Mezraa		1	10	24	26	24
Ç İ F T L İ K	Hassa	51	38	28	26	26
	Malikane	1	2	-	-	-
	Mülk	5	3	5	4	-
Zemin		-	-	4	190	225
Mevkuf		-	9	25	4	6

311. BA, TD 19, 551; TD 79, 116; TD 287, 138; TK.KKA, TD 14, 200 a

312. BA, TD 79, 117; TD 287, 134-135; TK.KKA, TD 14, 197 b.

8. Venk nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r :

A L A A D D İ N (313) : 1455 ve 1485'de Alaaddin Obası olan köyün adı 1520'de Alaaddin şeklinde yazılmıştır. Köyde 1455'de 9 h. 1 m., 1485'de 8 h. 3 m., 1520'de 19 h. 13 m., 1554'de 30 h. 21 m. 1 imam, 1574'de 43 h. 41 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, pamuk, soğan, kabak ekimi yapılan köyde meyve yetiştirilmekte arıcılık ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3100, 1485'de 1800, 1520'de 3433, 1554'de 3433 iken 1574'de artarak 8600 akçe olmuştur.

A L U Ç (314) (Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı köy) : Köyde 1455'de 13 h. 1 m., 1485'de 4 h. 2 m., 1520'de 3 h. 2 m., 1554'de 4 h., 5 m., 1574'de 18 h. 16 m. nüfus bulunmaktaydı. Buğday, arpa, mercimek ve kabak ziraati yapılan köyde arıcılık ve koyun besiciliği de yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1408, 1485'de 1084, 1520'de 1992, 1554'de 2495, ve 1574'de 3000 akçe idi.

B A T M A N T A Ş (315) (Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı köy) : Köyde 1455'de 19 h., 1485'de 4 h., 1520'de 4 h., 1554'de 15 h. 7 m., 1574'de 18 h. 11 m. nüfus bulunmaktadır. 1455, 1485 ve 1520 tarihlerinde köy halkı derbndci yazıldıklarından avârız-ı divâniyeden muaflardır. 1554 ve 1574 tarihlerinde nüfusta büyük bir artış görüldüğü gibi derbend hizmeti kalktığı için köy iki baştan tımara verilmiştir. Köyde Buğday, arpa, gıyâh, gavers, burçak, kenten, kendir, sebze ve bostan ziraati yapılmakta, üzüm yetiştirilmekte çok düşük mikyasta arıcılık ve koyun besiciliği ile uğraşmaktadır. 1574 tarihi itibariyle iki de değirmen bulunan köyün vergi geliri 1455'de 1274, 1520'de 354, 1554'de 800 ve 1574'de 2000 akçe idi.

-
313. BA, TD 2, 143; TD 19, 38; TD 79, 38; TD 287, 96; TK.KKA, TD 14, 171 a ve 171 b.
314. BA, TD 2, 161; TD 19, 47; TD 79, 47; TD 287, 108; TK.KKA, TD 14, 178 a-b.
315. BA, TD 2, 159; TD 19, 41; TD 79, 41; TD 287, 101; TK.KKA, TD 14, 174.

B A Y R A M (316) (Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı Bayramınar köyü) : Köyde 1455'de 7 h., 1485'de 10 h. 2 m., 1520'de 6 h. 3 m., 1554'de 13 h., 12 m., 1574'de 11 h. 13 m. nüfus bulunmakta idi. Buğday, arpa, kârdagan, mercimek, kabak ziraati yapılan köyde meyve yetiştirilmekte arıcılık ve koyunculuk ile uğraşılmaktadır. Köyün vergi geliri çok düşük olup 1455'de 285; 1485'de 323; 1520'de 328; 1554'de 567; 1574'de 1200 akçe idi.

B E Ğ L Ü (317) : Köyde 1455'de 17 h. 2 m., 1485'de 17 h. 4 m., 1520'de 5 h. 2 m., 1554'de 10 h. 22 m., 1574'de 17 h. 23 m. nüfus bulunmakta idi. Buğday, arpa ile bağ ve bostan ürünleri ziraat olunmakta ve büyük ölçüde ceviz elde edilmektedir. Ayrıca koyunculuk ve arıcılık ile uğraşılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 1510; 1485'de 864; 1520'de 860; 1554'de 1000 ve 1574'de 3600 akçe idi.

B E Ş V İ R Â N (318) (Bugün Tokat merkez ilçeye bağlı Beşören köyü) : 1455'de Bişevrân 1485'de Bîşvirân olan köyün adı 1520'de Beşvirân olmuştur. Köyde 1455'de 19 h. 4 m., 1485'de 15 h. 2 m., 1520'de 2 h., 1554'de 8 h. 2 m., 1574'de ise 27 h. 35 m. nüfus vardır. Buğday ve arpa ziraatinin yanısıra meyve üretimi yapılan köyde ayrıca arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. 1554 ve 1574 tarihlerinde köyde bir değirmen de faaliyet halindedir. Köyün vergi geliri 1455'de 1881; 1485'de 1146; 1520'de 1729; 1554'de 3053 ve 1574'de 5000 akçe idi.

1574'de "haric ez defter" olarak kaydolunan Saltık alan mezarası (319) Beşvirân köylüleri tarafından ziraat olunmaktadır. Hasılı 800 akçedir.

B İ S K İ N C İ K (320) (Bugün Tokat'a bağlı Dereyaka köyü): Köyde Gayri müslim olmak üzere 1455'de 30 h. 6 m., 1475'de 41 h. 12 m., 1520'de 47 h. 22 m., 1554'de 51 h. 22 m., 1574'de 98 h. 35 m.

316. BA, TD 2, 135; TD 19, 47; TD 79, 48; TD 287, 113-114; TK.KKA, TD 14, 182 a.
317. BA, TD 2, 141; TD 19, 40; TD 79, 40; TD 287, 104-105; TK.KKA, TD 14, 176 a.
318. BA, TD 2, 157-158; TD 19, 40-41; TD 79, 41; TD 287, 107-108; TK.KKA, TD 14, 178 a.
319. TK.KKA, TD 14, 178 a.
320. BA, TD 2, 154-155; TD 19, 38; TD 79, 38-39; TD 287, 106-107; TK.KKA, TD 14, 177 a-b.

nüfus bulunmaktadır.

1455 ve 1485'de "Biskincik" şeklinde yazılan köyün adı 1520 ve 1554'de "Zekicik" olarak yazılmış 1574'de ise Bizkincik hâlini almıştır. Köyde buğday, arpa, kürdeğân, gıyâh, bakla ve kendir ziraati yapılmakta ceviz vs. meyveler yetiştirilmekte arıcılık ile uğraşmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3164; 1485'de 2877; 1520'de 3006; 1554'de 6000; 1574'de 12.000 akçe idi.

C E M A L (321) : Köyde 1455'de 10 h. 1 m. nüfus varken 1485 ve 1520'de meskûn olmadığı dikkati çekmektedir. 1554'de 7 h. 10 m. 1 imam, 1574'de 6 h. 1 m. nüfus vardır. Buğday, arpa ve meyve üretilen köyde 1574 yılı itibariyle bir de değirmen bulunmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 1217; 1485'de 320; 1520 ve 1554'de 660 akçe iken 1574'de artarak 4000 akçe olmuştur.

Ç Ö R D Ü K (322) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'de 7 h., 1485'de 5 h. 2 m., 1520'de 5 h. 4 m., 1554'de 15 h. 8 m., 1574'de 14 h. 28 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday ve arpa ziraati olunan köyde meyve yetiştirilmekte, arıcılık ve koyun besiciliği ile uğraşmaktadır. 1574 yılında bir de değirmen bulunan köyün vergi geliri oldukça düşük olup 1455'de 394, 1485'de 193, 1520'de 695, 1554'de 841, 1574'de ise 2800 akçe idi.

D E F N E (323) (Bugün Tokat'a bağlı Günevi köyü) : 1455'de Difyi 1485 ve 1520'de Defne şeklinde yazılan köy 1554 ve 1574'de Defye şeklini almıştır. Köyde 1455'de 36 h. 6 m., 1485'de 35 h. 8 m., 1520'de 28 h. 10 m., 1554'de 45 h. 52 m., 1574'de 66 h. 78 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, bağ ürünleri ile meyve üretiminin yanısıra arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. İki de yaylağı bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 3925; 1485'de 3596, 1520'de 4547, 1554'de 4250, 1574'de 5000 akçe idi.

G E K S İ (324) (Bugün Tokat'a bağlı Aydınca köyü) : Köyde

-
321. BA, TD 2, 158-159; TD 19, 41; TD 79, 41; TD 287, 97; TK.KKA, TD 14, 172 a.
322. BA, TD 2, 163; TD 19, 47; TD 79, 47-48; TD 287, 98; TK.KKA, TD 14, 172 a-b.
323. BA, TD 2, 136-137; TD 19, 36-37; TD 79, 35-37; TD 287, 110-111; TK.KKA, TD 14, 179 b - 180 a.
324. BA, TD 2, 112-113; TD 19, 39; TD 79, 39; TD 287, 98-99; TK.KKA, TD 14, 172 b - 173 a.

1455'de 3 h. 1 m., 1485'de 8 h. 3 m., 1520'de 16 h. 6 m., 1554'de 31 h. 15 m., 1574'de 51 h. 40 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten ve pamuk ziraat olunan köyde büyük ölçüde bağcılık ve meyvecilik yapılmakta arıcılık ve koyunculuk ile uğraşılmaktadır. 1554 ve 1574'de bir de değirmen bulunan köyün vergi hâsılı 1455'de 2000, 1485'de 1794, 1520'de 2308, 1554'de 2841 iken 1574'de artarak 9000 akçe olmuştur.

G E V L E (325) (Bugün Tokat'a Bağlı Bakışlı köyü) : Köyde 1455'de 25 h., 1485'de 19. 4 m., 1520'de 19 h. 10 m., 1554'de 40 h. 27 m., 1574'de ise 41 h. 59 m. 1 muhassıl nüfus bulunuyordu. Buğday, arpa ve bağ ürünleri yanısıra meyve bilhassa badem üretimi ile arıcılık ve koyunculuk yapılan köyün vergi geliri 1455'de 1401, 1485'de 1111, 1520'de 1121, 1554'de 3500, ve 1574'de 4750 akçe idi.

G İ D E Ğ A Z (326) (Bugün Tokat'a bağlı Dereagzı köyü) : köyde 1455'de 13 h. 3 m., 1485'de 9 h. 2 m., 1520'de 3 h. 1 m., 1554'de 4 h., 1574'de 3 h. 3 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa ve bağ ürünleri yanısıra az olarak koyun besiciliği yapılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 886, 1485'de 1383, 1520'de 1693, 1554'de 2307, 1574'de 2600 akçe idi.

H A L İ L A L A N I (327) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyün adı 1455'de Halil Alan Beğ şeklinde iken 1485'den itibaren Halil alanı hâlini almıştır. Köyde 1455'de 15 h., 1485'de 12 h. 6 m., 1520'de 10 h., 1554'de 12 h. 13 m., 1574'de 21 h. 21 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, ziraati yapılan köyde arıcılık ve hayvancılık ile de uğraşılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 578, 1485'de 456, 1520'de 865, 1554'de 640, 1574'de 1200 akçe idi.

H A L İ L O B A S I (328) : Köyde 1455'de 18 h. 6 m., 1485'de 18 h. 1 m., 1520'de 20 h. 6 m., 1554'de 25 h. 8 m., 1574'de 18 h. 23 m. nüfus bulunuyordu. Buğday, arpa, pamuk, soğan, bağ ve

-
325. BA, TD 2, 153; TD 19, 43; TD 79, 43; TD 287, 111-112; TK.KKA, TD 14, 181 a-b.
326. BA, TD 2, 137-138; TD 19, 44-45; TD 79, 45; TD 287, 99; TK.KKA, TD 14, 173 a.
327. BA, TD 2, 151-152; TD 19, 42; TD 79, 42; TD 287, 99; TK.KKA, TD 14, 173 a.
328. BA, TD 2, 138-139; TD 19, 46; TD 79, 46; TD 287, 95; TK.KKA, TD 14, 171 a.

bağçe ile bostan ürünleri ziraat olunan köyde arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 2351, 1485'de 1818, 1520'de 2972, 1554'de 3659, 1574'de 5100 akçe idi.

I Z V İ S T İ (329) (Bugün Tokat'a bağlı Çamdere köyü) : Köyde 1455'de 20 h., 1485'de 25 h. 11 m., 1520'de 29 h. 21 m., 1554'de 35 h. 45 m., 1574'de 45 h. 49 m. nüfus bulunmakta idi. Köyde arpa, kabak ziraati yanında bağcılık, meyvecilik, arıcılık ve hayvancılık da yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 2200, 1485'de 2506, 1520'de 3048, 1554'de 4984, 1574'de 6200 akçe idi.

K A B L U (330) (Bugün Tokat'a bağlı Kervansaray köyü) : 1455'de Kervansaray-ı Kablu olan köyün adı 1485'den sonra Kablu olarak yazılmıştır. Köyde 1455'de 18 h., 1485'de 11 h. 1 m., 1520'de 1 h., 1554'de 7 h., 1574'de 9 h. nüfus bulunmakta idi. 1455'den 1574'e kadar köy ahalisi derbend hizmeti verdiklerinden avâriz-ı divâniyeden muaf tutulmuşlardır. 1485'de köyden hiç vergi alınmadığı gökûlmektedir. 1554 tarihli deftere göre köy arâzisini burada oturanlar ekip, biçip sipâhiye behresin vermekteydiler. Köyde buğday ve arpa ziraati yapılmakta olup vergi hâsılı 1455'de 1261, 1520'de 350, 1554'de 1461, 1574'de 1000 akçe idi. 1574 tarihli tahrirde yer alan Kula mezraası mezkur köye bağlı olup hâsılı 700 akçedir.

K I Ş L A (331) : Köyde 1455'de 13 h. 3 m., 1485'de 13 h. 6 m., 1520'de 16 h. 5 m., 1554'de 27 h. 21 m., 1574'de 29 h. 22 m. nüfus vardır. Mahsulleri buğday, arpa, keten, gavers, soğan, ceviz, bal ve bağ ürünleridir. Hayvancılık da yapılan köyde 1485'de bir, 1520' ve 1554'de iki, 1574'de ise dört adet değirmen bulunmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 827, 1485'de 2000, 1520'de 1276, 1554'de 1200, ve 1574'de 3000 akçe idi. 1574 tarihli tahrirde yer alan Çandacı mezraasının hâsılı mezkur köyle beraber hesaplanmıştır.

K. I. Z. I. L. Ö. Z. Ü (332) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'

-
329. BA, TD 2, 155; TD 19, 45; TD 79, 45-46; TD 287, 109-110; TK.KKA, TD 14, 179 a-b.
330. BA, TD 2, 160; TD 19, 41; TD 79, 41; TD 287, 115; TK.KKA, TD 14, 183.
331. BA, TD 2, 160-161; TD 19, 37; TD 79, 37; TD 287, 102; TK.KKA, TD 14, 174 b - 175 a.
332. BA, TD 2, 156-157; TD 19, 42-43; TD 79, 42-43; TD 287, 112-113; TK.KKA, TD 14, 181 b - 182 a.

de 28 h., 1485'de 30 h. 8 m., 1520'de 30 h. 15 m., 1554'de 25 h. 43 m., 1574'de 54 h. 66 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, kabak, mercimek, bağ ve bostan ürünleri ziraati yanında meyve üretilmekte arıcılık ve koyun besiciliği ile uğraşılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 2860 akçe iken 1485'de 2421 akçeye düşmüş 1520'de 3142, 1554'de 3794 ve 1574'de 8000 akçe olmuştur.

K İ R K O R O S (333) (Bugün Tokat'a bağlı Hasanbaba köyü): 1455'de mezraa iken 1485'den itibaren köy olarak kaydedilen yerin adı bu iki tarihte Kukiros şeklinde iken daha sonra Kirkoros halini almıştır. Köyde 1455'de 9 h., 1485'de 13 h. 4 m., 1520'de 14 h. 2 m., 1554'de 15 h. 6 m., 1574'de 24 h. 11 m. gayri müslim nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, bakla ve bağ ürünleri ziraati ile meyve ve bilhassa ceviz üretimi ve arıcılık ve hayvancılık yapılmaktadır. Vergi geliri 1455'de 1200, 1485'de 1077, 1520'de 2448, 1554'de 2684, 1574'de 2300 akçe idi.

M A R D O S (334) : 1455'de Mardun oba olan köyün adı 1485'den itibaren Mardos olarak kaydolunmuştur. Köyde 1455'de 31 h., 1485'de 17 h. 4 m., 1520'de 21 h. 11 m., 1554'de 27 h. 20 m., 1574'de 38 h. 63 m. 1 yörük nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, keten, soğan, kabak ziraati yanında arıcılık ve koyun besiciliği ile uğraşılmaktadır. Vergi hâsılı 1455'de 2266, 1485'de 2130, 1520'de 1281, 1554'de 2500, 1574'de 3000 akçe idi.

1554'de "haric ez defter" olarak kaydedilen ve bugün Turhal ilçesine bağlı Ballica köyü adını taşıyan Abayıl (335) mezraası mezkur köye bağlı olup meskûn değildi. Mezraada köy halkı ziraat ettiklerinden hâsılı da köyle beraber hesaplanmıştır.

O D O B A (336) (Bugün Tokat'a bağlı Sevindik köyü) : Köyde 1455'de 10 h. 4 m., 1485'de 16 h. 7 m., 1520'de 16 h. 11 m., 1554'de 9 h. 9 m., 1574'de 1 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa ve meyve üretimi ile arıcılık yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 1331,

- B33.** BA, TD 2, 141-142; TD 19, 41-42; TD 79, 41-42; TD 287, 104; TK.KKA, TD 14, 176 a.
- 334.** BA, TD 2, 135-136; TD 19, 36; TD 79, 36; TD 287, 96-97; TK.KKA, TD 14, 171 b - 172 a.
- 335.** BA, TD 287, 97; TK.KKA, TD 14, 172 a.
- 336.** BA, TD 2, 139; TD 19, 39-40; TD 79, 40; TD 287, 109; TK.KKA, TD 14, 178 b - 179 a.

1485'de 1621, 1520'de 2018, 1554'de 1515, 1574'de 2224 akçe idi.

S I R Ç A L U (337) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : Köyde 1455'de 9 h., 1485'de 12 h. 4 m., 1520'de 7 h. nüfus var iken 1554'de reâyâdan hâli olup aynı zamanda mezraa olarak kaydolmuştur. 1574'de ise tahrirde hiç yer almamıştır. Buğday, arpa ziraati ile arıcılık yapılan köyde bir de değirmen bulunmaktadır. Köyün vergi hâsılı oldukça düşük olup 1455'de 377, 1485'de 343, 1520'de 437, 1554'de 515 akçe idi.

A R M U S (338) (Bugün Turhal ilçesine bağlı Doğançalı köyü) Köyde 1455'de 20 h. 12 m., 1485'de 32 h. 8 m., 1520'de 29 h. 13 m., 1554'de 44 h. 11 m., 1574'de 60 h. 40 m. gayri müslim nüfus bulunmakta idi. Buğday, arpa, bakla, nohud, keten ziraati bağcılık ve meyvecilik ile arıcılık ve koyun besiciliği yapılan köyde 1520'den itibaren bir de değirmen faaliyet halinde idi. Vergi geliri 1455'de 2994, 1485'de 2799, 1520'de 3171, 1554'de 4340, 1574'de 8000 akçe idi.

V A V R İ (339) (Bugün Tokat'a bağlı Oğulcuk köyü) : Köyde 1455'de 26 h. 5 m. müslim, 3 h. gayri müslim, 1485'de 34 h. 14 m. müslim, 6 h. 3 m. gayri müslim, 1520'de 32 h. 21 m. müslim, 12 h. 5 m. gayri müslim, 1554'de 31 h. 30 m. müslim, 15 h. 6 m. gayri müslim, 1574'de 43 h. 50 m. müslim, 17 h. 23 m. gayri müslim nüfus bulunmakta idi. Köyün mahsullerini buğday, arpa, pamuk, keten, soğan, bakla, kabak, ceviz, bal ile bağ ve bostan ürünleri teşkil etmekte idi. Ayrıca koyunculuk ile de uğraşılıyordu. 1520'de köyde bir değirmen varken 1554'den itibaren ikiye çıkmıştır. Hâsılı 1455'de 2375, 1485'de 2833, 1520'de 44421, 1554'de 4916 akçe iken 1574'de artarak 10.000 akçeye yükselmiştir.

V E N K (340) (Bugün Tokat'a bağlı Çatköy) : Venk nâhiyesinin merkezidir. Köyde 1455'de 58 h. 5 m., 1485'de 50 h. 6 m., 1520'de 60 h. 11 m., 1554'de 102 h. 37 m., 1574'de 111 h. 126 m. nüfus

337. BA, TD 2, 152; TD 19, 36; TD 79, 36; TD 287, 115.

338. BA, TD 2, 140; TD 19, 45-46; TD 79, 46-47; TD 287, 103-104; TK.KKA, TD 14, 175 b.

339. BA, TD 2, 146-147; TD 19, 44; TD 79, 44; TD 287, 100-101; TK KKA, TD 14, 173 b - 174 a.

340. BA, TD 2, 133-134; TD 19, 35; TD 79, 35; TD 287, 105-106; TK.KKA, TD 14, 176 b - 177 a.

bulunuyordu. Köyün mahsulleri buğday, arpa, keten, mercimek, ceviz, bal, meyve ve bostan ürünleri den ibaretti. Ayrıca koyun besiciliği de yapılmakta olan köyde 1455'de bir 1485 ve 1520'de iki, 1554'den itibaren ise üç değirmen faaliyet halindeydi. Hâsılı 1455'de 5080, 1485'de 8550, 1520'de 7090, 1554'de 9070, 1574'de 9400 akçe idi.

Z O D İ (341) (Bugün Tokat'a bağlı Korucak köyü) : Köyde 1455'de 15 h. 1 m., 1485'de 11 h. 1 m., 1520'de 10 h. 5 m., 1554'de 20 h. 22 m., 1574'de 36 h. 32 m. nüfus bulunmakta idi. Mahsulleri buğday, arpa, keten, kirdegan, ceviz, bal, gavers, kabak ile bağ ve bahçe ürünleri idi. Ayrıca koyunculuk ile de uğraşılıyordu. Köyün vergi geliri 1455'de 1711, 1485'de 1480, 1520'de 2125, 1554'de 3500, 1574'de 6500 akçe idi.

M e z r a a l a r :

B A H A D D İ N (342) : 1455'de Behadin viranı şeklinde yazılan mezraa 1485'den itibaren Bahaddin şeklini almış, 1574'de ise yanlışlıkla olsa gerek "Eddin" şeklinde yazılmıştır. Meskûn olmayan mezraa kışlak olarak da kullanılmakta olup, Ulu Yörük taifesinden Saraclu köyü halkı tarafından ekilmekte idi. Buğday ve arpa ziraati yapılan mezraanın hâsılı 1455'de 240, 1485'de 185, 1520'de 300 1554'de 400 ve 1574'de 300 akçe idi.

E S K İ (343) (Bugün Tokat'a bağlı köy) : 1520'de mezraa olarak kaydedilmişken 1554'de köy kaydolanmıştır. 1520'de meskûn olmadığı halde 1554'de 11 h. 9 m., 1574'de 5 h. 14 m. nüfus bulunmaktadır. Mahsûlleri belli olmayan köyün vergi hâsılı 1520'de 280, 1554'de 452, 1574'de 400 akçe idi.

İ N C E S U (344) : 1520'de ilk defa tahrir olunan mezraa 1554'de köy olmuş 1574'de tekrar mezraa kaydolmuştur. 1520'de meskûn olmayan mezraada 1554'de 15 h. 16 m., 1574'de 19 h. 39 m. nüfus bulunuyordu. Vergi geliri 1520'de 200, 1554'de 2000, 1574'de yine 2000 akçe idi.

-
341. BA, TD 2, 111-112; TD 19, 48; TD 79, 48; TD 287, 102-103; TK.KKA, TD 14, 175.a.
342. BA, TD 2, 162; TD 19, 43; TD 79, 44; TD 287, 183; TK.KKA, TD 14, 115 a.
343. BA, TD 79, 49; TD 287, 108-109; TK.KKA, TD 14, 178 b.
344. BA, TD 79, 49; TD 287, 101-102; TK.KKA, TD 14, 174-174 b.

M U S A L U (345) : 1520'de mezraa kaydedilen yer, 1554 tarihli tahrirde yer almamıştır. 1574'de ise köy olarak kaydolmuştur. 1520'de meskûn değilken 1574'de 4 h. nüfus bulunmakta idi. Hâsılı 1520'de 300 akçe iken 1574'de 800 akçe olmuştur.

T A Y L U H A C I (346) (Bugün Tokat'a bağlı Dayılı hacı köyü) : 1455'de Toplu Hacı adıyla görülen mezraa harâbe bir hâlde idi. 1485 tahririnde ise yazılmamıştır. 1520'de tekrar mezraa yazılan yer, 1554'de köy olarak kaydolmuştur. 1554'de 23 h. 5 m., 1574 22 h. 14 m. nüfus bulunmaktadır. Hâsılı 1520'de 505, 1554'de 1000, 1574'de yine 1000 akçedir.

Venk nâhiyesinde yukarıda yazılı mezraalardan başka tahrir defterlerinde yer alan fakat haklarında hiç bir bilgi bulunmayan Derbend-i Burucak (347), Kurusekü, Taşlu sekü Anahor ve Karı kışla mezraaları (348) bulunmaktadır.

Venk nâhiyesi ile ilgili toplu bilgiler tablo XXII'de görülmektedir.

345. BA, TD 79, 49; TK.KKA, TD 14, 182 b.

346. BA, TD 2, 162; TD 79, 49; TD 287, 114-115; TE.KKA, ED 14, 182 b.

347. BA, TD 79, 49.

348. BA, TD 79, 92.

Tablo : XXII

Venk Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskûn köy adedi		33	27	27	30	29
H A N E	Çift	219	32	35	33	35
	Nim	174	190	144	192	157
	Bennak	18	61	80	81	118
	Caba	222	181	176	491	456
	Toplam	633	464	435	697	766
Mücerred		106	141	205	514	953
Mezraa		7	11	7	6	9
Ç İ F T L İ K	Hassa	48	29	32	37	32
	Malikane	-	-	-	2	4
	Mülk	20	21	14	18	7
Zemin		-	2	8	185	202
Mevkuf		3	6	28	11	8

9. Yıldız Nâhiyesi yerleşme yerleri

K ö y l e r :

A L A Y U N D L U (349) : 1455'de mezraa olarak kaydedilmiş olup harab bir hâlde idi. 1485 ve 1520 tahrirlerinde köy olarak kaydedilen yer 1554 ve 1574 tarihlerinde yine mezraa olarak görülmek-

349. BA, TD 2, 461; TD 19, 566; TD 79, 126; TD 287, 208; TK.KKA, TD 14, 233 b.

tedir. 1485'de köyde 2 h. olup diğer tahrirlerde nüfusa rastlanmamaktadır. Haricden gelenler tarafından ekilen köyün vergi hâsılı 1485'de 106; 1520'de 1080; 1554'de 2999; 1574'de 1000 akçe olarak görülmektedir.

A L İ H A (350) : 1455, 1485 ve 1520 tahrirlerinde köy olarak kaydedilen yer, 1554 tahririnde yer almamış olup 1574'de ise mezraa olarak kaydedilmiştir. 1455'de köyde 5 h. varken 1485 ve 1520'de reâyadan hâli durumdadır. 1574'de ise 2 h. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday ve arpa üretimi yapılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 667, 1485'de 667, 1520'de 520 ve 1574'de 1000 akçe idi.

A R S L A N D O Ğ M U Ş (251) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Köyde 1455'de 16 h., 1485'de 13 h. 2 m., 1520'de 19 h. 7 m., 1554'de 40 h. 19 m., 1574'de ise 46 h. 75 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa ve mercimek yetiştirilmekte koyun besiciliği yapılmaktaydı. Köyün vergi hâsılı 1455'de 2076, 1485'de 1150, 1520'de 2805, 1554 ve 1574'de ise 3000 akçe idi.

B A Ğ L U V İ R A N (352) : Köyde 1455'de 15 h. 2 m., 1485'de 10 h. 2 m., 1520'de 14 h. 5 m., 1554'de 15 h. 12 m., 1574'de 26 h. 37 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa, kendir, keten ve bostan üretimi yanısıra arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 2170, 1485'de 1110, 1520'de 1299, 1554'de 2351, 1574'de ise 200 akçe idi.

B E D U H T U N (353) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Güneykaya köyü) : Köyde 1455'de 73 h. 6 m., 1485'de 69 h. 20 m. 1520'de 56 h. 19 m., 3 zâviyedâr, 1554'de 79 h. 49 m., 13 h. zâviyedâr, 1574'de 92 h. 64 m. zâviyedâr 13 h. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, mercimek, ceviz, giyah ve nohud yetiştirilen köyde bostan, yapılmakta arıcılık ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 16.167, 1485'de 7161, 1520'de 7791, 1554'de 8685, 1574'de 10.200 akçedir.

350. BA, TD 2, 455; TD 19, 566; TD 79, 126; TK.KKA, TD 14, 233 b.
351. BA, TD 2, 452-453; TD 19, 563-564; TD 79, 123; TD 287, 201-202; TK.KKA, TD 14, 234 B - 235 a.
352. BA, TD 2, 451-452; TD 19, 565; TD 79, 125-126; TD 287, 188; TK.KKA, TD 14, 228 a-b.
353. BA, TD 2, 462-463; TD 19, 567-568; TD 79, 127; TD 287, 186-188; TK.KKA, TD 14, 226-228 a.

Ç İ F T L İ K (354) : Köyde 1455'de 12 h., 1485'de 10 h. 2 m., 1520'de 7 h. 3 m., 1554'de 10 h. 8 m., 1574'de 8 h. 26 m. nüfus bulunmaktadır. Köyde buğday, arpa ve keten ekimi yapılmakta meyve ve bostan yetiştirilmekte koyunculuk yapılmaktadır. Köyde 1574 tarihi itibariyle bir de bozahâne bulunmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1178, 1485'de 873 1520'de 1596, 1554'de 2753, 1574'de 2600 akçe idi.

Ç İ V R İ L (355): 1455'de 3 h. 1 m., nüfus bulunan köy 1485' ve 1520'de meskûn değildir. 1554 ve 1574 tarihli tahrirlerde ise, hiç yer almamaktadır. Çok az miktarda buğday ve arpa ekimi yapılan köyün vergi geliri 1455'de 405, 1485'de 90, 1520'de 180 akçe idi.

E K S A N İ (356) : 1455'de 3 h. nüfus bulunan köy 1485 ve 1520'de reâyâdan hâlidir. 1554 ve 1574 tarihli tahrirlerde ise köy hiç yazılmamıştır. Buğday ve arpa üretimi yapılan köy 1485 ve 1520 tarihlerinde haricden gelenlerce ekilmektedir. Köyün vergi geliri 1455'de 200, 1485'de 280, 1520'de 420 akçedir.

E Y M Ü R (357) : 1455'de 10 h. nüfus bulunan köy, 1485 ve 1520'de meskûn değildir. 1554 tarihli tahrirde yer almayan köyde 1574'de 3 h. 2 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten üretilen köyde çok az olarak da arıcılık ve koyunculuk yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 580, 1485'de 580, 1520'de 442, 1574'de 600 akçe idi.

G E Ç M İ Ş (358) : Köyde 1455'de 14 h. 1485'de 2 h., 1520'de 2 h. 1554'de 2 h. 1 m., 1574'de 2 h. 1 m. nüfus bulunmaktadır. 1554 ve 1574 tarihlerinde köyden 113 kilelik yer Yusuf oğlanı köyü reâyâsının tasarrufu altında bulunmakta idi. Buğday, arpa ve keten üretimi yapılan köyün vergi hâsılı çok düşük olup, 1455'de 1042, 1485'de 147, 1520'de 323, 1554'de 246, 1574'de 300 akçe idi.

G E Ç D İ N H A C I (359) : Köyde 1455'de 10 h., 1485'de 8 h.

-
354. BA, TD 2, 453-454; TD 19, 565; TD 79, 125; TD 287, 203-204; TK.KKA, TD 14, 231 a.
355. BA, TD 2, 456; TD 19, 562; TD 79, 122.
356. BA, TD 2, 449-450; TD 19, 566; TD 79, 126.
357. BA, TD 2, 454; TD 19, 566; TD 79, 126; TK.KKA, TD 14, 233 b.
358. BA, TD 2, 449; TD 19, 565; TD 79, 125; TD 287, 204; TK.KKA, TD 14, 231 b.
359. BA, TD 2, 455-456; TD 19, 564; TD 79, 123-124; TD 287, 202-203; TK.KKA, TD 14, 235 b.

1 m., 1520'de 19 h. 1 m., 1554'de 12 h. 2 m., 1574'de 11 h. 15 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, kendir ve mercimek üretilen köyde arıcılık ve koyun besiciliği de yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1401, 1485'de 919, 1520'de 1758, 1554'de 2093, 1574'de 2600 akçe idi.

H A C I L A R (360) : 1455'de Hacılar vâranı adı ile anılan köyde 1 h. olup 1485 ve 1520'de meskûn değildir. 1554'de ve 1574'de mezraa olarak kaydedilmiş ve Hergele köyüne bağlı olarak yazılmış ve hâsılı da Hergele köyü ile beraber hesaplanmıştır. Buğday ve arpa üretiminin yapıldığı köyün vergi hâsılı düşük olup 1455'de 842, 1485'de 450, 1520'de 369 akçe idi.

H E R G E L E (361) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı Doğanlı köyü) Köyde 1455'de 11 h. 1 m., 1485'de 7 h. 5 m., 1520'de 12 h. 2 m., 1554'de 21 h. 9 m., 1574'de 30 h. 10 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, mercimek ve burçak yetiştirilen köyde ayrıca koyun besiciliği yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1100, 1485'de 688, 1520'de 1327, 1554'de 1855, 1574'de 3200 akçedir.

K A R G I N (362) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 35 h. 6 m., 1485'de 3 h. 7 m., 1520'de 27 h. 14 m., 1554'de 58 h. 27 m., 1574'de 58 h. 50 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, mercimek ve keten üretimi yapılan köyde arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 5728, 1485'de 3482, 1520'de 5220, 1554'de 6375, 1574'de 8200 akçedir.

K İ L L İ K (363) : Köyde 1455'de 3 h. nüfus var iken 1485 ve 1520'de meskûn değildir. Son iki tarihli tahrirde ise hiç yazılmamıştır. Buğday ve arpa ekimi yapılan köyün vergi hâsılı her üç tahrirde de 345 akçedir.

K Ö P E K / K E B E K (364) : Köyde 1455'de 17 h., 1485'de 10 h.

-
360. BA, TD 2, 459; TD 19, 566; TD 79, 126; TD 287, 202; TK.KKA, TD 14, 235 b.
361. BA, TD 2, 458; TD 19, 562; TD 79, 121; TD 287, 202; TK.KKA, TD 14, 235 a-b.
362. BA, TD 2, 444-445; TD 19, 560-561; TD 79, 119-120; TD 287, 204-205; TK.KKA, TD 14, 231 b - 232 a.
363. BA, TD 2, 458-459; TD 19, 566; TD 79, 126.
364. BA, TD 2, 451; TD 19, 564; TD 79, 124; TD 287, 203; TK.KKA, TD 14, 231 a.

4 m., 1520'de 3 h. 2 m., 1554'de 8 h. 11 m., 1574'de 13 h. 15 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, mercimek ve keten yetiştirilen köyde çayır ekimi olmakta bostan yapılmakta ve arıcılık ile uğraşmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1731; 1485'de 967; 1520'de 542; 1554'de 783; 1574'de 1200 akçedir.

K Ü Y E K (365) : Sadece 1455 tarihli tahrirde yer alan köyde 2 h. nüfus vardı. Buğday ve arpa ekimi yapılan köyün vergi geliri 457 akçe idi.

S A R U Y A R (366) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 22 h. 2 m., 1485'de 24 h. 3 m., 1520'de 28 h. 1 m., 1554'de 42 h. 29 m., 1574'de 60 h. 57 m. nüfus bulunmaktadır. Arpa, buğday, mercimek, bostan ve keten üretilen köyde ayrıca arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Köyde 1455 ve 1485'de bir değirmen varken 1520'den itibaren bu sayı ikiye çıkmıştır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3987, 1485'de 2508, 1520'de 2590, 1554'de 3000, 1574'de 3000 akçe idi.

Ş A N İ (367) : Köyde 1455'de 13 h. 1 m., 1485'de 13 h. 3 m., 1520'de 14 h. 5 m., 1554'de 22 h. 15 m., 1 imam, 1574'de 26 h. 18 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, mercimek, keten üretimi yapılan köyde arıcılık ile de uğraşmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 1950, 1485'de 1260, 1520'de 1389, 1554'de ve 1574'de ise 3000 akçedir.

Ş E Y H Ç O B A N (368) : 1455'de 6 h. nüfus bulunan köy, 1485'de boş durumdadır. 1520'de 7 h. 2 m., 1554'de 6 h. 3 m., 1574'de 11 h. 10 m. nüfus bulunan köyün bugünkü yerini tespit edemedik. Buğday, arpa, mercimek, keten ve bostan mahsülleri ziraat olunan köyde arıcılık ve hayvancılık da yapılmaktadır. Köyün vergi geliri 1455'de 963; 1485'de 370, 1520'de 646, 1554'de 1034, 1574'de 2500 akçe idi.

Y A K U B (369) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy): Tahrir de

-
365. BA, TD 2, 457.
366. BA, TD 2, 446, TD 19, 563; TD 79, 122-123; TD 287, 206; TK.KKA, TD 14, 232 a-b.
367. BA, TD 2, 459-460; TD 19, 562-563; TD 79, 122; TD 287, 207; TK.KKA, TD 14, 232 b - 233 a.
368. BA, TD 2, 457; TD 19, 566; TD 79, 126; TD 287, 208; TK.KKA, TD 14, 233 a.
369. BA, TD 2, 460-461; TD 19, 562; TD 79, 121-122; TD 287, 190-201 (s. 191 yazılacak yerde sehven 201 yazılmış ve öyle devam etmiştir.); TK.KKA, TD 14, 234 b.

terlerinde Ahire/Ahin adıyla da zikredilen köyde 1455'de 12 h. 4 m., 1485'de 11 h. 1520'de 15 h. 6 m., 1554'de 19 h. 5 m., ve 1574'de 22 h. 12 m. nüfus bulunuyordu. Paşa Hanı adıyla bir de han bulunan köyde mercimek, kendir, nohud, bakla, üzüm, burçak, kabak, buğday ve arpa üretimi yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 1347, 1485'de 919, 1520'de 2150, 1574'de ise 3000 akçe idi.

Y A K U B O Ğ L A N (370) : Köyde 1455'de 14 h. 2 m., 1485'de 8 h. 5 m., 1520'de 5 h. 5 m., 1554'de 14 h., 5 m., 1574'de 16 h. 28 m. nüfus bulunmaktadır. Köyün mahsülleri buğday, arpa, mercimek, keten ve bostan ürünlerinden ibarettir. Koyunculuk ve arıcılık da yapılan köyün vergi hâsılı 1455'de 1090, 1485'de 564, 1520'de 777, 1554'de 1620 iken 1574'de yaklaşık 4.5 misli artarak 7000 akçe olmuştur. Köyde bir de değirmen faaliyet halinde idi.

Y I L D I Z (371) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy) : Yıldız nâhiyesinin merkezi olduğu anlaşılan köyde 1455'de 45 h. 10 m. müslim, 51 h. Gayri müslim, 1485'de 40 h. 27 m. müslim, 33 h. Gayri müslim, 1520'de 41 h. 15 m. 6 sipâhi-zâde müslim, 22 h. 7 m. gayri müslim, 1554'de 64 h. 41 m. 10 sipâhi-zâdemüslim, 30 h. 14 m. gayri müslim, 1574'de 69 h. 80 m. 26 sipâhi-zâde müslim, 24 h. 18 m. gayri müslim nüfus bulunuyordu. Köyde bir kalenin bulunduğu anlaşılmakta ise de 1455 ve 1485 tahrirlerde kale ve görevlilerinden hiçbahsolunmamaktadır. Kalede 1520'de 10, 1554'de 60 ve 1574'de 42 hefer mustahfız olduğu görülmektedir. Kale erlerinin ücretleri hazine-i âmireden ödenmekte idi. Köyde buğday, arpa, keten, nohut, mercimek, soğan ziraati yanında arıcılık ve koyun besiciliği yapılmakta, bir bozahâne çalışmakta ve iki değirmen bulunmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 13.479, 1485'de 3494, 1520'de 9989, 1554'de 11.793, 1574'de 14.000 akçe idi.

Y U S U F O Ğ L A N (372) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy) : Köyde 1455'de 52 h. 4 m., 1485'de 40 h. 18 m., 1520'de 44 h. 8 m. 1 pır-

-
370. BA, TD 2, 450; TD 19, 564-565; TD 79, 124-125; TD 287, 188-189; TK.KKA, TD 14, 228 b.
371. BA, TD 2, 442-444; TD 19, 559-560; TD 79, 118-119; TD 287, 183-186; TK.KKA, TD 14, 224-225 b.
372. BA, TD 2, 447-448; TD 19, 561; TD 79, 120-121; TD 287, 189-190; TK.KKA, TD 14, 234 a.

fâni, 1554'de 47 h. 25 m., 1574'de 62 h. 50 m. nüfus bulunmaktadır. Buğday, arpa, keten, mercimek ve bostan ürünleri yetiştirilen köyde arıcılık ve koyunculuk da yapılmaktadır. Köyün vergi hâsılı 1455'de 3906, 1485'de 3200, 1520'de 4766, 1554'de 6798, 1574'de 9000 akçe idi.

M e z r a a l a r :

D E M Ü R Ö Z Ü (373) (Bugün Yıldızeli ilçesine bağlı köy) : İlk olarak 1554 tarihli tahrirde görülen mezraa, 1574'de Demürkayı ve diğer adı ile Karadere olarak zikredilmiştir. Meskûn olmayan mezraanın vergi hâsılı 1554'de 399, 1574'de 500 akçe idi.

İ N E D O L A (374) : İlk olarak 1485'de tahrire geçen mezraa bu tarihte ve sonraki tahrir tarihlerinde meskûn değildir. 1485'de vergi hâsılı belirtilmeyen mezraanın 1520'de 100 akçe iken 1554've 1574'de hâsılı Yusufoglan köyü ile beraber hesaplanmıştır.

K A R A C A H A L İ L (375) : 1455'de Yakub köyüne bağlı durumda bulunan mezraanın adı Suğrac halil şeklindedir. 1485'de Karaca v. Halil, 1520'de Karaca Halil şeklinde değişen mezraanın adı en son 1554'de Kara Halil şeklinde olmuştur. Meskûn olmayan mezraanın vergi hâsılı 1485'de Hacılar, 1520'de Alayundlu 1554 ve 1574'de Yusufoglan köyleriyle beraber hesaplanmıştır. 1455'de harap bir halde bulunan mezraanın vergi geliri 1520'de 50 akçe idi.

K E Y İ K L İ K (376) İlk defa 1520 tarihli tahrirde yer alan mezraa bu tarihte ve 1554'de meskûn değildi. 1574'de 7 h. 5 m. nüfus bulunan mezraada buğday ve arpa üretimi ile çok düşük olarak arıcılık ve koyunculuk yapılmakta idi. Mezraanın vergi geliri 1520'de 485, 1554'de 500, 1574'de yine 500 akçedir.

K I R A N (377) : İlk defa 1485 tarihinde görülen mezraa bu ta-

373. BA, TD 287, 208; TK.KKA, TD 14, 233 a.

374. BA, TD 19, 562; TD 19, 121; TD 287, 190; TK.KKA, TD 14, 234 a.

375. BA, TD 2, 461; TD 19, 566; TD 79, 126; TD 287, 190; TK.KKA, TD 14, 121 a.

376. BA, TD 79, 124; TD 287, 207; TK.KKA, TD 14, 233 a.

377. BA, TD 19, 561-562; TD 79, 121; TD 287, 189; TK.KKA, TD 14, 234 a.

rihte ve sonraki tarihlerde m~~es~~kun değildir. Mezraada yetişen ürünlerin dökümü verilmemiştir. Vergi hâsılı 1485'de 3221 akçedir. 1520, 1554 ve 1574 tarihlerinde mezraanın vergi geliri Yusufoğlanı köyü hâsılı ile birlikte hesaplanmıştır.

Yıldız nâhiyesinde yukarıda anlatılan mezraalardan başka, haklarında fazlâ bilgi bulunmayan Abayıl (378), Karaca virân (379) ve Yakub (380) adlarında üç mezraa daha mevcuttur.

Yıldız nâhiyesi ile ilgili olarak toplu bilgiler tablo XXXIII' de görülmektedir.

Tablo : XXIII

Yıldız Nâhiyesi		1455	1485	1520	1554	1574
Meskun köy adedi		24	23	23	16	18
H A N E	Çift	220	32	16	7	23
	Nim	158	208	141	103	223
	Bennak	18	6	21	21	59
	Caba	94	181	120	318	345
	Toplam	498	327	298	449	650
Mücerred		39	127	95	275	562
Mezraa		1	3	7	7	9
Ç İ F T L İ K	Hassa	31	24	33	16	19
	Malikane	-	-	-	-	-
	Mülk	7	14	12	8	13
Zemin		10	-	4	188	210
Mevkuf		-	50	78	43	37

378. TK.KKA, TD 14, 233 b.

379. BA, TD 79, 121; TK.KKA, TD 14, 233 b.

380. BA, TD 79, 126.

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

İ K T İ S A D İ H A Y A T V E T O P R A K İ D A R E S İ

A. TOKAT'IN SINAI, TİCARİ VE ZİRATİ FAALİYETLERİ

1. Şehir

Tokat'ın 6 km kadar güneyinde bulunan ve bölgenin ilk yerleşim yeri olarak bilinen Komana Pontika (bugünkü Gümenek köyü) için Strabon; "Asia'nın ortasından gelen mühim bir ticaret yolu üzerindedir" demektedir (1). Gerçekten de Pers İmparatorluğu'nun yaptırdığı ünlü kral yolu Ankara'dan sonra Tavion (Büyük Nefesköy), Komana Pontika, Sebasteia (Sivas) üzerinden Melitene (Malatya) ve oradan doğuya doğru uzanmaktadır (2). Milattan bir asır kadar evvel şarkın ticaret eşyası Fırat'tan Kayseri-Mazaka'yı geçer, büyük Yunan-Roma yoluyla Ephesos'a ve kısmen de Sebasteia, Komana ve Laodicia yoluyla Amisos'a sevk edilirdi (3). Ancak Tokat şehrinin kurulmasıyla bu yüzyıllardan sonra Comana Pontika'nın oynadığı târihî rolü bu şehir üstlenmeye başlamıştır. Anadolu'nun Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Tokat engebeli arazi yapısı içinde, Yeşilırmak, Kelkit ve Çekerek suyu gibi ırmakların hayat verdiği ovalarla tarih boyunca insanların yerleşmelerine sahne olmuştur. Doğu-batı arasındaki yol güzergâhının üzerinde olmasından başka, iç bölgeleri, Güney Karadeniz'e bağlayan yolları da taşıması nedeniyle oluşan jeopolitik fonksiyonu, insanlık tarihi boyunca bu yörenin önemli yerleşim alanlarından olmasını sağlamıştır.

Tokat'ı zengin vakıf gelirleri ile Türk-İslâm kültürü esaslarına göre ilk imar ve ihya eden Danişmendliler olmuştur. Bu dönemden itibaren Tokat, Selçuklu ve Osmanlı dönemi ulaşım sisteminde önemli bir kavşak ve ticaret merkezi haline gelmiştir.(4). Selçuklular dön-

1. Strabon, Coğrafya (Geographika), Kitap XII, Bölüm I-II-III, çev. R.Pekman, 559.
2. N.Baydur, Kültepe (Kanes) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar, İstanbul 1970, 27.
3. W.M.Ramsay, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, 28.
4. N.Öztürk, "Selçuklu-Osmanlı dönemi ulaşım sisteminde ve ticaretinde Tokat'ın yeri, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987, 72.

mindâ Anadolu toprakları doğu-batı ve kuzey-güney istikametinde uzayan iki milletler arası ticaret yolu ile sanki dört parçaya bölünmüş bir vaziyetteydi. Bu dört yolun orta noktası ise, Tokat idi. Nitekim Avrupa'dan başlayarak deniz yolu ile Antalya'ya oradan Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Tokat, Erzincan ve Erzurum üzerinden İran ve Doğu Türkistan'a ulaşan kervan yolu ile batığı Irak üzerinden doğuya bağlayan kervan yolu ve kuzey güney istikâmetinde devam ederek, Samsun, Sinop limanlarından Anadolu'ya Kırım'a bağlayan yol da hep Tokat'dan geçmekte idi (5).

Osmanlı Devleti'nde şümullu bir kervan ağı, ulaşım ve nakliyenin bütün ihtiyaçlarına cevap veriyordu XV. yüzyılın sonuna doğru Anadolu'yu boylu boyunca geçen en önemli kervanyolu Bursa ile Tebriz arasında idi. Daha ziyade bir ipek yolu konumundaki bu ulaşım ağı bir ipek yolu konumundaki bu ulaşım ağı, bir kuzey ve bir güney kolu (Kastamonu, Bolu, Ankara-Çorum) ile başlıyor ve sonra Amasya, Tokat, Erzincan, Erzurum ve Aras vadisini geçiyordu (6). Nitekim Tokat'ın "mizân-ı harir hâsılının 1520 ve 1554'de 266.666 akçe olması (7) bu yol üzerinde icra ettiği fonksiyonu göstermektedir.

Tokat Osmanlı hâkimiyeti altına geçtikten sonra da Anadolu ve Asya arasında ulaşımı sağlayan yollar üzerinde transit ticaret mallarının sergilendiği pazar durumunu muhafaza ve devam ettirmiştir. Bu pazarda Tokat ve çevresinde yetişen mahalli ürünler ve sanayi mamulleri de sergilenme ve satılma imkanına haiz bulunuyordu (8).

-
5. Bu yollar hakkında bk. O.Turan, "Selçuklu Kervansarayları", Belleten c.X, Ank. 1946, 474; N.Öztürk, a.g.m., 72. Bunlardan başka kuzeye veya doğuya ulaşmak üzere Arabistan yarımadasından çıkarak Halep, Gaziantep, Adıyaman, Malatya ve Sivas güzergahını takip eden İslâm ülkelerinin ticaret kervanları da Tokat kavşağını kullanmaktadır. Bk. M.Nasuh, Beyan-ı Menazil-i Sefer-Irakeyn-i Sultan Süleyman Han, (Haz. B.G.Yurdaydın Ankara 1976 55).
 6. H.İnalcık, "Bursa, I, XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar", Belleten, XXIV/93, (Ankara 1960), 45-96.
 7. BA, TD 79, 26; TD 287, 71.
 8. Ş.Turan, "Karadeniz ticâretinde Anadolu şehirlerinin yeri", Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, (13-17 Ekim 1986), Samsun 1988, 148.

Buldukları şehrin ekonomik canlılığının bir göstergesi sayılan çarşı ve pazârlar ticâretin faal bir şekilde cereyan ettiği yerlerin başında gelmekte idi. Diğer Anadolu şehirlerinde görüldüğü gibi Tokat çarşıları da hanlar, dükkanlar ve bedestenler ile çevrili bulunuyordu.

Tahrir defterlerinden Tokat'a XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XVI. yüzyılda tahta kale, attârlar, kazzâzlar (ipekciler), külahcılar, haffaflar ve saraclar çarşıları ile iplik pazarı, at pazarı ve buğday pazarı'nın varlığı dikkati çekmektedir (9). 1574 tarihli evkâf defterinde bunlara ilâve olarak debbağlar, neccarlar, iğneciler sarıkcılar, bakkalllar, habbazlar, hallaclar ve bezzâzlar çarşılarının zikredildiği görülmektedir (10).

Tokat bedesteni ise Sulu sokakta Takyeciler camii doğusundadır. Evliya Çelebi burası için "Sultan çarşısı kadar güzel bir çarşıdır. Halep ve Bursa çarşıları gibi gayet tertip üzere kurulmuştur" demektedir (11). Tuğladan örülmüş tonozlar üzerinde on bir kubbenin yer aldığı bu Osmanlı ticaret merkezinin yapıldığı anlaşılan bedestenin güney ve kuzey yönlerinde karşılıklı birer kapısı vardır. Günümüzde depo olarak kullanılmaktadır (12).

Tokat şehrindeki ticarî faaliyetin canlılığının diğer bir işareti de faaliyet halindeki hanlardır. Evliya Çelebi Tokat şehrinde yer ve isimlerini vermek suretiyle 13 büyük han saymaktadır. Daha sonra da başka hanların da bulunduğunu belirterek meşhur olmadıkları dolayısıyla isimlerini zikretmediğini ifade etmektedir (13).

Tokat şehrine ait 1185-1186/1771-1772 tarihli şeriye sicillerine göre faaliyet halinde bulunan hanlar şunlardır. Başa Han, Yağcı-zâde hanı, Voyvoda Ağa hanı, Hüdâyi Efendi hanı, Ballı-zâde hanı, Sulu Han, Sünnetci-zâde hanı, Taş han (14) Hacı Hasan Hanı, Maldâr hanı,

-
9. BA, TD 19, 26; TD 79, 23.
 10. Evkâf Defteri 583, 26-33 b.
 11. Sevâhatnâme, c. V, 63.
 12. E.Yavi, Tokat, 86; Ayrıca bedesten hakkında umûmî bilgi için bk. O.Ergin, "Bedesten", İA, II, 440-441.
 13. Sevâhatnâme, V, 63.
 14. Bazı eserlerde Taş-han ile Voyvoda hanının aynı han olduğu belirtilirse de (Bk. E.Yavi, Tokat, 82) şeriye sicilinde görüldüğü üzere bu görüş yanlıştır.

Ebubekir Ağa-zâde hanı, Seyyid Abdurrahman Ağa hanı, Teymurcu-zâde hanı, Kadı Efendi ve Astarçılar hanları (157).

Tokat'ta çarşı ve pazarlarda yer alan yüzlerce dükkandan bir bölümü şehirdeki câmi, mescit, medrese ve zâviye gibi kuruluşlara vakf edilmiştir (16). Vakıf dükkanlarının kiralarından anlaşıldığına göre geliri en yüksek olanlar habbâzlar, bakkallar ve haffâflar çarşılarında bulunan dükkanlardır (17).

Netice itibariyle Tokat, 1455'den itibaren 56'ya yakın mahallesi, her mahallede yer alan mescidi, çarşı ve pazarları, hanları ve yaklaşık 130 civarındaki iş kolunun mevcudiyeti ile tam bir Osmanlı şehri hüviyetinde idi (18).

Nitekim 1455 ve 1485 tarihli tahrir defterlerindeki kayıtlardan Tokat şehrindeki esnaf ve iş kolları hakkında tam olarak bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Bu tahrir defterlerinde özellikle her şahsın hangi işle meşgul bulunduğu titizlikle kaydedilmiştir (19). Mesleki isimler yazılırken yer yer aynı meslek isminin hem Türkçe, hem Arapça ve hem de Farsça şekilleri kullanılmıştır. Meselâ; "okçu=kavvas=tirger", "eşekci=harbende=hımârî", "iğneci=suzenî=suzenger", "palancı=palânî=palandûz", "bezci=bezzâz=bezefurûş", "kuşakcı=miyanbend-bâf=miyanger", "takkeci=kulahî=kulahdûz" vs. şeklinde benzer mesleki isimlere pek çok rastlanılmaktadır. Bu husûsun şehrin İran'a, Azerbeycan'a uzayan ticârî yolların mühim bir kavşak noktası üstünde bulunması dolayısıyla esnaf arasında aynı mesleklerin her iki veya üç lisanda yerleşmiş olacağı ve ka-

15. TŞS, Defter I, 181-183.

16. Evkâf Defteri 583, muhtelif sahifeler.

17. 1574 tarihinde habbâzlar çarşısında bir dükkanın aylık kirası 30, bakkallar çarşısında 27 ve haffâflar çarşısında ise 20 akçe idi. Dükkanların büyüklüğüne ve konumuna göre kira durumlarının değiştiği de anlaşılmaktadır. Evkâf Defteri 583, muhtelif sahifeler.

18. Ayrıca bk. S.Faroghi, Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia, Trade, Crafts, and food Production in an Urban Setting, 1520-1650, Cambridge 1984., 144 v.d.

19. Adı geçen defterlere göre Tokat esnafı için bk. İ.Şahin-F.M.Emecen, "XV. Asrın İkinci Yarısında Tokat Esnafı", Osmanlı Araştırmaları The Journal of Ottoman Studies VII-VIII, İstanbul 1988, 287-308.

tiplerin de bunları aynen kaydetmeleri neticesinde ortaya çıktığı zannedilmektedir (20).

Şehirde mezkur tarihlerde 130 civarında iş kolunun mevcudiyeti iktisadî canlılığı bütün açıklığı ile gözler önüne sermektedir. Bunların neveleri vesayıları ile ilgili yaptığımız liste, bu bölümün sonuna ilâve edilmiştir. Öte yandan Tokat'ın XVIII. yüzyıla ait şeriye sicillerinde, bu meslek kollarının hemen hemen tamamının faaliyet halinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim genel bir karşılaştırmasının yapılabilmesi gayesiyle 1772 tarihli şeriye siciline göre meskeki zümreleri ihtiva eden bir liste, yine bölümün sonunda görülmektedir.

Liste 1'de dökümü verilen Tokat şehrindeki esnaf kollarını beş ana grup altında toplamak ve incelemek mümkündür.

a- Dokumacılıkla ilgili esnaf kolları (Bezzâz, cullâh, hallâç, hayyât, kazzâz, külahdûz, keçeci, sofcu, yüncü v.s.)

b- Dericilikle ilgili esnaf kolları (debbağ, haffâf, kemerci, kincı, mestçi, palancı, postcu, sarac v.s.)

c- Yiyecek ve çeşitli gıda maddeleri ile ilgili esnaf kolları (Arpacı, bakkal, börekci, habbâz, işkenbeci, kasab, kebapçı, köfteci v.s.)

d- Alet imâli ile ilgili esnaf kolları (Bakırcı, kırışci, bıçakçı, kalaycı, çilingir, kılınccı, çanakçı, kürekci, kaşıkçı, elekci, kalburcu, tarakçı, iğneci v.s.)

e- Bina-yapı ustalığı ve fizikî güce dayalı esnaf kolları (Benna, taşçı, neccâr, nakkaş, tahtacı, dülger v.s.)

Bu sınıflandırmada hiç bir gruba giremeyen aynı zamanda kendi aralarında da bir grup oluşturamayan diğer iş kolları ise, asiyâbî, attarlar, cerrah, hamamcı, katip, pazarcı, hancı, muhtesib, kavvâl, tacir, pehlivan, kuşcu v.s. şeklinde idi.

Birinci grupta incelediğimiz dokumacılıkla ilgili esnaf kolları da 1455'de 318'i müslim, 1342'si gayri müslim olmak üzere 660, 1485'de ise 117 müslim ve 110 da gayri müslimin meydana getirdiği 227 kişi çalışıyordu. Bu iş kollarında çalışanlar 1455'de Tokat esnafının % 41'ini 1485'de ise % 32'sini meydana getirmektedir. 1455'de bilhassa gayri müslimler arasında 223 kişinin cûllahlık yani pamuk dokumacılığı yaptığı dikkati çekmektedir. Bu sayı müslümanlar arasında 87 kadardır.

Pamuklu sanayi yanında Tokat'ın hususiyle ipekçilik ve ipekli kumaşlar bakımından büyük bir şöhrete ulaştığı görülmektedir (21). 1485'de şehrin mizân-ı harîr geliri diğer mukataalarla beraber yazılmıştır. 1520, 1554 ve 1574 tarihlerinde ise mizân-ı harîr mukataasının senelik olarak 266.666 akçe olduğu görülmektedir (22). İncelediğimiz dönemde şehirde 1455'de 16 müslim 3 gayri müslim olmak üzere 19, 1485'de 8 müslim, 2 gayri müslim ipekçi esnafı bulunuyordu. Şehirde hâsıl olan ipek için mizânü'l harîr vergisi hariç olmak üzere ayrıca onda bir öşür alınırdı (23). XVIII. yüzyıla ait Tokat şeriye sicillerinden elde ettiğimiz bilgilere göre bu vergiyi ipekleri satın alan tüccar toplar timar sahibine verirdi. Mizânda ipekçi, ipek boyacısı ve ipek bükücüsü gibi sanat ve işler sayılmaktadır (24). 1828 yılında mizânda 103 ipekçi, 6 ipek boyacısı ve 6 tane de ipek bükücüsü mevcuttu (25). Tokat ipek sanayii XVIII. yüzyılda bölgede üretilen ipeğin tamamını kullandığı gibi İran'dan da ithal ederdi (26). İthal edilen ham ipek işlenip iplik haline getirildikten sonra bir kısmı dikiş ipliği, kazzâziye, dokuma ve düğme imalatında kullanılır geri kalanı ihraç edilirdi. 1181/1767 yılında Tokat'tan elde edilen verginin % 15'ini bu sektörde çalışanların ödemiş olması ipekle ilgili sınıf imâlâtının önemini göstermektedir (27).

Tokat'ta rastladığımız sanayi dalları içinde, şöhretini Türkiye'nin sınırları dışına kadar yaymış olan asıl önemlisi şüphesiz pamuklu imâlâttır (28). XV. yüzyıldan itibaren bölgede üretilmeye başladığını gördüğümüz pamuk ile birlikte, Batı Anadolu'dan ve Adana'dan giderek artan miktarda getirilen pamuğu kullanarak bu imâlât şubesi,

-
21. BA, MAD. 160, §2, 46, 51.
 22. BA, TD 79, 26; TD 287, 71; TD 262, 5 b - 6 a.
 23. TŞS, Defter 6, 152-153.
 24. TŞS, Defter 6, 152.
 25. TŞS, Defter 8, 162.
 26. BA, MAD. 9932, 32; XVIII. yüzyıl boyunca Erzurum gümrüğünden ipek geçiren tüccarlar arasında Tokatlılar dâmi olarak birinci sırada yer almışlardır (M.Genç, "17-19. Yüzyıllarda Sanayi ve ticaret merkezi olarak Tokat", Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara 1987,
 27. BA, MAD. 10211, 204.
 28. M.Genç, a.g.m., 150-151.

iplikten başlayıp dokuma, boyama ve basma ameliyelerinin hepsini, merkezinde Tokat şehrinin yer aldığı ve çok sayıda köylerle kasabaları da içine alan geniş bir coğrafi bölge içinde tamamlayarak nihâf mamul haline getiren yaygın bir faaliyetin konusu idi (29). Anadolu'da en verimli boyahânelerin Rûm vilâyetinde ve özellikle Tokat, Çorum ve Merzifon'da bulunduğu görülmektedir. 1485'de boyahâne mukataası miktarı, mizân, bozâhane, mumhâne, ağnam vergileri ve bazar bacları ile verildiği için tam olarak bilinmemektedir (30). 1520'den itibaren ise 1574'e kadar boyahâne mukataası 83.334 akçe olarak tespit edilmektedir (31). XVI. yüzyılda Anadolu'nun önemli boyahâne merkezlerinden olan Ankara'nın boyahâne gelirinin 53.000, Kayseri'nin 45.000 ve Çorum'un 25.000 akçe olduğu (32) göz önüne alınırsa, Tokat'ın bu sahadaki faaliyeti daha iyi anlaşılır.

Boyahânelerdeki faaliyet daha çok boya maddesinin bulunması ve tekstil endüstrisinin durumuna bağlıydı. XVI. asırda çivit Anadolu boyahânelerinde en çok kullanılan boyalardan idi. 960/1552-53 yılında çivit boyası 360 akçe maliyetinde olup daha iyi kalite için atölye sahibi 500-540 akçe ödemek zorundaydı (33). Buna rağmen Bursa dışında boyahâneler için sürekli iş temin etmek mümkün değildi (34). Nitekim arşiv defterlerinden Tokat'ta sadece bir kaç köyde iş taahhüdü belirledebilmektedir (35). Bu köylerden en önemlileri ise Ezine pazarı (36) ve Yıldız'dır (37).

-
29. H.F. İshamoğlu, Dynamics of Agricultural Production, Population Growth and Urban Development: A case study of areas in north-central Anatolia, 1520-1574. Madison 1979. (Yayınlanmamış doktora tezi).
30. BA, TD 19, 26.
31. BA, TD 79, 25; TD 287, 70; TD 262, 5 b.
32. S.Faroghi Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia..., 147.
33. BA, MAD. 160, 35 a.
34. S.Faroghi, a.g.e., 147
35. BA, MAD. 160, 4 a, 35 a, 76-77; BA, MAD 4402, s. 49-53.
36. Ezinepazarı köyünde boyahâne mukataası olarak 1485'de 7000, 1554've 1574'de ise 10.000 akçe alındığı görülmektedir. (BA, TD 19, 57; TD 287, 246; TK.KKA, TD 14, 258 b).
37. BA, TD 19, 560; BA, TD 287, 185.

Tokat dokuma mamüllerinin kalitesi bakımından XVII. yüzyılın ortalarında ulaşmış olduğu mükemmeliyeti Evliya Çelebi'nin övgü dolu ifadesinden (38) öğrenmekteyiz. 1186/1772 ve sonraki tarihli sicillerde ise iplikçi, bezci, pamukçu, basmacı, boyacı ve elvancı gibi birbiriyle ilgili bir çok sanatlar sayılmaktadır (39). 1243/1828 tarihli bir sicilde ise bunların miktarı: Hallaçlar 40, bezci 42, basmacı 39, pamukçu ve çorapçı 20, elvan boyacı 8 ve peştemalçı 28 olarak gösterilmektedir (40).

Dokumacılıkla ilgili meslek kollarında çalışanlar ile miktarları ve bunların birbirlerine göre nisbetleri tablo XXIV'de görülmektedir.

İkinci kategoride zikredilen dericilik ve onun yan kolları da şehrin iktisâdî vaziyetinde önemli bir mevkie sahiptirler. Tahrir defterlerinde debbağ, muzeger (çizmecî), sarac, mûtaf, pabûcî, palânî, mestçi ve kıncı vs. adları ile bu imâlât sektöründe çalışanların 1455'de 67 müslim ve 46 gayri müslim olmak üzere 213 iken 1485'de 70 müslim, 19 gayri müslim olmak üzere 89'a düştüğü görülmektedir. Dokumacılık ve diğer sektörlerde de görüldüğü üzere dericilik sanayiinde çalışan esnaf sayısındaki bu azalmanın daha evvel bahis konusu edilen Tokat şehir nüfusunun azalması ve ona bağlı hadiselerle sıkı sıkıya bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır (41) Dericilik sanayiinde çalışanlar şehir esnafının 1455. ve 1485'de % 13'ünü meydana getiriyordu. Diğer taraftan bu iş kollarında çalışanların büyük bölümünü müslüman esnafın oluşturduğu dikkati çekmektedir.

-
38. Evliya Çelebi Tokat'da îmal edilen pamuklu ve basmalar için şu ifadeleri kullanmaktadır: "Beyaz peñberbezi ... diyar-ı Lahor'da (Hindistan) yapılmaz. Güya altın gibi mücellâdır. Kalemkâr basma yorgan yüzü, munakkaş perdeleri gayet memduhtur" Seyahatnâme, V, 67; Yine XVII. ve XVIII. yüzyıllarda bu imâlât sektörünün sahne olduğu gelişme temposu hakkında bk. M.Genç, a.g.m., 151 v.d.
39. TŞS, Defter I, 184; Defter II, 1.
40. H.Cinlioğlu, a.g.e.
41. T.Gökbilgin, "Tokat", s.405-406; F.Acunsal, Gerçeklerin Dilile Tokat, 126.

Tablo : XXIV

Tokat kazâsında dokumacılıkla ilgili esnaf kolları

Meslekî Zümreler	1455				1485			
	Müslim	Gayri Müs.	Toplam	%	Müslim	Gayri Müs.	Toplam	%
Arakçini/berefurûş/ külâhdûz/külâhî/ takkeci	34	11	45	7	12	7	19	8
Bezci/bezzâz/kirbâ- si	23	2	25	4	3	6	9	4
Cüllâh (dokumacı)	87	223	310	47	19	40	59	26
Hallâç	16	4	20	3	5	7	12	5
Harirî/kazzâz (i- pekci)	16	3	19	3	8	2	10	5
Hayyât (terzi)	62	29	91	13	36	18	54	24
Kuşakcı/miyanbend- bâf/miyanger	3	28	31	5	-	25	25	11
Nenedger/nemedî	26	1	27	4	6	-	6	3
Panbukçu/panbukî/ penbedûz/penbefurûş/ penbeger (pamukcu)	21	3	24	4	10	2	12	5
DİĞERLERİ: Bezerci (zinet satı- cısı), bezirci, bo- yacı, cüllâl (çulcu) gazûr (ağartıcı), iğici, ipci, kadife- ci, sofcu, yüncü	30	38	68	10	18	3	21	9
Y e k ü n	318	342	660	100	117	110	227	100

Tokat şehrinde 1455 ve 1485 tarihlerinde "Debbağhâne" adıyla bir mahalle mevcut iken (42), 1574'den itibaren "Debbağhâne-i Cedîd" adı ile yeni bir mahallenin daha kurulduğu (43) gözlenmektedir. Ayrıca bu faaliyetin artarak devam ettiği 1243/1828 tarihinde şehirde 7 adet dabakhâne bulunmasından anlaşılmaktadır (44). Tokat dabakhânesinde yapılan sahtiyanlar ve bilhassa siyah, sarı ve mavi sahtiyanları çok meşhurdu. Nitekim bu sahtiyanlar çok uzak yerlere ve hatta Eflak ve Boğdan'a kadar giderdi (45). Bu geniş bölgede pazarlamayı yürütenlerde bizzat Tokatlı tüccarlardı.

Dabakhâne esnafı arasındaki meseleleri Dabakhâne şeyhi denilen ve debbağlar tarafından seçilen bir kimse hallederdi. Dabakhâne şeyhinin müsaadesi ve esnaf ihtiyarlarının kararı olmadan rastgele işçi çıkarılmazdı (46).

Tokat'ta deri imâlatı genellikle sanayi sektörünün bütün Türkiye'de bir daralma ve gerileme devrine girildiği dönemde dahi hayatini devam ettirmiş hatta belirli bir gelişme dahi göstermiştir (47). Bu arada 1869'da Sivasta kurulan Debbâğlar Şirketi, şehirdeki mevcut debbağhâneyi modernleştirmeye karar verdiği zaman bölgede bu işi yapabilecek maharette ustayı ancak Tokat'ta bulabilmiştir (48).

Dericilikle ilgili esnaf kolları, miktarları ve bu sanayii içindeki oranları tablo XXV'de verilmektedir.

42. BA, TD 2, 35; SB 19, 16.

43. BA, TD 772, 30.

44. H.Cinlioğlu, a.g.e., 207.

45. Tournefort, Voyage into the Levant, II s. 172-173.

46. H.Cinlioğlu, a.g.e., 207.

47. 1826'da Tokat'ı ziyaret eden V.Fontainer Tokat'taki deri imâlâthânelerinin çalışmaları ve sahtiyanların kalitesi üzerinde bilhassa durmaktadır. (Bk. Voyages en Orient, entreprises par ordredu Gouvernement Français de L'anne 1821 a 1829. Turquie d'Asie. Paris 1829, 184.)

48. M.Genç, a.g.m., 150.

Tablo XXV

Tokat kazâsında dericilikle ilgili esnaf kolları

Meslekî Zümreler	1455				1485			
	M.	G.M.	T.	%	M.	G.M.	T.	%
Debbâğ	45	3	48	23	15	-	15	17
Haffâf/kefşger, mest- ci/muzedûz (çizmeci)/ muzeger, pabuçdûz/pa- bûcî	52	30	82	38	21	15	36	40
Mutâf/postdûz	18	6	24	11	4	-	4	5
Palancı/palandûz/palâ- nî/sarac	46	2	48	23	29	2	31	35
DİĞERLERİ: Kaçıcı, kemerci, kın- cı, kürkçü.	6	5	11	5	1	2	3	3
Y e k ü n	167	46	213	100	70	19	89	100

M. = Müslim

G. M. = Gayri müslim

T. = Toplam

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere dericilikle ilgili esnaf kollarının önemli yekününü ayakkabıcılar (ayakkabı, mest ve çizme yapanlar), eğer ve pelan yapanlar ile debbâğlar oluşturmaktadır. Nitekim bu üç iş kolunda çalışanlar dericilik esnafının 1455'de % 84'ünü, 1485'de ise % 92'sini meydana getirmektedir. Diğer taraftan bu iş kollarında çalışanların çoğunlukla müslimlerden meydana geldiği ve dericilik esnafının 1455'de % 78'ini, 1485'de % 79'unu oluşturduğu görülür.

Üçüncü kategoride zikredilen ve tablo XXVI'da da görüleceği üzere tahrir defterlerinde bakkal, kasab, tabbâh, habbâz, tuzcu, uncu, şerbetci, sirkeci v.s. adları ile kaydedilen gıda mamülleri satıcıları 1455'de 124 müslim ve 48 gayri müslim olarak 172, 1485'de ise 88 müslim ve 30 gayri müslim olmak üzere 118 kişi bulunuyordu. Bu iş kollarında çalışanlar şehir esnafının 1455'de % 11'ini, 1485'de ise % 17'sini meydana getirmekte idi.

Yiyecek ve çeşitli gıda maddeleri ile ilgili esnaf kollarında çalışanların miktarları ve oranları ile ilgili bilgiler tablo XXVI'da görülmektedir.

Tablodaki verilere göre şehirde gıda îmalı ile uğraşanlardan 1455'de % 72'si müslim, % 28'i gayri müslim iken 1485'de % 74'ü müslim ve % 26'sı gayri müslim olarak görünmektedir. 1186/1772 tarihinde ise şehirde gıda îmalı ile meşgul olan şu esnaf kollarına rastlanmaktadır. Ekmekçi, çörekçi, kebabçı, baklacı, kassabân, arpacı-yân, bakkâlân, kadayıfçı ve şerbetci (49).

Dördüncü grupta zikrettiğimiz ve tahrir defterlerinde çanakçı, çilingir, pustindüz (kürekçi), sûzenî/suzenger (igneci), şane-ger (tarakçı), kalburcu, kalganî (kalaycı), kaseger, kaşıkçı, kazgani (bakırcı), kirişci v.s. adı ile geçen alet îmalı ile ilgili esnaf kollarında çalışanlar 1455'de 120 müslim ve 48 gayri müslim olmak üzere 134 kişi idi. Bu miktar şehir esnafının 1455'de % 10, 1485'de % 19'unu meydana getiriyordu. Bu iş kolunda 1455'e nazaran 1485'de bilhassa bakırcı esnafının sayısında önemli derecede bir artış meydana geldiği görünmektedir. Nitekim bu sektörde çalışanların sayısı 1455'de 8 iken 1485'de 42 olmuştur.

Osmanlılarda bakır eşyaya büyük bir rağbet vardı. Pek çok aile bakır ihtiyacı olunca satılabilecek bir madde olarak görürdü. Bu sebeple hükümet zaman zaman bakırın dışarıya çıkmasını önlemek için

Tablo : XXVI

Tokat kazâsında yiyecek ve çeşitli gıda maddeleri ile ilgili esnaf kollarının dağılımı ve miktarları.

Meslekî Zümreler	1 4 5 5				1 4 8 5			
	M.	G.M.	T.	%	M.	G.M.	T.	%
Alef-furûş/ allef/ arpacı.	4	1	5	3	1	7	8	7
Bağbân, bostancı/bostânî	15	12	27	15	15	3	18	15
Bakkal, Habbâz, kasab	86	24	110	65	50	16	66	57
Başçı, biryânî/kebaşçı, köfteci, işkenbeci	4	1	5	3	2	3	5	4
Bozacı, hemrkeş, sirkeci, şerbetci.	4	1	5	3	5	-	5	4
Börekci, dürümcü, kaydayıfçı.	4	6	10	6	3	-	3	3
DİĞERLERİ : Helvacı, sumâki, tabbah, tuzcu, uncu.	6	2	8	5	11	1	12	10
Y e k ü n	123	47	170	100	87	30	117	100

M. = Müslim

G.M. = Gayri müslim

T. = Toplam

tedbirler alırdı (50). Nitekim bakır Tokat'a Kastamonu'nun küre kazâsından gelmekteydi (51). Bakırın doğuya İran'a götürülmesinden endişe edildiğinden bakır sanatkarları kendi yörelerinde kadıdan aldıkları mektubu küre kadısına bakır satın almak için göstermek zorundaydı (52). Bununla birlikte XVII. yüzyılın ikinci yarısına ait vergi defterlerinde Tokat'ta bakır tasfiye tesisinin bulunduğunu gösteren "kalhâne mukâtaası" kayıtları dikkati çekmektedir (53). Şeriye sicillerinden anlaşıldığına göre kalhâne Tokat mukâtaasına bağlı kalemlerden biridir. XVII. yüzyıl ortalarında bu faaliyet kolunun, mamülleri ile dikkati çekecek bir seviyeye yükselmiş bulunduğunu Evliya Çelebi'nin "kazancı kârından sahan ve tencereleri, kalenkâr evâni işleri gayet memduhtur" (54) ifadelerinden anlamakta-

50. 14 Cemaziye'l evvel 976/4 Kasım 1568 tarihli bir hükümde Sivas, Tokat ve Amasya kadılarına bu hususta şöyle buyrulmaktadır "... taht-ı kazânızda olan kazgancı tâifesi evâni işletmek için bakır almalu olduklarında emrim üzere ellerine mühürlü temessük verüb tayin olunan ne mikdarı bakırı getürdüklerinde küre kadısı canibinden dahi mühürlü tezkire talep eylesin. ... Siz dahi ihtimâm idüb ihmâl ve müsâhele üzere olmayasız. Şark cânibine bilcümle haric vilâyete bu bahane ile bakır gitmekten ihtiyad üzere olasız. Sonra özrünüz makbul olmaz. ..." BA, Mühimme Defteri, VII, 893.
51. Anadolu'da XVII. yüzyılda bakır madenlerinin Küre kazâsı haricinde Gümüşhane'de bulunduğu ve her tarafa yine bu maden merkezlerinde veya yakınlarda tasfiye edilen bakırın gönderildiği bilinmektedir. Bk. H.Sahillioglu, Bir Asırlık Osmanlı Para Tarihi 1640-1740, İstanbul 1965 (Yayınlanmamış Doçentlik tezi), s. 79-81.
52. Nitekim 14 Cemaziye'l-evvel 976/4 Kasım 1568 tarihli diğer bir hükümde Küre kadısına şöyle buyrulmaktadır. "Sivas, Tokat ve Amasya kazâlarından olan kazgancı taifesi evâni işletmek için Küre canibinden bakır almalu olduklarında ellerine mühürlü tezkire vire bile diyu zikr olunan kadılara hükm-i şerifim gönderilmiştir. Buyurdum ki vusûl buldukta siz dahi bu babda gereği gibi tedârik üzere olup tahtı kazânızdan gelüp bakır almalu olduklarında kadıları canibinden mühürlü temessük talep eyleyüb temessüklerinde tayin olunan mikdarı bakırı verdikten sonra ellerine mühürlü tezkire virüb ..." BA, Mühimme Defteri, VII, 893
53. BA, D.1 M. 3904. ...

yız. XVIII. asır Osmanlı şehirleri hakkında gayet kıymetli bilgiler veren İnciciyan Tokat'ı bakırcı veya kazancılar şehri olarak tavsif etmekte burada yapılan imâlâtın güzelliği ve kalitesi ile bütün Osmanlı ülkelerinde şöhret kazanmış olup, üretilen bakır kaplar, siniler, mangallar ve kazanların Erzurum'a İstanbul'a Amasya'ya Samsun'a ve diğer vilâyetlere sevk edilir, demektedir (55). 1243/1828 yılı kayıtlarında Tokat şehrinde 33 bakırcı, 55 kazancı, 7 dökmeçi, 14 kalaycı esnafı bulunmakta idi (56). Bu faaliyet kolu XX. yüzyıl başlarında da önemini korumuştur. Bu yüzyılın başında develerle taşınan bakır hammaddeleri devlete ait bakır kalhânelerinde eritilir ve buradan Sulu sokaktaki atölyelere getirilerek işlenirdi. Kalhane- de 4 ocak ve 4 kazan çalıştırılır. 24 saatte 12 ton saf bakır kül- çesi elde edilirdi (57). Ancak kalkınma ile birlikte gelen modern teknoloji, perselen, plastik, aliminyum ve krom çeliğini, bakırın yerine geçirmiş bu durum bakır mutfak eşyası yapan atölyelerin sade- ce tepsi, kazan ve bakraç gibi sınırlı imâlât yaparak yaşamaya çalışmalarına sebebiyet vermiştir. Tablo XXVII'de alet imâli ile il- gili esnaf kollarında faaliyet gösterenlerin miktarları ve bu sektör içerisindeki oranları yer almaktadır.

Alet imâlinde çalışanların 1455'de % 71'i müslim, % 29'u gay- ri müslim, 1485'de ise % 63'ü müslim ve % 37'si ise gayri müslim un- surlardan meydana geliyordu. Bu sanat kollarından XVIII. yüzyılda kuyumcu, demirci, çilingirci, keresteci, kundakçı, kılınccı, kiriş- ci, kürekçi, kazancı, hurdacı, kalaycı, tarakçı ve çıkırıkçı isim- lerine rastlanmaktadır (58).

Beşinci grupta topladığımız ve tablo XXVIII'de görülen bina- yapı ustalığı ve fizikî güce dayalı işlerde çalışanlar 1455'de 91 müslim ve 172 gayri müslim olarak 263, 1485'de ise 57 müslim ve 23 gayri müslim olmak üzere 80 kişi idi. Bunlar şehir esnafının 1455' de % 16'sını, 1485'de ise % 11'ini meydana getirmekte idi. Tahrir defterlerinde bennâ, neccâr, taşçı, nakkâş, toprakçı v.s. isimlerle zikredilen bu faaliyet kategorisinde 1455'de gayri müslimlerin çoğun-

-
55. İnciciyan'dan naklen H.D.Andreasyan, Polonyalı Simeon'un Seya- hatnâmesi, 177.
56. H.Cinliğgü, a.g.e., 206.
57. E.Yavi, Tokat, 122.
58. TŞS I, s. 341-342.

Tablo : XXVII

Alet imâli ile ilgili esnaf kollarının dağılımı ve miktarları

Meslekî Zümreler	1 4 5 5				1 4 8 5			
	M.	G.M.	T.	%	M.	G.M.	T.	%
Bardakçı, çanakçı, çıkırıkçı, kâseger, kaşıkçı/mil'aka, mes- sak, leğenci, sekkâk	25	12	37	22	5	4	9	7
Çilingir, kirişci.	4	5	9	5	3	8	11	8
Dökmeci, haddâd	9	10	19	11	6	3	9	7
Elekci/kalburcu	7	1	8	5	1	-	1	1
İncici, kuyumcu/sar- raf.	6	15	21	13	3	9	12	9
Kalaycı, kazgânî/ke- lekci.	8	-	8	5	25	17	42	31
Kalkancı, kılınccı, kavvâs/okcu/tirger.	26	-	26	15	8	-	8	6
Suzenger/suzenî, şâ- neger.	22	2	24	14	24	2	26	19
DİĞERLERİ : Boncukçu, harrât, mum- cu, pustindûz, sabû- nî, sofracı.	13	3	16	10	9	7	16	12
Y e k ü n	120	48	168	100	84	50	134	100

lukta olduğu görülmekte iken bu tarihten sonra müslimlerin ekseriyeti sağladığı anlaşılmaktadır. Nitekim bu gruptaki mevcut esnaf sayısının 1455'de % 35'i müslim, % 65'i gayri müslim iken 1485'de % 71'i müslim ve % 29'u gayri müslimdir.

Tablo : XXVIII

Binâ-yapı ustalığı ve fizikî güce dayalı esnaf kollarının dağılımı ve miktarları:

Meslekî Zümreler	1 4 5 5				1 4 8 5			
	M.	G.M.	T.	%	M.	G.M.	T.	%
Bennâ, dülger, nakkaş.	8	8	16	6	4	5	9	11
Eşekci/harbende/hımârî.	19	14	33	13	4	2	6	8
Hammal/ırgad	3	58	61	23	2	3	5	6
Oduncu, tahtacı, neccâr.	21	7	28	11	16	4	20	25
Taşcı, toprakçı, tezecî.	3	19	22	8	1	2	3	4
Çerçi, köhnedüz.	33	3	36	14	24	2	26	33
Rençber.	4	63	67	25	5	5	10	13
Y e k ü n	91	172	263	100	56	23	79	100

Tokat şehrinde yukarıda belirtilen esnaf zümrelerinin yanında herhangi bir tasnife tâbi tutulamayan müteferrik meslek kolları da mevcut olup bunlar tahrirlerde canbâz, cerrâh, hamâmî, hancı, ket-hüdâ, külhanî, mutrib, neyzen, pazarcı v.s. isimlerle kaydedilmektedir. Bu şekilde müteferrik iş kollarında çalışanlar 1455'de 99 müslim ve 29 gayri müslim olarak 128, 1485'de ise 49 müslim, 15 gay-

ri müslim olmak üzere 64 kişi idi. Bunlar şehirdeki mevcut esnaf sayısının 1455'de % 8, 1485'de % 9'unu meydana getirmekte idi. Bu grupta yer alanların 1455 ve 1485 tahrirlerindeki durumları tablo XXIX'da görülmektedir.

Tablo XXIX

Şehirdeki diğer müteferrik meslek kolları ve bunlarda çalışanların miktarları.

Meslekî Zümreler	1 4 5 5				1 4 8 5			
	M.	G.M.	T.	%	M.	G.M.	T.	%
Asiyâbî	-	9	9		2	5	7	
Canbaz	1	-	1		-	-	-	
Cerrah	2	1	3		-	-	-	
Dellâk	9	-	9		6	-	6	
Dellâl	23	5	28		17	6	23	
Hamâmî	5	-	5		2	-	2	
Hancı	1	-	1		1	-	1	
Kabalakçı	1	-	1		-	-	-	
Kâtib	3	-	3		-	-	-	
Kavvâl	1	-	1		1	-	1	
Kebkebûr	7	-	7		1	-	1	
Kervansarâyi	1	2	3		-	-	-	
Kethüdâ	2	2	4		7	-	7	
Keyyâl (ölçücü)	1	-	1		-	1	1	
Kuşcu/tuyûrî	-	-	-		3	-	3	
Külhâni	1	-	1		-	-	-	
Meyhaneger	-	3	3		-	3	3	
Miskci	1	-	1		-	-	-	
Muhtesib	1	-	1		-	-	-	
Mutrib	4	1	5		1	-	1	
Neyzen	-	-	-		1	-	1	
Pasbân	3	-	3		2	-	2	
Pazarıcı/sûkger	5	1	6		-	-	-	
Pehlivan	4	-	4		-	-	-	
Saka/sucu	10	2	12		-	-	-	
Surnâyî	-	-	-		2	-	2	

Tablî	-	-	-		1	-	1	
Tâcir	15	3	18		2	-	2	
Y e k ü n	101	29	130		49	15	64	

Tokat şehrinde yukarıda belirtilen faaliyet kollarından başka mumhâne, sabunhâne ve bir de mermer madeni bulunuyordu. Eskiden ışık olarak mum ve bazı bitki yağları kullanılırdı. Mum, balmumundan veya ham yağdan yapılırdı. Balmumundan yapılanlar sarı, yağdan yapılanlar ise beyazdır (59). Tahrir defterlerinde bu faaliyetin yapıldığı yer mumhâne ve şemi'hâne adları ile anılmaktadır. Ancak mumhânenin geliri meyhâne, bozâhâne tahıl pazarı ve boyahâne geliri ile birlikte verildiğinden kesin rakamı tesbit etmek mümkün olmamaktadır (60).

Tokat'ta XV. yüzyıl tahrirlerinden itibaren Sabunhâne adı ile bir mahallenin mevcudiyeti burada sabun imal edildiğini göstermektedir (61). Zamanla bu faaliyet kolunun arttığı ve Çekenli mahallesinde yakın zamanlara kadar üç sabunhâne bulunduğu dikkati çekmekte ise de (62) şerhiye sicillerinde bu hususta bir bilgi yoktur.

Diğer taraftan mühimme defterlerinden Tokat'ta kıymetli bir mermer madeninin bulunduğu anlaşılmaktadır. Madenin kaliteli ve yarar olduğu merkezin dikkatini çekmiş ve bilgi için Tokat kadısına hükümler gönderilmiştir (63). Ancak mermer madeninin çalışmalarıyla ilgili bilgi edinilememiştir.

59. H.Cinlioğlu, a.g.e., 199.
60. BA, TD 19, 26; TD 79, 26; TD 287, 71; TK.KKA, TD 14, 6 s.
61. Kil, donyağı ve kireç karıştırılarak yapılan karasabun daha çok çamaşır yıkamakta kullanılırdı.
62. H.Cinlioğlu, a.g.e., 207.
63. 25 Cemaziye'l-evvel 976/15 Kasım 1568 tarihli bir hükümde Tokat kadısına şöyle buyurulmuştur. "... taht-ı kazânızda mermer madeni bulunup hassa-i hümâyumuna yarar olduğu istima' olunub sağ ulufecilerimden ondokuz akçesi olan Mehmed mermer ahvâlinin ehli olmağın görüp ecnâsı ile defter olunub ilam olunması için gönderilmiştir. Buyurdum ki, Vusûl buldukta bizzat ol mermer madenin üzerine varub mezkur kulum marifeti ile görüb ne mikdar mermerdir ve nicedir Ecnâsıyla defter eyleyüb südde-i seâdetime gönderesin" BA, Mühimme Defteri, VII, 963.

Öte yandan Tokat vergi gelir kategorilerini incelediğimizde bunların 1455 yılında beylerbeyi ve sancakbeyi hassı olduğu anlaşılmaktadır. 1485'de ise Tokat'ın sadece şehzâde hassı olduğu görülmektedir. 1485'de 360.100 akçe olan Tokat şehri resim ve vergilerinin tutarı 1520'de hızlı bir artış göstererek 772.304 akçeye çıkmıştır. Ancak bu tarihten 1574 yılına kadar vergâ gelirlerinde bir duraklama olduğu görülmektedir. Nitekim 1574'de gelir yekünü yine 772.304 akçe idi.

Bu vergi gelirlerinin bir kısmı mukâtaa ve bir kısmı da emânet sûretiyle tahsîl olunuyordu. 1485 tarihinde bozahâne, boyahâne, mumhâne, hububât, at, koyun ve iplik pazarları ve mizân-ı harir mukâtaaya verilmişti. Meyhâne, kapan, niyâbet, bağ ve bahçeler, resm-i âb, mezâri-i şehir ve bâc-ı şehir gelirleri ise emânet sûretiyle elde ediliyordu.

1520'de vergi gelirlerinin toplatılmasında bazı değişiklikler görülmektedir. Bu tarihten itibaren emânet uygulamasının kaldırıldığı ve sanâyi işletmeleri ile diğer gelir kaynaklarının tamamının mukâtaaya verildiği görülmektedir.

Aşağıdaki tablolarda şehre ait vergi gelir neveleri ile miktarları verilmektedir.

1455 tarihinde şehre ait vergi gelir kategorileri şu şekildedir (64):

Bağât ve resm-i çift ve behre ve hassa ve resm-i ihtisâb ve asiyâb-ı şehir ve resm-i âb ve cizye-i zimmiyân ve tayyârât. Mukataa fi sene..	60.000
Adet-i ağnam	2.500
Resm-i yaylâk	700
Aşiyân-ı çakır	900
Cizye	4.625
Tamgavân ve cizye ve hasıl-ı Biskeni ve Dimorta maa tevâbi'ha, mukataa, fi sene-i kamîle	23.000
	<u>91.725</u>

1485 tarihinde şehre ait vergi gelir kategorileri (65).

64. BA, TD 2, s. 63-64.

65. BA, TD 19, 26.

Mukâtaa-i boyahâne ve bozahâne ve mumhâne ve bazâr-1 gille ve bazâr-1 esb ve aġnâm ve mizân ve bazâr-1 rişte ve Kuru Yaylacık, fî sene	102.700
Ber vech-i emânet, meyhâne ve kabbân ve niyâbet ve bâġat ve baġçehâ ve resm-i âb ve mezâri'-i şehir ma'a hasıl-1 karye-i Kirpas ve bâs-1 şehir	244.085
İhtisâb-1 şehir	13.000
Asiyâbhâ 7 hımar, fî sene	315
Hasbahçe demekle maruf bir bahçe ile bir asiyâb (66)..	-
Toplam :	369.100

1520, 1554 ve 1574 tarihlerinde şehre ait vergi gelir kategorileri ise her üç tarihteki vaziyetleri ile şu şekildedir:

	<u>1520 (67)</u>	<u>1554 (68)</u>	<u>1574 (69)</u>
Mukâtaa-i meyhâne ve bozahâne ve bazâr-1 gille ve şemihâne, fî sene.	260.762	260.767	230.760
Mukâtaa-i boyahâne, fî sene	83.334	83.334	83.334
Mukâtaa-i ihtisâb ve bazâr-1 esb ve resm-i ganem ve bazâr-1 rişte, fî sene	58.334	58.334	58.334
Mukâtaa-i tamgavân ve kabbân fî sene	38.334	38.334	38.332
Mukâtaa-i cerâyim ve beytûlmâl, fî sene	59.234	59.234	59.240
Mahsûl-i behre-i şehir	640	-	640
An rûsûm-1 çift resmi	342	342	342
Asiyâb 7 hımar fî sene-i kamile.	630	630	652
Mukâtaa-i mizân-1 harîr, fî sene	266.666	266.666	266.331
Mahsûl-i mezâril ve baġ ve bahçe, hasıl-1 divânî	3.900	2.000	3.900
Mahsûl-i ispençe-i gebrân ve yahûdiyân, neferen:1255 fî 25 ..			31.375
Toplam:	772.176	769.641	772.240

67. Bunların malikâne ve divânî hisseleri Merzifon imâretine va

68. Rif idi. 7. 7. 1.

67. BA, TD 79, s. 25-26. 6 a.

68. BA, TD 287, s. 70-71.

69. BA, TD 262, s. 5 b - 6 a.

Liste 1

TD 2 ve 19'a göre Tokat esnafı

Meslekî Zümreler	1455		1485	
	Müslim	Gayri Müslim	Müslim	Gayri Müslim
Alef-furûş (Arpacı)	-	-	1	4
Allâf (Arpacı)	4	1	-	-
Arakçinî (Külâhçı)	2	-	-	-
Arpacı	-	-	-	3
Asiyâbî (Değirmenci)	-	9	2	5
Bağbân (Bağcı)	4	5	4	1
Bakkal	42	4	28	5
Bancukçu (Boncukçu)	2	-	-	-
Bardakçı	2	-	-	1
Başçı	-	-	1	1
Bennâ (Mimar/Kalfa)	4	6	2	5
Bere-furûş (Takkeci)	2	-	-	-
Bezci	1	-	-	-
Bezekli (Zinetci)	-	16	-	-
Bezirci	-	-	-	1
Bezzâz	14	2	3	6
Biryanî (Kebapçı)	-	1	-	-
Bostancı	4	2	5	-
Bostânî	7	5	6	2
Boyacı	1	1	-	-
Bozacı	1	-	2	-
Börekli	2	6	1	-
Canbâz	1	-	-	-
Cerrâh	2	1	-	-
Cullâh	87	223	19	40
Cullâlî (Çulcu)	3	-	-	-
Çanakçı	-	-	3	2
Çerçi (İşportacı)	18	1	7	1
Çıkrıkçı	3	-	-	-
Çilingir	4	5	2	8

Mesleki Zümreler	1455		1485	
	Müslim	Gayri Müslim	Müslim	Gayri Müslim
Debbağ	45	3	15	-
Dellâk	9	-	6	-
Dellâl	23	5	17	6
Dökmeci	-	-	3	-
Durûdger (Dülger)	1	1	-	-
Dürümcü	2	-	-	-
Elekci	5	1	1	-
Eşekci	4	2	3	-
Gâzur (Ağartıcı)	3	6	1	1
Habbâz	19	8	8	7
Haddâd (Demirci)	9	10	3	3
Haffâf (Ayakkabıcı)	19	3	3	-
Hallâç	16	4	5	7
Halvacı	4	-	4	-
Hamâmî	5	-	2	-
Hammâl	3	2	1	2
Hancı	1	-	1	-
Harbende	12	7	1	2
Harirî (İpekci)	-	1	1	2
Harrât (Doğramacı)	-	-	5	-
Hayyât (Terzi)	62	29	36	18
Hemrkeş (Sütçü)	-	1	-	-
Himârî (Eşekci)	3	5	-	-
Irgad	-	56	1	1
İğici	1	-	-	-
İncici	-	-	1	-
İpçi	1	-	-	-
İşkenbeci	1	-	-	2
Kabalakçı	1	-	-	-
Kadayıfçı	-	-	2	-
Kadifeci	2	-	2	1
Kalaycı	-	-	2	-
Kalburcu	2	-	-	-
Kalkancı	2	-	-	-

Mesleki Zümreler	1455		1485	
	Müslim	Gayri Müslim	Müslim	Gayri Müslim
Kamçıcı	2	-	-	-
Kâseger	7	4	-	-
Kassâb	25	12	14	4
Kaşıkçı	1	3	-	-
Kâtib	3	-	-	-
Kavvâl	1	-	1	-
Kavvâs (Okcu)	11	-	3	-
Kazgâni	7	-	22	17
Kazzâz (İpekçi)	16	2	7	-
Kebabçı	3	-	-	-
Kebkebûr	7	-	1	-
Kefşger (Ayakkabıcı)	32	23	9	1
Kemânkeş (Yaycı)	1	-	-	-
Kemerci	-	5	-	-
Kelekçi	1	-	1	-
Kervansarâyî	1	2	-	-
Kethüdâ	2	2	7	-
Keyyâl (Ölçücü)	1	-	-	-
Kılınççı	5	-	-	-
Kıncı	4	-	-	-
Kirişci	3	-	1	-
Kirpâsi (Bezci)	8	-	-	-
Köfteci	-	-	1	-
Köhnedûz	15	2	17	1
Kuşakçı	3	2	-	25
Kuşcu	-	-	2	-
Kuyumcu	1	-	-	-
Külâhdûz (Takkeci)	18	4	6	3
Külâhî (Takkeci)	12	7	5	4
Külhânî (Ateşçi)	1	-	-	-
Kürkçü	-	-	1	2
Leğenci	1	-	-	-
Messâk (Koğacı)	1	3	-	-
Mestci	-	-	1	-

Mesleki Zümreler	1455		1485	
	Müslim	Gayri Müslim	Müslim	Gayri Müslim
Meyhâneger (Meyhâneci)	-	3	-	3
Mil'aka (Kaşıkçı)	-	2	-	-
Miyanbend-bâf (Kuşakçı)	-	24	-	-
Miyanger (Kuşakçı)	-	2	-	-
Miskci	1	-	-	-
Muhtesib	1	-	-	-
Mumcu	3	-	-	1
Mutaf	9	3	3	-
Mutrib	4	1	1	-
Mûzedûz (Çizmeci)	4	1	3	2
Mûzeger (Çizmeci)	2	1	3	2
Nakkâş	3	1	2	-
Neccâr	17	7	15	4
Nemedger (Keçeci)	10	-	1	-
Nemedi (Keçeci)	16	1	5	-
Neyzen	-	-	1	-
Oduncu	3	-	1	-
Okçu	-	-	4	-
Pabuçdûz	2	1	-	-
Pabûci	2	1	2	-
Palancı	5	1	2	-
Palandûz	4	-	1	-
Palâni	5	1	1	2
Panbukcu	1	-	-	-
Panbûki	1	-	-	1
Pasbân	3	-	2	-
Pazarıcı	1	1	-	-
Pehlivan	4	-	-	-
Penbedûz (Pamukçu)	12	1	4	-
Penbe-furûş (Pamukçu)	2	-	2	-
Penbeger (Pamukçu)	5	2	4	1
Postdûz	9	3	1	-
Pustindûz (Kürekçi)	5	3	2	2
Rençber	4	63	5	5

Mesleki Zümreler	1455		1485	
	Müslim	Gayri Müslim	Müslim	Gayri Müslim
Rengger (Boyacı)	8	2	-	-
Sabûni	1	-	2	4
Saka	9	2	-	-
Sarac	32	-	25	-
Sarrafi	1	-	-	-
Sekkâk (Bıçakçı)	10	-	2	1
Semmâni	-	1	1	-
Seyyâfi (Kılıncı)	4	-	-	-
Sofcu	19	5	15	-
Sucu	1	-	-	-
Sûkger (Pazarıcı)	4	-	-	-
Sumakî	-	-	1	-
Surnâyî	-	-	2	-
Suzenger (İğneci)	6	-	7	-
Suzeni (İğneci)	9	-	13	-
Şaneger (Tarakçı)	7	2	4	2
Şerbetci	3	-	2	-
Tabbâh (Aşçı)	1	2	5	1
Tablî (Davulcu)	-	-	1	-
Tâcir	15	3	2	-
Tahtacı	1	-	-	-
Takyeci	-	-	1	-
Taşçı	2	3	1	1
Tezekci	-	13	-	-
Tîrger (Okçu)	8	-	1	-
Toprakçı	1	3	-	1
Tuyûrî (Kuşcu)	-	-	1	-
Tuzcu	1	-	-	-
Uncu	-	-	1	-
Yüncü	-	10	-	-
Zerger (Kuyumcu)	4	15	2	9
Toplam	935	687	463	236

Liste 2 :

Şer'iyə sicillerine göre XVIII. yüzyılda Tokat şehrinde meslek kolları.

Abacıyân	Kavukcuyân
Ağacçı	Kazgancıyân
Arpacıyân	Kazzâzân
Attârân	Kebabçı
Bakkalân	Keçeci
Baklacı	Keresteci
Basmacıyân	Kılınççı
Berberân	Kireçciyân
Bezzâzân	Kiremidciyân
Boyacıyân	Kirişciyân
Cullahân	Koltukçu
Çıkrıkçı	Kundakciyân
Çilingirci	Kuyumcuyân
Çölmekçi	Kürkcüyân
Çörekçi	Manav
Çubukçu	Mizân
Debbağân	Muytabân
Derziyân	Nalbandân
Dikici	Nalçacıyân
Duhâncı	Neccârân
Elvancıyân	Omcacı
Eskici	Palancı
Etmekçi (Ekmekçi)	Penbeciyân
Göncüyân	Peştemalçı
Haffâfân	Postcu
Hallâcân	Semerci
Hamamcı	Serrâcân
Hurdacıyân	Setenciyân
İpekçi	Şerbetçi
İplikçi	Şıracıyân
Kadayıfçı	Takyeci
Kalaycı	Tarakciyân
Kalpakçı	Taşcıyân
Kassâbân	Teymurcu (Demirci)
Kassârân	Urgancıyân

2. Kaza

a. Zirâî kesimde çalışanlar ve bunlardan alınan vergiler

Osmanlılarda halkın büyük bir bölümü çiftçilikle uğraştığı gibi devlet ekonomisinin temelini ziraat teşkil etmekte idi. Araştırmamızın ana kaynaklarını meydana getiren tahrir defterlerinden anlaşıldığına göre XV ve XVI. asırlarda zirâat sahaları ile bunların tasarruf şekilleri, mikdâr ve ölçülerine göre bir takım isimlerle târif olunmaktadır. Nitekim toprak ile meşgul olan ahalinin elinde bulunan bu zirâat sahaları, çift (çiftlik), nim çift ve zemin gibi adlarla defterlerde belirtilmektedir. Sözlüklerde "eş, iki, manasına gelen çift kelimesinin tahrîr defterlerinde çeşitli manalarda kullanıldığı görülmektedir. Nitekim çiftten kasıt iki öküz olduğu gibi çiftlikten de bir çift öküzle sürülebilen küçük bir ziraat sahası anlaşılmaktadır (70). Bu toprak parçaları tahrir defterlerinde hane sahiplerinin yazılmasından sonra isimlerinin altına ellerindeki toprak mikdarına göre bir çift, nim-çift ve nadir olarak da iki çift olarak belirtilmektedir. Bir tam çiftliğin büyüklüğü ise toprağın verimliliği ile bölgelerin husûsiyetlerine göre değişiklik arz etmektedir. Bu özelliklerine göre "Âlâ" (hâs, arazi-i kaviyye-verimli arazi), "evsat" (mutavassıtü'l-hâl=orta halli) ve "ednâ" (aşağı) olarak vasıflandırılan bu toprak parçalarının ölçüleri sancak kanunnâmeleri ile belirlenmiştir. Buna göre Tokat ve Sivas kazâlarında âlâ topraklar, 80; evsat topraklar, 100; ednâ topraklar ise 130 dönümdür (71). Bunlardan başka Tokat kazâsında kilelik tayin olunan (20 kile, 30 kile şeklinde) zeminler ile (72) harım ve bağçe adı verilen bazı küçük ziraat alanlarının bulunduğu da belirtilmelidir.

Yukarıda belirtilen toprak parçalarının tamamı ziraate uygun olup yerleri işleyen köy sakinleri ellerindeki toprak miktârına ve me-

-
70. H.İnalcık, "Çiftlik", EI², II, 32-33; Ö.L. Barkan, "Çiftlik" IA, III, 392.
71. BA, TD 387, 349; TK.KKA, TD 12, 3; Bu mikdar Batı Anadolu bölgesi için 60-150 dönüm arasında değişmektedir. Ö.L.Barkan, Kanunlar I, 8.
72. BA, TD 287, 254, 273, 279, 282; TK.KKA, TD 14, 206-207 a, 251 b, 277 b.

denî durumlarına göre defterlere kaydedilmekteydiler. Ayrıca bu durum onların, sâhib-i arza (sipahiye) karşı olan hukûkî ve iktisâdî mükellefiyetlerini göstermekteydi. Buna göre "hane" olarak kaydedilenler toprak durumuna göre hususiyle belirtilir, ellerinde toprak bulunmayan veya çok az miktarda toprak bulunan evli şahıslar bennak adı altında toplanır, henüz evlenmemiş fakat kisbe kâdir (yani kendi başına iş tutabilir) erkekler ise "mücerred" diye tanımlanırdı (73). Bunlardan alınan ve raiyyet rûsûmu (74) adı verilen şahsî vergiler müslümanlar ve gayri müslimler için ayrı esaslara bağlanmıştır. Müslümanlardan alınan çift resmi, bir çift toprak sahibi köylü ailelerinin ödedikleri bir hane resmi olarak görülmektedir. Defterlerde nim ve çift olarak kaydolunan kimseler genellikle bir hane (aile) reisidir.

Çift resminin nasıl toplanacağı ve ne miktarda alınacağı kunnâmelerde gösterilmektedir. Buna göre çift resmi arza bağlanmıştır. (75). Çift resminin miktârı ise Tokat bölgesi ile ilgili kunnâmelerde "resm-i çift" tamam çiftlik üzerine kaydolunan raiyyetden elli yedi akçe ve nim çiftten nısf resmi ve bir miktar yer tasarruf eden ekinli bennâkden on sekiz akçe ve caba kayd olunan bennâkden on üç akçe alınır" (76). Ancak bu kanuna rağmen çiftlikten alınan resmin miktarının tarihî akış içinde değiştiği hatta aynı dönemde değişik uygulamalarda da bulunduğu görülmektedir. Nitekim 1455'de TD 2'ye göre resm-i çift 36, 42, 50 veya 57 akçedir (77). Nim çiftten de bunların yarısı kadar yani 18, 21 ve 28.5 akçe olarak resim alınmaktadır. 1485 yılında bütün kazâda, çift resminin 57, nim çiftin de 28.5 akçe olarak alınmasına (78) rağmen 1520, 1554 ve 1574 tarihlerinde çift resminin 42 ve 57 akçe, nîm çiftin de bunların yarısı olarak tahsîl edildiği dikkati çekmektedir (79). Bu kısa açıklamadan sonra Tokat kazâsındaki "hane"lerin ellerindeki toprak va-

73. H.İnalçık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", 509 v.d.

74. A.g.m., 575-610.

75. Ö.L.Barkan, "Çiftlik", 392.

76. BA, TD 387, 349; TK.KKA, TD 12, 3 a.

77. BA, TD 2, 129, 142-143, 144, 168.

78. BA, TD 19, s. 39, 504, 562.

79. BA, TD 79, s. 35, 95, 107-108, 119; TD 287, s. 141-142, 174, 243, 310; TK.KKA, TD 14, s. 171 b, 174 a, 180 b, 200 b.

ziyetlerini çift ve nim çift, kaydedilmelerine göre şu şekilde göstermek mümkündür.

Tablo: XXX

Nahiyelere göre kazâda çift ve nim-çift miktarı

Nâhiyeler	Ç İ F T					N İ M - Ç İ F T				
	1455	1485	1520	1554	1574	1455	1485	1520	1554	1574
Cincife	94	14	16	13	6	64	130	120	71	93
Gelmugad	82		2	1	1	74	102	81	65	82
Kafirni	266	13	20	17	26	233	405	407	257	340
Kazâbâd	655	342	302	186	269	290	985	1031	656	1015
Komanat	41	29	36	13	36	25	157	131	91	140
Tozanlu	39	4	5	6	12	36	158	121	93	126
Venk	219	32	35	33	35	174	190	144	92	157
Yıldız	220	32	16	7	23	158	208	141	103	223
Y e k ü n	1616	466	432	276	408	1054	2335	2176	1428	2176

Yukarıda tabloda görüldüğü üzere 1455 tarihli tahrir defterlerine göre 1485 tarihinde kazâdaki tam çiftlik adedinin ortalema 1/4'e kadar düştüğü buna mukâbil nim-çift'in yüksek bir oranda arttığı görülmektedir. Ancak 1485 tarihinden itibaren tam çiftlik miktarının hemen hemen 1574 tarihine kadar mevcudiyetini koruduğu görülmektedir. Nitekim devletin de çift resminin toplanmasında doğabilecek mahzurları göz önüne alarak çiftliklerin parçalanmasına mani olucu tedbirler aldığı bilinmektedir (80).

Diğer taraftan 1520 yılından sonra kır kesiminde görülmeye başlanan nüfus artışı ile bilhassa "zemin" adı altında kaydedilen

toprak parçalarının mikdârındaki büyük artış -ki 1554'de 825, 1574'de 976 tane idi- bennâk kayıtlı evli şahısları ön plana çıkarmaktadır. Bilindiği gibi bennâklar umûmiyetle ekinlü bennâk ve caba bennâk adıyla ikiye ayrılmaktadır. Ekinlü bennâk, elinde bir mikdâr toprak bulunanları (yani nim-çiftten küçük miktarda), caba bennâk ise, elinde hiç toprak bulunmayan fakir hâne sahiplerini tarif etmektedir (81). 1455 tarihli tahrirde reâyânın isimleri altına ekinlü veya caba şeklinde yazılırken vergi toplamlarının verilişi sırasında bunlar, bennâk adı altında biraraya getirilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi Tokat ve yöresinde bir mikdâr yer tasarruf eden ekinlü bennâkden 18 ve caba kaydolunan bennâkden 13 akçe alınacağı kanunnâmede kaydedilmişti. Buna rağmen tahrir defterinde ekinlü bennâkden 15 ve 18 (82), caba bennâkden ise 7, 9 ve 12 akçe alındığı (83) görülmektedir.

1485 yılı tahririnde ekinlü ile bennâk eş manada kullanılmış caba ise ayrılmıştır. Nitekim isimleri altında ekinlü olarak gösterilenler, vergi sütununda bennâk olarak kaydedilmiş, cabalar ise yine caba olarak yazılmıştır. Kanunnâmede cabalarla ilgili bilgi verilirken "... ve mücerred olan tehhül itse (evlense) caba resmi alınur. Caba resmi ref' olur" (84). denilmektedir. Buradan da bennâk ve cabaların evli oldukları anlaşılmaktadır. 1520 ve sonraki tahrirlerde ekinlü deyimi hiç kullanılmamıştır. Reâyâ çift, nîm, bennâk, caba ve mücerred olarak tasnif edilmiştir. 1485'de bennâkden 18 cabadan 13 akçe (85), 1520, 1554 ve 1574 tarihlerinde bennâkden 13, 18; cabadan ise 8, 13 akçe arasında değişen oranlarda vergi alınmıştır (86).

81. H.İnalçık, "Osmanlılarda raiyyet ... ", 589.

82. BA, TD 2, 171.

83. BA, TD 2, s. 69, 87, 103, 110, 143.

84. BA, TD 387, 349.

85. BA, TD 19, s. 36, 59, 61, 562, 566.

86. BA, TD 79, s. 35, 41, 132; TD 287, s. 74-75, 266; TK.KKA, TD 14, s. 171 a-b, 197 a, 199 b, 200 b.

Tablo : XXXI

Tokat kazâsında çeşitli tarihlerde bennâk ve caba miktarı.

NÂHIYELER	B E N N A K					C A B A				
	1455	1485	1520	1554	1574	1455	1485	1520	1554	1574
Cincife	62	78	98	74	145	132	168	163	374	254
Gelmugad	15	12	7	28	480	41	51	111	421	435
Kafirni	75	106	123	95	220	411	264	311	804	986
Kazâbâd	120	124	208	120	207	525	889	983	1562	1778
Komanat	23	76	76	47	85	60	132	124	321	359
Tozanlu	22	67	71	60	150	80	101	108	486	557
Venk	18	61	80	81	118	222	181	176	491	456
Yıldız	26	6	21	21	59	94	81	120	318	345
Y e k ü n	361	530	684	529	1464	1565	1867	2096	4777	5157

Tokat kazâsında ekinlü ve caba bennâkın toplam nüfus içindeki oranlarına dikkat edildiğinde ilk üç tahrirde yani 1455, 1485 ve 1520 tahrirlerinde çift-nîm çift toplamına eşit olduğu görülecektir. Ancak 1554 tarihinden itibaren bu denge bennâk lehine bozulmuş olup 1554'de bunların toplam nüfus içindeki oranı % 71, 1574'de % 72'ye ulaşmıştır. Bennâk olarak zikrettiğimiz grup içerisinde bilhassa cabaların en önemli kısmı meydana getirdiğini (1455'de % 40, 1485'de % 35, 1520'de % 38, 1554'de % 68, 1574'de % 56)'de belirtmek gerekir.

Şu ana kadar belirtilen topraklı reâyâden başka defterde bir de mücerred kaydolunan "kisbe kâdir" bekar nüfus bulunuyordu. Bunlar

umûmiyetle babalarının topraklarında çalışmakla birlikte (87) bazıların tasarrufunda toprak parçalarının bulunduğu da kanunnâmelerden anlaşılmaktadır. Nitekim bir raiyyetin vefatı halinde geride 5-6 mücerred ve evli oğlu kaldığında, babalarının çiftliğini müşterek olarak işlettikleri, şayed vefat edenin iki sağır oğlu kalırsa, çiftliğin bunlara taksim edildiği şeklindeki kayıtlar (88) mücerredlerin doğrudan doğruya toprağa tasarruf edebildiklerini göstermektedir. Mücerredlerden çoğunlukla "resm-i mücerred" nâmı altında 6 akçelik bir vergi alındığı görülmekte ise de (89) Tokat ve çevresinde bunlardan hiç resim alınmamıştır. Bu husus kanunnâmede "... Ve defterde hâli ani'r-rüsûm kaydolunan mücerredlerden nesne alınmaz" kaydıyla belirtilmektedir (90).

Tokat kazâsında 1455'den 1574'de kadar mücerredlerin sayısında büyük bir artış geldiği gözlenmektedir. Nitekim mücerredlerin sayısında 1455'e göre 1485'de % 125, 1520'de % 48, 1554'de % 130, 1574'de ise % 83 oranında artış kaydedilmiştir.

Kânunnâmelerde kız evlad ile de ilgili bazı kayıtlar da mevcuttur. Buna göre "Avret tasarruf ettiği yeri boz komayıp behrecâtın ve rüsûmun eda itse elinden alınmak kanuna muhalifdir (91) denilmektedir.

Çift resmi ve bağlantıları hakkında bu bilgilerden sonra Tokat nâhiyelerinde bunlardan alınan toplam vergi miktarı ile bunların bölgelerine göre umûmî vergi toplamı içindeki nisbetleri tablo XXXII'de görülmektedir.

Buna göre çift resmi ve bağlantılarının hâsılı 1455'den 1485'e kadar bir yükselme içerisindeyken bu tarihten sonra gitgide küçülmeye başladığı müşahede olunmaktadır. (92). 1485'de görülen yükselme bu tarihteki siyasi olaylar neticesinde görülen nüfus azalmasının zirâî üretimi büyük ölçüde etkilediğini göstermektedir.

87. Bu durumdaki mücerredler bazı kanunnâmelerde "ataları hizmetinde olub' ataları ekmeğin yiyeler" diye tarif olunmaktadır (Ö.L.Barkan, Kanunlar I, 116).
88. TK.KKA, TD 12, 3 a.
89. H.İnalçık, a.g.m., 587; H.Özdeğer, XVI. Asırda Ayıntâb Livâsı, I, İstanbul 1988, s. 95-98.
90. BA, TD 387, 349.
91. BA, TD 387, 350; TK.KKA, TD 12, 3 a.
92. H.İnalçık, 990/1582'den itibaren akçenin değer kaybedişi ile çift resminin ehemmiyetini kaybettiğini ve avâızların daimî ve düzenli vergiler halinde geldiğini belirtmektedir. Çiftlik,

Tablo XXII.

1455-1574 tarihleri arasında halktan alınan vergiler ve nisbetleri (93).

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574	
	Hasılı (akçe)	%	Hasılı	%	Hasılı	%	Hasılı	%	Hasılı	%
Cincife	7474	19	8091	24	8215	20	9012	17	8904	10
Gelmugad	5462	11	3761	13	3930	9	7858	11	14297	10
Kafirni	17034	14	17623	19	12376	10	20455	12	18836	6
Kazâbâd	36661	16	61355	20	63092	17	57908	15	71100	13
Komanat	4808	26	9211	25	8765	17	8353	14	9105	10
Tozenlu	7714	18	7250	20	6415	13	10390	14	9556	8
Venk	11484	17	10690	21	9827	16	12344	14	14521	11
Yıldız	14052	22	8913	23	6868	14	7848	13	13213	18
Y e k ü n	104689	16.5	126894	20	119488	15	134168	14	159532	11

Diğer taraftan cizye veya ispençe, dönüm ve kışlak resimleri de çift resmi sistemine dahil edilebilir (94). Bölge ile ilgili kanunnâmelere göre gayri müslimlerden alınan ispençe vergisi "müzev-vecinden ve mücerredinden, topraklısından ve topraksızından her neferden yirmi beşer akçe (95) olarak alınmaktadır. Bu vergi tahrir defterlerinde genel olarak "cizye-i gebran" (96) ve "ispençe" (97)

93. Burada çift, nim-çift, bennâk ve caba hasılları kaydedilmiştir.
 94. H.İnalçık, "Osmanlılarda raiyyet rûsûmu, 592-593.
 95. TK.KKA, TD 12, 3 a.
 96. BA, TD 2, 113, 594-595; TD 19, 29, 504, 517; TD 79, 79, 139; TD 287, 244, 261.
 97. TK.KKA, TD 14, 208 a, 219 a, 256 b.

adları ile kaydedilmiştir (98). İспенçe adının bilhassa 1574 tarihli tahrirde yer aldığını belirtmek gerekir. 1554 tarihli 287 no'lu tahrir defterinden gayri müslimlerin bu tarihte cizye veya ispençe vermediği diğer reâyâ gibi bilinen örfî vergileri verdikleri anlaşılmaktadır.(99). Tokat ve nâhiyesinde gayri müslimlerden yani zâmilardan alınan cizye veya ispençe kanunnâmede de belirtildiği üzere daima 25 akçe olmuştur. 1455'de Tokat kazâsındaki vergi toplamının % 3'ünü teşkil eden cizye vergisi 1485'de % 4'ünü ve 1574'de ise % 5'ini teşkil etmiştir. 1520 ve 1554 tarihli tahrirlerde ise gayri müslimlerden sair reaya gibi vergi alındığından bu tarihlerdeki durumunu ortaya koymaya imkan yoktur. Aşağıdaki listede nâhiyelere göre tarihlerde alınan cizye vergisi görülmektedir.

Tablo : XXXIII

<u>Nahiyeler</u>	<u>1455</u>	<u>1485</u>	<u>1574</u>
Merkez			
Cincife	3375	4075	8650
Kafirni	6100	5225	12125
Kazabad	3825	8975	38300
Komanat	1475	1625	7000
Yenk	400	1750	10075
Yekün	15.175	21.650	76.150

Tablodan da anlaşılacağı gibi 1455'deki cizye vergisi miktarı 1485'de % 43, bu tarihten 1574 yılına kadar geçen sürede ise

98. Neşet Çagatayın iki ayrı vergi olarak gösterdiği cizye ve ispençe (Osmanlı İmparatorluğu'nda reayâdan alınan vergi ve resimler, DTCFD, V/5, (1947), s. 493-495, 507-508) bizim incelediğimiz bölgede aynı verginin değişik iki adı olarak görülmektedir (Ayrıca bk. B.Yediyıldız, Ordu Kazâsı, 115).
99. Benzer bir uygulamaya Ordu ve yöresinde de rastlanmış olup bu bölge ile ilgili 1547 tarihli bir kanunnâmede "bu yörenin keferesi diğer reâyâ gibi bilinen örfî vergileri verirler. Sair vilâyetler gibi ispençe vermezler" denilmektedir. Bk. B. Yediyıldız, Ordu kazâsı, s. 155; Eğer 1554 tarihli Tokat tahrir defterinin başında da bir kanunnâme bulunsa mesele daha açık olarak izah olunabilecekti.

% 251 oranında artmıştır. 1485'den 1574 yılına kadar 90 yıl geçtiği göz önüne alınırsa % 252'lik artışın normal olduğu anlaşılır.

Dönüm veya zemin resmi kanunnâmelerden de anlaşılacağı üzere hariç raiyyetten alınmaktadır. Hariç raiyyet, bir sipahinin elinde bulunan ve henüz tapu ile başkasının tasarrufuna verilmemiş olan toprakları başka köyden gelerek işleyen köylüdür (100). Bu durum kanunnâmede "... Ve bir haric raiyyet resm-i tapu ile tasarruf ettiği yer alınıp dahil raiyyete verilmek memnudur. Haric ile dahil ortasında tercih men olunmuştur"(101). kaydıyla belirtilmektedir. Haric raiyyet şâyet tam çiftlik miktarı yer işlerse, nısıf resim yani çiftlik için ödenen resmin yarısını öder (102). Eger haric raiyyetin işlediği yer yarım çiftlikten az ve her sene işlenebilen verimli yer olursa iki dönüme bir akçe orta halli yerler için üç dönüme bir akçe ve az verimli topraklar için beş dönüme bir akçe öder (103). Nitekim bir çiftlikten fazla yer ekenler de hariç raiyyet gibi dönüm resmi ödemektedir. Tokat kazâsında 1574 yılına kadar dönüm resmi uygulamasına rastlanmamaktadır.

Diğer taraftan köy vergi kalemleri kısmında görülen duhân, kışlak, tütün, yaylak ve dūd gibi resimler de sipahinin azâzisine geçici olarak yerleşen ve orada ziraatle meşgul olmayan raiyyetten alınmaktadır (104). Şayet ziraat yaparsa, timar sahibine zemin resmi ödemek zorundaydılar (105). Kışlak resmi bir şahıs vergisi olup, Tokat ve Sivas bölgesinin herhangi bir yerinde koyun sürüsü kışladığı takdirde her sürüden(106) ağıl resmi olarak (107) orta halli bir koyun alınıyordu. Duhân ve kışlak resminin sipahinin toprağına

100. H.İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet", 592-593.

101. TK.KKA, TD 12, 3 a.

102. BA, TD 387, 349

103. TK.KKA, TD 12, 3 a.

104. H.İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet", 594.

105. BA, TD 387; 350.

106. Sürü miktarı bölgeden bölgeye değişmekte olup, incelediğimiz bölgede üçyüz baş koyundur. BA, TD 12, s. 3 b; Gürcistan kanunnâmesine göre sürünün a'lâsı 300, evsatı 200 ednâsı ise 100 veya 150 koyun idi, Ö.L.Barkan, Kanunlar, 198.

107. 1520 tarihli kanunnâmede "resm-i yatak" adıyla alınmaktadır. BA, TD 387, 350.

kışlamak için gelenlerden kezâ yaylak resminin de sipahinin toprağın da yaylayahlardan alınması hasebiyle bu resimler aynı maksada mütealliktir. Dolayısıyla bu vergilerin tahrir defterlerinde bazan birlikte zikredildikleri dikkati çekmektedir. Ancak Tokat kazâsında dönüm resmi gibi kışlak ve ağıl resminin de önemli bir yekün tutmadığı görülmektedir. Nitekim aşağıdaki listede bu durum daha açık olarak görülecektir.

Tablo : XXXIV

Nahiyeler	Dönüm Resmi (1974)	Kışlak, Yatak ve düd rüsum yekünü		
		1520	1554	1574
Merkez				
Cincife	56			
Gelmugad	198	525	827	5
Kafirna	817		165	
Kazabad	1637	83		12
Tozanlu	372			
Yıldız			480	100
	<u>3080</u>	<u>608</u>	<u>1427</u>	<u>117</u>

Tablodan anlaşılacağı üzere kışlak ve yatak rüsumu 1520 tarihine nazaran 1554'de % 134 oranında artmış fakat sonraki tarihlerde yok denecek kadar azalmıştır. Öte yandan dönüm ve kışlak rüsumu Tokat kazâsının umûmi vergi yekünü içerisinde hiç bir devirde % 1 oranına dahi ulaşmamıştır.

b. Yetiştirilen mahsuller ve alınan vergiler

İsminden de anlaşılacağı üzere arazinin her yönüyle tanıtımını hedef alan tapu-tahrir defterlerinde her köyün yetiştirdiği zeri-yâtın (mahsüllerin) nevi, mikdârı ve alınan resimleri itibariyle de kaydedildiği dikkati çekmektedir. Bu bilgiler her köyde meskûn olan reâyânın belirtilmesinden sonra "el mahsûl" başlığı altında verilmiştir. Buradaki bilgilerden anlaşıldığına göre Tokat kazâsında buğday, arpa, bakla, soğan, mercimek, nohut, kabak, gavers (mısır) ve erzen (darı) gibi hubûbat ve bakliyât çeşitleri yetiştirilmekte ve bunlardan alınan vergiler ise "öşür" adı altında belirtilmektedir. Bunlardan buğday ve arpa istisnasız olarak hemen her köyde yetiştirilmekte idi. Tahrir defterlerinde alınan öşürün miktarı kile veya müd olarak belirtildikten sonra altlarına bir de bunun nakdî karşı-

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere hubûbat ve bakliyatın 1455 tarihindeki tahrîr değerleri 1485'de de aynı kalmıştır. Yalnız buğday fiyatında düşme görülmektedir. 1520 tarihinde ise fiyatlarda yaklaşık % 80 ve % 100'e varan artışlar gözlenmektedir. 1455'den 1520'ye yaklaşık 70 yıllık süre ve Tokat'ın bu tarihler arasında geçirdiği talihsiz devreler dikkate alınırca anormal gibi görülen fiyat artışlarının normal olduğu anlaşılır. Nitekim bu tarihten itibaren de Tokat'ın iktisâdî hayatı sağlıklı bir dengeye kavuşmuştur. Yukarıda tabloda da görüleceği üzere 1520'deki fiyatlar 1554'de aynı kalırken 1574'de ise % 20 civarında bir artış vukubulmuştur. 1520'den 1574'e kadar geçen 50 yılı aşkın devrede % 20'lik bir artışın ortaya çıkması son derece normaldir. Buğday, arpa ve soğan haricindeki hubûbat ve bakliyatın (mercimek, nohut, kabak, bakla, burçak, gavers ve erzen) 1455, 1485 ve 1520 tarihlerinde ekiminin yapılmadığı ve bunların 1554'den itibaren üretilmeye başlandıkları görülmektedir.

Bölge ile ilgili kanunnâmelerde hubûbatla ilgili hususlarda verilen hükümler şu şekilde yer almaktadır. "... Ve vilâyet-i Rûm'un arâzisiiki baştan ta'sîr olunmak (115) kanûn-ı kadîm olmağın defter-i cedîde dahi öyle sebt olundu" (116). Yine "... harman vaktinde reâyânın gallesi ta'sîr olundukda sâlâr olanlar (117) tevakkuf

-
115. İki başdan ta'sîr bölgedeki köylünün mahsülünün öşrü yani 1/10'u yerine 1/5'ini ödemek zorunda kalışını böylece mahsülün 1/5 nispetinde vergilendirildiğini göstermektedir. Bu durumda "tekrar öşür" reâyânın iki defa 1/5 ödediğini ifade etmektedir. Krş. B.Yediyıldız, Ordu Kazası, 117.
116. BA, TD 387.
117. Sâlâr, Farisîde baş, kumandan manalarına gelmektedir. Osmanlı maliye ıstılahında ise doğrudan doğruya köye gidip harman başında beylerbeyi, sancakbeyi, zaim ve timar sahipleri adına harmanı ölçerek bunların öşürlerini tahsil eden memurlara denilmektedir. (L.Güçer, a.g.e., 52.)

göstermeyip fi'hâl hazır olan harmanı ta'sir edip, te'hir etmeyip reayâyı ta'wiz ve tazyik etmeyeler. Kesret-i hizmetden erişmeyip veyahut ta'aruz ve ihmal edip üç gün tehir olmağla zarar mürettip olursa def'i zarar için kömün imanı ve kethüdası ma'rifetile ölçüp behresin ifrâz edip sahibi gelicek teslim eyleye (118). Bu arada öş-rün 1/5 gibi yüksek ödendiği hiç bir yerde köylü sâlârlık ödememektedir. Nitekim 937/1530 tarihli Bayburd kanunnâmesi ile (119) 947/1540 tarihli Erzurum kanunnâmesinde bu husus "... Ve hums verenler sâlâriye vermezler" denilmek sûretiyle belirtilmektedir (120).

Tahrir defterlerine göre Tokat kazâsındaki nâhiyelere göre hubûbât ve bakliyâtten alınan aynî vergi toplamları tablo XXXVI'de görülmektedir.

Tablodan da anlaşılacağı üzere Tokat'ta zirai yapılan en önemli hubûbat çeşidi olarak buğday ve arpa görülmektedir. Kabak, nohud, piyaz, bakla ve mercimek gibi hubûbat ve bakliyât cinslerine 1554 tarihine kadar rastlanmamaktadır. Bu tarihten sonra da cüzi olarak ziraat olunan bu hubûbât cinslerinden bilhassa Kazâbâd nâhiyesinde piyaz (soğan) istihsalinin yüksek düzeyde olması dikkati çekmektedir. Tablodaki hubûbat nevilерinden ayrı olarak 1574 tarihinde garvers (mısır) üretimi görülmekte ise de son derece düşük olup kaza dahilinde yaklaşık 200 kile civârındadır.

Diğer taraftan Tokat şehrinde 1455'den sonra gördüğümüz nüfustaki azalmaya paralel olarak, buğday ve arpa üretiminde de azalma olduğu fakat 1520'den itibaren üretim artışları kaydedildiği anlaşılmaktadır. Nitekim tabloda çeşitli hubûbat cinslerinin Tokat kazâsı dâhilinde umûmi yekûnleri ile akçe olarak nakdî değerleri görülmüyor.

118. TK.KKA, TD 12, 4 a.

119. BA, TD 966, 93. Ayrıca bk. İ.Miroğlu, Bayburt Sancağı, 168.

120. Bk. Ö.L.Barkan, Kanunlar, 65.

Tablo XXXVI

B U Ğ D A Y

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574	
	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%
Cincife	3780	3.7	3180	3.3	2680	4.1	3240	4.8	3920	4.2
Gelmugad	9040	8.9	6560	6.7	4250	6.8	6240	9.2	13720	14.6
Kafirni	18500	18.3	15860	16.3	11760	17.8	12080	17.9	20640	21.7
Kazâbâd	40580	40.1	47530	48.9	30230	45.7	27520	40.8	30660	32.5
Komanat	2520	2.8	5060	5.3	3940	5.9	3620	5.4	5100	5.4
Tozanlu	6240	6.2	4800	4.9	3350	5	3840	5.7	7420	7.9
Venk	11380	11.2	8360	8.7	5300	8.1	6540	9.7	7460	7.9
Yıldız	9160	9.1	5700	5.9	4380	6.6	4420	6.5	5500	5.8
Y e k ü n	101200	100	97050	100	66160	100	67500	100	94240	100

A R P A

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574	
	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%
Cincife	2480	3.4	1840	3.7	2020	4.5	2770	4.9	3000	4.8
Gelmugad	6420	8.6	3300	6.6	3620	8	5200	9.1	6540	10.4
Kafirni	15740	21.3	7880	15.5	8200	18.1	10260	18	13640	21.7
Kazâbâd	26420	35.5	25380	50.4	19950	44	23520	4.3	21000	33.5
Komanat	1580	2.1	2980	4.5	2980	6.5	2800	4.9	2940	4.7
Tozanlu	6020	8.1	2420	4.8	2420	5.3	3360	4.9	5500	8.8
Venk	8060	10.8	4320	8.6	3620	8	5200	9.2	6560	10.4
Yıldız	7600	10.2	2980	5.9	2540	5.6	3800	6.7	3560	5.7
Y e k ü n	774320	100	45350	100	45350	100	56910	100	62740	100

K A B A K

N O H U D

Nâhiyeler	1554.		1574.		1554.		1574.	
	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%
Cincife	-	-	65	19.4	-	-	-	-
Gelmugad	-	-	30	8.9	-	-	11	8.1
Kafirni	-	-	76	22.6	213	46.7	74	54.4
Kazâbâd	-	-	-	-	24	5.3	-	-
Komanat	-	-	6	1.8	38	8.3	-	-
Tozanlu	292	99.3	113	33.6	121	26.5	-	-
Venk	2	0.7	32	9.5	24	5.3	26	19.1
Yıldız	-	100	14	4.2	36	7.9	25	18.4
Y e k ü n	294	100	336	100	456	100	136	100

P İ Y A Z

B A K L A

M E R C İ M E K

	1554		1574		1554		1574		1554		1574	
	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%	Kile	%
1	14	0.4	155	5.2	-	-	41	12.7	2	0.6	-	-
2	-	-	-	-	-	-	11	3.4	24	6.9	20	8.3
3	217	10.5	469	15.9	52	17.2	75	23.2	95	27.4	58	24.1
4	1703	82.6	1818	61.5	156	51.5	111	34.4	9	2.6	5	2.1
5	52	2.5	204	6.9	44	14.5	10	3.1	-	-	-	-
6	36	1.7	178	6	-	-	-	-	26	7.5	19	7.9
7	18	0.9	132	4.5	51	16.8	65	20.1	12	3.5	22	9.1
8	23	1.1	-	-	-	-	10	3.1	179	51.6	117	48.5
	2063	100	2956	100	303	100	323	100	347	100	261	100

Tablo XXXVII

Tokat kazâsında 1455-1574 tarihlerinde hubûbat ve bakliyât miktarı ile alınan vergiler.

T a r i h l e r		1455	1485	1520	1554	1574
Buğday	Miktarı(müd)	5060	4852	3308	3375	4712
	Nakdî değeri Akçe	303.600	242.600	330.800	337.500	565.440
Arpa	Miktarı(müd)	3716	2519	2267	2845	3137
	Nakdî değeri	148.640	100.760	181.360	227.600	313.700
Kabak	Miktarı(kile)				294	336
	Nakdî değeri				1470	1680
Nohut	Miktarı(kile)				456	137
	Nakdî değeri				2736	822
Piyaz	Miktarı(kile)	40	-	8	2063	2956
	Nakdî değeri	80	-	24	6189	11824
Bakla	Miktarı(kile)			303	303	324
	Nakdî değeri				1818	1944
Mercimek	Miktarı(kile)				346	241
	Nakdî değeri				2076	1446
Gavers	Miktarı(kile)				-	209
	Nakdî değeri					1045

Ayrıca daha önce de belirttiğimiz gibi Tokat bölgesinde alınan aynı öşür mikdârı beşde bir idi. Bu sebeple hubûbatdan toplanan öşür yekünlerini beş ile çarptığımızda bize bölgedeki gerçek üretimin miktarını verecektir. Örnek olarak buğday ve arpa üretimi hesaplanacak olursa şu neticeler elde edilir.

Tablo XXXVIII

Tokat kazâsında buğday ve arpa üretimi.

YILLAR	BUĞDAY ÜRETİMİ		ARPA ÜRETİMİ	
	Müd olarak	Kg olarak(121)	Müd olarak	Kg olarak
1455	25.300	12.981.936	18.580	9.533.769,6
1485	24.260	12.448.291	12.595	6.662.746,4
1520	16.540	8.487.004,8	11.335	5.816.215,2
1554	16.875	8.658.900	14.225	7.299.132
1574	23.560	12.889.107	15.680	8.045.721,6

Kendir ve keten üretiminin Tokat kazâsında bilhassa Kafirni ve Kazâbâd nâhiyelerinde yaygın olarak yapıldığı görülmektedir. Bunlardan ketenden alınan vergi geliri 1455, 1485 ve 1520'de öşür 1554'de resim, 1574'de ise hem öşür ve hem de resim olarak adlandırılmıştır (122). Tablo XXXIX'da da görüldüğü gibi 1455 ve 1485 yıllarında ekimi yapılmayan kendir vergisi ise 1520 ve 1554'de öşür 1574'de resim olarak alınmıştır (123). Bu arada kendir alım ve satımı ile ilgilenen kendir emînleri ve kadıların yüksek kâr etmek gayesiyle suistimallerini önlemek için devlet zaman zaman tedbirler almak zorunda kalırdı (124). Ancak tersanede bulunan görevlilerin her zaman resmi fiyattan daha fazlasına mal almaları teşvik gördüğü için bunun pek mümkün olmadığı anlaşılmaktadır (125).

121. Bir müd 20 kile olup bir İstanbul kilesi de 20 okka (25.656 kg) idi. Konya kilesi ise bir şinik(şinik: 1/4 kile) daha fazla idi, yani $25.656 + 6.144 = 32.070$ kg idi. Bu hesaba göre bir müd 513.12 kg. etmektedir (B.Yediyıldız, a.g.e., 119).
122. BA, TD 2, 168-171; TD 19, 29-33; TD 79, 63-67; TD 287, 140-145; TK.KKA, TD 14, 210-214 a.
123. BA, TD 79, s. 163, 75; TD 287, s. 298-300; TK.KKA, TD 14, 256 a - 273 a-b.
124. BA, Mühimme LXXX, 154.
125. Mesela 30 kanşar kendirin resmî fiyatı 1650 akçe iken Tokat Kadısının bunu 5000 akçeye aldığı söylenmektedir (S.Farocî, Townsand Townsman..., 130).

Tablo XXXIX
Tokat kazâsında nâhiyelere göre kendir ve ketenden alınan vergiler.

NAHIYELER	K E N D İ R					K E T E N				
	1455	1485	1520	1554	1574	1455	1485	1520	1554	1574
ORTAĞA										
ÇİNCİFE					200	555	400	1150	1104	1150
GELMUGAD					190					551
KAFİRİNİ			30	125	1006	750	100	250	691	2344
KAZABAD			205	769	834	50		110	971	395
KOMANAT					150	30	160	85		251
TOZANLU					27	10				
VENK					160	285	100	80	861	
YILDIZ				12	94	140	85	240	200	512
Y e k ü n			235	906	2761	1820	845	1915	2827	5165

Bu arada Tokat şehrinde rastlanan sanayi dalları içerisinde şöhreti Türkiye'nin sınırları dışına taşmış pamuklu ve basma imâlâtının (126) bir yan kolu olarak Tokat kazâsı dahilinde pamuk üretiminin yapıldığı ve bazı köy merkezlerinde boyahânelerin mevcudiyeti (127) dikkati çekmektedir. Nitekim aşağıdaki tablo pamuk istihsâlin-den elde edilen öşür yekünü ile köylerdeki boyahâne mukataasından elde edilen gelirleri göstermektedir.

Tablo XL

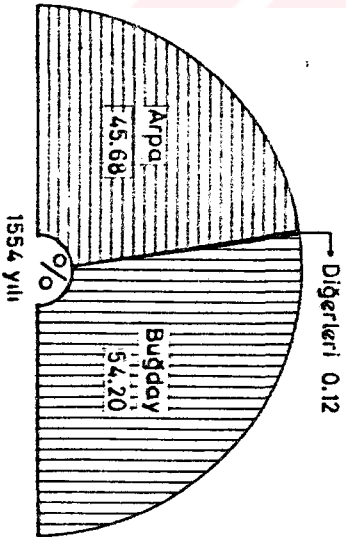
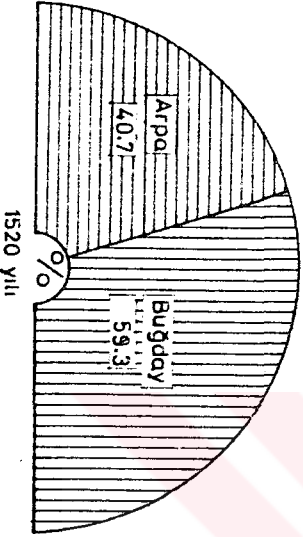
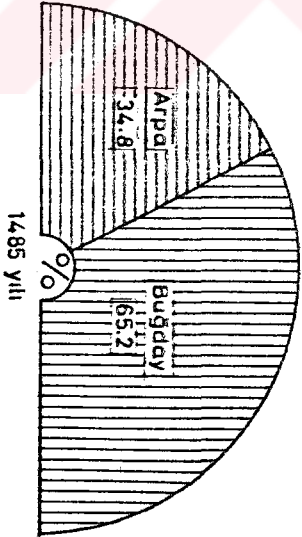
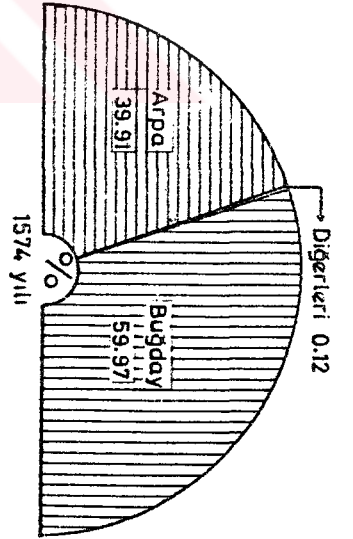
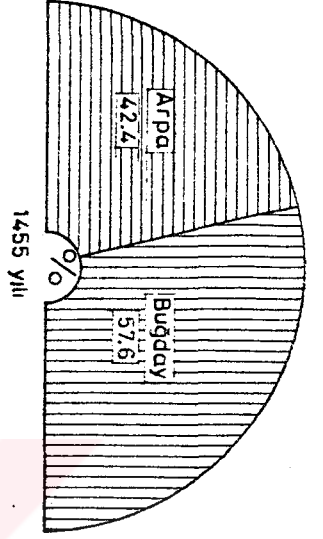
Kazâda pamuk istihsâli ile boyahâne mukataasından elde edilen gelir

Nâhiyeler	P A M U K					B O Y A H Â N E				
	1455	1485	1520	1554	1574	1455	1485	1520	1554	1574
Cincife	330	100	350	160						
Gelmugad										120
Kafirni									2200	1254
Kazâbâd	2280	975	780	4974	13968					
Komanat										
Tozanlu									800	1000
Venk	330		90	107	383					
Yıldız							140			
Y e k ü n	2640	1075	1220	5241	14351		140		3000	2374

Şema I'de ise Tokat kazâsında üretimi yapılan hububatın nisbitleri yer almaktadır.

126. S.Faroqhi, Towns and Townsmen..., 154.

127. BA, TD 19, 560; TD 287, 132; TK.KKA, TD 14, 239 a.

Şema I : Polkat kazasında hububat üretimi nispetleri

Boyacılık yanında kır iskân merkezlerindeki küçük işletmelerin en mühimi değirmenlerdir. Osmanlı Devleti'nde su veya yel ile dönen un değirmenlerinden alınan vergiye resm-i âsiyâb denilmektedir. Âsiyâb resmi muhtelif zamanlarda ve yerlerde değişiklik göstermektedir. Bu verginin hububat olarak tahsil edildiği gibi nakid olarak da alındığı görülmektedir. Nakid olarak alınan yerlerde değirmen yılda kaç ay işlerse her aya 5 akçe üzerinden hesap edilerek tahsil edilirdi. Ancak bu miktarın da bölgelere göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir (128). Nitekim Tokat kazâsında âsiyâb resmi yıl boyunca çalışan değirmenlerden 90 akçe ve altı ay çalışanlar için bunun yarısı yani 45 akçe olarak belirlenmiştir. Üç ay çalışan bir kısım değirmenler için bu miktar 22.5 akçedir. Mart ayında tahsil edilen âsiyâb resminin yarısını malikane sahibi ve diğer yarısını ise sipâhi almaktadır (129). Tablo XII'da, nâhiyelere göre kaç tane değirmen bulunduğu ve ne kadar vergi alındığı gösterilmiştir.

Tahrir defterlerinde meyvelerden alınan öşürler genel olarak "öşr-i meyve ve sebze", "öşr-i meyve, bağ, bahçe, bostan ve sebze", "öşr-i bağçe ve meyve", "öşr-i bağ, bahçe, meyve, sebze ve ceviz" veya sadece "öşr-i meyve" başlığı altında gösterilmektedir (130). Bu itibarla Tokat'ta yetiştirilen meyvelerin neler olduğunu ortaya çıkarmak ve alınan vergileri cinslerine göre tefrik etmek kesin ölçülerle mümkün olamamaktadır.

Tokat kazâsında bilinen meyveler arasında geliri en yüksek olanı cevizdir. Bilhassa Kazâbâd, Kafirni ve Tozanlı nâhiyeleri köylerinde ceviz rekoltesinin çok yüksek olduğu gözlenmektedir. Tokat kazâsında yine vergiler kısmından anlaşılacağı üzere cevizden ayrı olarak kiraz ve badem de yetiştirilmektedir. Bölge ile ilgili kanun-nâmelerde meyvelerle ilgili olarak "... Ve incir ve üzüm ve badem ve erük kurusu olsun, yaşı olsun bakkala onun on bir üzerine narh virülür. Bir yük almadan ve amruddan ve enardan ki at ve katır yükü

-
128. N.Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâdan alınan vergi ve resimler", 503.
129. TK.KKA, TD 12, 3 b.
130. BA, TD 2, 83-95; TD 19, 77-83; TD 79, 130, 135; TD 287, 201-210; TK.KKA, TD 14, 234-240 a.

Tablo XII
Kazâda işler halde bulunan değirmen sayısı ve alınan resim miktarı

NAHİYELER	1 4 5 5		1 4 8 5		1 5 2 0		1 5 5 4		1 5 7 4	
	Değir- men ad.	Resim (akçe)	Değ. ad.	Resim (akçe)	Değ. ad.	Resim (akçe)	Değ. ad.	Resim (akçe)	Değ. ad.	Resim (akçe)
CINCİFE	7	500	3	134	2	180	4	270	-	-
ĞELMUĞAD	8	600	6	420	10	652.5	12	922	10	360
KAİRİNİ	16	1215	17	705	28	1860	21	1078	26	1888
KAZABAD	8	447	12	487.5	28	2210	35	2736	38	2345
KOMANAF	-	-	2	147	3	205	3	247.5	-	-
FOZANLU	9	375	4	175	18	760	23	1137	33	1348
VENK	6	385	6	258	8	439	12	814	19	943
YILDIZ	5	400	4	199	6	415	7	472	2	180
Y e k ü n	59	3922	54	2525.5	101	6721.5	117	7204.5	128	7064

ola yükde bir akçe alınur" (131) ifadeleri yer almaktadır. Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere "öşr-i meyve" başlığı altında alınan vergiler içerisinde ceviz, kiraz ve badem gibi meyveler yanında incir, üzüm, erik, elma ve armud gibi meyvelerin bulunduğu da kuvvetli ihtimaldir. Aşağıdaki tabloda "öşr-i meyve" ile "öşr-i ceviz" başlığı altında nâhiyelere göre elde edilen hâsıl miktarları görülmektedir.

Tablo XLIII

Tokat kazâsında hâsıl olan çeşitli meyveler ve cevizden alınan öşür miktarları (akçe olarak)

Nâhiyeler	M E Y V E					C E V İ Z				
	1455	1485	1520	1554	1574	1455	1485	1520	1554	1574
Cincife	760	360	725	3212	4954	380	250		280	170
Gelmugad			73		160					
Kafirni	450	1450	1295	3121	5147	1090			977	889
Kazâbâd	370			22658	15662	150				60
Komanat			50	5312	4949				230	510
Tözanlu	80	150	143	1342	1787	200	340	150	253	913
Venk	430	435	767	4006	6799				40	356
Yıldız			34							50
Y e k ü n	2090	2395	3887	39651	39458	1820	490	150	1780	2938

Tabloda görüldüğü üzere Tokat'ın hemen hemen bütün nâhiyelerinde bol miktarda yetiştiği anlaşılan meyvelerin yalnızca Gelmugad ve Yıldız nâhiyelerinde çok düşük oranda olduğu anlaşılmaktadır. Diğer meyveleri bir tarafa bırakacak olursak Tokat kazâsında ceviz üre-

timi genel meyve yekünün 1455'de % 46'sını ve, 1485'de % 20'sini meydana getirirken 1520'de % 5, 1554'de % 4 ve 1574'de ise % 7'sini oluşturmaktadır. Muhakkak ki ceviz üretiminde görülen bu düşüşün en önemli sebebi bağ, bağçe, bostan, meyve ve hatta kendir ve keten gibi vergilerin bir araya yazılmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim meyvelerden elde edilen gelir 1455'de 2090, 1485'de 2395 ve 1520'de 3087 akçe olarak görünürken nispeten vergilerin daha ayrı yazıldığı 1554'de bu miktar 39.651 ve 1574'de 39.458 akçeye yükselmiştir.

Diğer taraftan yukarıdaki tabloya dahil etmediğimiz ve bilhassa Kazâbâd nâhiyesinde "öşür-i meyve ve bostan ve sebze" başlığı altında yazılan (132) vergi gelirlerinin toplamı 1485'de 25.285, 1520'de 26.547, 1554'de 11.952 ve 1574'de ise 32.292 akçe idi ki bunları gruplarına ayırmak mümkün olamamaktadır. Kezâ aynı şekilde Komanat nâhiyesinde ise 1455'de 1850, 1485'de 4080 ve 1520'de 5750 akçe vergi geliri mevcuttu.

Tokat kazâsı nâhiyelerinde bol miktarda yer alan bağ ve bahçelerden ise bazı köylerde öşür talep olunmamakda iken bazı yerlerde ise dönümüne göre öşür alınmaktaydı. Bu husus kanunnâmede şu şekilde ifade olunmaktadır. "... Bağdan ve bahçeden öşür-i hâsıl alınmak meşrudur. Amma reayaya tahlis öşürde müzâyaka olub def'i müzâyaka için öşür miktarına bedel meblağ tahmîn olunub harac i'tibar olunmak dahi caizdir (133).

Tokat yöresinde dikkati çeken bir husus Gelmugad, Tozanlı ve Kafirni nâhiyelerinde bağ ve bahçe öşürünün hiç bulunmayışıdır. Çamcife ve Venk nâhiyelerinde her tahrirde alındığı görülürken, en yüksek bağ öşürünün toplandığı Kazâbâd nâhiyesinde 1455'de 4480 1554'de 11.000 ve 1574'de 32.292 akçe gelir elde edilmiştir. Ancak bu rakamlara zaman zaman sebze ve bostan öşürlerinin de katıldığını belirtmemiz gerekir. Bu durumda genelde öşür gelirlerinin iç içe girdiği bağ, bahçe, bostan ve meyve gelirlerinin, nâhiyelere göre toplam hâsılları ve bunların Tokat kazâsı toplam vergi miktarı içindeki oranı tablo : XLIII'de gösterilmiştir.

132. BA, TD 2, 85-132; TD 19, 49-87; TD 79, 129-189; TD 287, 243-323; TK.KKA, TD 14, 256-297 a.

133. TK.KKA, TD 12, 3 b.

Tablo XLIII

Bağ, bahçe, bostan ve meyveden alınan toplam vergi miktarı

Nâhiyeler	1455		1485		1520		1554		1574	
	Öşür mikt.	%	Öşür mikt.	%	Öşür mikt.	%	Öşür mikt.	%	Öşür mikt.	%
Cincife	7815	36.9	6850	16.6	5550	13	5387	8.5	14615	15.5
Gelmugad					73	0.2			532	0.7
Kafirni	1640	7.8	1680	4.1	1720	4	4098	6.4	7034	7.5
Kazâbâd	7490	35.4	26185	63.5	26547	62	34610	54.4	48014	51
Komanat	1850	8.7	4080	9.9	5800	13.6	13086	20.6	9328	9.9
Tozanlu	280	1.3	490	1.2	293	0.6	1592	2.5	2778	2.9
Venk	2090	9.9	1935	4.7	2805	6.5	4847	7.6	11705	12.4
Yıldız					34	0.1			50	0.1
Y e k ü n	21165	100	41220	100	42822	100	63623	100	94056	100

c. Hayvancılık ve arıcılık

Tokat ve yöresinde hayvancılık(koyun ve keçi besiciliği) ve arıcılık ile ilgili bilgileri tahrir defterlerine dayanılarak ortaya koymak mümkündür. Osmanlı Devleti'nde koyun ve keçilerden alınan vergiye "âdet-i aġnam" adı verilmektedir (134). Nitekim Tokat kazâsı dahilinde önemli ölçüde koyun ve keçi besiciliği yapıldığı "resm-i ganem" ve "âdet-i aġnâm" başlığı altında alınan vergilerden anlaşılmaktadır (135). Bölgeler arasında bazı farklılıklara rağmen aġnâm

134. N.Çaġatay, a.g.m., 485.

135. BA, TD 2, 25-100; TD 19, 23-97; TD 79, 176-185; TD 287, 309-315; TK.KKA, TD 14, 289 a - 295 b.

resmi umumiyetle her vilâyette müslim ve gayri müslim ayırdedilmeden 2 veya 3 koyuna 1 akçe olarak alınmakta idi (136). Bölge ile ilgili kanunnâmede agnâm resmi ile alakalı olarak "Resm-i ganem iki koyuna bir akçedir. Koyun tamam dölünü dökdükten sonra hanesi içinde sayılır. Ve kuzusuyla bile sayılır" (137) denilmektedir. Bu hükme göre agnâm resmi yekününden hareketle nâhiyelerde ve kazâda mevcut bulunan koyun adedini yaklaşık olarak bulmak mümkündür. Bakınız tablo XLIV.

Diğer taraftan 1485'den itibaren agnâm resminin bir kısmının timara yazılırken diğer kısmının ise niyâbet vergisi (138) adı altında kaydedildiği ve beylerbeyine ait olduğu görülmektedir. Zuhûrata bağlı vergiler olduğu bilinen niyâbet (ani'r-rüsüm, bād-ı hava, adet-i agnâm) resmi hakkında bölge ile ilgili kanunnâmede "... niyâbet diyu kaydolmuş ani'r-rüsüm tabirinden serbest kaydolmayan timarlardan (139) beylerbeyi tamam çiftten 15 akçe ve ninden 7,5 akçe ve bennâkdan 5 akçe ve cabadan 5 akçe alur ve adet-i agnâmdan nisif ve bād-ı havâ ve arusiyyeden nisif olur" (140) denilmektedir. Ancak buna rağmen niyâbet resmi altında alınan agnâm resminin her zaman timar hâsılı içinde kayıtlı olan miktarların yarısı olmadığı ve büyük değişiklikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Niyâbet resmi adı altında alınan agnâm resminin de hesaplanmasıyla Tokat kazâsındaki toplam koyun sayısı 1455'de 13.750, 1485'de 31.222 olmuş 1520'de ise 24.894'e düşmüştür. Bu tarihten sonra 1554'de % 230 oranında artarak 82.210 sayısına ulaşan koyun sayısı daha sonra da artışını sürdürmüş ve % 42'lik bir artışla 116.906 sayısına ulaşmıştır.

136. N.Çağatay, a.g.m., 485.

137. TK.KKA, TD 12, 3 b.

138. H.İnalçık, Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, s. XXVII.

139. Timarların büyük bir ekseriyeti niyâbet, bād-ı havâ ve benzeri vergilerin tahsil hakkını tamamen haiz bulunmadıkları veya tâbi buldukları "serbest" timar sahipleri ile paylaşmak zorunda bırakıldıkları için "serbest" olmayan timarlar" addedilmektedirler (Barkan, Hüdavendigâr Livası, 98).

140. TK.KKA, TD 12, 3 b.

Tablo XLIV

Kazâda koyun bulunan köy sayıları, vergi miktarları ve buna göre koyun adedi

NAHIYELER	1 4 5			1 4 8			1 5 2 0			1 5 5 4			1 5 7 4		
	Köy adedi	Resim mikta.	Koyun sayısı	Köy adedi	Resim mikta.	Koyun sayısı	Köy adedi	Resim mikt.	Koyun sayısı	Köy adedi	Resim mikt.	Koyun sayısı	Köy adedi	Resim mikt.	Koyun sayısı
CİNCİFEB	3	400	800	4	1130	2260	4	580	1160	3	558	1016	5	4540	9080
ĞELİMUĞAD	3	170	340	11	638	1276	4	345	690	24	1434	2868	55	2794	5588
KAİRİNİ	23	2255	4510	30	1698	3776	35	1653	3306	39	5538	11076	58	11126	22252
KAZABAD	10	540	1080	22	2026	4052	23	1807	3614	12	4464	8932	29	9994	19998
KOMANAF	1	100	200	5	560	1120	5	193	386	7	922	1844	11	2158	4316
TOZANLU	16	2450	4900	15	2290	4580	9	1685	3370	25	7398	14796	40	8050	16100
VENİK	4	620	1240	10	1115	2230	8	335	670	8	1790	3580	24	2668	5336
YILDIZ	5	340	680	6	1315	1630	10	860	1720	12	1721	3442	17	1548	3096
Y e k ü n	65	6875	13750	103	10712	21424	98	7458	14916	130	23827	47654	239	42878	85756

Tahrir defterlerinin vergiler bahsinde görülen resm-i asel, küvvere, resm-i küvvere veya resm-i kovan başlığı altında alındığı tespit olunan vergi geliri (141). Tokat'ta arıcılığın çok yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Kanunnâmede kovan vergisi ile alakalı olarak "... öşr-i kovan Sivas ilinde her kovana ikişer akçe alınur" denilmektedir (142). Tahrir defterlerinde kovan sayısı belirtilmemiş, sadece vergi miktarı yazılmıştır. Şayet kovan sayısı öğrenilmek istenirse vergi olarak kaydedilen rakamların (tablo XIX'de görülmektedir) ikiye bölünmesi icabedecektir. Bu hesaba göre Tokat kazâsı dahilinde toplam olarak 1485'de 3568, 1520'de 4507, 1554'de 5605, 1574'de 5585 kovan mevcuttu. Arı kovanları bazan başka bir sipâhinin toprağında olabilirdi. Bu durumda r iyyetin geldiği yerin sipahisi ile bağlı bulunduğu yerin sipahisi arasında kovan resminin alınması hususunda çıkması muhtemel anlaşmazlıkların önüne geçmek üzere kanunnâmeye ilgili hükümler konulmuştur. Nitekim bu hususta "... (Resm-i kovan) yerlüde arza tabi olup ve yörükde bir akçesi arza ve bir akçesi raiyyete tabi(dir)" denilmektedir (143).

1455'de Tokat kazâsında "resm-i kovan" adı altında bir vergiye rastlanmamıştır. Bu durum mezkur tarihte Tokat'ta arıcılık faaliyetinin yapılmadığını ve bu tarihten sonra bal üretme işinin başladığını ortaya koymaktadır. Ancak faaliyetin hızla artması ve 1485 yılında Tokat kazâsı dahilindeki köylerin yarısından fazlasında arıcılık yapılır olması da dikkate şayan bir husustur. Bilhassa Kazâbâd, Kafirni, Tozanlu ve Venk nâhiyelerinde bal üretimi yaygın bir hal almıştır. 1485 yılından sonra ise bal üretimi yapılan köy sayısında umumî bir artış görülmekle beraber alınan öşür miktarında önemli bir artış sağlanamamıştır. 1485'de Tokat kazâsının toplam 154 köyünde arıcılık yapıldığı ve alınan öşrün 7137 akçe olarak gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre ortalama bir köye 46 akçe düşmektedir. 1520'de 179 köyden 9015 akçe öşür alınarak ortalama köy başına düşen oran 50 akçedir. Bu oran köy başına 1554'de 76 akçeye yükselmiş fakat 1574'de tekrar 47 akçeye düşmüştür. Bu durumun 1574'de 1554'e göre

141. Değişik okunuşları için bk. BA, TD 19, s. 492, 494, 500; TD 79, s. 105, 109, 113; TD 287, s. 119, 125-126.

142. TK.KKA, TD 12, 3 b.

143. TK.KKA, TD 12, 3 b.

bal üretimi yapılan köy sayısının % 62 oranında artmasından kaynaklanmıştır. Tokat kazâsı nâhiyelerinde 1485-1574 yılları arasında arıcılık yapılan köy adedi ile alınan toplam öşür miktarı tablo XL' da gösterilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki, genel vâridat içerisinde kovan resminin nisbeti hiç bir zaman % 01'i geçmemiştir.

Tablo XLW

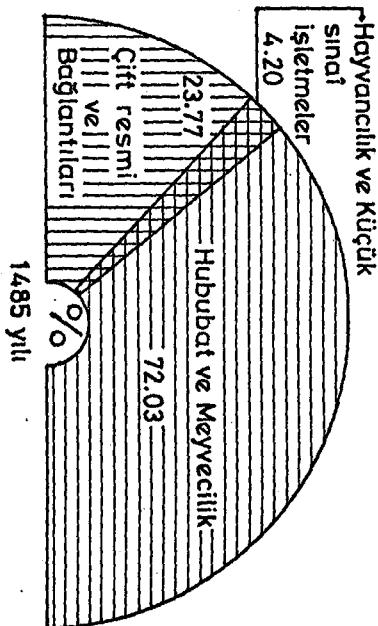
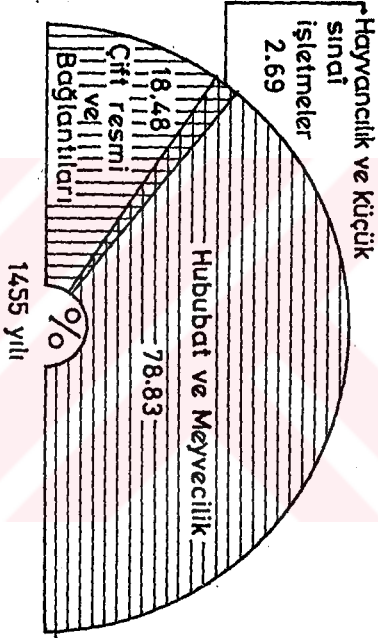
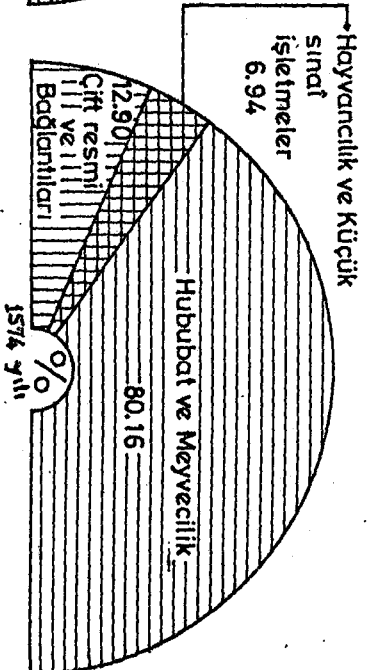
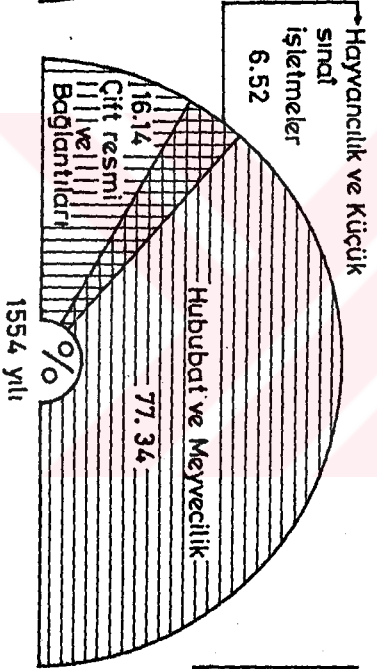
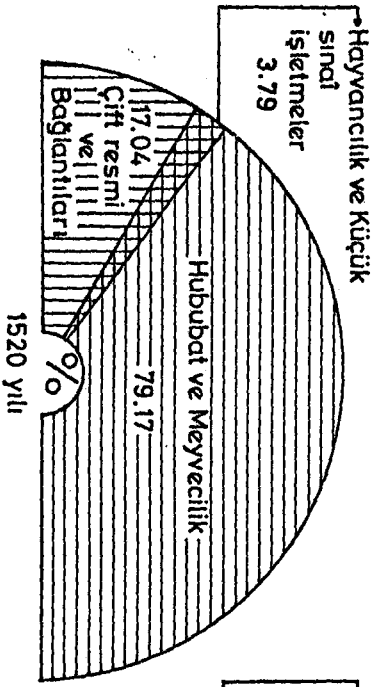
Nâhiyelere göre kazâda arıcılık yapılan köy adedi ve toplam öşür miktarları

Nâhiyeler	1485		1520		1554		1574	
	Köy ad.	Resim mikt.	Köy ad.	Resim mikt.	Köy ad.	Resim mikt.	Köy ad.	Resim mikt.
Cincife	6	326	6	383	4	229	5	192
Gelmugad	7	262	14	516	8	377	54	817
Kafirni	38	890	47	1499	38	2772	46	2234
Kazâbâd	54	3695	59	4355	46	4269	56	4384
Komanat	12	593	12	743	4	118	8	633
Tozanlu	11	342	13	434	20	1862	28	1176
Venk	18	745	19	808	19	1361	25	1516
Yıldız	8	284	9	277	7	222	15	218
Y e k ü n	154	7137	179	9015	146	11210	237	11170

Tokat kazâsında büyük baş hayvan beslendiği de bilinmekte ise de tahrir defterlerinde bunlar hakkında pek malumat yoktur. Nitekim Mültezimlerin bazı köylerde satılan kavmış ~~günderen~~ tamga diye bir akçe talep etmekte olmaları bu hususu açıkça teyid etmektedir. Ancak bu uygulama bid'at olmağa men olunup geliri vakfa kaydolunmuştur. (144). Bu sebeple bunların gelirleri hakkında etraflıca bilgi alın-

madığı için kesin bir neticeye varmak mümkün olmamaktadır.

Şu ana kadar elde edilen verilere dayanılarak Tokat kazâsında çift resmi ve bağlantıları, hubûbat ve meyvecilik, hayvancılık ve birbirine göre mukayesesi Şema II'de gösterilmektedir.

Şema II : Tokat kazâsında çift resmî ve bağlantılarından alınan resimlerle, hububat, meyvecilik, hayvancılık ve küçük sınıfların işletmelerinden elde edilen gelirlerin birbirine göre mukayesesi.

B. K A Z A D A T O P R A K İ D Â R E S İ

1. Toprağın tasarruf şekilleri

Bilindiği gibi Osmanlı toplumunun ticarî hayatı büyük ölçüde tarıma dayalı idi. Bu sebeple imparatorluk dahilindeki herhangi bir bölgenin geçmiş zamanlardaki iktisadî hayatını tahlil edebilmek için ilgili halkın üretim ve tüketimi, ekip biçtiği sahaların idarî statüsü ve bu sahalar hakkında istatistikî bilgilere sahip olmak lazımdır. Bu konuları açıklığa kavuşturabilecek olan bilgiler de araştırmamızın esas kaynaklarını ihtivâ eden tapu-tahrîr defterlerinde fazlasıyla bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde arazi mîrî, vakıf ve mülk arazi olmak üzere üç ana kısımdan meydana geliyordu. Vakıf ve mülk arazinin rakabe (sahipliği) ve tasarrufu tamamen şahısların elinde bulunurken mîrî arazinin rakabesi doğrudan doğruya devlete veya devlet adına şahıslara aid olabilirdi. Devlet mîrî araziye askerî hizmetler, muayyen vazife ve mükellefiyetler karşılığında gelirin büyüklüğüne göre has, zemet ve timar olarak tevcih ederdi (1).

Tokat'ın içerisinde bulunduğu Rûm bölgesinde (eyâlet-i Rûm) vergi toplamada genellikle Mâlikâne-Divânî sistem mevcuttur. Nitekim bu husus bölge ile ilgili kanunnâmelerde "Vilâyet-i Rûm'un arazisi iki başdan ta'şir olunmak kânun-ı kadîmdir" (2) denilerek belirtilmektedir (3). Ta'şir malın onda birini yani öşrünü almak manasına gelmektedir. "İki başdan ta'şir" ise bu araziden iki defa öşür alındığını ifade etmektedir. İşte mâlikâne divânî denilen sistemin temeli budur. Bu sistemin özelliğini en iyi bir şekilde ortaya koyan vesika 982/1574 tarihinde Rûm vilâyetini tahrîr etmiş bulunan Trabzon sancağı beği Ömer Bey'in defterinin başına yazdığı mukaddimesi-

1. Ö.L.Barkan, "Türk-İslâm toprak hukuku tatbikâtının Osmanlı İmparatorluğu'nda aldığı şekiller: İmparatorluk Devrinde toprak mülk ve vakıfların husûsiyeti, "Tapu Eserler I, s.249-251
2. BA, TD 387, 350.
3. Rum vilâyeti haricinde olarak bu uygulamanın 927/1521 tarihli Erzurum vilâyeti kanunnâmesinde de yer aldığı görülmektedir. Ö.L.Barkan, Kanunlar, 64.

dir (4). Ömer Bey burada önce Osmanlı İmparatorluğu'nda daha başlangıçtan beri kabul ve tatbik edilen mîrî arâzinin durumu, toprağı işleyen köylünün kiracı vaziyetinin icap ettirdiği hususları ve tapu resmi gibi bu rejimin karakteristik vergilerini belirttikten sonra mâlikâne-divânî sistemini şu şekilde açıklamıştır (5).

"Amma Amasya ve Sivas ve eknâfı ki vilâyet-i Rûm dîmekle ma' ruf bir kaç sancaklardır. Ol sancakların ahvâli dahi vardır. Meselâ bir çiftlikden, elli yedi akçe, ve nisfından yirmi sekiz akçe, harac-ı muvazzafadan gayrı hubûbatdan ve sair hasılâtıdan iki öşür alınup birine öşr-i divânî derler, sipâhi taifesi alır. Birine öşr-i mâlikâne derler, eshâb-ı emlâk ve evkâf alurlar. Ve sebebi bu degildir ki diyâr-ı mezburenin arazisi kaviyye olmağın harac-ı mukâsemesi hums olup nisfı bir taifeye ve nisfı bir taifeye tayin olmuş ola. Ol asla meşru degildir. Belki aslı budur ki ol diyarın hîn-i fetihde ehli yerlerinde mukarrer kılınup sayir meâîliki mahmiye ehli gibi reislerine cizye zarb olunub arzlarına haracı muvazzaf ve harac-ı mukâseme vaz' olunub kendülere temlik olunmayub beytûlmâl-i müslimine ihrâz olunduktan sonra rakabât-ı arâzi nâhiye nâhiye ba'zı ayana temlik olunub lakin Rum ili'nde ba'zı vüzerâ ve a'yana temlik olunan gibi haracları ve sayir hukuku bile temlik olunmayub belki olanlar harac-ı muvazzafın ve harac-ı mukâsemesin Beyt-i Haraca virmek üzere temlik olunub mezkurlar dahi çokluk yerleri bizzat ta'mir ve istiglal itmek müteassir ve müteazzir belki adeten müstahil olmağın her biri mülkü olan nâhiyeleri evvelden tasarruf iden reâyâdan ve gayrılardan bazı kaifelere icâre tarîkıyla virüb her biri elinde olan yeri eküb ve biçüb harâc-ı muvazzaf ve harac-ı mukasemisin sipahiye verdikten sonra hubûbatdan ve bağ ve bağçeden ve bostandan hasıl olan gallâlin (gallâtın) öşrû-

4. TK.KKA, TD 12, 1 b.

5. Ömer Bey'in bu mukaddimesi Ebussuud Efendi'nin Üsküp livası tahrir defterinin başında yazdığı ve Türkiye'de mevcut muhtelif toprak nevililerine ait olmak üzere verdiği izahatın aynıdır. Ö.L.Barkan, "Malikâne-Divânî Sîstemi", Toplu Eserler I, 158.

nü dahi icâre-i arz diyu mâliklerine vermek üzere terazisiyle akd idüb tarafeynden bunun üzerine tasarruf ve teamül olunub mürûr-ı zaman ile mâliklerden ve mutasarrıf olan reâyâdan fevt olanların vârisleri ve halefleri dahi eben anced selefleri ihtiyar itdikleri üslubu kabul idüb onun üzerine müstemir olmuşlardır. Öşr-i mâlikâne dedikleri budur. Cerâ zâlike ve hurrîre fi evâil-i sene şehri isnâ ve semânin ve tis'amie (982) (6).

Yukarıda görüldüğü üzere bu sisteme göre vakıf veya mülk olan şey toprakta ve toprak üzerinde yaşayan köylüden alınan her türlü vergiler olmayıp sadece toprağın kuru bir mülkiyet hakkıdır. Bu itibarla vakıf veya mülk sahipleri mülkiyeti kendilerine ait olan bu toprakları işleyen köylüden yalnız bir toprak kirası istemek hak ve selâhiyetini haiz bulunmaktadır. Malikane hissesi tabir edilen bu toprak kirası hubûbat, bağ, bahçe, bostan ve kovan öşrüyle değirmen resminin dâhil olduğu mahsulün genellikle beşte, yedide veya onda biri olarak kabul edilmiştir. Bunun haricinde toprağın ve toprak üzerinde devlete vermeye mecbur oldukları bütün diğer hak ve resimler divânî nâmı altında doğrudan doğruya devlete yani devletin orada temsilcisi olan sipahiye ait bulunmaktadır. Divâniye gelen gelirler arasında öşür önemli bir yer tutmakta olup bunlar ayrı bir liste halinde gösterilmektedir (7). Listede hem ürünün ağırlığı yani miktarı ve hem de akçe olarak tutarı kaydedilirdi. Genellikle meyve ve sebze türünden olanların öşürü para olarak verilirdi. Diğer divâni vergiler de benzer şekildedir. Mâlikâne vergilerinin ise hangi cins hubûbatdan toplandığını tahrir defterlerine dayanarak tespit etmek mümkün değildir. Çünkü bunlar divânî vergiler gibi listeler halinde tek tek gösterilmemiştir. Tahrir defterlerinde yalnızca teorik olarak her malikâne sahibi için toplam gelir miktarı verilmektedir. Bunu dahi her tahrir defterinde bulmak zordur. Nitekim Tokat'ın 1520 tarihli tahrir defterinde malikâne hâsılları toplam olarak kaydedildiği halde 1554 ve 1574 tahrirlerinde çoğunlukla verilmemiştir. Mâ-

6. TK.KKA, TD 12, s. 1-2 b.

7. BA, TD 2; TD 19; TD 287; TK.KKA, TD 14, muhtelif sahifeler.

likâne hâsıllarının toplu olarak kaydedildiği yerlerde ise bunun ne işlemle ortaya çıktığı belli değildir. Fakat buna rağmen mâlikâne ve divânî vergilerinin toplanma şeklinin birbirinden pek farklı olmadığı kabul edilebilir.

Osmanlılar zamanında malikâne sahiplerini oluşturanlar esas olarak askerî ve dinî kurumların idarecilerinden meydana gelmektedir. Bunlardan ikinci kısma ulemâ ve şeyh aileleri de dahildir. Bunlar Osmanlılar zamanında hem şehir ve hem de küçük yerleşim yerlerinde etkili mevkilere sahiptirler. Malikane sahiplerinin hangi sınıfa mensup olursa olsun imâret, zâviye ve mescidler kurdukları ve malikânelerini bu hayır müesseselerine vakıf yaptıkları çok görülmektedir (8). Nitekim Tokat'ta Hamza Bey, Hacı İvas Paşa, Kasım Beğ, Hasan Bey Tozânî, Yağan Bey, Pir Ahmed Bey ve Yusufşah gibi askerî sınıfa mensup beyler yanında Şeyh Çelebi, Hoca İlyas, Hacı Çelebi, Şeyh A'di, Kadı Hasan, Hoca Sünbül ve Hasan Sofi gibi ulemâ ve şeyh ailelerinin önemli bir yeküne ulaşan malikane gelirlerine sahip oldukları görülmektedir. Bilahere bunlardan Hamza Bey'in malikâne gelirlerini adına yaptırmış olduğu imarete (9); Hacı İvas Paşa'nın, imaretine (10); Ahi Kamil'in, zaviyesine (11); Şeyh A'di'nin, zaviyesine (12), Yahşî Bey'in, Hisariye medresesine (13) ve Emir Ahmed Çelebi'nin, Hacı Paşa hanına (14) vakf etmiş oldukları dikkati çekmektedir. Bunlar hakkında geniş bilgi araştırmamızın dini müesseseler ve vakıfları kısmında verilmiştir.

-
8. S.Faroqhi, "XVI-XVIII. Yüzyıllarda Orta Anadolu'da Şeyh Aileleri", Türk İktisat Tarihi Semineri Matinler Tartışmalar, (8-10 Haziran 1973), Edit. Osman Okyar, Ankara 1975, s.197 vd.
 9. BA, TD 2, 73; TD 19, 99; TD 79, 182; TD 287, 278; TK.KKA, TD 14, 275 a.
 10. BA, TD 2, 122; TD 19, 87; TD 79, 170; TD 287, 249; TK.KKA, TD 14, 259 b.
 11. BA, TD 2, 120.
 12. BA, TD 2, 132; TD 19, 73; TD 79, 154; TD 287, 322; TK.KKA, TD 14, 297 a.
 13. BA, TD 2, 156; TD 19, 68; TD 79, 149.
 14. BA, TD 19, 562; TD 79, 121; TD 287, 190; TK.KKA, TD 14, 234 b.

Öte yandan malikâne sahiplerinin hakları ve bunların mülk sahibi ve vâkıfların haklarına göre durumlarına gelince: İmparatorluğun diğer kısımlarından farklı olarak Rum bölgesinde malikâne-divânî sisteminde mülk ve vâkıf, toprağa sahip olma hakkıydı. Diğer bölgelerde ise mülk ve vâkıf belirli bölgelerde toprağın gelirine sahip olma hakkı idi (15). Bu arada malikâne sahipleri, kanûnî sahip olarak toprağı kiraya da verebilirlerdi. Ancak bunlar ne kira şartlarını ve ne de kirayı belirleyebilirlerdi. Ayrıca mâlikâne sahiplerinin hakları, merkeze bağlı vergi toplayıcılarının mülke girişleriyle de sınırlandırılabilirdi. Nitekim bu vasitayla malikâne sahiplerinin vergi ödenen nüfus üzerindeki etkisi azaltılmış olmaktadır (16). Devlet görevlileri veya divânî sahipleri reâyânın tamamından vergileri toplarlardı. Diğer taraftan malikâne toprağı üzerinde bulunan köylünün statüsü mirî toprak üzerindeki köylüden az da olsa bazı farklılıklar göstermektedir. Bu toprakların büyük bir kısmındaki köylü, ailesinden gelen hakla daimî bir kiracı vaziyetinde ve devlet mümessileri (sipahiler)nin kontrolü altında toprağı ekip biçerlerdi (17). Devlet bilhassa bu çiftçiler elindeki küçük toprakların bütünlüğünü korumak gayesiyle, malikâne sahiplerinin kanunî olarak sahip oldukları toprakları mülk yapmalarını önlüyordu. Buna rağmen malikâne sahipleri topraklarını satabilirler, vâkfa dönüştürebilirlerdi. Ancak bu tür değişiklikler için Sultan veya kadiaskerin onayı gerekirdi. Buna ilaveten pek çok mülk sahipleri Osmanlı ordusuna belirli sayıda süvari (eşkinici) vermekle yükümlüydüler (18). Bu durum Tokat tahrir defterlerinde "Cemaat-i eşkünciyan ki be nevbet eşerlerdi. Şimdiki halde dört çift bir eşküne emrolundu" (19). Yine "Cemaat-i eşkünciyan kendi çiftine eşerler" (20) gibi kayıtlarla ifade olunmaktadır. Padişahların bu eşkün adetini istedikleri gibi değış-

-
15. Ö.L.Barkan, "İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıflarının Hususiyeti (1), Toplu Eserler I, s. 245-255.
 16. H.İslamoğlu, a.g.e., 146.
 17. Ö.L.Barkan, a.g.m., 254.
 18. H.İnalçık, Eşkinici, EI², II, 733.
 19. BA, TD 19, 554
 20. BA, TD 2, 592-593; TD 19, 504.

tirdikleri, hatta bazan tamamen affettikleri de dikkati çekmektedir. Nitekim Tokat'ta Kazâbâd'a bağlı Buğra köyü divânîsi Mehmed Paşa timarı olduğu halde cebelû ve eşküncü taleb olunmaya diye emr olunmuştur (21). Osmanlı idâresi yönünden mülk sahiplerinden asker istemek malikâne sahiplerini Osmanlı timar sistemine çekmekten ibaretti (22). Bu sebeple bu kabil mülk timarların zamanla miktarlarının azaldığı ve Anadolu'da bilhassa göze çarpmakta oldukları Ankara ve Bursa gibi merkezlerde dahi 7-8'er köyü geçmediği görülmektedir (23). Tokat'ta da istisna kabilinden bu durumda 2 veya 3 köy bulunmaktadır.

Diğer taraftan kazâda bazı vakıf ve mülk çiftlikler bulunmaktadır. Tahrir ve vakıf defterlerinden anlaşıldığına göre bu çiftlikler köylerdeki zâviyelerin şeyhlerine, dervişlerine ve çeşitli hizmet sahiplerine (24) vakıf veya mülk olarak tahsis olunmuştur. Bu çiftliklerin sayıları 1485'de 20, 1520'de 24, 1554 29 ve 1574'de 35 tanedir. Bunların büyük çoğunluğunun şeyh veya derviş ailelerinin ihtiyaçlarını temin maksadıyla verildikleri anlaşılmaktadır. (25). Yine küçük toprak parçaları olarak dikkati çeken zeminlerin de bir kısmının imam, hatip, şeyh ve dervişlerin tasarruflarına verildiği dikkati çekmektedir (26). Araştırmamızın ikinci bölümünde Tokat şehrinde yer alan vakıf eserler ile bunların evkâfına dair bilgiler verilmişti. Burada ise bilhassa şeyh ve dervişlere tahsis edilen çiftliklerde tesis edilen zâviyeler gösterilecektir. Bunlar-

-
21. BA, TD 79, 83.
 22. Nitekim Tozanlı nâhiyesinde İpsili köyü mâlikânesi Veled Sinan ile Ali v. Esen Beg'in eşkünlü mülkleri iken 1574 yılında timara verilmiştir (BA, TD 19, 541; TD 106; TD 287, 129; TK.KKA, TD 14, 194).
 23. Ö.L.Barkan, "Osmanlı Devrinin Eşkincülü Mülkleri veya Mülk Timarları Hakkında Notlar", Toplu Eserler I, 901-902.
 24. Koman köyü yakınında Gûzaçan mezraası kafir zamanından beri virane iken şenledip zaviye kurup gelen ve gidene hizmet eden Derviş İlbeği'ne verilmiştir. BA, TD 79, 98; TD 287; TK.KKA, TD 14, 245 a.
 25. BA, TD 79, 165; TD 287, 298-299.
 26. TK.KKA, TD 14, 258 b.

dan bazıları zamanla, küçük birer yerleşim yeri haline gelmişlerdir (27). Nitekim tahrir defterlerinden çıkartarak hazırladığımız aşağıdaki listede köy yerleşim bölgelerinde tespit olunan ve kendilerine çiftlik vakfedilen zaviyeler yer almaktadır:

- 1- Şeyh Bozonduruk Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Ayrak Emir köyünde) (28).
- 2- Derviş İlyas Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Çavuldur köyünde) (29).
- 3- Engürün Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Engürün köyünde) (30).
- 4- Şeyh Mahmud Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Erkiyet köyünde) (31).
- 5- Şeyh Tayfur Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Karaevlü köyünde) (32).
- 6- Ahi Mahmud Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Karaltan köyünde) (33).
- 7- Şeyh Asayiş Zâviyesi (Kazâbâd nâhiyesi Tavukcu köyünde) (34).
- 8- Berec/Burc Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Çöte köyünde) (35).

-
27. BA, TD 287, s. 234, 239; TK.KKA, TD 14, 245 a.
 28. BA, TD 79, 165; TD 287, 317; TK.KKA, TD 14, 286.
 29. BA, TD 79, 450; TD 287, 299; TK.KKA, TD 14, 285 b. Mezkur zaviye 1520'de kaydedilirken "bi'd-defterü'l atik" diye şerh düşülmüş fakat buna rağmen önceki tahrirlerde rastlanmamıştır. Ancak 1455 ve 1485 tarihlerinde köyde iki mescid bulunması dikkati çekmektedir. Bir de mescide ait çiftlik olup imam olanlar tasarruf etmektedirler. Bu mescidlerden birinin 1520'den itibaren zâviye olması kuvvetle ihtimaldir (BA, TD 2, 107-109; TD 19, 60).
 30. BA, TD 19, 85; TD 79, 167; TD 287, 295; TK.KKA, TD 14, 280 b.
 31. BA, TD 79, 188; TD 287, 295; TK.KKA, TD 14, 283 b.
 32. BA, TD 19, 61; TD 79, 143; TD 287, 273; TK.KKA, TD 14, 273 a.
 33. BA, TD 79, 1330; TD 287, 317; TK.KKA, TD 14, 294 a.
 34. BA, TD 287, 251; TK.KKA, TD 14, 260 b.
 35. BA, TD 19, 534; TD 79, 97; TD 287, 224; TK.KKA, TD 14, 244 a.

9- Güzaçan Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Kaman köyü) (36).

10- Şeyh Halil Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Şeyh Halil köyünde) (37).

11- Ağcakoca Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Zaimeddin köyünde) (38).

12. Delüklü Kaya Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Delüklü kaya köyünde) (39).

13. Ayaşgöl Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Ayaşköy'de) (40).

14. Murad Veledi İbrahim Zâviyesi (Gelmugad nâhiyesi Fındıca köyünde) (41).

15. Şeyh Yusuf Zâviyesi (Komanat nâhiyesi Bula köyünde) (42).

16. Sultan Mahmûd-ı Gaznevi Zâviyesi (Komanat nâhiyesi merkez köyde) (43).

17. Ömer Zenbe Zâviyesi (Komanat Nâhiyesi merkez köyünde) (44).

18. Ahi Kamil Zâviyesi (45).

Bunlardan başka Yava (Şeyhler) köyünde ismi belirtilmemiş bir zâviye daha yer almaktadır (46). Bu zâviyelerde görev yapmak üzere 1485'de 4, 1485'de 9, 1520'de 25, 1554'de 35 ve 1574'de 48 zaviyedâr görülmektedir.

36. BA, TD 79, 98; TD 287, 227; TK.KKA, TD 14, 245 a.

37. BA, TD 2, 435; TD 19, 535; TD 79, 98; TD 287, 224; TK.KKA, TD 14, 243 b.

38. BA, TD 19, 534; TD 79, 96; TD 287, 234; TK.KKA, TD 14, 249 b.

39. BA, TD 79, 104; TD 287, 239; TK.KKA, TD 14, 252 b.

40. BA, TD 79, 99; TD 287, 228; TK.KKA, TD 14, 245 b.

41. BA, TD 79, 104; TD 287, 220; TK.KKA, TD 14, 241 b.

42. BA, TD 2, 178.

43. BA, TD 79, 52; TD 287, 73.

44. BA, TD 79, 52; TD 287, 73.

45. Zâviyenin yeri tespit olunamadı, BA, TD 19, 492; TD 79, 50; TD 287, 83; TK.KKA, TD 14, 163 a.

46. BA, TD 2, 634; TD 19, 528; TD 79, 91; TD 287, 161; TK.KKA, TD 14, 213 a.

2. Hâs, zeâmet ve timârlar

Osmanlı Devleti'nde geçimlerini veya hizmetlerine ait masraflarını karşılamak üzere bir kısım asker ve memurlara, muayyen bölgelerden kendi nâm ve hesaplarına tahsîli selâhiyetiyle birlikte tahsis edilmiş olan vergi kaynaklarına ve bu arada bilhassa defter yazılarındaki senelik geliri 20.000 akçeye kadar olan askerî dirliklere genel olarak timâr adı verilmektedir (47). Mîri arazide uygulanan ve devletin askerî, iktisâdî ve sosyal bünyesini aksettiren timâr sisteminde yapılan tahrirler neticesi gelirlerine göre umumiyetle 100000 akçelikten yukarı gelirler padişah, şehzâde, vezir, vâlide sultan veya diğer yüksek rütbeli devlet memurlarına has, 20.001-100.000 akçelik gelirler zeâmet, 20.000 ve daha aşağıları ise timâr hisseleri adıyla ayrılmışlardır (48).

Hâs, zeâmet ve timârları belirten timâr icmâl defterleri, mufassal tahrir defterlerindeki bilgilerden istifade ile hazırlanmaktadır (49). Her ne kadar Tokat yöresi ile ilgili 1455 ve 1485 tarihli mufassal tahrir defterlerinde hemen hemen icmâl defterlerinde bulunan bilgilerin tamamı yer almakta ise de 1520 ve sonrakilerde timâr icmâl defterlerindeki kadar malumata rastlanılmaz. Bu sebeple Tokat kazâsındaki timâr sistemi hakkındaki bilgiler timar icmâl defterlerinden çıkarılmak sûretiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Her şeyden önce Tokat kazâsı dahilinde 1554 tarihine kadar padişah hasası olarak hiç bir gelir kalemine rastlanmamaktadır. Nihayet kazâ dahilinde 1554'de 34.846 akçelik geliri olan 5 köy (50) 1574'de 124.571 akçelik 12 köy (51) padişah hasaları arasına dahil olmuştur.

Tokat kazâsında 1455'de beylerbeyi Yahya Bey hâssı olarak görülen köyler 1485'de şehzâde hasası olarak kaydedilmişlerdir. 1520 tarihinde aynı köylerin divânîsinin ne olduğu hakkında defterlerde

47. Ö.L.Barkan, "Timâr", İA, XII/1, 286-287.
48. H.İnalçık, "Osmanlı Timar rejimi ve sipahi ordusu", Türk Kültürü, sayı 118, s. 139-140.
49. N.Beldiceanu, XIV. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Timar, Çev. M.A.Kılıçbay, Ankara 1985.
50. BA, TD 287, s. 248, 260, 269, 276, 296.
51. TK.KKA, TD 14, s. 256-262 a, 266 a, 270 b, 274 a, 277 b, 284 a.

hiçbir kayıt yoktur. 1554'den itibaren ise bu köylerin timara verildikleri dikkati çekmektedir (52).

Tokat kazâsı köylerinden kendisine hâs yazılanlardan birisi de 1574 tarihinde Rûm beylerbeyi Behrâm Paşa'dır. Behram Paşa'nın Tokat kazâsındaki hâs gelirleri toplamı 56.403 akçe olarak hesaplanmıştır. Şimdi 1455 tarihinden 1574'e kadar Tokat kazâsında kendisine hâs verileri bir liste halinde göstermeye çalışalım.

Tablo: XLVI

Tokat Kazâsındaki Hâslar.

1455'de kazâdaki beylerbeyi Yahya Bey hâsları

Gelir Kaynağı	Tutarı	Gelir Kaynağı	Tutarı
Bedhtun köyü	16.167	Kal'acık köyü	12.991
Berab "	5.600	Kuştimur "	4.875
Camushane "	7.508	Ovacık "	1.935
Zağar "	8.500		
Yekün			57.576

1482'de kazâdaki şehzâde hâsları

Gelir Kaynağı	Tutarı	Gelir Kaynağı	Tutarı
Aşiyân-ı Çakır	450	Alicik köyü	2.980
Aşiyân-ı Şahin	200	Balıkpazarı köyü	3.502
Besm-i ganem	13.221	Beduhtun "	15.900

82. Mesela Kazâbâd'a bağlı Kuştimur köyü 1455'de beylerbeyi Yahya Bey hassı iken 1485'de Şehzade hasları arasında zikredilmiştir. 1520 ve 1554 tarihlerinde köyün divânîsinin ne olduğu hakkında en küçük bir malumat yoktur. 1574'de ise köy Paşah hasları arasındadır. Bk. BA, TD 2, 75; TD 19, 95; TD 79, 179; TD 287, 287; TK.KKA, TD 14, 277 b.; Ovacık köyü ise 1455'de beylerbeyi, 1485'de şehzâde hasları arasında iken 1520'den itibaren timara yazılmıştır. Bk. BA, TD 2, 76; TD 19, 82; TD 79, 165.

Gelir Kaynağı	Tutarı	Gelir Kaynağı	Tutarı
Niyâbet-i Kazâbâd	19.033	Berab köyü	7.408
Niyâbet-i Venk	4.926	Camushane "	9.104
Niyâbet-i Yıldız	1.093	Çivril "	5.833
Dimorta köyü	11.428	Kuştemur "	4.482
Erkilet "	10.542	Nefs-i Tokat ve	
Ermeniobası "	3.566	Biskincik köyü	14.201
Ezine pazarı "	20.508	Ovacık "	1.947
Hacılar "	1.205	Şireobası "	2.838
İzğar "	9.734	Tamuobası "	736
Kadı Ömer "	5.254	Tavukcu "	3.089
Kal'acık "	12.305	Varaz "	7.685
Yekün			193.170

Kazâdaki Pâdişah hâsları

1 5 5 4		1 5 7 4	
Gelir Kaynağı	Tutarı	Gelir Kaynağı	Tutarı
Dimorta köyü	11.410	Biskeni köyü	13.470
Farnı "	6.500	Camushane "	11.275
Öküzcü "	2.316	Dimorta "	19.165
Reis "	7.000	Endiz "	10.125
Varaz "	7.620	Ezinepazarı köyü	13.532
		Farnı "	9.046
		Gürcü "	9.900
Yekün	34.846	Karacalar "	4.248

1 5 7 4		
Gelir Kaynağı		Tutarı
Öküzcü	Köyü	2.196
Reis	"	10.000
Taşlı öyük	"	10.784
Varaz	"	10.830
Yekün		124.571

1574'de kazâdaki beylerbeyi Behram Paşa hâsları

Gelir Kaynağı		Tutarı	Gelir Kaynağı		Tutarı
Alicak	Köyü	3.000	Omala	köyü	9.903
Arslandoğmuş	"	3.000	Saruyar	"	3.000
Beğlik	"	500	Şani	"	3.000
Karaevlü	"	14.000	Yakuboğlanı	"	7.000
Kavak	"	10.000	Kazgözü Çayırı		3.000
Yekün					56.403

Diğer taraftan Tokat kazâsına ait ilk defterlerde zeâmet sahiplerinin de son derece az oluşu dikkati çekerken 1574'de bunların sayısında önemli derecede artış kaydedilmiştir. Dolayısıyla zeâmete tahsis olunan köylerin adedi de fazlaşmıştır. Bütün zeâmet sahipleri gelirleri 20.000 akçeden fazla iken sadece 1574 tarihinde Dergâh-ı müteferrikası Abdüsselâm'ın 5000 akçelik bir gelir~~e~~ sahip olduğu görülmektedir.(53). Buradan listelerde görülen bazı zeâmet sahiplerinin gelir kaynaklarının tamamının Tokat kazâsında yer almadığı, Rûm eyâletinin diğer kazâlarında hatta değişik eyâletlerde de bulunabileceği

laşılmaktadır. Tokat kazâsındaki en yüksek zeâmet 1482'de 73.185 (54), 1525'de 35.007 (55), 1562'de 23.400 (56) ve 1574'de ise 60.000 akçe-
dir (57). En yüksek zeâmete mâlik olan şahıs 1574'de Vilâyet-i Rûm
timâr defteri kethüdâsı Mustafadır (58).

Tokat kazâsında çeşitli tarihlerdeki zeâmet sahiplerini isim-
leri, vazîfeleri ve kazâdaki zeâmet hisseleri ile şu şekilde göstermek
mümkündür.

Tablo XLVII : Tokat kazâsında zeâmetler
1482'de kazâdaki zeâmet sahipleri

Zeâmet Sahibi	Vazifesi	Gelir Nevi	Geliri
İbrahim Çelebi v. Kâni	Gelmugad zaimi	26 köy (k) 8 mezraa (m)	34.777
Yaralu Mustafa Bey	Yıldız zaimi	9. k. 1 m.	73.185
Y e k ü n		35.k. 9 m.	107.962

1485'de kazâdaki zeâmet sahipleri

Ahmed Beğ	Gelmugad zaimi	19 k. 1 m.	24.403
Şükrüllah Beğ	Cincife zaimi	2 k. 2 m.	16.611
Y e k ü n		21 k. 3 m.	41.014

54. BA, TD 15, s. 27-28
55. BA, TD 95, 25.
56. BA, TD 339, s. 59-60.
57. HK.KKA, TD 262, s. 9 b - 18 a.
58. Aynı defter, 9 b.

Tahminî 1524-1526'da kazâdaki zeâmet sahipleri

Abdî	Ser-hayâtîn	1 k.	21.718
Şah Veli	-	1 k.	17.295
Turak	-	1 k.	35.007
Mehmed	-	1 k.	21.876
Kasım	-	1 k.	17.800
Y e k ü n		5 k.	113.696

1562-63'de kazâdaki zeâmet sahipleri

İbrahim Çavuş	Çavuşân dergâh-ı Ali	6 k.	22.947
İskender Çavuş	-	8 k.	23.400
Mehmed Çavuş	-	22 k.	20.949
Y e k ü n		36 k.	67.296

1574'de kazâdaki zeâmet sahipleri

Mustafa	Rûm vilâyeti timar defteri kethüdası	6 k. 4 m.	60.300
Hestan	Rûm vilâyeti timar defterdârı	11 k.	20.000
Abdüsselam	Dergâh-ı Âli müte- ferrikası	11 k. 1 m.	5.000
Emir	Dergâh-ı Âli Çavuşu	5 k.	28.000
Abdülhalim	-	3 k.	20.000
Koca Ahmed	-	2 k.	20.087
Sinan	Dergâh-ı Âli Çavuşu	33 k.	33.400
Abdülmahmil	-	6 k. 1 m.	20.171

Mahmud	-	4 k.	23.000
Murad	-	5 k.	21.600
Hızır	-	5 k. 1 m.	28.300
Mustafa	-	4 k.	21.000
Ali	-	5 k.	25.000
Hasan	-	6 k.	35.000
Ahmed	-	7 k. 8 m.	34.150
Satılmış	-	7 k.	20.781
Mehmed	-	3 k. 4 m.	20.100
İsa	-	7 k. 2 m.	28.000
Y e k ü n		90 k. 21 m.	463.889

Tokat kazâsındaki mîrî arâzinin en büyük kısmı ise, timâra tahsis olunmuştur. 1455 ve 1485 tarihli mufassal tahrir defterlerinde timâr sahibinin adı, baba adı ve varsa görevi ile birlikte geniş bir şekilde yazılmakta idi (59). Ancak 1520'den itibaren yapılan tahrirlerde yalnızca "divani timar" veya "iki bağdan timar" şekliyle kaydedilmiş ve timar sahipleri hakkında hiç bir bilgi verilmemiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki bir timar, bir köyün bir kısmını kapsadığı gibi bazan köyün tamamını ve hatta bazı durumlarda bir çok köyü birden içine alıyordu.

Timar icmâl defterlerinde ise bilhassa mufassal defterlere kaydedilmeyen, timarların ne tür bir timar olduğu, hisseli olup olmadığı, gelir miktarları ve hisseli ise hisseleri açık olarak yazılmıştır.

Timar sahiplerinin kendilerine tahsis edilmiş olan araziye ve reâyâya ait şer'i ve örfi bir takım hak ve resimleri kendi nâm ve hesaplarına toplayıp onların gelirleriyle bir takım vazifeleri yerine getirdikleri bilinmektedir (60). Sîpahi timarının "kılıç" tabir edi-

59. BA, TD 19, Muhtelif sahfer.

60. Ö.L.Barkan, a.g.m., 318-319.

len ve sipahilik hizmetine giren herkes için bir başlangıç kadro ma-
aşısı teşkil eden bir çekirdek kısmı vardı. Bu kısmın sipahinin zaman-
la göstereceği yararlıklara göre yapılacakterakki zamlarıyla büyüme-
si mümkündü (61). Ancak bu ilaveler sipahinin ölümünden sonra hizme-
te yeni girecek evlatlara aynen ve tamamıyla intikal etmezdi. Bu su-
retle timar arazisinin zamanla türlü fırsatlardan faydalanılarak bü-
yütülmek suretiyle bir aile mülkü halini alması ve aynı soydan gelen
kimseler elinde kalması önhenmiş oluyordu. Diğer taraftan has ve ze-
amet şeklindeki büyük timarların sahipleri olan vezir ve beyler ise
sık sık değiştirilmekte olduğundan değişen sahiplerinin bu timarlarla
ailevi bir münasebet kurmaları imkansız bulunmaktaydı. Köy tasarrufun-
daki bu uygulamalar ve bilhassa köylerin hisselerle parçalanması husu-
su zeâmetten daha küçük gelirler kategorisinde yâni timarlarda daha
açık bir şekilde görünmektedir (62). Nitekim Tokat timar icmâl def-
terlerindeki kayıtlar da yukarıdaki bilgilere uygunluk göstermekte-
dir. "Ekler" bölümündeki timâr icmâl listelerinde görüleceği üzere
bazı köyler muhtelif dirlik sahiplerine hisseler şeklinde tevcih o-
lunmuştur. Bu uygulamaya bir nümüne olmak üzere 1562-63 tarihli icmâl-
deki bir kaydı aynen nakledebiliriz.

Timâr-ı Hacı ve Mehmed ve Pehlivan Ömer	
Karye-i Arablar, tâbi Kazâbâd, divânî hâsıl	6201
Karye-i Çineobası, tâbi mezkur, divânî hâsıl	2156
Karye-i Çavundur, tâbi mezkur, divânî hâsıl	7000
Çiftlik-i Hacı İvaz Paşa, an karye-i Çavundur, tâbi mezkur, hâsıl	500
Yekün	15857
Hisse-i Hacı el-mezkur	3295
Hisse-i Mehmed el-mezkur	2000

61. H.İnalçık, "Osmanlı timar rejimi ...", 142.

62. H.İnalçık bu hususu açıklarken "hisse, evvela bir timârın bir parçasını ikinci olarak bir köyden ayrılmış bir parçayı tarif etmektedir ve timar hissesi de bir çok köyün gelir hisselerin teşkil edilebilir" demektedir (Arvanid Sancağı, Giriş kısmı, s. XXIV-XXV).

Hisse-i Pehlivan Ömer el-mezbur	10.562
Mezraa-i Arabkir, tabi Sivas malikane hâsıl	500
	yekün... 11.062
Karye-i Kayı Bey, tâbi Sivas, divânî hâsıl	2.360
	cem'an.. 13.422(63)

Kazâdaki bazı timarların ise "be-nevbet, müsterek" oldukları görülmektedir. Bu şekildeki timarlar, hisseli timarlardan daha farklı bir bünyeye sahiptir. Müsterek olarak timar tasarruf edenler geliri yarı yarıya bölüştükleri gibi sefere de nöbetleşe eşleşmektedirler. Müsterek timarlarda köyler ve hisseler ayrılmamıştır. Bu nevi timarlar umûmiyetle ölen bir timar erinin çocuklarına yahut herhangi bir şekilde birbirine yakın kimselere timarı parçalamak imkanı olmadığından toptan verilmek suretiyle meydana çıkmaktadır (64).

Nitekim "be-nevbet" timarlara da 1562-63 tarihli icmâldeki bir kaydı misal olarak gösterebiliriz.

"Timar-ı Gülâbi ve Mahmud ve Hasan ve Dündar ve Korkud, be-nevbet

Karye-i Müsayle, tâbi Tozanlu, divânî hasıl : 1217" (65)

Timar icmâl defterlerine dayanarak ortaya çıkardığımız Tokat kazâ ve nâhiyelerindeki timâr sahipleri varsa hususî görevleri, gelir neveleri ve miktarları ile timarların neveleri hakkındaki bilgileri araştırmamızın sonunda ekler bölümünde listeler halinde gösterdik. Bu defterler Başbakanlık Arşivi'nde 15 numarada 887/1482 tarihli; 85 numarada 924/1518 tarihli; 95 numarada 1531-1532 tarihli; 339 numarada 970/1562-63 tarihli; ve Ankara Tapu-Kadastro Kuyud-ı Kadime arşivinde 254 ve 262 numaralarda olup 982/1574 tarihli'dir. Ayrıca Tokat'ın 1455 tarihli ilk mufassal tahrir defterinin icmâli bulunmadığı için bu deftere göre timar sahiplerini de bir liste halinde ekler bölümüne ilave ettik.

Diğer taraftan timar sahiplerini umumi bir değerlendirmeye tabi tutarak tablo XLVIII, XLIX, L, LI, LII ve LIII'de görüldüğü gibi üstlendikleri vazife ve ünvanları bakımından bir kategoriye tabi tut-

63. BA, TD 339, 67.

64. H.İnalçık, a.g.e., s. XXIV-XXV..

65. BA, TD 339, 82.

tuk. Ancak tablolarıda görüldüğü gibi timar sahiplerinin bir kısmının karşısında görevleri belirtildiği veya herhangi bir ünvan veya lakabla yazılıkları halde hiç bir ünvana sahip olmayanlar ile hususî bir vazifede bulunmayanların sayısı da az değildir. Ayrıca bunların her tehrirde biraz daha arttığı müşahede olmaktadır. Nitekim bu durumda olanların oranı 1455'de % 32 iken 1482'de % 56, 1518'de % 51, 1524'de % 69, 1562'de % 67 ve 1574'de % 71'e ulaşmıştır.

Tablo XLVIII

1455 tarihli TD 2'ye göre Tokat kazâsı timar sahiplerinin görev ve ünvanları bakımından tasnifi

V a z i f e v e Ü n v a n l a r		Toplam	%
Husûsi Bir Vazife ve Ünvanları Olmayanlar		65	32
Kale Görevli- leri.	Dizdâr	2	70
	Mülâzım-1 kal'a	63	
	Mustahfız-1 kal'a	3	
	Pasbân-1 kal'a	2	
Din Görev- lileri.	Fâkih	4	14
	Zaviyedâr	2	
	Pîr	8	
Mahalli idareciler ve hizmet Erbabı	Kethüdâ	1	19
	Çeribaşı	2	
	Nöker	7	
	Nâib	1	
	Bazdâr	3	
	Sipah	2	
	Danışmend	2	
	Gulemân-1 mîr	1	
Belli bir ün- vanı ol- mayanlar	Çelebi	9	37
	Seyh	6	
	Emir, Paşa, Şah, Ağa, Bey.	22	
Toplam		140	205
			100

Tablo XLIX

1482 tarihli TD 15'e göre timar sahiplerinin görev ve ünvanları bakımından tasnifi

V a z i f e v e Ü n v a n l a r		Toplam		%
Husûsi Vazife ve Ünvanları Olmayanlar		100		56
Kale Görevlileri	Dizdâr	2	2	1
	Derviş Pir Şeyh Ahi Zaviyedâr	1 15 5 1 1	23	13
Din Görevlileri	Çavuş Serasker Ulûfeci Solakbaşı ve solak Silehdâr Saksûnî Tavaşî Bazdâr Sarac Naib Yayabaşı Katip Nakkâş Kavvâs Eşküncü	3 2 2 5 2 1 1 1 1 1 1 1 2 1 1	25	14
	Belli bir Ünvanı olan lar	Ağa Çelebi Bek Emir Paşa Şah	3 8 14 4 2 3	
Toplam		79	179	100

Tablo L

1518 tarihli TD 85'e göre timar sahiplerinin görev ve ünvanları bakımından tasnifi

V a z i f e v e Ü n v a n l a r		Toplam		%
Hususi Vazife ve Ünvanları Olmayanlar		81		51
Kale Görevlileri	Dizdâr	1	47	30
	Topcu	3		
	Nakkarezen	1		
	Pasbân-ı kal'a	6		
	İmam	1		
	Kale kethüdâsı	1		
	Merdân-ı kal'a	34		
	Din Görevlileri	Pir		
Kadı		1		
Mahalli idareci- ler ve Hizmet erbabı	Zâim	1	10	6
	Kethüdââ	1		
	Casus	1		
	Subaşı	1		
	Katip	3		
	Çavuş	2		
	Kethüdâ-i Mirmirân	1		
Belli bir ün- vanı olanlar	Paşa	1		
	Emir	1		
	Şah	4		
	Abi	1		
	Beğ	7		
	Çelebi	3		
Toplam		77	158	100

Tablo LI

Tahmini 1524-1526 tarihli TD 95'e göre timar sahiplerinin görev ve ünvanları bakımından tasnifi.

V a z i f e v e Ü n v a n l a r		Toplam		%
Hususi vazife ve ünvanları Olmayanlar		179		69
Kale Görev. (66).	Dizdâr	1		
	Kethüda	1		
	Mustahfız-ı kal'a	46	48	18
Din Görev- lileri	Şeyh	4		
	Pir	3		
	Hoca	2	9	4
Mahalli idareci- ler ve hizmet erbâbı	Defterdar	1		
	Voyvoda	1		
	Kadı	1		
	İlbeği	1		
	Çavuş	4		
	Kethüda	1	9	4
Bellî bir ünvanı o- lanlar	Ağa	1		
	Beg	2		
	Emir	4		
	Şah	6	13	5
Toplam		79	258	100

66. BA, TD 95'deki bu defterde kale görevlileri hakkında bilgi yoktur. Bu sebeple biz kale görevlileri sayısını bu timar icmâlinin dayandığı 926/1520 tarihli mufassal tahrir defterinin icmâlinde alarak. Bk. BA, TD 387, 430.

Tablo LII

1562-1563 tarihli TD 254 ve 262'ye göre timar sahiplerinin görev ve ünvanları bakımından tasnifi

V a z i f e v e Ü n v a n l a r		Toplam		%
Musûsi Vazife ve Ünvanları Olmayanlar		204		67
Kale Görevlileri	Dizdâr	1	57	19
	Kethüdâ	1		
	Merdan-ı kal'a	49		
	İmam	1		
	Pasban	5		
Din Görev- lileri	Pir	12	13	4
	Şeyh	1		
Mahilli idâreciler ve Hizmet erbâbı	Kethüdâ-i Çavuşân-ı Rûm	1	28	8
	Kethüdâ	1		
	Kâtip	1		
	Çavuşân-ı Dergâh-ı Âli	3		
	Çavuş	15		
	Seferbâşı	1		
	Yeniçeri	1		
Belli bir ünvanı o- lanlar	Emir	1	7	2
	Beğ	2		
	Şah	4		
Toplam		100	304	100

Tablo : LIII

1574'de timar sahiplerinin görev ve ünvanları bakımından tasnifi.

V a z i f e v e Ü n v a n l a r		Toplam		%
Husûsi Vazife ve Ünvanları Olmayanlar		234		71
Kale Görevlileri	Dizdâr	1	57	18
	Kethüdâ	1		
	İman	1		
	Merdân-ı kal'a	49		
	Nakkâreci	1		
	Nüvvâb	1		
	Topcu	1		
	Tabbâl	1		
	Surnacı	1		
Din Görev- lileri	Pîr	6	7	2
	Kadı	1		
Mahalli İdareciler ve Hizmet Erbâbı	Zâim	4	21	2
	Çavuşân-ı Rum	5		
	Katibân-ı Defter-i Rum	2		
	Çavuş	2		
	Yeniçeri	4		
	Çavuşân-ı Dergâh-ı Âli	1		
	Nüvvâb	2		
	Zagarcı	1		
Belli bir ünvanı olanlar	Şeyh	1	9	3
	Şâh	3		
	Beg	2		
	Hoca	3		
Toplam		94	328	100

Tablolarda da görüldüğü üzere Timar sahipleri içerisinde belli bir görevde bulunanların yoğunluğunu kale hizmetlileri teşkil etmektedir. Bunların timarlı sipahiler içerisindeki genel oranı 1455'de % 34, 1518'de % 30, 1520'de ve 1562'de % 19, 1574'de % 18 idi. Kale görevlileri arasında ise bilhassa 1455'de "mülâzımân-ı kal'a" diğerlerinde ise "merdân-ı kal'a" denilen kale erleri yaklaşık % 90'a varan kısmını meydana getirmektedir. Kale görevlilerini 1482 tarihli icmâl defterinde mufassal bir şekilde bulamadık. Yalnızca iki dizdârın varlığı görülmektedir. Ancak hemen hemen aynı tarihlere rastlayan TD 19'daki tapu-tahrir defteri incelendiğinde Tokat kalesinde 42 kale muhafızı ile bir bevvâbın bulunduğu görülmektedir. Diğer taraftan Tokat kalesindeki muhafız sayısının düşmesi üzerine Tokat kazâsındaki bazı köylerin timarlarının başka kalelerdeki mustahfızlara verildiği dikkati çekmektedir (67).

Kale görevlileri arasında mülâzım, mustahfız ve merd denilen erlerden başka dizdâr, kethüdâ, imam, topçu, nakkârazen, tabbâ1, surnacı, pasbân nüvvâb ve bevvâb gibi vazifeliler bulunmakta idi. Bunlardan dizdâr, imam, pasbân ve kethüdâ gibi görevliler hemen hemen her tarihte mevcuttur.

Timarlı sipahiler arasında mahalli idareciler ve değişik hizmet erbabı kategorisine girenler 1455'de % 9 iken 1482'de % 14'e yükselmiş fakat daha sonra 1518'de % 8, 1524-26'da % 4 ve 1562'de % 6 olmuştur. 1574'deki oran yine % 6'dır. Mahalli idareciler arasında defterler arasında değişik görevlilere rastlanmaktadır. Bunlar genel olarak kethüdâ, çeribaşı, çavuş, seferbaşı, katip, solakbaşı, ulufeci, kethüdâ, serasker, yayabaşı, zâim ve subaşı olarak görünmektedir. Diğer hizmet erbabı arasında ise zağarcı, nüvvâb, nakkâş, kavvâs,

67. 1455'de Tokat kalesi mülâzımlarının timarı olan İzvisti köyünün divânî geliri 1485'de Koyluhisar kalesinde mustahfız olan İlyas, Yusuf, İlyas Kuşcu ve Âdilhan'a bırakılmıştır (Bk. TD 2, 155; TD 19, 45). Kezâ 1455'de yine Tokat kalesi mülâzımlarına ait olan Halil obası köyü divânî geliri 1485'de Sivas kalesi mustahfızlarından Hamza ve Mustafa'ya verilmiştir (Bk. TD 2, 138; TD 19, 46).

bazıdır, sarac, saksûnî, silahdâr, naib, nöker ve tavâşi'nin bulunduğu dikkati çekmektedir.

Derviş, fakih, şeyh, ahi, zaviyedâr ve kadı gibi din görevlileri arasında timar alanlar mevcut timar sahiplerininin 1455'de % 7 ve 1482'de % 13'lük bir oranına sahipken sonra çok düşerek 1518 ve 1524-26'dan % 4, 1562'de % 2 ve 1574'de yine % 2 olmuştur. Bunların büyük çoğunluğunu ise pîr denilen kimseler teşkil etmektedir.

timar sahipleri içerisinde son olarak zuayyen bir görevi olmayıp hemen hemen aynı manalara gelen şah, ağa, çelebi, beğ, emir, mîr ve paşa gibi ünvanlar taşıyan kimseler görülmektedir. Bunlar da timar sahiplerininin 1455'de % 18, 1482'de % 16, 1518'de % 17'lik bir bölümünü meydana getirirken, 1524-26'da % 5'e ve 1562'de % 2'ye kadar düşmüştür. 1574'deki oranı ise % 3'dir.

Bu arada timar sahiplerini gelir seviyeleri bakımından tasnife tabi tuttuğunuzda yıllara göre önemli değişikliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Tokat kazâsında 1455'de sipahilerin en fazla 1000 akçeden az gelir kategorisinde toplandıkları anlaşılmaktadır. Bunların oranı % 44'dür. Bunu % 27 ile 1000-2000 akçe arasında yer alan sipahiler takip etmektedir. 1482'de yine en fazla sipahilerin toplandığı grup 1000 akçeden aşağı kategoride bulunanlar iken oranlarınınin % 28'e kadar düştüğü görülmektedir. Bu tarihte daha önce % 4'lük bir oranda bulunan "5001- ve Fazlası" gelire sahip bulunan sipahiler % 24'lük bir oranla ikinci sraya yükselmiştir. 1518'de Tokat sipahilerininin büyük bölümü % 28 ile 1000-2000 akçe arasında yer alırken, 1524-26'da % 28 ile 2001-3000 akçelik gelire sahip olanlar ön plana geçmiştir. 1562'den itibaren 1000-2000 akçe arası gelire sahip olanlarda büyük artış kaydedilmiş olup, genel sipahi yekününün bu tarihte % 40'ını 1574'de ise % 41'ini meydana getirmiştir.

Tablo LIV ve LV'de Tokat kazâsı sipahileri ile Tokat kalesi mustahfızları değişik tarihlerdeki gelir seviyelerine göre tasnife tâbi tutulmuşlardır.

Tablo : LIV

Sipâhi timarı gelir kategorileri ve nisbetleri

Gelir Kategorileri		-1000	1001- 2000	2001- 3000	3001- 4000	4001- 5000	5001 ve faz.	YEKÜN
Seneler								
1 4 5 5	A	86	52	27	12	9	8	194
	B	%44	%27	%14	% 6	%5	% 4	%100
	C	1	2	3	4	5	6	7
1 4 8 2	A	56	44	29	19	5	48	201
	B	%28	%22	%14	% 9	% 3	%24	%100
	C	1	3	4	5	6	2	7
1 5 1 8	A	16	42	24	34	9	23	148
	B	%11	%28	%16	%23	% 6	%16	%100
	C	5	1	3	2	6	4	7
1 5 3 1-3 2	A	20	32	44	26	19	15	156
	B	%13	%20	%28	%17	%12	%10	%100
	C	4	2	1	3	5	6	7
1 5 6 2	A	17	95	40	45	13	28	235
	B	% 7	%40	%17	%19	% 6	%11	%100
	C	5	1	3	2	6	4	7
1 5 7 4	A	8	145	51	46	14	47	281
	B	% 3	%41	%18	%16	% 5	%17	%100
	C	6	1	2	4	5	3	7

A. = Sipâhi timarı sayısı

B. = Kazâdaki sipâhi sayısı yekûnüne göre kategorinin nisbeti

C. = Gelir kategori sıralaması

Tablo:IV. Mustahfız timarı gelir kategorileri ve nisbetleri

Gelir Kategorileri		-1000	1000-2000	2001-3000	3001-4000	4001 ve fazlası	YEKÜN
Seneler							
1 4 5 5	A	16	13	3	1	1	24
	B	%25	% 54	%13	% 4	% 4	% 100
	C	2	1	3	4	4	6
1 4 8 5	A	15	7	-	-	-	22
	B	% 68	% 32	-	-	-	% 100
	C	1	2	-	-	-	3
1 5 1 8	A	5	32	1	2	1	41
	B	% 12	% 79	%2	%5	%2	% 100
	C	2	1	4	3	4	6
1 5 6 2	A	5	28	1	-	1	35
	B	% 14	% 82	%2	-	%2	% 100
	C	2	1	3		3	5
1 5 7 4	A	2	52	1	-	1	56
	B	% 3	% 93	%2	-	%2	% 100
	C	2	1	3	-	3	5

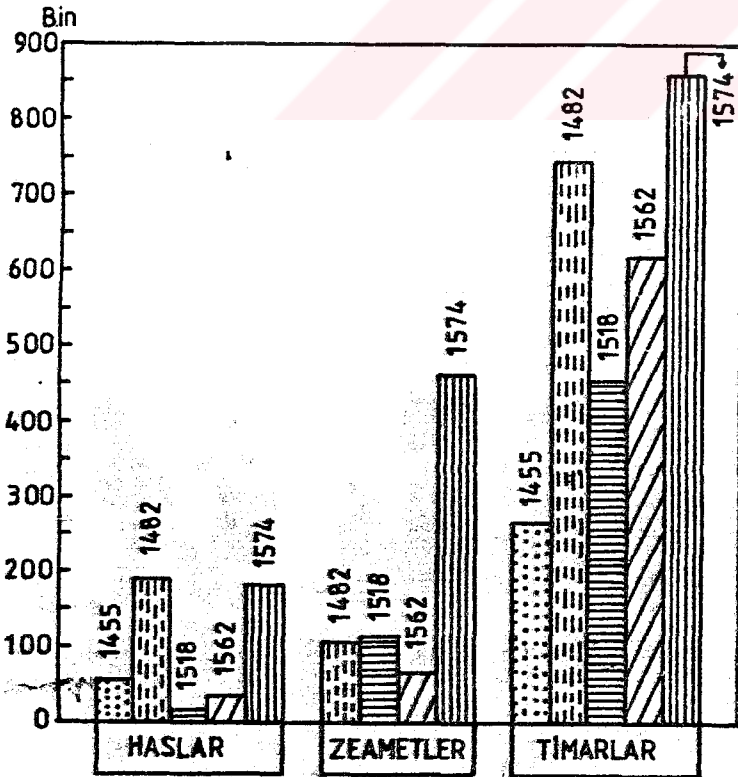
Tablo IV'de görüldüğü gibi Tokat kalesi mustahfızlarının, 1485 yılı hariç olmak üzere büyük bölümünün tasarruflarındaki timarları 1000-2000'akçe arasındadır. 4000 akçelik gelire mutasarrıf olarak kale görevlileri arasında sadece dizdar görülmektedir (68).

Hâs, zeâmet ve timarlar hakkında verilen bu bilgilerden sonra bunların Tokat kazâsındaki gelir kategorilerinin senelere göre toplu neticeleri ve birbiri ile olan nisbetleri aşağıda yer alan tablo ve şemadan daha iyi anlaşılacaktır.

Tablo LVI

Kazâdaki gelir kategorileri toplu neticeleri

Gelir Nevileri	Hâsalar		Zeâmetler		Timarlar		Yekün
	Seneler	%	Seneler	%	Seneler	%	
1455	57.576	18			269.626	82	327.202
1482-1485	193.170	18	107.962	10	745.210	72	1046.342
1518-1526	13.951	2	113.696	20	456.669	78	584.316
1562-1526	34.846	5	67.296	9	621.999	86	724.141
1574	180.974	12	463.889	31	858.044	57	1502.907

Şema III : Has, zeâmet ve timar gelir kategorilerinin birbirine göre mukayesesi.

S O N U Ç

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapılarını Türklere açmasından 26 yıl sonra Emir Danişmend Ahmed Gazi Tokat'ı fethederek bir Türk-İslam beldesi haline getirme hareketini başlatmıştır. Bundan sonra Tokat, Osmanlılar eline geçinceye kadar yaklaşık 300 sene Danişmendliler, Selçuklular, Pervâne-oğulları, Eratna-oğulları ve son olarak da Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti içerisinde kalmış ve bu beyliklerin en önemli şehirlerinden biri olmuştur. Kadı Burhaneddin Ahmed'in ölümünden (1398) sonra kendi isteği ile Osmanlı hâkimiyeti altına giren Tokat şehri, daha sonra teşkil olunan Rum beylerbeyiliğinin Sivas ve Amasya ile birlikte üç önemli merkezinden biri olmuştur. Başlangıçta Amasya bu beylerbeyiliğin merkezi olarak görünmekte ise de şehzâdelerin burada ikâmet etmeye başlamalarından sonra bu şehrin üstlendiği idâri rolü Tokat üzerine almıştır. Ancak 1520 yılından sonra Sivas'ın Paşa sancağı olması ile Tokat bu sancağa bağlı kazâ olmuştur.

Danişmendliler devrinden itibaren Yağıbasan (Çukur) Medresesi, Gök Medrese, Melik Camii, Alaca Mescid, Şeyh Meknun ve Sünbül Ağa zâviyeleri ile süslenen şehir XV ve XVI. yüzyıllarda yapılan dîni ve sosyal eserlerle de siyâsirolünün yanısıra bir ilim şehri hâline de gelmiştir.

1455 târihinde 48'i müslim ve 8'i hıristiyan olmak üzere 56 mahalleden meydana gelen Tokat şehrinde 3079 vergi hânesi mevcuttu. Dolayısıyla tahminî 15.000 kişilik nüfusuyla Tokat Anadolu'nun en büyük şehirlerinden biri olarak göze çarpmaktadır. Nitekim XVI. yüzyılın hemen başı itibarıyla yaklaşık olarak Sivas 5376, Trabzon 7017, Kütahya 5438, Ankara 12.278, Konya 6033 tahminî nüfusa sahip bulunuyordu.

Ancak XV. yüzyılın son çeyreğinde geçirdiği iki büyük felâket Tokat şehrinin gelişmesine önemli darbeler indirmiştir. Bunlardan birincisi 1472'de Akkoyunlu-Karaman kuvvetlerinin şehirde giriştikleri korkunç yağma ve katliam hareketidir. İkincisi ise yörede 1498 yılında vukubulan büyük depremdir. Nitekim bu iki

felâketin acı neticeleri tahrir defterlerinde açıkca görülmekte olup 1485'de Tokat vergi nüfûsu % 41 oranında bir azalma ile 1781'e 1520' de ise % 17'lik bir azalma ile 1417'ye düşmüştür. Bütün bu olumsuz etkilere karşı şehir nüfusu XVI. yüzyıl sonuna kadar hızlı bir artış sağlamıştır. 1574 tarihli tahrir göre şehrin tahmini nüfusu 14.089 olmuş ve 1520'den itibaren bu tarihe kadar nüfustaki artma oranı % 90'olarak gerçekleşmiştir.

Tarih boyunca Anadolu'nun önemli bir ulaşım güzergâhı üzerinde bulunması sebebiyle siyâsî, iktisâdî ve sosyal bakımdan büyük bir gelişmeye uğrayan şehir için bilhassa XV. ve XVI. yüzyıllar ticaretin en çok geliştiği dönem olmuştur. Bunun en açık delili şehirdeki han ve esnaf çarşılarının yoğunluğudur. Gerçekten de arşiv belgelerinden edinilen bilgilere göre şehirde 13 büyük han 30 çarşı ve 130 civarında iş kolu mevcuttur.

Tokat kazâsı idârî bakımdan sekiz nâhiyeye ayrılmış idi. Nâhiyelere bağlı köy ve mezraaların sayılarından tahrirlerde değişiklikler meydana gelmiştir. Nitekim Tokat merkez nâhiyesine 1455'de 13 köy bağlı iken bu sayı 1485'de 1'e düşmüştür. Kazâda köylerin ve nüfusun en yoğun olduğu nâhiye Kazâbâd'dır. Gelmuğad nâhiyesinde ise mezraaların çokluğu ve bunların ekserisinin mäsûn olmadıkları dikkati çekmektedir. Bölgedeki köylerin önemli bir yekünü buralara gelen Türkmenlerce kurulmuş olup, 24 oğuz boyundan 13'ünün adına rastlanmış olması bunun açık bir göstergesidir.

Tokat kazâsında kırkesimlerinde çalışmaların başta gelen işi ziraattir. Bilhassa Yeşilırmak'ın suladığı verimli topraklar hububat istihşâlini artırmaktadır. Tahrir defterlerinde alındığı görülen vergi kaynaklarından hareketle Tokat kazâsında üretimi yapılan hububat ve bakliyat çeşitlerini öğrenmek mümkün olmaktadır. Buna göre kazâda başta buğday ve arpa üretimi olmak üzere nohud, bakla, mercimek, kabak, gavers ve susam gibi ürünlerin elde edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca alınan vergilerden bağ ve bostan ürünleri ile meyve ve bilhassa cevizin önemli ölçüde yetiştirildiği görülmektedir. Vergi gelirleri içerisinde de en mühim grubu % 75'lik bir nisbetle hububat ve meyvelerden alınan öşür ve resimler teşkil etmektedir. Geri kalan kısmı ise şahsa bağlı vergiler ile ticari ve sanayi faaliyetlerinden elde edilen gelirler oluşturmaktadır.

Tokat kazâsında toprak tasarruf şekilleri bakımından bilhassa

malikane-divânî sisteminin uygulandığı dikkati çekmektedir. Bu sisteme göre halkın ödediği vergilerin bir kısmı toprağın mülkiyet hakkını elinde bulunduran malikane sahibine ikinci kısmı ise divânî nâmı altında doğrudan doğruya devlete yani devletin orada temsilcisi bulunan sipahiye ait idi. Kazâda vakıf ve mülk köylerin oranı ise % 3'ü geçmemektedir. Geri kalan kısmı ise iki başdan timara tahsis olunmuştur. Ortalama olarak miri araziden elde edilen gelirin % 12'sini hasıllar, % 31'ini zeâmetler, % 57'sini ise timarlar teşkil etmekte idi.

E K L E R

EK: I

Tokat ve Sivas Yöresi İle İlgili 1574 Tarihli Kanunnâme (1)

Haliya rûs-ı kefereye hazret-i Hüdâvendigâr edâmallahü umrahü ilâ yevmi'l-karâr emriyle ispençe vaz' olunmuştur. Müzevve-cinden ve mücerredinden, topraklısından ve topraksızından her neferden yirmi beşer akçe ispençe alınur.

FASL

Müslümanlar resm-i çift ve resm-i bennâk ve caba virürlerdi. Girü viregeldikleri rûsûm-i şeriyeye ve adiyyeleri üzere ibkâ olunub resm-i çift tamam çiftlik kaydolunan raiyyetden elli yedi akçe ve nim çiftten nısıf resim ve bir mikdar yer tasarruf eden ekünlü bennâkdan on sekiz akçe ve caba kaydolunan bannâkdan on üç akçe alınur. Ve mücerred olan tehhül itse caba resmi alınur. Ve caba ekinlü olsa ekinlü resmi alınur, caba resmi ref' olur.

Ve çift kayd olmayanlar çifte ve çiftliğe mâlik olsalar resm-i çift alınur. Bu babda i'tibar çiftlik mikdarına daıdır. Ve çiftlikden ziyâde yer tutsa, ziyâde için dönüm akçesi alınur. Pîr olup yahud fakrû faka ârız olup, çiftliği elinden giden kimesneden resm-i çift alınmaz. Amel manda pîr veya mâriz-i müzmin olduğu takdirce nesne alınmaz. Feemmâ çiftliği sebeb-i ahar ile bozulursa resm-i caba virür.

Ve arz-ı kaviyeden seksen dönüm ve mutavassıtü'l-hâlden yüz dönüm ve ednâ yerden yüz otuz dönüm bir çiftlik i'tibar olunur. Ve dönüm dahi hatavât-ı mütearife ile tûlen ve arzen kırk hatve yerdir. Ve resm-i çift dahi livâ hakkı ile mart ayında alınur.

Ve bir raiyyet ki ahara raiyyet kaydolmuş ola elinde olan çiftliğinin ba'zısı gayrı köy sınırunda vaki olmuş olsa çift resmin raiyyet kaydolunduğu sipahi olur. Ahar sipahî çiftliğinin ba'zı yerleri benim sınırumdadır diyü dönüm akçesinin taleb itmeye. Eger çiftlikden ziyâde yer tutarsa ol ziyâde yer için dönüm akçesi vire.

Ve bir hâssa çiftliğe bağ dikilse rub' hâsılı timar için zabt oluna.

Çift ve nîm ve bennâk kaydolunan reâyâdan biri fevt olub bir kaç oğulları kalsa yer mücerredine kayd olunub evlisi caba sebt olunub ve resm-i caba ile yer dahi birikdirülüb bi-kader-i hissesehim resimlerin eda ideler. Zira yeri müşterek tasarruf ideler.

Avret tasarruf etdiği yeri boz komayub behresin ve rüsûmun eda itse tasarrufunda olan yer elinden alınmaz.

Ve bir hâric raiyyet resm-i tapu ile tasarruf etdiği yer alinub dahil raiyyete verilmek memnu'dur. Hâric ile dâhil ortasında tercih men' olmuştur.

Ve resm-i dönüm a'la yerden iki dönüme bir akçe ve evsat yerden beş dönüme bir akçe alınur.

Ve bir raiyyetin elinde çiftliği olsa Bursa müddiyle dört müd tohum ekme her yıl borcudur. Hiç ekmediği yılda elli akçe ekmediği için alına. Bursa müddiyle iki müd ekse yirmi beş akçe alına. Ve a'la hazâ dört müd tohum tamam ekdükdün sonra gayrı san'at işlerse ta'arruz olunmaya.

Ve bazı reâyânın çiftlikleri deftere yazıldıktan sonra tefâvüt-i fâhiğle ziyâde olsa şöyleki bir çiftlik yazılanın yeri bir buçuk çiftlik olsa, nim çift yazılanın yeri bir çiftlik olsa defterden ziyâde resmin virmeğe razı olursa dahl olunmaya ibkâ oluna, razı olmazsa ziyâdesi kadı ma'rifetiyle çiftliği olmayana verile. Ve bazı yerlerde çiftlik kayd olup (.....) zikr olunan çiftlik mikdârından eksük olub amma evvelce yeri a'la hâsıllı olduğu ecelden defter-i atik mucibince bütün çift ve nim çift kayd olunmuştur. Çiftliğim eksüktür diyü niza' iderler ise mesmu' olmaya, defter mucibince amel oluna.

Ve korıda yazılı olan hâssa çiftlikler ki karye sipâhileri zabt edegelmışlerdir. Ol mekûle hâssa çiftliklere malikâne sahipleri dahl eylemeyeler. Ve karyede (.....) mukayyed malikâne çiftliklerine dahî sipâhiler dahl eylemeyeler. Sipâhiler hâssa çiftliklerine müstekîlen mutasarrıf olalar, biri birine mütearız olmayalar.

FASIL

Rüsûm-ı asiyâb defterde kayd olunduğu üzere yıl yürüyen değirmenden doksan akçe ve altı ay yürüyen değirmenden onun nısfı ve sel değirmenlerinden yürüdüğüne göre alına. Ve resm-i asiyâb tamam divâniye mahsus değildir. Nısf malikâne sâhibi ve nısf sipâhi alır. Ve resm-i asiyâb mart ayında alınur.

FASL

Bir kimesnenin atı veya katırı ya öküzü ekine girse tavar başına beş değnek urub beş akçe alub ve inek girse dört değnek, dört akçe, buzağı girse bir değnek bir akçe, koyun girse iki koyuna bir değnek bir akçe alına. Amma evvel hüccet ideler. Sonra cerimeliyeler Kadimü'l-eyyâmdan alınageldü ki cerime olmağın haliya resm-i deşt-i bânî diyü her karyeye yazılıb sipâhisine kayd olunmuştur. Sâhib-i karye her kim ise vech-i meşrûh üzere hüccet itdikden sonra deştibânî diyü takdir olunan ta'zirî idüb ve akçeyi alub ziyâde almaya.

FASL

Resm-i ganem iki koyuna bir akçedir. Koyun tamam dölünü dök-
dükten sonra han içinde sayılır ve kuzusuyla bile sayılır. Raiyyete tabidir. Ve yörügün koyunu kırulub hiç kalmasa veyahud resm-i ganem, resm-i caba mikdarınca olsa anun gibi caba resmi alınur. Ve yörük taifesinin adet-i ağnamı Abril ayında alınur.

Ve ağıl resmi kışladuğu takdirce resm-i yatak diyü her sürüden bir mutavassıtü'l-hâl koyun alınur. Ve sürü dahi üç yüz baş koyundur.

FASL

Resm-i kovan Sivas ilinde her kovana ikişer akçe alınur. Yerlüde arza tabi' olup ve yörükde bir akçesi arza ve bir akçesi raiyyete tabi' olup ve Canik sancağında her kovana birer akçe alınub arza tabi'dir.

FASL

Resm-i arusiyye bakireden altmış akçe biveden otuz akçe alınub yerlüde bakire raiyyete ve bive her hangi arzda nikah olsa ol arza tabi' olup ve yörük taifesinde mutlaka raiyyete i'tibar olunur.

FASL

Defter-i Hâkânîde niyâbet diyü kayd olunub ani'r-rüsûm ta'birinden serbest kayd olmayan timarlardan beylerbeyi tamam çifden on beş akçe ve nîmden yedi buçuk akçe ve bennâkden beş akçe ve cabadan beş akçe alır. Ve adet-i ağnâmdan nısıf ve bâd-ı hava ve arusiyyeden nısıf alır.

FASL

Serbest timarlarda reâyâ tuttukları yavâ ve abd-ı abık ve kenizek müjdeleri sâhib-i timarındır.

FASL

Bağdan ve bahçeden öşr-i hâsıl alınmak meşru'dur. Amma reâyâya tahlis öşürde müzâyaka olub def'i müzâyaka için öşür mikdarına bedel meblağ tahmin olunub harac i'tibâr olunmak dahi caizdir.

FASL

Kurâda ev yeri tapusu a'ladan elliden ziyâde alınmaya ve evsattan kırk veya otuz akçe ednâdan yirmi veya on akçe alına.

FASL

Şol raiyyetin yerleri kirassi olub veya cilay-ı vatan idüb mahlûl kalursa timar eri kendü tasarruf ider. Hassa yerler gibi kendü çiftin sürer veya ortağa virür veya istediği kimseye tapuya virür.

FASL

Raiyyet oğlu raiyyetdir. Mâdâmki ahara kayd olunmamış ola ahara kayd olunduktan sonra kayd olunduğu üzere ma'mûldür.

FASL

Raiyyet neslinden bir kimesne bir şehirde onbeş yıl tavattın itse amma bahusus reâyâ defterinde mukayyed olmasa onun gibi kimesne raiyyet defterinde kayd olmayub şehürlüye mültehek olur, şehre yazılmak kanundur. Şehre yazıldıktan sonra şehürlüye mültehek olur.

FASL

Raiyyet sipâhi öşrünü anbara iletüb ve hisar erenlerinin hisara iletmek reâyâ üzerine bid'at-ı ma'rufedir. Amma mesafe bir günden ziyâde olsa defe'an li'l-harac teklif olunmaya. Ve ortakçılara hasıl getürtmek teklif olunmaya. Heman köylerinde olan anbara ileteler. Ve reâyâ behrelerin getirüb akreb pâzâra iletmek kanûn-i ma'rufdur.

Ve reâyâ sipâhiye öşrin koyacak anbar yapıvermek tecvîz olunmuştur. Ve sipahilere hassa koydulunan çayır yerlerin raiyyetleri biçüvirüb yerinde yığarlar, evine getirmezler.

FASL

Derbend bekleyüb ahar köyde oturan derbendciler sair reâyâ gibidir.

FASL

Harman vaktinde reâyânın gallesi ta'şir olundukda sâlâr olanlar tevakkuf göstermeyüb fi'l-hâl hazır olan harmanı ta'şir idüb te'hir itmeyüb reâyâyı ta'ciz ve tazyik itmeyeler. Kesret-i hidmetden

irışmeyüb veyâhud ta'arruz ve ihmâl idüb üç gün te'hîr olmağla zarar müterettib olursa def'i zarar için köyün imamı ve kethüdâsı ma'rifetile ölçüb behresin iffâz idüb sâhibi gelicek teslim eyleye.

Ve raiyyetin çiftî öküzü maslahatı için ve harman yeri için bir kaç dönüm yeri boz koyub mer'a edinmek memnû' değildir. Ve kadîmü'z-zemândan şehürlünün ve ehl-i karyenin tavarları örüsü ta'yin olunan mer'aların ekilmesi ve korunması memnu'dur.

FASL

Yetimin atasından kalmış yeri gayrı kimesneye teslim olunsa, yetim bâliğ olucak taleb itse gerü yetime emr olunur. Tasarruf eden kimesne tapuya dahi almış ise hâsılın tasarruf etmiştir yerin her takdir yetime hükm olunur.

FASL

Bir timardaki kovan ve koyun ve bağ ve âsiyâb hadis olsa ve hududı dahilinde kühf ve ormanlar açılıb ziraat olunsa öşür ve rûsûmu sahib-i timara müteaklıktır.

FASL

Hamr hâsılı olan yerlerde sipâhi iki menâpoliya dutub hamrın sata. Gücile kefere üzerine bırakmaya ve menâpoliya tutmak isticek keferenin fiçlıların mühürliyeler ve iki ay menâpoliya için yıllık hangi ayın ihtiyar iderlerse ol aylarda satalar.

FASL

Bâd-ı hava diyu defterde kayd olunan resm-i arûsiyye ve cürm ve cinâyet ve ev tapusu ve ev yeri tapusu ve hâricden gelüb kışlayanların düttün resmidir.

FASL

Resm-i otlak kayd olunan yerlerden her sürüde bir orta koyun alınur. Kayd olunmayan yerlerde nesne alınmaz. Ve bir timara haricden koyun gelüb kışlasa ağırca süriden şişek koyun alına, alçak süriden altı akçe alına. Ziyâde nesne alınmaz.

FASL

Kefere ellerinde bulunan çiftlikler yerlü yerinde kefere üzerinde çift ve nim ve bennâk kayd olunduğu kefereden resm-i çift ve nim ve bennâk alınmak değildir. Toprak husûsunda olan da'vaları faslı içündür. Kefereden hemân ispençe alınur ve her karyede dâhil ve

hâric mütemekkin olan reâyâ ki bir vechile deftere kayd olunmamış olalar. Onun gibilerde karye sipâhisine müteallikdir. Ahardan kimesne dahl eylemez.

FASL

Abd-ı abık duñulsa yavacı olan abd-ı abıkı dutub getürüne yiğirmi akçe vire. Abıkın mevlâsı gelicek bir günlük yoldan kaçmışsa otuz akçe ve iki günlük yoldan kaçmışsa altmış akçe ve üç günlük ve daha ziyade yoldan kaçmışsa yüz akçe muştalık verir ve kulluk kadı takdîr eyledüğü nafakasın virür ve abd-ı abıkı dutub getürene yavacı viridiüğü yiğirmi akçe yavası yanındandır.

FASL

Kile hakkında ve bâc bâbında ma'mul olan kanun dahi budur ki bir müd buğdaydan satandan buçuk kile dolu buğday alınır. Bursa müddü ile bir müd un satandan iki akçe alınur. Arpa ve Kabluca ve nohud ve sair hubûbat buğday gibidir.

Esterden satandan iki akçe ve alandan iki akçe ve at satılrsa alandan ^{iki} akçe ve satandan iki akçe, merkeñ satılrsa satandan bir akçe ve alandan bir akçe, su sığırı ve kara sığır merkeñ gibidir. Devedensatandan dört akçe ve alandan dört akçe, koyun ayakdan satılrsa satandan iki koyuna bir akçe alınur. Alandan alınmaz. Kuzu ayakdan satılrsa satandan üç kuzuya bir akçe alınur, alandan alınmaz.

Şehir kasabı koyun getürüb boğazlasa evvelden on koyuna bir akçe alınurmuş. Ve kuzu boğazlasa beş kuzuya bir akçe alınur. Cebelkeş koyun getürüb boğazlasa iki koyuna bir akçe alınur.

Bal ve yağ ve badem ve fıstık ve boya ve hınna ve şab ve mazu ve somak ve bunun emsâli ki batmanın behâsı kırk akçeden yukarı alınur. Batman dahi on sekiz vukiyyedir. Batmanı kırk akçeden aşağı olandan üzüm ve incir gibi satandan bir batmandan yarım akçe alandan rubu' alınur. Şehir nâhiyesinde olan yemiş yerinde behâya dutulub bin akçede yiğirmi beş akçe alınur. Bir yük almada ve amruddan ve enârdan ki at ve katır yükü ola yükde bir akçe alınur. Deve yükü olsa iki akçe alınur.

Şekre giren ve çıkan yüklerden ki kapan tuvârı olmaya yükde iki akçe alınur. Kapan tuvârı olursa kapanda dökülür kapan resmi alınur gayrı nesne alınmaz. Fulfül ve çivit ve nüşâdır ve üsfur ve lök ve çelik ve kalgay ve karaffil ve cemi' bahârâtın kantarına satandan iki akçe ve alandan iki akçe alınır. Ve bir bütün çivitde satandan beş akçe ve alandan beş akçe alınur. Ve incir ve üzüm ve badem ve erük kurusu olsun ve yaşı olsun bakkala onun on birüzere narh virülür. Arpa niceye alınursa müdde beş akçe üzere narh virülür. Bal ve yağ ve şirugan dahi incir ve üzüm gibidir.

Kuzu eti iki yüz dirhem olsa, koyun eti iki yüz elli dirhem ve keçi eti üç yüz ve karasığır eti üç yüz yetmiş beş ve sınığır eti dört yüz dirhem satılır.

Ve harâmiye ve uğraya ve kanluya ve sair hırsızlara bi-ha-şb sebü'l-merâtib siyâset eylemek sancakbeğindir. Amma bedel-i siyâset akçe alınmaz. Amma afv olunduğu takdirce cürm, sâhib-i raiyyetindir. Cürm dahi bağı hakkı katl-i nefis iden kimesnenin a'lasından üç yüz akçe ve mutavassıtü'l-hâlden iki yüz akçe ve ednâdan yüz akçe. Ve göz çıkararı ve el düşüren cürm nefsidir.

Ve başı yarılıb söğük çıka ve diş çıka ve çomağla ve kılıc ile ve bâkî alet-i harble mecrûh olub döşeğe düşse yüz akçe. Bunlardan madûn cerâyimde ki ta'zir ve te'dib lazım ola otuz akçe ve kara berede on akçe cürm alınır. Mücrim olan kimesne teftiş olunmadan veyahud üzerine zâhir olan şenâyi' yerine varmadın sancakbeği ve subaşılıarı ve adamları nesne alub salıvirmek memnu'dur. Ve illâ kendüher mahall-i töhmet olub adamları mücrim ve müstehak i'tab olub her mücrimin ve müttehimin cerîmesi vilâyet kadısı katında veya müfettiş huzurunda sâbit ve zâhir olub ehl-i örfe teslim itmedin dutub siyâset eylemek taaddüfidir. Amma mücrim ve müttehim olan kimesne mütemerrid ve müânid olub mahkeme bırakılmadan imtina' eyleye. Bu takdirce cebr ile bilâ ta'zib mahkemeye getürmek memnu' değildir.

EK: 2

1455 Târihli TD 2'ye Göre Tokat Kazâsı Timar Sâhibleri

SIRA NO	TİMAR BEYİNİN			TİMARIN CİNSİ	HASIL
	ADI	GÖREVİ	x		
1	Abdi v. İlyas	Çeribaşı	2		2572
2	Abdi ve Hamza evlâdı Abdullah		1		1321
3	Abdullah v. Haydar Beğ		1		5021
4	Abdülbaki		1		1708
5	Ahmed v. Hacı		1		280
6	Ahmed Ağa v. Evladcuk		1		1437
7	Ahmed Çelebi v. Mehmed Beğ		2		10280
8	Ahmed v. Kuşcu		1		1552
9	Ali Beğ Çelebi v. Müşâlim		1		160
10	Alem Beğ v. Adilşâh		1		465
11	Ali Çelebi v. İzzeddin Çelebi		2		4285
12	Ali Çelebi v. Muzaffer		1		6940
13	Ali Fakih v. Salı Ağa ve Şaban v. İbrahim		1	Müşterek	1160
14	Ali v. Seydi Ahmed		4		866
15	Ali v. Yüzbeği ve Mah- mud v. Hüseyin ve Rüs- tem ve Şah Sûle evlâdı Şeyh Mehmed	Eşkincüler	1		3122
16	Angut v. Yahya		1		1067
17	Bahşayış v. İliş		1		1186
18	Bayram Hacı v. İzzed- din Ağa		1		1501
19	Bekir v. Tursun		1		302
20	Burhun v. Hacı Hasun		1		1060
21	Bünyad v. Emir		1		1042
22	Çilingiroğlu		1		?

x) Timar beyinin sâhip olduğu mezraa, köy veya hisse sayısı

23	Çoban Ağa ve Ahmed ve Hamza ve Osman		1	Müşterek	2261
24	Derviş Mehmed	Zaviyedâr	1		
25	Doğan Gulâm Nimet b. Yahya Biçâr		1		6533
26	Ebu Yusuf ve Ali ve Hasan v. Hüseyin		1		1153
27	Emir Ahmed Çelebi ve Mahmud Çelebi		2		6438
28	Emir v. Mehmed		1		1052
29	Evlâdı Mahmud Çelebi Ahi Mustafa	Zâviyedâr	1		260
30	Hacer Beğ birâderi Cafer Beğ		1		1831
31	Hacı Hasan v. Hacı Musa		1		1084
32	Hacı Mehmed v. Şeyh Musa		1		452
33	Hamza Bali v. Bayram Hoca		2		2490
34	Hasan Bey Tozanlu		3		7229
35	Hasan Fakih		1		1274
36	Hasan v. Ivas		1		954
37	Helal oğlu Hasan		1		5369
38	Hızır ve Abdullah ve İlyas Frenk		2		1641
39	Hızır v. Savcı		1		454
40	Himmet Fakih v. Mustafa		1		710
41	Hüseyin Yakub	Bazdâr Kuşcu	1		100
42	Hüseyin	Kethüdâ	1		1500
43	Hüseyin Koca v. Hasan		1		1031
44	Hüseyin v. Hacı Ivas		1		626
45	Hüseyin v. Külekci ve İsmail v. Külekci		2		4607
46	Iyas Ağa		1		886
47	İbrahim	Nöker	1		457
48	İbrahim Beğ v. Tozanlu		1		3160
49	İbrahim v. Hasan ve İsmail v. Yusuf		1	Müşterek	1944

50	İlbeği v. İlbeği	İlbeği	1		1502
51	İshak v. İsmail ve Sait v. Mustafa		1	Müşterek	260
52	İskender v. Veysel		2		2957
53	İsmail	Nöker	1		963
54	İsmail v. Bahşayış	Bazdâr	1		647
55	Kasım Beğ v. Tozanlu		4		10850
56	Kasım Çelebi v. Ali Beğ Müşâlim		3		14167
57	Kasım v. Hayyâd	Sipah	1		930
58	Kasım v. Mehmed Çelebi		1		3928
59	Kavasul v. Okumuş		1		2166
60	Laçın	Nöker	1		2076
61	Lütfullah v. Satılmış	Eşküncü	1		1546
62	Mahmud Çelebi v. Avalak		1		3350
63	Mahmud Çelebi Yılduzî		2		13626
64	Mansur Bey		1		2581
65	Mecid v. Veysel		1		660
66	Mehmed Ağa v. Bedir	Danişmend	3		2489
67	Mehmed Beğ		1		4411
68	Mehmed Çelebi v. Seydi Beğ	Çeribaşı	4		17425
69	Mehmed Fakı v. Mesud ve Turak v. Mecid		2		1497
70	Mehmed Paşa v. Kablu		2		7112
71	Mehmed v. Ahmed		1		2013
72	Mehmed v. Balkesan ve Mehmed Karnî	Nöker	1		2170
73	Mehmed v. Ejder		1		488
74	Mehmed v. İlyas		1		1331
75	Mehmed v. Salı		1		200
76	Mehmed v. Sarukoca	Bazdâr	1		1647
77	Mehmed v. Seydi Mahmud		1		5145
78	Menteşe v. İsa		1		666
79	Mezid v. Bayezid		1		160
80	Mihmad-ı Duhter		1		1055
81	Musa v. Mehmed	Sipah	1		1564

82	Musa v. Mirza		1		2152
83	Mustafa Çelebi Yılduzî		5		24618
84	Mustafa Çelebi v. Sinan Beğ Karamânî		1		578
85	Mustafa v. Danişmend		1		257
86	Mustafa v. Hızır		1		565
87	Hasan v. Ali Paşa	Nâib	1		1560
88	Orhan v. Emir		1		324
89	Osman		1		507
90	Ömer v. Bahşayış		1		277
91	Pir Ahmed Beğ		2		17764
92	Pir Ahmed v. Mehmed		2		600
93	Pir Ahmed v. Yusufşah		1		596
94	Pir Ali Ağa v. İvas Bali		1		1441
95	Pir Ali v. Şeyh Mahmud		1		1251
96	Pir Hasan v. Emir Mahmud		1		3020
97	Pir Nazar v. Pir Mecid		1		1690
98	Sadullah	Nöker	1		667
99	Satı Beğ v. Yusuf	Kethüdâ	1		4295
100	Seydi Ahmed Ağa		1		3440
101	Seydi Ahmed v. Pir Hasan		2		1822
102	Seydi Ahmed v. Topçu		1		3100
103	Seydi ve Gazi		1	Müsterrek	4480
104	Seydi v. Mentemşa		1		1717
105	Seydi v. Nebi		1		1073
106	Sultan Hace v. Firuz		1		1309
107	Şanullah v. Cüneyd Ağa		1		3052
108.	Şeyh Ahmed v. Hacı Ahmed		1		2076
109	ŞeyhÇöven Ağa v. İlyas Ağa		1		1501
110	Şeyh Gazi		1		394
111	Şeyh Hasan Beğ v. Bayezid Beğ		5		33764
112	Turhan v. Ağlebsâh		1		1140
113	Tursun Beğ ve Balı Çelebi v. Hacı İvas Paşa		1	Müsterrek	5928
114	Ümmet Ağa	Nöker	2		1187
115	Ümmet v. Selamet	"	1		1178

116	Üzmüş Ağa		1		505
117	Sinan Beğ Karamanî		1		3836
118	Yağan Bey		17		34025
119	Yusuf v. İsa ve Yusuf Tavi ve İlyas ve Ham- za ve Ali		1	Mişterek	2632
120	Yusuşah Beğ v. Ulaş		1		2480
121	Yusuşah v. Hızır ve Pir Ahmed ve Ali Paşa		1		3055

EK : 3

1485 Tarihli TD 15'e Göre Tokat Kazâsı Timar Sahipleri

SIRA NO	TİMAR BEYİNİN			TİMARIN CİNSİ	HASILI
	ADI	GÖREVİ	x		
1	Abdi ve Hamza		1+		180
2	Abdülhâdi		1+		2931
3	Abdülmelik ve Pir Meziid		2		3826
4	Abdürrezzak		2		2269
5	Ağacık		3		10115
6	Ağa ve Alisv. Tursun Beğ		1		6586
7	Ahi Mehmed		1		3571
8	Ahmed		1		2478
9	Ahmed		2		5279
10	Ahmed Çelebi v. Hüseyin ve Abdullah ve evlâd-ı Acem Sinan		6		5110
11	Ahmed v. Hacı		1		300
12	Ahmed v. Tokuz		1		500
13	Ali	Silahdar	1		9507
14	Ali		1		788
15	Ali	Tavâşi	1		1025
16	Ali Beğ v. İbrahim Beğ		1		2512
17	Ali Çelebi v. İzzeddin		9		13010
18	Ali Çelebi v. Kâni		1		570
19	Ali Çelebi v. Kara Fakı		1		2983
20	Ali v. Mehmed		2		2487
21	Ali v. Satı		1		5132
22	Ali v. Şeyh Ali		2		1414
23	Aynü'l-Melik		2		992
24	Aydın v. Pir Ali		1		2602
25	Bayram v. Orhan		1		300
26	Beğ Ali		1		2683
27	Budak		2		3345
28	Burzun Beğ		5		16738
29	Cafer		5		5025

30	Cafer ve Hacı Ahmed		2		2092
31	Cemal Beğ		1		1933
32	Çavuş Mustafa ve Şirmerd		2		4203
33	Dede v. Emin Beğ		1		951
34	Derviş Mahmud ve Ahmed		1	Müşterek	2324
35	Emir		3		2962
36	Emir Ahmed Çelebi		3		14393
37	Emir Divane		2		1290
38	Emir Dursun v. Meziid Beğ		4		8937
39	Emir Hasan		1		2050
40	Emirze ve Üveys birâderân ve Emir Beğ evlâd-ı Kafur		5		6080
41	Enük v. Yeni		1		300
42	Evlâd-ı Abdülvehhab		22		14269
43	Evlâd-ı Ayas Ağa		6		3762
44	Evlâd-ı Hacı Yusuf		1		2270
45	Evlâd-ı Sungurca		3		3950
46	Gurbet		1		1121
47	Hacı EmirzAli		3		3157
48	Hacı v. Hacet Beğ		1		5178
49	Halil v. Hasan		1		921
50	Hamid v. Kutlu Beğ		1		300
51	Hamza	Ulûfeci	2		5011
52	Hamza Çavuş ve Mehmed		1		5873
53	Hamza ve Şeyh Ali		2		800
54	Hasan	Silahdâr	6		8052
55	Hasan		1		750
56	Hasan Beğ		1		1095
57	Hasan v. Abdi		1		1455
58	Hasan v. Said Vakkas		3		9663
59	Hasan v. Tozanlu		3		11253
60	Haydar ve Emir		1		3623
61	Hayreddin ve Şah Kubad		1		2160
62	Hızır v. Savcı		2		1368
63	Hüseyin		1		1038
64	Hüseyin Beğ v. Koca Han		3		5958
65	İbrahim		1		2264

66	İbrahim ve Pir Hasan		1		310
67	İğdus Yusuf		6		8186
68	İlalı Hatun		3		400
69	İlyas	Bazdâr	2		5177
70	İlyas	Sarac	4		7297
71	İlyas	Saksûnî	2		4950
72	İlyas ve Abdi ve Seydi Ahmed		2		1949
73	İlyas v. Hacı Nevruz ve Şah Çelebi		7		5642
74	İsa Beğ v. Yakub Beğ		10		15066
75	İshak		3		3395
76	İskender		1		6131
77	İsmail		2		3996
78	İsmail ve Daran		1		400
79	İsmail v. Sinan Beğ		4		11992
80	Kanturan Abdal	Zaviyedâr	1		150
81	Karaca	Solakbaşı	5		12122
82	Karagöz	Serasker	4		19906
83	Kasım		1		2084
84	Kasım	Yayabaşı	2		14225
85	Kasım Kavvas		1		1444
86	Kaya v. Hacı Ahmed		2		2476
87	Kemal ve Yusuf		1		400
88	Kerem Seydi		2		5123
89	Lütfullah		1		3057
90	Mahmud Çelebi v. Cemal Beğ		2		8723
91	Mahmud Çelebi v. Hacı İvas Paşa		18		36619
92	Mahmud v. Bahşayış		1		1102
93	Mahmud v. Çatlu		1		275
94	Mahmud v. Hüseyin Beğ		2		7493
95	Mahmud v. Onamış		1		500
96	Mehmed Ağa		4		1740
97	Mehmed Beğ v. Ali Beğ		7		18196
98	Mehmed Paşa v. Kâni		44		58137
99	Mehmed v. Ahmed		1		1962
100	Mehmed v. Ahmed ve Mustafa		1	be-nevbet	1252

101	Mehmed v. Cihan Şah		2	1807
102	Mehmed v. Esen Beğ		1	1703
103	Mehmed v. İbrahim		1	1638
104	Mehmed v. Mezid Beğ		2	2994
105	Menteşe v. Seydi		1	1272
106	Mezid ve İlyas		1	1100
107	Muhyeddin		1	567
108	Musa v. Mehmed		1	1440
109	Musa v. Sandal		2	3312
110	Mustafa	Naib	1	3199
111	Mustafa v. Sinan Beğ		4	6997
112	Mürüvvet ve Lütfi		2	6287
113	Nazar		2	2731
114	Oruç Beğ		3	5058
115	Osman		2	1064
116	Osman	Dizdâr	1	2998
117	Ömer v. Bahşayış		2	1038
118	Ömer v. Osman		2	1105
119	Paşa Mehmed		1	1649
120	Pir Hasan		1	622
121	Pir Hasan birader	Çeribaşı	1	500
122	Piri ve İshak ve Pir Mehmed ve Abdullah evlâd-ı Mansur Beğ		7	9425
123	Piri v. Zeynel		3	1697
124	Pir Mahmud ve Mustafa v. Kılıç		1	2625
125	Pir Mehmed		2	1800
126	Pir Mehmed v. Bayezid		1	2850
127	Pir Mehmed v. Hüseyin		1	1432
128	Pir Nazar		1	561
129	Pir Ömer v. Tursun		1	3420
130	Pirvende v. Hamza		2	858
131	Saltık ve Yunus v. Hasan		1	5494
132	Selamet v. Yağan		4	13536
133	Seydi Ahmed		1	871
134	Seydi Ahmed ve Sultan Ahmed ve Pir Mahmud		1	1530

135	Seydi Hasan		3	3020
136	Seydi Mahmud		1	603
137	Seydi Mehmed		1	500
138	Seydi Mehmed		1	817
139	Seydi v. Nebi		2	1927
140	Seydi v. Tanrıviran ve Kutluşah		2	3609
141	Solak Hamza		5	10717
142	Sultan Hoca		2	585
143	Süleyman v. Nakkaş Yusuf		8	15660
144	Süleyman v. Toz		1	7881
145	Şadgeldi		1	894
146	Şehsuvar		4	3792
147	Şehzâde v. İlbeği		1	1347
148	Şerefeddin v. Hacı		1	3511
149	Şeyh Çoban		1	500
150	Şeyh Derviş	Serasker	3	4334
151	Şeyh Hasan Beğ		1	555
152	Şeyh Kosun		1	811
153	Şükruallah v. Tozanlu		3	4040
154	Timurtaş v. Savcu		1	576
155	Turak v. Yar Çelebi		1	1486
156	Turgud Beğ		1	2338
157	Turhan	Solak	6	8385
158	Tursun	Katib	2	2596
159	Umur Çelebi		5	4595
160	Uruz ve Sitti		3	2685
161	Ümmet Divane		1	1998
162	Ümmet v. Bozdoğan		1	824
163	Veled v. Hasan		1	400
164	Veled v. Mustafa		2	757
165	Yaralu Yakub		2	1755
166	Yusuf	Ulûfeci	2	5103
167	Yusuf Çavuş		2	600
168	Yusuf Kuşcu		1	1039
169	Yusuf v. Bistam		2	3315
170	Yusuf v. Yakub		1	2377
171	Yürüsün		1	385

EK : 4

1518 Tarihli TD 85'e Göre Tokat Kazası Timar Sahipleri

SIRA NO	TİMAR BEYİNİN		x	TİMARIN CİNSİ	HASILI
	ADI	GÖREVİ			
1	Abdurrahim b. Bistam	Kadı	9		6453
2	Ahmed		2		4400
3	Ahmed		2		3037
4	Ahmed Çelebi v. Mehmed Çelebi		2		4081
5	Ahmed Karamânî		2		2869
6	Ahmed v. Yar Ali		5		9053
7	Ali Arcan ve Pervâne		1		3041
8	Ali Veled		3		3583
9	Ali v. Ahmed Çelebi		1		2612
10	Ali v. Hamza		3		2204
11	Ali v. Hüseyin		1		2512
12	Ali v. Ümmet ve Şah Veli		2	be-nevbet	800
13	Aslihan		3		3681
14	Aydın v. Cemaledin		3		4168
15	Bayram Beğ		1		9000
16	Bayram Hacı		2		550
17	Bezir v. İbrahim		8		3116
18	Budak		1		2123
19	Budak v. Esen Beğ		1		2176
20	Casus Ahmed		32	iki başdan	31689
21	Çalapverdi ve Mahmud		5	be-nevbet	1100
22	Ebu Şeyhmed		2		1859
23	Emirze ve Salı v. mezkur		1		3999
24	Ferhad v. Lütfullah b. Yörgüç Paşa		3		3500
25	Güçlü Karamânî		2		3158
26	Hasan Çalı v. Nur		2		6483
27	Hasan Karamânî		17		3973
28	Hasan ve Küçük ve Savcı		5		13446

29	Haydar ve Ahmed ve Mehmed ve Cafer ve Ahmed-i diğeri	nüvvâbin	1		16600
30	Haydar ve Mehmed		2		697
31	Hızır	kethüda	4		9485
32	Hızır v. Nuhad		7		4151
33	Hüdâverdi v. Mehmed Beğ bin Horos		2		5555
34	Ivas ve Emir Ahmed		6		2197
35	İbrahim		1		2851
36	İbrahim birâderzâde-i İshak Çalı	Çavuş	1		3578
37	İlyas	Kethüda	1		5903
38	İsa v. Mastafa Beğ ve Yu- nus v. Hüseyin ve Hamza Balı v. Alem Mahmud Beğ		1		3700
39	İsfendiyar		4		3700
40	İskender		2		3458
41	İsmail v. Hamza		2		1000
42	Karacalı		2		3960
43	Kargüz		3		2767
44	Kasım	Zaim	5		3268
45	Kasım v. Abdürrezzak		1		3891
46	Katib Mehmed		1		14702
47	Katib Yusuf ve Mehmed		8	be-nevbet	6706
48	Koca		2		5136
49	Koca v. Mehmed b. Nur		1		2931
50	Koylu ve Lütfullah		1		3669
51	Kubad ve Hasan		3		2717
52	Küçük		4		500
53	Mahmud ve Ümmet		1		4000
54	Mansur v. Mehmed		2		3047
55	Mehmed		3		600
56	Mehmed		2		600
57	Mehmed Beğ v. Pir Ahmed Beğ b. Horos		1		2098
58	Mehmed Çelebi v. Toz		3		3252
59	Mehmed Katib	Eşkinci	1		11199
					10411
					400

60	Mehmed v. Abdüllatif		1		2465
61	Mehmed v. Şeyh Çöven		5		12245
62	Mesih Koviş Şadi Paşa		3		8026
63	Mestañ v. Nebi Karamânî ve Karamânî		1		3037 1518
64	Mezid v. Sancar		7		2149
65	Mustafa		1		1922
66	Mustafa v. Alihan		3		3892
67	Mustafa v. Tûsî		5		2767
68	Mümin v. İsa		1		975
69	Osman		2		744
70	Ömer v. Mahmud		5		5064
71	Pir Ömer Beğ		10		17022
72	Receb		1		2913
73	Sefersah		3		4240
74	Seydi		2		2200
75	Seydi Ali ve Hasan v. Hacı Bayram		4	be-nevbet	1349
76	Seyyid Ebubekr ve Ahi Mahmud		1		456
77	Sinan Çalı v. Acem Sinan		3		15949
78	Sultan Avşakçı		1		200
79	Süleyman	Ser tabbahin	2		3951
80	Şah Mansur		1		2576
81	Şah Mehmed		1		2512
82	Şah Veli		7		2581
83	Şah Veli v. Yılduzlu		4		14890
84	Timur		2		3567
85	Avlanmış ve Hüseyin v. Ali		8		6176
86	Veled	Subaşı	5		3938
87	Yahya v. İbrahim		6		7016
88	Yusuf v. Ayas		1		1361
89	Yusuf v. Hamza Bey		1		9000
90	Yusuf v. Musa		3		3795
91	Zekeriya v. Yahya		1		500

EK : 5

Tahmini 1524-25 Tarihli TD 95'e Göre Tokat Kazası Tımar Sahipleri

SIRA NO	TİMAR BEYİNİN			TİMARIN CİNSİ	HASILI
	ADI	GÖREVİ	x		
1	Abdurrahim		1		3999
2	Abdülkadir v. Altıparmak		1		4248
3	Abdülvehhab		1		4790
4	Ahmed		1		2600
5	Ahmed v. Mustafa	Çavuş	1		4170
6	Ahmed ve Hüseyin		1	be-nevbet	2968
7	Ali	Voyvoda	1		5132
8	Ali		1		3299
9	Alihân		1		2040
10	Ali v. Hamza		2		6240
11	Ali v. İsa ve Şah ve Balı		1+	be- nevbet	850
12	Ali v. Lütfi		1		3298
13	Ali v. Mentешa		1		1786
14	Ali v. Pir Ahmed		1+		1764
15	Ali ve Hamza v. Şük-rullah Beğ		1		5998
16	Ali ve Hasan v. Pir Veli		1	be-nevbet	1536
17	Ali ve Mehmed		1	" "	1080
18	Ali ve Pir Mehmed v. Tozanlu		1	" "	2070
19	Aygud		1+		1093
20	Arduc v. Yar Ali		1		4510
21	Balı v. Emirze		1		3064
22	Bayezid ve Çelebi ve Emirza ve Ahmed veledân-ı Ali		1+		4783
23	Bayezid ve Çırak ve Ahmed		1+		1220
24	Bayram Hoca		1+		600
25	Bayram v. Ahmed Beğ		1+		3774
26	Berad v. Mehmed Beğ		1		2586

x) Tımar beyinin sahip olduğu mezraa, köy ve hisse sayısı

+) Mezraa, köy ve hisse adedinin 1 den fazla olduğunu göstermektedir.

27	Budak		1+		2999
28	Budak		1		2586
29	Bülbül v. Yusuf ve Ali birâder-i u		1+	be-nevbet	3038
30	Çalapverdi v. Dede		1+		1500
31	Çavuş Hasan		1		4724
32	Çırak ve Mehmed ve Nasrullah ve Veli ve Ali		1	be -nevbet	900
33	Elvend		1		2999
34	Emirva Mehmed v. Hamza		1		760
35	Emirza v. Hacı		1+		1750
36	Emirze		1+		2999
37	Emirze v. Üveys		1		918
38	Habib v. Hamid ve Mahmud birâder-i u		1	be-nevbet	1717
39	Hacı İvaz		1+		4849
40	Hâcib v. Sula		1		2356
41	Halil v. Kemal		1		2408
42	Hamza v. Agrasi	İlbeği	1		2347
43	Hamza v. Arslan		1		2897
44	Hamza v. Nail		1		6072
45	Hasan		1+		8029
46	Hasan v. Hüseyin		1+		3798
47	Hasan v. İbrahim		1		8036
48	Hasan v. Seydi ve Hüseyin birâder-i u ve Habil		1	be-nevbet	1323
49	Hasan v. Şükrullah Beğ		1		4882
50	Hasan v. Veled		1		2999
51	Hasan ve Hüseyin ve Ali		1	be-nevbet	1479
52	Himmat ve Mehmed		1	" "	700
53	Hobyâr ve Pir Hasan		1		1500
54	Hüseyin		1		1792
55	Hüseyin birâder-i Kılıc		1+		2904
56	Hüseyin v. Ali		1		3435
57	Hüseyin v. Bozyar		1		3704
58	Hüseyin v. Pir Mehmed		1+		2800
59	Hüseyin v. Savcı		1+		1402

60	Hüseyin v. Şükrullah Beğ	1		6417
61	Hüseyin ve Seydi ve Ali ve Ramazan	1	be-nevbet	300
63	İbrahim ve Halil ve Mustafa fa veledân-ı Mehmed	1+	be-nevbet	1253
64	İlyas v. Sultan Hoca ve Satılmış v. Piri	1+		599
65	İsa v. Tozanlu	1		7896
66	İsfendiyar v. Pir Mehmed	1		1500
67	İsfendiyar ve Yar Ahmed	1	be-nevbet	912
68	İskender	1+		3600
69	İsmail v. Hamza	1+		281
70	Kaffan ve Musa v. Himmet	1		2263
71	Kara	1+		1342
72	Karaca	1		3227
73	Karagöz v. Abdullah	1+		4691
74	Kara Piri	1		4800
75	Kasım	1		2414
76	Kasım v. Halil	1		3227
77	Kasım v. Seydi Mehmed	1		2263
78	Kasım ve Mehmed v. Yusuf	1	be-nevbet	715
79	Kaya ve Himmet ve İbrahim	1+	" "	1880
80	Kilic	1		3999
81	Kilic v. Tozanlu	1		3120
82	Kubad	1		2840
83	Kulu	1	Çavuş	5780
84	Kutlu Bey v. Çelebi ve Ali ve Hasan v. Hüseyin ve Mehmed birâde-i u	1+	be-nevbet	2809
85	Kutlu v. Kutlu Paşa ve Lütfullah ve Abdullah	1+	" "	590
86	Mahmad	1		3089
87	Mahmud v. Mehmed	1		2000
88	Mahmud ve Himmet v. Mehmed	1		2360
89	Mansur	1		3227
90	Mansur v. Mehmed	1		600
91	Mehmed	1		3310

92	Mehmed		1		4000
93	Mehmed Veled		1		3576
94	Mehmed v. Ahmed Beğ		1+		13595
95	Mehmed v. Cemal b. Ahmed		1		3477
96	Mehmed v. Kasım		1+		2340
97	Mehmed v. Mahmud		1		3291
98	Mehmed v. Veled		1		4738
99	Mehmed v. Yusuf ve Mustafa v. Halil		1	be-nevbet	2152
100	Mehmed ve Seydi ve Kısmet v. Himmet		1	" "	340
101	Musa		1		3286
102	Mustafa	Kethüdâ	1		12605
103	Mustafa		1+		2302
104	Mustafa v. Alihan		1		3892
105	Mustafa v. Tozanlu		1		4420
106	Mustafa v. Veled		1+		2842
107	Mümin v. İsa		1+		1225
108	Münir ve Mustafa		1	be-nevbet	2002
109	Nusret		1		5390
110	Osman v. Ahmed		1+		1586
111	Pir Budak v. Pir Sultan		1		865
112	Pircân v. Himmet		1		550
113	Pir Gazi		1		1792
114	Pir Hasan v. Hüseyin		1+		2999
115	Pir Hüseyin v. Hasan		1		3576
116	Piri v. Ali ve Ağacık bi- râder-i u.		1	be-nevbet	1310
117	Pir Sultan v. Ahmed ve Hobyâr birâder-i u.		1	" "	933
118	Resûl v. Bâli		1+		2356
119	Rüstem		1		2770
120	Saltuk ve Ali veledân-ı Mustafa ve Mahmud birâder-i Dede ve Budak		1	be-nevbet	1980
121	Savcı		1		5000
122	Selman		1		2154

123	Selman v. Paşa		1		2022
124	Seydi Ali ve Hasan veledân-ı Hacı Bayram		1	be-nevbet	1369
125	Seydi v. Kadı		1+		2999
126	Seydi v. Uğurlu		1		1999
127	Seyfe		1		4199
128	Süleyman		1+		4849
129	Şah Ali v. Nazar		1		2740
130	Şahkulu ve Yar Ahmed ve Çelebi ve Hamza v. Sultan Hoca		1	be-nevbet	1200
131	Şah Mansur		1		2903
132	Şah Vli v. İskender		1+		1500
133	Şah v. Ahmed Beğ	Defterdar	1		5800
134	Şeyhî-		1		2492
135	Şeyhî v. Hacı Ahmed ve Şah Çelebi v. u.		1+	be-nevbet	2716
136	Şükrullah beğ		1		8454
137	Şükrullah v. Mentеше		1+		1786
138	Şükrullah v. Süleyman ve Yar Ali		1+	be-nevbet	1755
139	Tahir ve Hasan		1+	" "	600
140	Timur		1		4055
141	Torak v. Süleyman		1+		2985
142	Uğurlu		1		6840
143	Üveys v. Seydi ve Halil birâder-i u.		1+	be-nevbet	2999
144	Üveys ve Uğurlu ve Emir Hasan		1		1320
145	Veled		1		2408
146	Veli		1		2420
147	Yahşi v. Acem Sinan		1		2990
148	Yahya v. Acem Musa		1+		6127
149	Yahya v. İbrahim		1		7828
150	Yar Aziz		1+		2300
151	Yusuf ve Seydi Ali vele- dânesi Ahmed		1		380

EK : 6

1562 Tarihli TD 339'a Göre Tokat Kazası Tımar Sahipleri

SIRA NO	TİMAR BEYİNİN			TİMARIN CİNSİ	HASILI
	ADI	GÖREVİ	x		
1	Abdullah		1		1017
2	Abdülkadir Çavuş		2		5548
3	Abdülkerim Çavuş	Kethüdâ	12		10999
4	Ağacık ve Gülâbi		2	be-nevbet	1301
5	Ahmed		2		1480
6	Ahmed		2		4591
7	Ahmed		4		2655
8	Ahmed		2		2071
9	Ahmed		4		15126
10	Ahmed		2		2999
11	Ahmed Hoca v. Nasrullah ve Taştemür v. Mehmed ve Hüseyin veledân-ı Çırak		2	be-nevbet	900
12	Ahmed v. Mustafa		3		2000
13	Ali		1		5590
14	Ali		1		1654
15	Ali		2		3112
16	Ali		2		2000
17	Ali Çavuş		3		3600
18	Ali ve Cafer Çavuş		4		6998
19	Ali v. Hasan		2		12950
20	Ali ve Hasan		1	be-nevbet	3110
21	Ali ve Hasan veledân-ı Şükrullah ve Mehmed v. Hüseyin		2		16184
22	Ali ve Hüseyin v. Emrullah		2		2999
23	Ali v. Mehmed		3		4180
24	Ali v. Mehmed		3		3010
25	Ali ve Sinan	Seferbaşı	1		6067
26	Ali v. Şah Veli		1		1230
27	Ali v. Şehsuvar		3		3045

28	Arduc		3		4888
29	Arsi		4		2000
30	Barak ve Bayram Hoca ve Garib Hoca ve Mustafa		5	be-nevbet	2032
31	Bayram Hoca		1		400
32	Behram ve Ahmed		1		7335
33	Bekir Çavuş		2		17600
34	Bünyad ve Ali		1	be-nevbet	1538
35	Bolad		1		3579
36	Bozdoğan		1		1645
37	Budak		1		4697
38	Cafer		1		2046
39	Can Ahmed ve Mehmed		1		4000
40	Cüneyd ve Lütfullah		1	be-nevbet	1727
41	Çırak		3		1599
42	Dede ve Pirvende		2	be-nevbet	1320
43	Derviş v. Ahmed ve Abdülvehhab		3		6996
44	Durak		1		2150
45	Emirze		1		900
46	Emirze Çavuş		3		2999
47	Emrullah		1		2999
48	Erzani		3		2008
49	Ferhad ve Hüseyin		3	be-nevbet	1718
50	Fındıklı Ahmed		3		15084
51	Gülabi ve Mahmud ve Hasan ve Dünder ve Korkud		1	be-nevbet	1217
52	Hacı İsmail		6		3554
53	Hacı ve Mehmed ve Pehlivan Ömer		6		15867
54	Halil ve Himmet		2	be-nevbet	2150
55	Hasan		6		3601
56	Hasan Beğ		4		5403
57	Hasan ve Ahmed ve Bayındır ve Mirza ve Karaman ve Ali		1	be-nevbet	4783
58	Hasan ve Ali ve Murat ve Uğurlu ve Ahmed		3	be-nevbet	910
59	Hasan ve Ferhad		2		6498

60	Hasan ve Hüseyin	1		3059
61	Hasan ve Hüseyin	1		3000
62	Hasan ve Mehmed	3	be-nevbet	1579
63	Hasan v. Pirî ve Turmuş	2		3424
64	Himmet	7		3985
65	Hüseyin	3		3199
66	Hüseyin	2		2858
67	Hüseyin ve Hasan ve Himmet	2	be-nevbet	1030
68	Hüsrev ve Behram ve Haydar	4		10038
69	İbrahim	1		2000
70	İbrahim	2		3175
71	İbrahim Çavuş	1		2640
72	İbrahim v. Emir Ali	4		2773
73	İbrahim ve Seyfe	3		3499
74	İsa ve Sübhanverdi veledân-ı			
	Rüstem	2		4662
74	İsa v. Timur Çavuş	9		6005
75	İsfendiyar	1		1100
76	İskender	2		1375
77	Kalem	1		1090
78	Kalender	5		1927
79	Karaca ve Ahmed ve Aydın	1		7244
80	Kara mehmed	2		2999
81	Kara v. İlbeği	4		3072
82	Kasım ve Süleyman veledân-ı			
	Yezdi	1		3200
83	Karaman veledân-ı Seydi Kethüda	1		3200
84	Katib Pir Mehmed	6		3799
85	Kılıc v. Mansur	2		799
86	Kılıc ve Yusuf	1	be-nevbet	1840
87	Kurd	2		3134
88	Mahmud	3		8333
89	Mahmud	1		1749
90	Mahmud	1		1755
91	Mahmud ve Şehsuvar	2		4600
92	Mansur	2		3281
93	Mehmed	2		3142

94	Mehmed		1		450
95	Mehmed		1		1800
96	Mehmed ve Arduc ve Maksud ve Yar Ahmed ve Şahkulu		2	be-nevbet	1200
97	Mehmed ve Durak veledân-ı Ömer		2		4000
98	Mehmed v. Emir		1		3055
99	Mehmed ve Hüseyin ve di- ğer Mehmed		1	be-nevbet	1185
100	Mehmed v. Selim ve Kadı		3		4200
101	Mehmed v. Yunus		2		4000
102	Murad ve Aydoğmuş ve Ali		1	be-nevbet	750
103	Musa ve Mehmed ve Kasım		1	" "	2287
104	Mustafa		3		3306
105	Mustafa		3		4402
106	Mustafa		2		5140
107	Mustafa		3		2040
108	Mustafa v. Ali		5		5260
109	Mustafa v. İsa Balı		3		4000
110	Mustafa v. Kalender		2		3486
111	Mustafa ve Mehmed ve Balı ve İskender		1	Müşterek	11342
112	Mustafa ve Mehmed veledân-ı Hasan		1		2885
113	Mustafa ve Veli		3		1230
114	Nasuh		2		3266
115	Osman v. Piri		2		5199
116	Perinde ve Bünyad		2	be-nevbet	1000
117	Pir Budak v. Üveys b. Hamid		1		3885
118	Pir Hüseyin		2		2528
119	Piri		4		3300
120	Pir Kadem v. Şah Veli		1		1500
121	Pir Kulu		1		1100
122	Pir Nazar ve İsa ve Budak ve Turkaya ve Bünyad		1	be-nevbet	1200
123	Pir Sultan ve Mehmed		2	" "	1000
124	Pir Veli		1		700
125					

125	Pir Veli v. Pirvende		1		450
126	Rabi v. Gülâbi		3		4400
127	Ramazan Çavuş		3		12905
128	Satılmış v. Nasuh		2		2799
129	Sefer Çavuş		1		4000
130	Sevindik v. Veli ve Ali v. Pir Hasan		1	be-nevbet	550
131	Seydi ve Hasan ve Kara		5		4033
132	Süleyman		1		2000
133	Süleyman ve Hacı veledân-ı Mehmed b. Toz ve Mezid v. Veled		4		14033
134	Şah Beğ		2		2716
135	Şah Hüseyin		2		2203
136	Şah Veli ve Eymür ve Uğur- lu ve Pir Budak		1	be-nevbet	676
137	Şehsuvar		1		5653
138	Şehsuvar Çavuş		3		9865
139	Şeyh Bünyad		1		2999
140	Tahir Çavuş		4		3028
141	Teberrük		6		4488
142	Tekyeci Hasan		4		9800
143	Timur Çavuş		9		10935
144	Üveys		1		2900
145	Veli v. Mehmed		1		1973
146	Yahya		3		2544
147	Yakub		3		2556
148	Yakub ve Mustafa		2		3500
149	Yakub v. Timur Çavuş		7		2999
150	Yeniçeri Yusuf		3		15276
151	Yörük		2		1000
152	Yunus		1		2030
153	Yusuf v. İskender		1		3099

EK : 7

1574 Tarihli TD 262'ye Göre Tokat Kazâsı Timar Sahipleri

SIRA NO	TİMAR BEYİNİN			TİMARIN CİNSİ	HASILI
	ADI	GÖREVİ	x		
1	Abdurrahman v. Emin		1	iki başdan	2150
2	Abdurrahman v. Zaim İsa		12		5600
3	Abdülfettah		1	iki başdan	1700
4	Abdüssamed v. Abdülfettah		3		4600
5	Abdüsselam v. Ahmed Tabbah		2		2000
6	Ağacık ve Gülâbi		4	be-nevbet	1500
7	Ahmed		1		2200
8	Ahmed		6		6700
9	Ahmed		3		1600
10	Ahmed Hoca, Çalapverdi, Nasrullah, ve Hüseyin		1	be-nevbet	1200
11	Ahmed v. Mehmed		1		3300
12	Ahmed ve Hüseyin		1	be-nevbet	1800
13	Ahmed v. Hüseyin		1		4200
14	Ali	Kâtib	9		14800
15	Ali	Çavuş	16		27490
16	Ali		1		1500
17	Ali		4		4200
18	Ali		3		7000
19	Ali		5		9250
20	Ali		12		19800
21	Ali v. Hasan		1		5400
22	Ali v. Mehemmed		2		1900
23	Ali ve Tolgûnî		2	be-nevbet	1000
24	Ali ve Yusuf		1	" "	1700
25	Alim v. Solak Ali		5		3350
26	Aydın		3		2999
27	Bâli		3		2300
28	Bâli		5		6099
29	Bayezid		7		4650
30	Bayram		1		3800

31	Bayram Hoca		1		600
32	Behram	Yeniçeri	4		7600
33	Behram		5		9799
34	Behram		4		4500
35	Bâyrek		1		1300
36	Bosnalı Hüsrev v. Abdullah		3		7000
37	Böke		2		2400
38	Bünyad	Çavuş	5		5320
39	Cafer		5		5500
40	Cafer v. Abdullah		2		3500
41	Çavlık Bey		2		1000
42	Çelebi, Ferah, Budak, Pirkulu, Geylan, Karaman ve Mezid		1	be-nevbet	5000
43	Çarak, Yusuf, Hasan, Murad ve Uğurlu		2	be-nevbet	1000
44	Derviş		3		3800
45	Elvan		2		3300
46	Emir		5		3200
47	Ester		1		700
48	Evvel ve Hasan ve Veli ve İsmail ve Hızır		2	be-nevbet	2000
49	Ferhad, Gaflet ve Mehmed		2	" "	1250
50	Fetheddin v. Zaim Hasan		1		6000
51	Filibelü Mehmed	Yeniçeri	3		7200
52	Geyvan		1		5400
53	Gıyas v. İsfendiyar		2		1800
54	Gülâbi		2		1400
55	Gülâbi v. Çırak		7		1550
56	Gülâbi ve Mirza		2		1800
57	Gülâbi ve Nasuh		1	be-nevbet	2000
58	Gülbende		3		3300
59	Hacı Ali		2		4200
60	Hacı Kulu		3		2999
61	Hacı Mustafa		1		1500
62	Halebi/Çelebi		2		1700
63	Halil ve Pirvende		2	be-nevbet	1200
64	Hamdi v. Abdullah		4		7300

65	Hamza		2		2000
66	Hamza		3		2999
67	Hasan		7		9500
68	Hasan	Yeniçeri	3		9000
69	Hasan	Kâtib	2		3300
70	Hasan		1		1800
71	Hasan v. Abdullah		4		3600
72	Hasan ve Himmet ve Ridvan		2	be-nevbet	1100
73	Hasan v. İzzeddin		1		1300
74	Hasan v. Zaim Musa		7		5000
75	Haydar		3		1601
76	Hızır		2		1500
77	Hızır v. Hasan		2		3100
78	Himmet v. Hasan, Minnet, Mehmed ve Hoca Ali		1	be-nevbet	700
79	Hüseyin		5		6299
80	Hüseyin		7		4350
81	Hüseyin ve İdris		3	be-nevbet	1600
82	Hüseyin v. Mehmed		1		1900
83	İbrahim		2		3700
84	İbrahim		5		10250
85	İbrahim	Çavuş	1		3500
86	İbrahim		6		16999
87	İbrahim		2		2800
88	İbrahim v. Yeniçeri Yusuf		1		2200
89	İbrahim v. Zaim Hasan		1		6000
90	İsa		3		2520
91	İsfendiyar		2		2250
92	İskender		5		5200
93	İskender	Yeniçeri	2		9300
94	İskender Çavuş		5		10000
95	İsmail		2		2100
96	İsmail		6		2999
97	İşci Hüseyin		4		4200
98	Kalem		3		1900
99	Kalender		1		8400
100	Karagöz		2		2999

101	Kasım		4		2100
102	Kasım v. Yeniçeri Yusuf		1		3200
103	Kemahlı İskender	Nüvvâb	3		15000
104	Kılıc		1		1200
105	Kılıc ve Alim ve Şahin ve Arslan ve Malkoç ve Gani ve Murad		2	be-nevbet	2400
106	Kızan		3		2100
107	Macar Hüsrev		1		4000
108	Mahmud		4		5100
109	Mahmud		6		2200
110	Mahmud ve Cafer veledân-ı Kalender		2		2000
111	Mahmud v. Mustafa		2		5300
112	Mahmud v. Piri	Kadı	1		10000
113	Mahmud ve Veli veledân-ı İnehoca ve Şehsuvar v. Yusuf ve Seydi v. Bayram Hoca		4	be-nevbet	2400
114	Mansur		2		3500
115	Mehemmed		5		1700
116	Mehemmed ve Hüseyin ve diğer Mehemmed		1	be-nevbet	1300
117	Mehmed		3		4450
118	Mehmed		2		8200
119	Mehmed		6		6800
120	Mehmed		4		11300
121	Mehmed		4		4699
122	Mehmed		6		7700
123	Mehmed		7		6600
124	Mehmed ve Emir Ali veledân-ı Tuğrul ve Himmet		2	be-nevbet	2500
125	Mehmed ve Musa		1	" "	2300
126	Mezid		3		3100
127	Murad		3		3702
128	Murad v. İzzeddin		2		3200
129	Murtaza		1		1950
130	Mustafa		2		3950

131	Mustafa		4		4100
132	Mustafa	Nüvvâb	3		11317
133	Mustafa		7		5650
134	Mustafa		3		5350
135	Mustafa		5		11700
136	Mustafa v. Hüseyin		4		3300
137	Mustafa v. Murad ve Cemşid ve Kablu veledân-ı Ali ve Hasan ve Yakub veledân-ı Erdoğan		2	be-nevbet	1000
138	Mustafa ve Ömer veledân-ı Ali		2		4400
139	Nebi v. Çırak		6		1550
140	Ömer		3		3000
141	Ömer v. Ali		2		2250
142	Ömer v. Süleyman		1		2000
143	Pehlivan Ömer		1		7300
144	Pir Ali v. Halil		2	iki başdan	2200
145	Pir Budak	Çavuş	4		16800
146	Pir Hüseyin		2		2599
147	Piri	Çavuş	3		3400
148	Piri ve Mehmed		2	be-nevbet	1700
149	Pir Kulu v. Pir Kadem		1	iki başdan	1700
150	Pir Nazar ve İsa ve Turkaya ve Bünyad ve Resul v. Budak		1	be-nevbet	1400
151	Pirvende ve Dede		1	" "	1500
152	Pirzâde		1		3000
153	Ramazan		1		1800
154	Ramazan	Çavuş	1		13200
155	Receb		1		2100
156	Sadak v. İbrahim		2		2200
157	Satılmış		4		3200
158	Selim v. Solak Ali		5		3350
159	Sevindik		1		600
160	Sinan		2		3200
161	Sinan		4		2999
162	Solak Ali		5		9200

163	Süleyman	3		10300
164	Süleyman	1		1720
165	Süleyman v. İbrahim	2		6500
166	Süleyman v. Seydi	3		16000
167	Şah Ali	7		3800
168	Şah Hüseyin	3		2990
169	Şah Veli ve Uğurlu ve Pir Budak	1	be-nevbet	800
170	Şehsuvar	1		2700
171	Şeyh Turak	1		1000
172	Şükrullah	2		5600
173	Tatar v. Carullah	2		2300
174	Timur v. Zaim Musa	8		5500
175	Tokatlu Ali	1		5000
176	Tokatlu Ali Çolak	5		15000
177	Turâbi	5		9000
178	Tur Ali v. Hasan	2		3100
179	Turahan	1		4000
180	Turak ve Çırac veledân-ı Mahmud	1		3600
181	Turşah	2		1150
182	Üveys	6		4500
183	Yahya	4		2700
184	Yakub v. Ahmed	3		2300
185	Yakub v. Şeyh Ali	3		1500
186	Yar Ahmed	3		1400
187	Yunus v. Mustafa	3		9200
188	Yusuf	1		1700
189	Yusuf	2		3200
190	Yusuf	1		2600
191	Yusuf v. İzzeddin	1		4400
192	Yusuf ve Mustafa ve Pir- vende ve Himmet	1	be-nevbet	2000
193	Zağarcı Hasan	4		5800

EK : 8

1455 Tarihli TD 2'ye Göre Tokat, Kalesi Muhafızları

SIRA NO	KALE MUHAFAZININ			HASILI
	ADI	GÖREVİ	x	
1	Abdullah Bey	Dizdar	1	8354
2	Ahmed	Mülazım-ı kal'a	1	2336
3	Ahmed ve Mehmed ve Mahmud ev- lad-ı Mehmed	Mülazımân-ı kal'a	1	2526
4	Ali	Mülazım-ı "	1	1731
5	Ali ve Aydın	Mülazımân-ı "	3	3942
6	Ali v. Şatır ve Hacı Mahmud ve Topçu v. Hacı Mahmud	" "	1	6140
7	Bayezid ve Murad ve Yusuf ve Ahmed	" "	1	2200
8	Bayezid v. Sevindik ve Murad v. Mahmud ve Yusuf v. Balı	" "	1	2232
9	Bekir	Mülazım-ı "	1	1950
10	Durak	" "	1	2000
11	Emin Ağa	" "	1	1042
12	Frenk Ali	" "	1	2266
13	Hace v. Koca	" "	1	1711
14	Hamza	" "	1	200
15	Hamza ve Mahmud ve Ali	Mülazımân-ı "	1	2534
16	Hamza v. Hayreddin	Mülazım-ı "	1	1882
17	Hızır v. Yörgüç	" "	1	337
18	Hüseyin	" "	1	3987
19	İbrahim v. Hızır	" "	1	2860
20	İlyas Frenk ve Hamza ve Halil v. İbrahim	Mülazımân-ı "	1	3164
21	Karaca	Mülazım-ı "	1	560
22	Mahmud Ağa	" "	1	1090
23	Mestan v. Bayezid ve Hacı Mah- mud ve Topcu v. mezkur	Mülazımân-ı "	2	2533
24	Murat v. Tarut Paşa ve Ali v. Ali ve Yusuf v. Firuz ve Nusret	" "	4	7638

25	Mürüvvet	Mülâzım-ı kal'a	1	3113
26	Şeyh Ali v. Bedir Danişmend, İlyas Frenkz ve Hamza	Mülâzımân-ı "	1	2700
27	Timizi v. Nikola	Pasbân-ı "	1	420
28	Toy Yusuf v. İlyas	Mülâzım-ı "	1	1408
29	Uğurlu-oğlu Hamza ve Hacı Mustafa	Mülâzımân-ı "	1	2247
30	Yakub v. Tarut Paşa ve Bayrek	" "	1	2994
31	Yusuf ve Misafir Topcuzâde ve Hızır Topcu	" "	1	5080
32	Yusuf v. Balaban	Mülâzım-ı "	1	1951

EK : 9

1485 Târihli TD 19'a Göre Tokat Kalesi Muhafızları

SIRA NO	KALE MUHAFAZININ			HASILI
	ADI	GÖREVİ	x	
1	Ahmed ve Kaya	Topcu, Mülâzımân-ı kal'a	1	2799
2	Ali Surbâli ve Ali Nökre	Mustahfızân-ı	1	1954
3	Ali v. Hızır, İsmail Gulâm-ı Mir, Vakkas v. Seydi Ahmed, İskender v. İnehan	" "	1	8550
4	Ali ve Mustafa ve Ayas ve Hızır ve Mehmed v. Mahmud	" "	2	3128
5	Aydın v. Hızır ve İskender, Emir v. Abdülhâdi	" "	1	5228
6	Hacı Ahmed Divane	" "	1	1480
7	Hamza, Mahmud ve Ali	" "	1	2534
8	Hamza v. Ali ve Murad v. Hamza	" "	1	2038
9	Hasan ve Mustafa	" "	1	2563
10	Hızır	Bevvâb-ı kal'a	1	2130
	Veli v. Mustafa,	Mustahfızân		
11	Hızır v. Ebrahim ve Hüseyin	Mustahfızân	3	1639
12	Yahşi ve Ali	" "	1	1700
13	Yakub ve Yüsuf ve Halil ve Şirmerd	" "	3	5545
14	Yüsuf Pir Halac, Emir v. İsa	" "	1	2389
15	Yüsuf v. Hamza ve Veli v. Mustafa	" "	1	1544
16	Yüsuf v. Seydi	" "	1	2148

x) Kale muhafızının sahip olduğu köy, mezraa ve hisse sayısı

EK : 10

1518 Tarihli TD 85'e Göre Tokat Kazası Muhafızları

SIRA NO	KALE MUHAFAZININ			HASILI
	ADI	GÖREVI		
1	Abdi ve Ali v. u. ve Mehmed v. Mustafa	Kethüdâ-i kal'a Merdân-1 "	3	8283
2	Ahmed v. Halil	Merd-i "	2	3760
3	Ahmed v. Südf	" "	2	1691
4	Ali ve Yakub ve Böri ve Mehmed Elekci ve Mehmed Neccar	Pasbânân-1 "	2	3533
5	Hamza	Merd-i "	1	1162
6	Hamza v. Ali	" "	2	756
7	Hasan v. Hamza	" "	1	1687
8	Hızır v. İlyas ve Derviş Mehmed	Merdân-1 "	1	3778
9	Hüseyin	Merd-i "	1	1946
10	Hüseyin ve Dede ve Mahmud	Merdân-1 "	3	4385
11	Hüseyin ve Derviş	" "	1	2781
12	İbrahim v. Ali	Merd-i "	1	1445
13	Koylu Beğ Topcu ve Mehmed v. Hızır	Merdân-1 "	1	3600
14	Mehmed ve Ali	" "	2	1300
15	Mevlânâ Seyyid Abdurrahman	İmam-1 "	3	1534
16	Musa v. Mustafa ve Hamza v. Ali ve Mansur b. Mustafa	Merdân-1 "	4	4716
17	Mustafa v. Ahmed	Merd-i "	1	1265
18	Mustafa v. Hasan ve İskender	" "	1	3576
19	Pir Mahmud ve Yusuf	Nakkârezen Surnâf	1	2349
20	Saymâl	Topcu-1 "	1	1585
21	Sinan Çelebi	Dizdâr-1 "	2	5806
22	Vakkas ve Ali ve İlyas Yeniçeri	Merdân-1 "	1	1450
23	Yakub	Pasbân ve Bevrâb	1	896
24	Yeniçeri İskender	Merd-i kal'a	1	467
25	Yusuf Bekci ve Ali Bakkal	Merdân-1 "	1	3256
26	Yusuf v. Yakub ve Sadullah	" "	3	2937

EK : 11

1562 Tarihli TD 339'a Göre Tokat Kalesi Muhafızları

SIRA NO	KALE MUHAFIZININ			HASILI
	ADI	GÖREVİ	x	
1	Abdi ve Mehmed ve Mahmud	Merdân-1 kal'a	1	1525
2	Ali ve Hızır ve Kasım ve Budak ve Turgut	Pasbân-1 "	2	5794
3	Dede ve Pir Mehmed	Merdân-1 "	1	1500
4	Hacı Mehmed	Kethüdâ-i "	1	2772
5	Hamza	Merd-i "	2	1092
6	Hamza ve diğer Hamza	Merdân-1 "	3	2495
7	Hızır ve Latif ve Mahmud ve Hasan ve Hüseyin ve Yunus ve diğer Mehmed ve diğer Yunus ve Nazar ve İyas ve Ali ve Mustafa	" "	4	
8	Hüseyin	Merd-i "	1	1281
9	Mahmud	" "	2	1552
10	Mahmud ve Derviş	Merdân-1 "	2	3090
11	Mehmed	Dizdâr-1 "	2	6339
12	Mehmed	Merd-i "	2	1400
13	Mehmed ve Latif ve Bekir ve Hüseyin ve Hasan ve Mahmud ve Hüseyin ve Kaya ve Hamza	Merdân-1 "	2	8125
14	Mehmed ve Mahmud	" "	1	2634
15	Mehmed ve Mustafa	" "	2	2996
16	Murad ve Ali	" "	3	2991
17	Osman Topcu ve Vakkas	" "	1	2619
18	Sadullah	İman-1 "	1	1714
19	Üveys	Merd-i "	4	1638
20	Yusuf ve Emir Yusuf ve Derviş	Merdân-1 "	2	2918

EK : 12

1574 Tarihli TD 254'e Göre Tokat Kalesi Muhafızları

SIRA NO	KALE MUHAFAZININ			HASILI
	ADI	GÖREVI	x	
1	Abdi	Merd-i kal'a	2	1200
2	Ahmed	" "	3	1600
3	Ahmed	" "	2	1200
4	Ahmed	" "	3	1500
5	Ali	" "	1	1200
6	Ali	" "	2	1500
7	Ali	" "	2	1000
8	Behram	Surnacı-1 "	2	1500
9	Bekir	Merd-i "	1	1500
10	Çırak	" "	2	1000
11	Dede	" "	1	1600
12	Derviş	" "	3	1500
13	Derviş	" "	3	1600
14	Derviş Abdülkerim	" "	3	1500
15	Eminullah	İmam-1 "	2	2000
16	Geyvan	Merd-i "	3	1300
17	Hamza	" "	1	1200
18	Hamza	Nüvvâb-1 "	1	1100
19	Hasan	Merd-i "	2	1000
20	Hasan	" "	2	1200
21	Hasan	" "	1	700
22	Hasan	" "	3	1500
23	Himmet	" "	1	1000
24	Himmet	" "	2	1400
25	Hüseyin	" "	3	1000
26	Hüseyin	" "	3	1600
27	Hüseyin	" "	4	1600
28	Hüseyin	" "	2	1500
29	Hüseyin	" "	1	1000
30	İlyas	Dizdâr-1 "	1	7100
31	Latif	Merd-i "	3	1700

x) Kale muhafızının sahip olduğu köy, mezraa ve hisse sayısı

32	Mahmud	Merd-i kal'a	3	1600
33	Mahmud	" "	1	312
34	Mahmud	" "	2	1500
35	Mahmud	" "	2	1000
36	Mahmud v. Mustafa	" "	3	1524
37	Mehmed	" "	2	1500
38	Mehmed	" "	2	1000
39	Mehmed	" "	2	1600
40	Mehmed	" "	1	1600
41	Mehmed	" "	3	1100
42	Mehmed	" "	1	1500
43	Mehmed v. İlyas	" "	2	1600
44	Mehmed v. Üveys	" "	1	1600
45	Mustafa	" "	1	1200
46	Mustafa	" "	1	1500
47	Mustafa	" "	1	1600
48	Mustafa v. Mehmed	" "	1	1000
49	Osman	Nakkareci	-	-
50	Pervane	Merd-i kal'a	2	1000
51	Pir Mehmed	" "	1	1600
52	Ramazana	" "	3	1300
53	Şahkulu	" "	2	1000
54	Şemseddin - zimmi -	Tabbâl-i "	-	-
55	Üveys	Kethüdâ-i kal'a	5	2999
56	Yusuf	Merd-i "	3	1600
57	Yusuf	Topcu-ı "	1	1200

